Δικαστική ανάλυση

Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου

Δεύτερη έκδοση

EASO Professional Development Series for members of courts and tribunals

Επικαιροποιήθηκε από την IARMJ-Europe βάσει σύμβασης με την EASO

2020

Ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο (EUAA) έχει εκπονήσει υλικό επαγγελματικής κατάρτισης σε συνεργασία με δικαστικούς λειτουργούς σχετικά με τα εξής θέματα:

- Άρθρο 15 στοιχείο γ) της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) (2014)·
- Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου για τα δικαστήρια (2016)·
- Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (2018)·
- Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης (2018)·
- Πληροφορίες για τις χώρες καταγωγής (2018)·
- Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (2019)·
- Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ) (2020)·
- Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) (2020, δεύτερη έκδοση)·
- Η ευαλωτότητα στο πλαίσιο αιτήσεων χορήγησης διεθνούς προστασίας (2021)·
- Τερματισμός διεθνούς προστασίας (2021, δεύτερη έκδοση)·
- Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (2022, δεύτερη έκδοση).

Η σειρά εκδόσεων επαγγελματικής κατάρτισης περιλαμβάνει δικαστικές αναλύσεις, σημειώματα καθοδήγησης εκπαιδευτών δικαστών και συλλογές νομολογίας για κάθε εξεταζόμενο θέμα, πέρα από τις πληροφορίες για τις χώρες καταγωγής οι οποίες περιλαμβάνουν έναν πρακτικό οδηγό για τους δικαστικούς λειτουργούς συνοδευόμενο από συλλογή νομολογίας. Όλο το υλικό συντάσσεται στα αγγλικά. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις εκδόσεις και τη διαθεσιμότητα των εκδόσεων σε κάθε γλώσσα θα βρείτε στη διεύθυνση https://euaa.europa.eu/asylum-knowledge/courts-and-tribunals.

Η παρούσα μετάφραση δεν έχει ελεγχθεί ως προς την ποιότητά της από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Εάν διαπιστώσετε ότι η μετάφραση δεν συμφωνεί με τη σχετική ορολογία σε εθνικό επίπεδο, παρακαλείστε να επικοινωνήσετε με την EUAA.

Δικαστική ανάλυση

Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου

Δεύτερη έκδοση

Σειρά εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών

Επικαιροποιήθηκε από την IARMJ-Europe βάσει σύμβασης με την EASO

2020

Ημερομηνία σύνταξης: Δεκέμβριος 2019.

Ούτε η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) ούτε οποιοδήποτε πρόσωπο ενεργεί εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο ευθύνεται για ενδεχόμενη χρήση των παρακάτω πληροφοριών.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2022

Εικονογράφηση εξωφύλλου, baldyrgan © Shutterstock

Εικόνα εξωφύλλου, Vladstudioraw, © iStock, 27 Αυγούστου 2016

Print ISBN 978-92-9485-191-8 doi:10.2847/593581 BZ-02-20-007-EL-C
PDF ISBN 978-92-9485-205-2 doi:10.2847/392833 BZ-02-20-007-EL-N

© Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο, 2020

Η αναπαραγωγή επιτρέπεται εφόσον αναφέρεται η πηγή.

Για κάθε χρήση ή αναπαραγωγή φωτογραφιών ή άλλου υλικού τα οποία δεν καλύπτονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της EASO πρέπει να ζητείται απευθείας η άδεια των κατόχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) είναι οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαδραματίζει καίριο ρόλο στην έμπρακτη ανάπτυξη του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ). Συγκροτήθηκε με σκοπό την ενίσχυση της πρακτικής συνεργασίας σε θέματα ασύλου και την παροχή συνδρομής στα κράτη μέλη για την εκπλήρωση των ευρωπαϊκών και διεθνών υποχρεώσεών τους όσον αφορά την παροχή προστασίας σε πρόσωπα που την έχουν ανάγκη.

Το άρθρο 6 του ιδρυτικού κανονισμού της EASO ([1]) (στο εξής «ο κανονισμός») ορίζει ότι η EASO καταρτίζει και αναπτύσσει την κατάρτιση που διατίθεται για τα μέλη των δικαστηρίων στα κράτη μέλη. Για τον σκοπό αυτό, η EASO επωφελείται της εμπειρογνωσίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και άλλων συναφών οργανισμών και λαμβάνει υπόψη την υφιστάμενη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα αυτό, με πλήρη σεβασμό στην ανεξαρτησία των εθνικών δικαστηρίων.

Η Διεθνής Ένωση Δικαστών για τους Πρόσφυγες και τη Μετανάστευση

Η Διεθνής Ένωση Δικαστών για τους Πρόσφυγες και τη Μετανάστευση (International Association of Refugee and Migration Judges, IARMJ) ([2]) είναι μια διεθνική, μη κερδοσκοπική ένωση που επιδιώκει να αναγνωριστεί περαιτέρω αφενός ότι η προστασία από διώξεις λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικών πεποιθήσεων αποτελεί ατομικό δικαίωμα το οποίο κατοχυρώνεται βάσει του διεθνούς δικαίου και, αφετέρου, ότι ο καθορισμός και η παύση του καθεστώτος πρόσφυγα υπάγεται στο κράτος δικαίου. Από την ίδρυσή της, το 1997, η ένωση δραστηριοποιείται ενεργά στην κατάρτιση των ανά τον κόσμο δικαστών που επιλαμβάνονται υποθέσεων ασύλου. Ο ευρωπαϊκός τομέας της IARMJ (IARMJ-Europe) είναι ο περιφερειακός φορέας εκπροσώπησης των δικαστών στην Ευρώπη. Ένας από τους ειδικούς στόχους της IARMJ IARLJ-Europe βάσει του καταστατικού της είναι η «αναβάθμιση των γνώσεων και των δεξιοτήτων, καθώς και η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ των δικαστών σχετικά με όλα τα θέματα που αφορούν την εφαρμογή και τη λειτουργία του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ)».

([1]) Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 439/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Μαΐου 2010, για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο (ΕΕ L 132 της 29.5.2010, σ. 11).

([2]) Πρώην Διεθνής Ένωση Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου (IARLJ).

Συντελεστές

Η παρούσα δικαστική ανάλυση εκπονήθηκε στο πλαίσιο μιας διαδικασίας με δύο συντελεστές: μια ομάδα επιμέλειας απαρτιζόμενη από δικαστές με τη γενική ευθύνη του τελικού προϊόντος και μια ομάδα τριών ερευνητών υπεύθυνων για τη σύνταξη.

Η ομάδα επιμέλειας απαρτιζόταν από εν ενεργεία δικαστές με εκτενή πείρα και εμπειρογνωσία στον τομέα του δικαίου του ασύλου και επιλέχθηκε υπό την αιγίδα κοινής ομάδας παρακολούθησης (ΚΟΠ). Η διαδικασία αυτή έχει σχεδιαστεί κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η ακεραιότητα της αρχής της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και η δικαστική καθοδήγηση για την κατάρτιση και διανομή της σειράς εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών. Από την πλευρά της, η ΚΟΠ αποτελείται από εκπροσώπους των συμβαλλόμενων μερών, δηλαδή της EASO και της IARMJ-Europe. Η ομάδα επιμέλειας έλεγξε τα σχέδια, παρείχε αναλυτικές οδηγίες στη συντακτική ομάδα, συνέταξε τροποποιήσεις και ήταν το όργανο λήψης των τελικών αποφάσεων σχετικά με το πεδίο εφαρμογής, τη δομή, το περιεχόμενο και τον σχεδιασμό του έργου. Οι εργασίες της ομάδας επιμέλειας πραγματοποιήθηκαν μέσω τακτικής ηλεκτρονικής/τηλεφωνικής επικοινωνίας.

Ομάδα επιμέλειας απαρτιζόμενη από δικαστικούς λειτουργούς

Οι δικαστικοί λειτουργοί που συμμετείχαν στην ομάδα επιμέλειας της παρούσας δικαστικής ανάλυσης ήταν οι: **Hugo Storey** (Ηνωμένο Βασίλειο, πρόεδρος), **Hilkka Becker** (Ιρλανδία), **Jakub Camrda** (Τσεχία), **Harald Dörig** (Γερμανία), **Αικατερίνη Κουτσοπούλου** (Ελλάδα), **Florence Malvasio** (Γαλλία), **Liesbeth Steendijk** (Κάτω Χώρες) και **Boštjan Zalar** (Σλοβενία). Η διαχειρίστρια έργου **Clara Odofin** υποστήριξε και συνέδραμε την ομάδα επιμέλειας στο έργο της.

Συντάκτες

Ο **Hugh Massey** (σύμβουλος) ήταν ο κύριος συντάκτης μαζί με τη **Hilkka Becker** (δικαστή, International Protection Appeals Tribunal, Ιρλανδία) και τη **Liesbeth Steendijk** (δικαστή, Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες). Οι **Frances Nicholson** και **Claire Thomas** (σύμβουλοι) παρείχαν υποστήριξη στην επιμέλεια της έκδοσης.

Ευχαριστίες

Παρατηρήσεις υποβλήθηκαν από τον δικαστή Lars Bay Larsen και τον εισηγητή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) Yann Laurans υπό την προσωπική τους ιδιότητα. Τις απόψεις του επί του σχεδίου του κειμένου διατύπωσε επίσης το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR). Οι εμπειρογνώμονες της EASO εξέτασαν περαιτέρω το υλικό και υπέβαλαν παρατηρήσεις στην IARMJ.

Όλες οι προαναφερόμενες παρατηρήσεις ελήφθησαν υπόψη από την ομάδα επιμέλειας κατά την οριστικοποίηση του προς έκδοση κειμένου. Τα μέλη της ομάδας επιμέλειας και η EASO εκφράζουν τις ευχαριστίες τους σε όλους όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα χρήσιμες για την οριστικοποίηση της παρούσας ανάλυσης.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας ανάλυσης περιγράφεται στο προσάρτημα ΣΤ: Μεθοδολογία.

Η παρούσα δικαστική ανάλυση θα επικαιροποιείται, ανάλογα με τις ανάγκες, από την EASO σύμφωνα με τη μεθοδολογία της σειράς εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών.

Περιεχόμενα

Πρόλογος **13**

Βασικά ερωτήματα **16**

Μέρος 1: Γενική εισαγωγή **18**

1.1 Αντικείμενο 18

1.2 Οι ρήτρες αποκλεισμού 18

1.3 Το σκεπτικό για τον αποκλεισμό 21

1.3.1 Αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα (άρθρο 12) 21

1.3.2 Αποκλεισμός από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας (άρθρο 17) . 24

1.3.3 Ευνοϊκότερες διατάξεις 25

1.3.4 Ο αποκλεισμός ως εξαίρεση 26

1.4 Βάρος απόδειξης 26

1.5 Σειρά εξέτασης: Εξέταση των προϋποθέσεων υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα πριν από την εξέταση των προϋποθέσεων αποκλεισμού; 27

1.6 Πρόσωπα που αποκλείονται από τη διεθνή προστασία βάσει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) 29

1.7 Αποφάσεις αποκλεισμού και διαδικασίες έκδοσης 31

Μέρος 2: Αποκλεισμός προσώπων που δεν χρήζουν του καθεστώτος πρόσφυγα (άρθρο 12 παράγραφος 1) **33**

2.1 Εισαγωγή 33

2.2 Πρόσωπα που απολαύουν προστασίας ή συνδρομής από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών εκτός της UNHCR [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α)] 34

2.2.1 Αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) πρώτη περίοδος] 37

2.2.1.1 Πρόσωπα που δικαιούνται να τύχουν προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA 38

2.2.1.2 Απόδειξη ότι ο ενδιαφερόμενος έτυχε προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA 40

2.2.1.3 Πρόσωπα που απολαύουν «σήμερον» προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA 41

2.2.2 Αυτοδίκαιο δικαίωμα στο καθεστώς πρόσφυγα [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος] 42

2.2.2.1 Παύση της προστασίας ή συνδρομής 44

2.3 Πρόσωπα τα οποία αναγνωρίζεται ότι έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της χώρας διαμονής τους [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β)] 46

2.3.1 Διαμονή σε χώρα εκτός της χώρας καταγωγής 47

2.3.2 Δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας 48

Μέρος 3: Αποκλεισμός προσώπων που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα (άρθρο 12 παράγραφοι 2 και 3) **50**

3.1 Εισαγωγή 50

3.1.1 Αποκλεισμός και τρομοκρατία 52

3.1.2 Διάκριση μεταξύ του αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα και της δίωξης και τιμωρίας για ποινικό αδίκημα 58

3.1.3 Έλεγχος αναλογικότητας — γιατί είναι ακατάλληλος 59

3.1.4 Πράξεις οι οποίες εμπίπτουν σε πλείονες λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα 60
3.2 Σοβαροί λόγοι για να θεωρείται 61
3.3 Έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)] 64
3.3.1 Διεθνείς πράξεις στις οποίες ορίζονται τα εγκλήματα που απαριθμούνται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) 65
3.3.1.1 Καταστατικό της Ρώμης 67
3.3.2 Έγκλημα κατά της ειρήνης [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)] 70
3.3.3 Έγκλημα πολέμου [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)] 73
3.3.3.1 Στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα πολέμου 76
3.3.3.2 Εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων 77
3.3.3.3 Εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων 82
3.3.4 Έγκλημα κατά της ανθρωπότητας [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)] 86
3.3.4.1 Στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας 86
3.3.4.2 Υποκείμενες πράξεις 87
3.3.4.3 Έννοια των όρων «ευρεία» και «συστηματική» 89
3.4 Σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β)] 90
3.4.1 Ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) 90
3.4.1.1 Σοβαρό έγκλημα 91
3.4.1.2 Μη πολιτικό έγκλημα 93
3.4.1.3 Δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) σε πράξεις οι οποίες δεν απαγορεύονται βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου όταν τελούνται στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης 97
3.4.2 Εδαφικό και διαχρονικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) 98
3.5 Πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)] 99
3.5.1 Νομικός χαρακτηρισμός πράξεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) 100
3.5.2 Ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) 101
3.5.2.1 Η τρομοκρατία ως πράξη αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών 101
3.5.2.2 Παραδείγματα πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών 104
3.5.3 Προσωπικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) 110
3.6 Ατομική ευθύνη 111
3.6.1 Κριτήρια για τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης 112
3.6.1.1 Αντικειμενική υπόσταση της πράξης — actus reus 113
3.6.1.2 Υποκειμενική υπόσταση της πράξης — mens rea 114
3.6.2 Φυσική αυτουργία στην τέλεση εγκλημάτων ή πράξεων που συνεπάγονται αποκλεισμό 115

3.6.3 Ηθική αυτουργία ή συμμετοχή με άλλον τρόπο 118
3.6.3.1 Ηθική αυτουργία 119
3.6.3.2 Συνέργεια 120
3.6.3.3 Κοινή εγκληματική ενέργεια/ευθύνη λόγω ενέργειας με κοινό σκοπό 122
3.6.3.4 Ευθύνη διοικητών ή άλλων ανωτέρων 123
3.6.3.5 Συμμετοχή και τεκμήριο ατομικής ευθύνης 124
3.6.4 Λόγοι αποκλεισμού της ατομικής ευθύνης 128
3.6.4.1 Προσταγές ανωτέρων 130
3.6.4.2 Έλλειψη ικανότητας 131
3.6.4.3 Εξαναγκασμός 132
3.6.4.4 Αυτοάμυνα 133
3.7 Κατάργηση της ποινικής αξίωσης του κράτους 134
Μέρος 4: Αποκλεισμός από το καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 17) 137
4.1 Εισαγωγή 137
4.2 Υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2) 138
4.2.1 Σοβαροί λόγοι 138
4.2.2 Εγκλήματα και πράξεις που συνεπάγονται αποκλεισμό 139
4.2.2.1 Έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο α)] 139
4.2.2.2 Σοβαρό έγκλημα [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β)] 139
4.2.2.3 Πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ)] 140
4.2.3 Ατομική ευθύνη 140
4.2.4 Κατάργηση της ποινικής αξίωσης του κράτους 140
4.2.5 Κίνδυνος για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ)] 140
4.3 Προαιρετικός λόγος αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 17 παράγραφος 3) 142
Μέρος 5: Ειδικά ζητήματα σχετικά με την εκτίμηση του αποκλεισμού βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 και του άρθρου 17 144
5.1 Εντοπισμός ενδεχόμενων περιπτώσεων αποκλεισμού 144
5.2 Χρησιμοποίηση διαβαθμισμένων πληροφοριών 145
5.3 Εκτίμηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας 151
Προσάρτημα Α: Διαγράμματα αποφάσεων 153
Προσάρτημα Β: Επιλεγμένες νομικές πράξεις που σχετίζονται με την τρομοκρατία 164
Προσάρτημα Γ: Επιλεγμένες σχετικές διεθνείς νομικές διατάξεις 170
Προσάρτημα Δ: Πράξεις προγενέστερες του Καταστατικού της Ρώμης 184
Προσάρτημα Ε: Πηγές πρωτογενούς δικαίου 194
Προσάρτημα ΣΤ: Μεθοδολογία 210
Προσάρτημα Ζ: Επιλεγμένη βιβλιογραφία 211

Κατάλογος συντομογραφιών

BVerwG	Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο, Γερμανία)
CERI	Ενοποιημένες οδηγίες περί επιλεξιμότητας και εγγραφής
CNDA	Cour nationale du droit d'asile (Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου, Γαλλία)
EASO	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο
EWCA	England and Wales Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο)
FDLR	Forces démocratiques de libération du Rwanda (Δημοκρατικές Δυνάμεις για την απελευθέρωση της Ρουάντα)
IARMJ	Διεθνής Ένωση Δικαστών για τους Πρόσφυγες και τη Μετανάστευση
IJRL	Διεθνής Επιθεώρηση Προσφυγικού Δικαίου (International Journal of Refugee Law)
IRMCT	Μηχανισμός για τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια
ISAF	Διεθνής δύναμη για την προαγωγή της ασφάλειας (στο Αφγανιστάν)
ISIL	Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε
LTTE	Τίγρεις για την Απελευθέρωση του Ταμίλ Ιλάμ
OFPRA	Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides (Γραφείο Προστασίας Προσφύγων και Απάτριδων, Γαλλία)
PKK	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν
UK	Ηνωμένο Βασίλειο
UKUT	United Kingdom Upper Tribunal (Εφετείο διοικητικών διαφορών Ηνωμένου Βασιλείου)
UNHCR	Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες
UNRWA	Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή
UNTS	Σειρά Συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών
ΓΣΗΕ	Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών
ΔΑΔ	διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο

ΔΔ	Διεθνές Δικαστήριο
ΔΕΔΣΛ	Διαρκές Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΠΔ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο
ΔΠΔπΓ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία
ΔΠΔΡ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα
ΔΣΔ	Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΜ	Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης
ΕΔΣΛ	Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
Εκτοπισθέντες	Άτομα εκτοπισθέντα ως αποτέλεσμα των εχθροπραξιών του 1967 και των επακόλουθων αραβοϊσραηλινών εχθροπραξιών
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών
Καταστατικό της Ρώμης	Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας
ΚΕΣΑ	Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου
Κοινό άρθρο 3	Άρθρο 3 κοινό στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949
Κράτη μέλη	Κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι συνδεδεμένες χώρες
ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση)
ΟΕΑΑ	Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους

ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση)
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών *ή* Ηνωμένα Έθνη
ΣΑΗΕ	Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών
ΣΓ	Σύμβαση της Γενεύης (χρησιμοποιείται για παραπομπή σε κάποια από τις Συμβάσεις της Γενεύης σε πίνακες ή υποσημειώσεις)
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Συμβάσεις της Γενεύης	Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949: (I) Σύμβαση της Γενεύης «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις»· (II) Σύμβαση της Γενεύης «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων» (III) Σύμβαση της Γενεύης «περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου»· (IV) Σύμβαση της Γενεύης «περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου»
Σύμβαση για τη γενοκτονία	Σύμβαση για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας
Σύμβαση για τους πρόσφυγες	Σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων (1951), όπως τροποποιήθηκε από το πρωτόκολλό της (1967) [αναφέρεται ως «σύμβαση της Γενεύης» στη νομοθεσία της ΕΕ για το άσυλο, καθώς και από το ΔΕΕ]
Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I	Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο I)
Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II	Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμφωνιών της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο II)
Συμφωνία του Λονδίνου	Συμφωνία για τη δίωξη και τιμωρία των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα

Πρόλογος

Σε στενή συνεργασία με τα δικαστήρια των κρατών μελών και άλλους βασικούς συντελεστές, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) εκπονεί μια σειρά εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης. Στόχος της είναι να παράσχει στα δικαστήρια μια ολοκληρωμένη επισκόπηση του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ) βήμα προς βήμα. Από διαβουλεύσεις με το δίκτυο δικαστικών λειτουργών της EASO, συμπεριλαμβανομένης της Διεθνούς Ένωσης Δικαστών για τους Πρόσφυγες και τη Μετανάστευση-Ευρωπαϊκό τμήμα (IARMJ-Europe), κατέστη εμφανής η επιτακτική ανάγκη να τεθεί στη διάθεση των δικαστηρίων υλικό κατάρτισης δικαστικών σχετικά με ορισμένα βασικά ζητήματα τα οποία αντιμετωπίζουν κατά την καθημερινή διαδικασία λήψης αποφάσεων. Κρίθηκε επίσης εξαιρετικά σημαντική η τακτική επανεξέταση και επικαιροποίηση (κατά περίπτωση) των υφιστάμενων εκδόσεων της σειράς επαγγελματικής εξέλιξης. Αναγνωρίστηκε ότι η ενδεδειγμένη διαδικασία για τη σύνταξη του εν λόγω υλικού θα έπρεπε να διευκολύνει τη συμμετοχή δικαστικών και άλλων εμπειρογνωμόνων κατά τρόπο ώστε, αφενός, να τηρείται πλήρως η αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και, αφετέρου, να εξασφαλίζεται η ταχύτερη κατάρτιση της σειράς εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης συνολικά.

Το τεύχος *Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση* είναι μία από τις εκδόσεις της σειράς επαγγελματικής εξέλιξης. Η EASO πραγματοποίησε την πρώτη έκδοση τον Ιανουάριο του 2016. Η παρούσα είναι η δεύτερη έκδοση και εκπονήθηκε από την IARMJ-Europe βάσει σύμβασης με την EASO. Η IARMJ-Europe επιθυμεί να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της προς όλα τα μέλη της ομάδας εργασίας που συμμετείχαν στη σύνταξη της πρώτης έκδοσης της δικαστικής ανάλυσης.

Η παρούσα ανάλυση προορίζεται να χρησιμοποιηθεί κυρίως από δικαστικούς λειτουργούς των κρατών μελών οι οποίοι εκδικάζουν προσφυγές ή διενεργούν δικαστικό έλεγχο αποφάσεων σχετικά με αιτήσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας. Σκοπός της είναι να αναλύσει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται οι ρήτρες αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα και οι ρήτρες αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας, οι οποίες καθορίζονται αντίστοιχα στα άρθρα 12 και 17 της οδηγίας 2011/95/ΕΕ [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)]. Οι δικαστικοί λειτουργοί πιθανόν να μην επιλαμβάνονται συχνά ζητημάτων αποκλεισμού. Ωστόσο, όταν αυτό συμβαίνει, οι υποθέσεις ενδέχεται να είναι περίπλοκες και μερικές φορές να τυγχάνουν μεγάλης προβολής. Το άρθρο 12 και το άρθρο 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) μπορεί επίσης να είναι συναφή σε υποθέσεις που αφορούν την ανάκληση, τον τερματισμό ή την άρνηση ανανέωσης του καθεστώτος πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας [άρθρο 14 παράγραφος 3 στοιχείο α) και άρθρο 19 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αντίστοιχα]. Λόγω της φύσης των διατάξεων αποκλεισμού που ορίζονται στο άρθρο 12 και στο άρθρο 17, είναι απαραίτητο να εκπονηθεί μια εκτενής ανάλυση, η οποία να αποτελεί πρακτικό βοήθημα στον χειρισμό τέτοιων υποθέσεων.

Φυσικά, οι δικαστικοί λειτουργοί θα προσεγγίζουν τις υποθέσεις αποκλεισμού υπό το πρίσμα του οικείου εθνικού δικαίου. Ωστόσο, στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να εξετάζουν αν πράγματι υπάρχει ορθή μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο. Είναι επίσης απαραίτητο να λαμβάνουν υπόψη ότι οι διατάξεις αποκλεισμού στην εν λόγω οδηγία ακολουθούν πιστά τις διατάξεις των άρθρων 1 Δ, 1 Ε και 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το καθεστώς

των προσφύγων (Σύμβαση για τους πρόσφυγες). Επιπλέον, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) έχει καταστήσει σαφές ότι:

> η οδηγία 2011/95, μολονότι θεσπίζει ένα κανονιστικό σύστημα το οποίο περιλαμβάνει έννοιες και κριτήρια που είναι κοινά στα κράτη μέλη και, ως εκ τούτου, ενωσιακά, στηρίζεται εντούτοις στη Σύμβαση της Γενεύης [Σύμβαση για τους πρόσφυγες] και αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην πλήρη τήρηση του άρθρου 1 της Συμβάσεως αυτής. [Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 14ης Μαΐου 2019 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-391/16, C-77/17 και C-78/17, M κατά Ministerstvo vnitra και X και X κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, EU:C:2019:403, σκέψη 83.]

Η παρούσα ανάλυση αποσκοπεί να είναι χρήσιμη τόσο για τους δικαστές που διαθέτουν ελάχιστη ή καθόλου πείρα εκδίκασης υποθέσεων στον τομέα της διεθνούς προστασίας στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ όσο και για εκείνους που διαθέτουν σχετική πείρα ή εξειδίκευση. Ως εκ τούτου, θα αποτελέσει χρήσιμο σημείο αναφοράς για όλους τους δικαστικούς που καλούνται να εξετάσουν τις προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας. Κατά συνέπεια, η δομή, η μορφή και το περιεχόμενο της παρούσας ανάλυσης καταστρώθηκαν με γνώμονα αυτό το ευρύ κοινό. Η παρούσα δικαστική ανάλυση περιλαμβάνει τα ακόλουθα.

— Μια γενική εισαγωγή σχετικά με τις ρήτρες αποκλεισμού, η οποία περιλαμβάνει, για παράδειγμα, μια σύγκριση μεταξύ των ρητρών αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα και των ρητρών αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας, καθώς και το σκεπτικό κάθε ρήτρας αποκλεισμού (μέρος 1).

— Ανάλυση των δύο λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αυτοί αφορούν πρόσωπα τα οποία, για πολύ συγκεκριμένους λόγους, δεν χρήζουν προστασίας ως πρόσφυγες (μέρος 2).

— Ανάλυση των τριών λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αυτοί αφορούν πρόσωπα τα οποία, για εξίσου συγκεκριμένους λόγους, δεν θεωρούνται άξια τέτοιας προστασίας (μέρος 3).

— Ανάλυση των πέντε λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας που προβλέπονται στο άρθρο 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Παραπέμπει στην προηγούμενη ανάλυση του μέρους 3 σχετικά με τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (μέρος 4).

— Επισκόπηση ορισμένων ειδικών διαδικαστικών και αποδεικτικών ζητημάτων που σχετίζονται με την εκτίμηση των λόγων αποκλεισμού σύμφωνα με το άρθρο 12 παράγραφος 2 και το άρθρο 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (μέρος 5).

— Επισκόπηση των συγκεκριμένων αποφάσεων χορήγησης διεθνούς προστασίας στις οποίες εφαρμόζονται οι ρήτρες αποκλεισμού, δηλαδή των αποφάσεων που λαμβάνονται με βάση τα άρθρα 12 και 17, το άρθρο 14 παράγραφος 3 στοιχείο α) και το άρθρο 19 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Η δικαστική ανάλυση υποστηρίζεται από μια συλλογή νομολογίας σε χωριστό έγγραφο και από προσαρτήματα. Σε αυτά αναφέρονται το συναφές πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο της ΕΕ και οι σχετικές διεθνείς συνθήκες οικουμενικής και περιφερειακής εφαρμογής. Επίσης αναφέρεται η βασική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ) και άλλων διεθνών ποινικών δικαστηρίων, καθώς και επιλεγμένη νομολογία των δικαστηρίων των κρατών μελών. Παρέχονται επίσης διαγράμματα αποφάσεων, στα οποία προσδιορίζονται τα ερωτήματα τα οποία πρέπει να θέτουν τα δικαστήρια των κρατών μελών όταν εξετάζουν κατά πόσον σε μια υπόθεση έχουν εφαρμογή οποιεσδήποτε ρήτρες αποκλεισμού. Για να έχουν οι αναγνώστες που χρησιμοποιούν την ψηφιακή έκδοση εύκολη και άμεση πρόσβαση στη συναφή νομοθεσία και νομολογία, έχουν προστεθεί υπερσύνδεσμοι. Άλλες δικαστικές αναλύσεις, οι οποίες έχουν ήδη εκπονηθεί ή βρίσκονται υπό εκπόνηση στο πλαίσιο της σειράς εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης, διερευνούν άλλους συγκεκριμένους τομείς του ΚΕΣΑ.

Στόχος είναι να προσδιοριστεί με σαφήνεια και σε εύχρηστη μορφή η υφιστάμενη κατάσταση όσον αφορά τη νομοθεσία. Στην παρούσα έκδοση αναλύεται το δίκαιο που διέπει το ΚΕΣΑ ως είχε στις 19 Δεκεμβρίου 2019. Αξίζει να επισημανθεί ότι, μαζί με άλλες δικαστικές αναλύσεις της σειράς εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης, η παρούσα ανάλυση θα επικαιροποιείται περιοδικά ανάλογα με τις ανάγκες. Ωστόσο, εναπόκειται στους αναγνώστες να ελέγχουν αν έχουν επέλθει τυχόν τροποποιήσεις στη νομοθεσία. Για τη διευκόλυνση του αναγνώστη εν προκειμένω, η παρούσα ανάλυση περιλαμβάνει παραπομπές σε διάφορες πηγές.

Η παρούσα είναι η δεύτερη έκδοση της δικαστικής ανάλυσης. Λαμβάνει υπόψη εξελίξεις που έχουν επέλθει στη νομοθεσία και τη νομολογία μετά την πρώτη έκδοση τον Ιανουάριο του 2016. Επίσης ενσωματώνει τα αποτελέσματα μιας εκτεταμένης αξιολόγησης του περιεχομένου, της δομής και της χρηστικότητας της εν λόγω πρώτης έκδοσης, η οποία διενεργήθηκε από την IARMJ-Europe για την EASO το 2018.

Βασικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας δικαστικής ανάλυσης είναι να τεθεί στη διάθεση των δικαστηρίων των κρατών μελών μια ανάλυση των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς προστασίας προσφύγων δυνάμει του άρθρου 12 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου 2011/95/ΕΕ [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], και των λόγων αποκλεισμού από την επικουρική προστασία δυνάμει του άρθρου 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Επιδιώκει να δώσει απαντήσεις στα ακόλουθα βασικά ερωτήματα:

1. Τι είναι οι ρήτρες αποκλεισμού; (ενότητα 1.2)

2. Σε τι **μοιάζουν** και σε τι **διαφέρουν** οι ρήτρες αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας και οι ρήτρες αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα; (βλ. ενότητες 1.2, 4.2 και 4.3)

3. Ποιο είναι το **σκεπτικό** που διέπει τις ρήτρες αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα και τις ρήτρες αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας, και είναι **το ίδιο για κάθε ρήτρα αποκλεισμού**; (ενότητα 1.3)

4. Ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας εξαρτάται ποτέ από το αν το πρόσωπο το οποίο αφορά αποτελεί **κίνδυνο** για το κράτος μέλος υποδοχής; (ενότητες 1.3 και 4.2.5)

5. Ποια ρήτρα αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα περιέχει επίσης έναν **συγκεκριμένο θετικό κανόνα υπαγωγής**, σύμφωνα με τον οποίο ένα πρόσωπο που πληροί τις προϋποθέσεις υπάγεται στο καθεστώς πρόσφυγα, υπό την προϋπόθεση ότι το πρόσωπο αυτό δεν εμπίπτει σε καμία άλλη ρήτρα αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα; (ενότητα 2.2)

6. Ποια είναι τα **πρόσωπα που απολαύουν προστασίας ή συνδρομής από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών εκτός της UNHCR**; (ενότητα 2.2)

7. Υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί ένα πρόσωπο να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα λόγω **μετοίκησης σε άλλη χώρα**; (ενότητα 2.3)

8. Ποιες ρήτρες αποκλεισμού μπορούν να εφαρμοστούν σε **πρόσωπα που εμπλέκονται σε τρομοκρατικές πράξεις** (ενότητα 3.1.1) και τι **είδους και βαθμού προσωπική εμπλοκή σε τρομοκρατικές πράξεις** θα απαιτούνταν ώστε να εφαρμοστεί ο αποκλεισμός σε μια υπόθεση; (ενότητες 3.4, 3.5.2.1 και 3.6)

9. Ποιοι είναι οι «**σοβαροί λόγοι για να θεωρείται**» ότι ένα πρόσωπο έχει διαπράξει ή έχει συμμετάσχει στη διάπραξη εγκλήματος ή πράξης που συνεπάγεται αποκλεισμό; (ενότητα 3.2)

10. Ποια είναι τα «**εγκλήματα κατά της ειρήνης**» (ενότητα 3.3.2), τα «**εγκλήματα πολέμου**» (ενότητα 3.3.3) και τα «**εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας**» (ενότητα 3.3.4);

11. Τι συνιστά «**σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα**»; (ενότητα 3.4)

12. Ποιες είναι οι «**πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών**»; (ενότητα 3.5)

13. Σύμφωνα με ποια κριτήρια μπορεί να θεωρηθεί ότι ένα πρόσωπο **ευθύνεται ατομικά** για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό και ποια υπερασπιστικά επιχειρήματα (π.χ. εξαναγκασμού) μπορεί να προβάλει σχετικά με ένα έγκλημα που συνεπάγεται αποκλεισμό; (ενότητα 3.6)

14. Εάν ένα πρόσωπο διαπιστωθεί ότι ευθύνεται ατομικά για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό, μπορεί ο αποκλεισμός του εν λόγω προσώπου από το καθεστώς πρόσφυγα ή το καθεστώς επικουρικής προστασίας να εξαρτηθεί από το αν το πρόσωπο αυτό έχει ήδη **τιμωρηθεί** ή έχει **σωφρονιστεί** στη συνέχεια; (ενότητα 3.7)

Μέρος 1: Γενική εισαγωγή

1.1 Αντικείμενο

Η παρούσα δικαστική ανάλυση αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή των άρθρων 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] ([3]), τα οποία περιλαμβάνουν τις «ρήτρες αποκλεισμού» της οδηγίας. Το άρθρο 12 παραθέτει τους λόγους για τους οποίους ένα πρόσωπο αποκλείεται από τον ορισμό του «πρόσφυγα» που προβλέπεται στο άρθρο 2 στοιχείο δ) της οδηγίας. Το άρθρο 17 παραθέτει τους λόγους για τους οποίους ένα πρόσωπο αποκλείεται ή μπορεί να αποκλειστεί από τον ορισμό του «προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία», ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 2 στοιχείο στ) της οδηγίας.

Οι «ρήτρες αποκλεισμού» αντιπαραβάλλονται με τις «ρήτρες υπαγωγής». Ο τελευταίος όρος αποτελεί συντομευμένη αναφορά στις ρήτρες που καθορίζουν ποιος δικαιούται καθεστώς προστασίας πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας, όπως ορίζεται στα άρθρα 2-10 και στο άρθρο 15 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Οι «ρήτρες υπαγωγής» που αφορούν και τα δύο είδη προστασίας εξετάζονται σε χωριστή δικαστική ανάλυση: *Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση* ([4]). Μια άλλη δικαστική ανάλυση εξετάζει τις «ρήτρες παύσης» που αφορούν καθένα από τα είδη προστασίας, καθώς και τους κανόνες για την ανάκληση, τον τερματισμό ή την άρνηση ανανέωσης της εν λόγω προστασίας: *Τερματισμός διεθνούς προστασίας: άρθρα 11, 14, 16 και 19 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση* ([5]).

1.2 Οι ρήτρες αποκλεισμού

Το άρθρο 12 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει δύο λόγους για τους οποίους ένα πρόσωπο **αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα**.

Άρθρο 12 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα εφόσον:

α) εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 1 σημείου Δ, της σύμβασης της Γενεύης, το οποίο αφορά την παροχή προστασίας ή συνδρομής από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών, εκτός της UNHCR. Σε περίπτωση που η εν λόγω προστασία ή συνδρομή έχει παύσει για οποιοδήποτε λόγο, χωρίς να έχει διευθετηθεί οριστικά η κατάσταση των προσώπων αυτών σύμφωνα με τα οικεία ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, τα εν λόγω πρόσωπα θα δικαιούνται αυτοδικαίως τα ευεργετήματα της παρούσας οδηγίας·

([3]) Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 337 της 20.12.2011, σ. 9) [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)].

([4]) EASO, *Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, 2018.

([5]) EASO, *Τερματισμός διεθνούς προστασίας: άρθρα 11, 14, 16 και 19 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, Νοέμβριος 2016.

β) αναγνωρίζεται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας όπου έχει μετοικήσει ως έχων τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της εν λόγω χώρας, ή δικαιώματα και υποχρεώσεις αντίστοιχα προς αυτά.

Το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει άλλους τρεις λόγους για τους οποίους ένα πρόσωπο επίσης **αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα**.

Άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

α) έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά·

β) έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα· οι ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα·

γ) είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών όπως ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Το άρθρο 17 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι ένα πρόσωπο **δεν δικαιούται επικουρική προστασία** για τους ίδιους λόγους με εκείνους που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) και γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), καθώς επίσης για τους λόγους που ορίζονται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχεία β) και δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σε συνδυασμό με το άρθρο 17 παράγραφος 2.

Άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

1. Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής δεν δικαιούται επικουρική προστασία όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

α) έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά·

β) έχει διαπράξει σοβαρό έγκλημα·

γ) είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών όπως ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών·

δ) συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται.

2. Η παράγραφος 1 έχει εφαρμογή στα πρόσωπα που είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως στη διάπραξη των εγκλημάτων ή πράξεων που αναφέρονται στην εν λόγω παράγραφο.

Το άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει επίσης έναν επιπλέον λόγο βάσει του οποίου τα κράτη μέλη **«δύνανται» να αποκλείουν ένα πρόσωπο από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας**.

Άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη δύνανται να αποκλείουν τους υπηκόους τρίτων χωρών ή τους ανιθαγενείς από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας, εάν τα πρόσωπα αυτά διέπραξαν, πριν από την εισδοχή τους στο οικείο κράτος μέλος, ένα ή περισσότερα εγκλήματα, εκτός του πεδίου εφαρμογής της παραγράφου 1, τα οποία θα επέσυραν την ποινή της φυλάκισης εάν είχαν διαπραχθεί στο οικείο κράτος μέλος, και εγκατέλειψαν τη χώρα καταγωγής τους αποκλειστικά και μόνο για να αποφύγουν κυρώσεις συνεπεία των εν λόγω εγκλημάτων.

Οι λόγοι αποκλεισμού από την αναγνώριση καθεστώτος πρόσφυγα και από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας συγκρίνονται και συνοψίζονται στον πίνακα 1 ([6]) κατωτέρω.

([6]) Ο πίνακας 1 βασίζεται στον *Πρακτικό οδηγό της EASO: Αποκλεισμός*, 2017, σ. 9.

Πίνακας 1: Σύγκριση μεταξύ των λόγων αποκλεισμού βάσει του άρθρου 12 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και των λόγων αποκλεισμού βάσει του άρθρου 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

	Άρθρο 12 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)		Άρθρο 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)
Αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα	→ **Άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α):** παροχή προστασίας ή συνδρομής από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών, εκτός της UNHCR	**Αποκλεισμός από το καθεστώς επικουρικής προστασίας**	
	→ **Άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β):** δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της χώρας διαμονής		
	→ **Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α):** εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας		→ **Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο α):** εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας
	→ **Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β):** σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα εκτός της χώρας ασύλου πριν ο αιτών γίνει δεκτός ως πρόσφυγας		→ **Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β):** σοβαρά εγκλήματα
	→ **Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ):** πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών		→ **Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ):** πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών
			→ **Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ):** κίνδυνος για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται ο αιτών
			→ **Άρθρο 17 παράγραφος 3:** άλλα εγκλήματα εκτός του οικείου κράτους μέλους (υπό ορισμένες προϋποθέσεις)

Όλοι οι λόγοι αποκλεισμού αποτελούν **υποχρεωτικές διατάξεις**, εκτός από τον τελευταίο λόγο που παρατίθεται στον ανωτέρω πίνακα, δηλαδή εκείνον που ορίζεται στο άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

1.3 Το σκεπτικό για τον αποκλεισμό

1.3.1 Αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα (άρθρο 12)

Οι λόγοι αποκλεισμού από την αναγνώριση καθεστώτος πρόσφυγα στο άρθρο 12 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αντιστοιχούν στους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπονται στο άρθρο 1 Δ, Ε και ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([7]).

([7]) Βλ.για παράδειγμα, ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2012, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-364/11, Mostafa Abed El Karem El Kott και λοιποί κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2012:826, σκέψεις 18 και 21. Βλ. επίσης Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών και των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, COM(2001) 510 τελικό της 12ης Σεπτεμβρίου 2001, σ. 30.

Άρθρο 1 Δ, Ε και ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες

Δ. Η Σύμβασις αύτη δεν εφαρμόζεται επί προσώπων άτινα απολαύουν σήμερον προστασίας ή συνδρομής παρεχομένης ουχί υπό του Υπάτου Αρμοστού των Ηνωμένων Εθνών διά τους πρόσφυγας αλλά εκ μέρους ετέρου οργάνου ή Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Όταν η ως άνω προστασία ή συνδρομή παύση παρεχομένη δι' οιανδήποτε αιτίαν χωρίς συγχρόνως να έχη οριστικώς ρυθμισθή η τύχη των προσώπων τούτων, συμφώνως προς τας υπό της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών ληφθείσας σχετικάς αποφάσεις, τα πρόσωπα ταύτα θα απολαύουν αυτομάτως των εκ της Συμβάσεως ταύτης απορρεόντων ευεργετημάτων.

Ε. Η Σύμβασις αύτη δεν εφαρμόζεται επί προσώπου όπερ αναγνωρίζεται υπό των αρμοδίων αρχών της χώρας ένθα έχει εγκατασταθή ως έχον τα συναφή προς την κτήσιν της υπηκοότητος της χώρας ταύτης δικαιώματα και υποχρεώσεις.

ΣΤ. Αι διατάξεις της Συμβάσεως ταύτης δεν εφαρμόζονται επί προσώπων διά τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύη τις ότι:

α) έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου, ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητος εν τη εννοία των διεθνών συμφωνιών αίτινες συνήφθησαν επί σκοπώ αντιμετωπίσεως των αδικημάτων τούτων.

β) έχουν διαπράξει σοβαρόν αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης.

γ) είναι ένοχα ενεργειών αντιθέτων προς τους σκοπούς και τας αρχάς των Ηνωμένων Εθνών.

Επομένως, όπως απαιτείται από το άρθρο 78 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) ([8]), οι λόγοι αποκλεισμού του άρθρου 12 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο που συνάδει με τα αντίστοιχα άρθρα της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([9]) (βλ. πίνακα 2 κατωτέρω).

([8]) Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 47).

([9]) Βλ. για παράδειγμα, ΔΕΕ, απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-391/16, C-77/17 και C-77/18, M κατά Ministerstvo vnitra και X και X κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, EU:C:2019:403, σκέψη 74· ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09, Bundesrepublik Deutschland κατά B και D, EU:C:2009:285, σκέψη 78· ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7 σκέψη 43. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις γενικές αρχές ερμηνείας της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), βλ. EASO, Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση, 2018, σ. 17-20· EASO, Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική Ανάλυση, Αύγουστος 2016, σ. 72-74.

Πίνακας 2: Αντιστοιχία μεταξύ του άρθρου 12 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και του άρθρου 1 στοιχεία Δ Ε και ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες

ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	Σύμβαση για τους πρόσφυγες
Άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α)	Άρθρο 1 Δ
Άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β)	Άρθρο 1 Ε
Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)	Άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α)
Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β)	Άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο β)
Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)	Άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ)

Υπάρχει μια σημαντική διάκριση μεταξύ του σκεπτικού στο οποίο βασίζεται το άρθρο 12 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και εκείνου στο οποίο βασίζεται το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Το σκεπτικό στο οποίο στηρίζονται οι λόγοι αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 1 είναι ότι τα πρόσωπα που εμπίπτουν σε αυτούς τους λόγους **δεν χρήζουν προστασίας υπό το καθεστώς πρόσφυγα.** Αυτό προκύπτει είτε διότι τα εν λόγω πρόσωπα λαμβάνουν ήδη προστασία ή συνδρομή από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών εκτός της UNHCR [συγκεκριμένα από το Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA) (βλ. ενότητα 2.2)] είτε διότι η χώρα στην οποία έχουν μετοικήσει τους αντιμετωπίζει κατά τρόπο ισότιμο με τους δικούς της υπηκόους.

Το σκεπτικό στο οποίο στηρίζονται οι λόγοι αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 είναι ότι τα πρόσωπα που εμπίπτουν σε αυτούς τους λόγους **δεν κρίνονται άξια του καθεστώτος πρόσφυγα** ([10]). Αυτό συμβαίνει όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρείται ότι ευθύνονται ατομικά για σοβαρά εγκλήματα ή για πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Αυτοί οι λόγοι αποκλεισμού θεσπίστηκαν (όπως και τα αντίστοιχα άρθρα στη Σύμβαση για τους πρόσφυγες) με **διττό σκοπό**:

— να αποκλείονται από το καθεστώς πρόσφυγα τα πρόσωπα εκείνα που δεν κρίνονται άξια της προστασίας που αυτό συνεπάγεται,

— να αποφεύγεται το ενδεχόμενο η χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα να επιτρέπει σε αυτουργούς ορισμένων σοβαρών εγκλημάτων να απαλλάσσονται από την ποινική τους ευθύνη ([11]).

Κατά συνέπεια, ο αποκλεισμός βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) **δεν εξαρτάται από την «ύπαρξη ενεστώτος κινδύνου για το κράτος μέλος υποδοχής»** ([12]).

Στην υπόθεση K και HF, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι τα εγκλήματα και οι πράξεις που παρατίθενται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες «θίγουν σοβαρά θεμελιώδεις αξίες, όπως ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στις οποίες [...]

([10]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 104· ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Μαΐου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-331/16 και C-366/16, K κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie και HF κατά Belgische Staat, EU:C:2018:296, σκέψη 50.
([11]) ΔΕΕ, 2018K και HF, ό.π., υποσημείωση 10, σκέψη 50. Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 104.
([12]) ΔΕΕ, 2018K και HF, ό.π., υποσημείωση 10, σκέψη 50 (η επισήμανση των συντακτών).

βασίζεται η Ένωση, καθώς και την ειρήνη, η προαγωγή της οποίας αποτελεί σκοπό της Ένωσης» ([13]).

Το ΔΕΕ έχει επίσης αποφανθεί ότι οι λόγοι αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες «**βασίζονται [...] στην έννοια του "σοβαρού εγκλήματος"**» ([14]).

1.3.2 Αποκλεισμός από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας (άρθρο 17)

Στην απόφασή του στην υπόθεση Ahmed, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι σκοπός των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς της επικουρικής προστασίας είναι, όπως ισχύει και για τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), «ο αποκλεισμός από αυτήν των προσώπων που δεν κρίνονται άξια της παρεχόμενης βάσει του καθεστώτος αυτού προστασίας και η διατήρηση της αξιοπιστίας του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος προστασίας των προσφύγων [...]» ([15]).

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε επίσης ότι:

> [...] ο νομοθέτης της Ένωσης εμπνεύστηκε από τους ισχύοντες για τους πρόσφυγες κανόνες, επεκτείνοντάς τους, στο μέτρο του δυνατού, στους δικαιούχους του καθεστώτος επικουρικής προστασίας. Συγκεκριμένα, το περιεχόμενο και η διάρθρωση του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως γ', της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], σχετικά με τον αποκλεισμό από την επικουρική προστασία, παρουσιάζουν ομοιότητες με το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία α) έως γ), της οδηγίας αυτής, το οποίο αφορά τον αποκλεισμό από την ιδιότητα του πρόσφυγα και έχει όμοιο κατ' ουσίαν περιεχόμενο με το άρθρο 1, τμήμα ΣΤ, στοιχεία α' έως γ', της [Σύμβασης για τους πρόσφυγες]. Εξάλλου, [...] από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] [...] προκύπτει ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, στοιχείο α) έως γ), της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] είναι απόρροια της βούλησης του νομοθέτη της Ένωσης να καθιερώσει λόγους αποκλεισμού από την επικουρική προστασία όμοιους με εκείνους που ισχύουν για τους πρόσφυγες ([16]).

Μολονότι το ΔΕΕ δεν έχει αποφανθεί ακόμη σχετικά με την ερμηνεία του λόγου αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ο λόγος αυτός είναι σαφώς διαφορετικής φύσης από τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχεία α) έως γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αυτό οφείλεται στο ότι έχει δομηθεί γύρω από την έννοια όχι του «σοβαρού εγκλήματος» που διαπράχθηκε στο παρελθόν, αλλά του παρόντος **«κινδύνου»** για την κοινωνία ή την ασφάλεια του κράτους μέλους υποδοχής. Ο κίνδυνος για την κοινωνία ή την ασφάλεια του κράτους μέλους υποδοχής μπορεί επίσης να αποτελεί λόγο ανάκλησης, τερματισμού ή άρνησης ανανέωσης του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφοι 4 και 5 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ή λόγο ανάκλησης, τερματισμού ή άρνησης ανανέωσης της άδειας διαμονής πρόσφυγα βάσει του άρθρου 21 παράγραφος 3

([13]) ΔΕΕ, 2018Κ και HF, ό.π., υποσημείωση 10, σκέψη 46.
([14]) ΔΕΕ, απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, C-369/17, Shajin Ahmed κατά Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, EU:C:2010:713, σκέψη 46 (η επισήμανση των συντακτών).
([15]) ΔΕΕ, 2018, Shajin Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 51.
([16]) ΔΕΕ, 2018, Shajin Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψεις 43-45.

και του άρθρου 24 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Ως εκ τούτου, στην απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση ΗΤ παρέχεται κάποια καθοδήγηση σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αναφέρονται τα εξής:

> Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι πράξεις διεθνούς τρομοκρατίας, ανεξαρτήτως της συμμετοχής κάποιου κράτους σε αυτές, αντιβαίνουν εν γένει στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών (απόφαση B και D, C-57/09 και C-101/09, EU:C:2010:661, σκέψη 83). Επομένως, τα κράτη μέλη μπορούν κάλλιστα, εφόσον έχουν τελεστεί τέτοιες πράξεις, να επικαλεστούν την ύπαρξη επιτακτικών λόγων εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης, κατά την έννοια του άρθρου 24, παράγραφος 1, της [ΟΕΑΑ], προκειμένου να εφαρμόσουν την εξαίρεση την οποία προβλέπει η διάταξη αυτή ([17]).

Επίσης, το ΔΕΕ δεν έχει αποφανθεί ακόμη σχετικά με την ερμηνεία του προαιρετικού λόγου αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Μολονότι δεν συνιστούν «σοβαρό έγκλημα» κατά την έννοια του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β), τα εγκλήματα στα οποία αναφέρεται ο προαιρετικός λόγος αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) θα πρέπει τουλάχιστον να επισύρουν ποινή φυλάκισης όταν διαπράττονται στο οικείο κράτος μέλος.

1.3.3 Ευνοϊκότερες διατάξεις

Το άρθρο 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις για να καθορίζουν το ποιος μπορεί να θεωρηθεί πρόσφυγας ή πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία δυνάμει της οδηγίας, όμως μόνον υπό την προϋπόθεση ότι αυτές οι εθνικές διατάξεις συνάδουν με την οδηγία.

Άρθρο 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη δύνανται να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις για να καθορίζουν το ποιος δικαιούται να θεωρηθεί πρόσφυγας ή πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία και το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι οι διατάξεις αυτές συνάδουν με την παρούσα οδηγία.

Στην απόφασή του στην υπόθεση B και D, το ΔΕΕ έκρινε ότι, εφόσον ο υποκείμενος σκοπός των ρητρών αποκλεισμού στην ΟΕΑΑ συνίσταται στη «διαφύλαξη της αξιοπιστίας του συστήματος διεθνούς προστασίας που [...] προβλέπει [η ΟΕΑΑ] τηρουμένης της [Σύμβασης για τους πρόσφυγες]», μια εθνική διάταξη που επιτρέπει τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα δυνάμει της ΟΕΑΑ σε πρόσωπο που αποκλείεται βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ θα ήταν ασύμβατη με την ΟΕΑΑ ([18]). Ωστόσο, το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι τα κράτη μέλη δεν απαγορεύεται να παρέχουν στο εν λόγω πρόσωπο «άλλη μορφή προστασίας» μη εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής της ΟΕΑΑ, υπό την προϋπόθεση ότι η προστασία αυτή δεν κινδυνεύει να συγχέεται με το καθεστώς του πρόσφυγα κατά την έννοια της ΟΕΑΑ ([19]).

([17]) ΔΕΕ, απόφαση της 24ης Ιουνίου 2015, C-373/13, ΗΤ κατά Land Baden-Württemberg, EU:C:2015:413, σκέψη 85.
([18]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 115.
([19]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψεις 116-120.

Είναι σαφές ότι το ίδιο ισχύει τηρουμένων των αναλογιών όσον αφορά τον αποκλεισμό από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

1.3.4 Ο αποκλεισμός ως εξαίρεση

Στην υπόθεση Ahmed, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει λόγο αποκλεισμού ο οποίος «συνιστά **παρέκκλιση** από τον γενικό κανόνα του άρθρου 18 της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σχετικά με τη χορήγηση καθεστώτος επικουρικής προστασίας] και, συνεπώς, πρέπει να **ερμηνεύεται συσταλτικά**» ([20]). Ομοίως, στην υπόθεση Bolbol, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η ρήτρα αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπεται στο άρθρο 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, στην οποία παραπέμπει το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), «**πρέπει, ως έχει, να ερμηνευθεί συσταλτικώς**» ([21]).

Συνεπώς, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι κατά το ΔΕΕ όλοι οι λόγοι αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπονται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και στη Σύμβαση για τους πρόσφυγες, καθώς και όλοι οι λόγοι αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας που προβλέπονται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) πρέπει να **ερμηνεύονται συσταλτικά**.

1.4 Βάρος απόδειξης

Γίνεται γενικώς δεκτό ότι, εφόσον οι ρήτρες αποκλεισμού αποτελούν εξαιρέσεις του κανόνα, απαιτείται συσταλτική ερμηνεία τους και ότι το βάρος απόδειξης των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα ή από το καθεστώς επικουρικής προστασίας το φέρει, κατά κανόνα, το πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για τη λήψη της σχετικής απόφασης.

Όπως επεξηγείται στην ενότητα 3.6, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο υπεύθυνος για τη λήψη της απόφασης μπορεί δικαίως να υποθέσει ότι ένας αιτών διεθνή προστασία ο οποίος κατείχε εξέχουσα θέση σε τρομοκρατική οργάνωση ευθύνεται ατομικά για τις πράξεις που τελέστηκαν από την εν λόγω οργάνωση κατά την αντίστοιχη περίοδο. Αυτό ισχύει για κάθε πράξη η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 ή στο άρθρο 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι σε τέτοιες περιπτώσεις ο υπεύθυνος για τη λήψη της απόφασης δεν φέρει το βάρος απόδειξης των λόγων αποκλεισμού, καθώς το ΔΕΕ έχει τονίσει ότι εξακολουθεί να είναι απαραίτητη η εξέταση όλων των σχετικών περιστάσεων της υπόθεσης πριν από τη λήψη απόφασης αποκλεισμού ([22]). Ως εκ τούτου, μπορεί να είναι χρήσιμο να λαμβάνεται υπόψη η ακόλουθη άποψη την οποία εξέφρασε το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο) του Ηνωμένου Βασιλείου στην υπόθεση JS, η οποία αφορούσε τον αποκλεισμό βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ.

> Η φύση της ίδιας της οργάνωσης [της οποίας ήταν μέλος ο αιτών] είναι ένας μόνο από τους καθοριστικούς παράγοντες και είναι προτιμότερο να αποφεύγεται η αναζήτηση

([20]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 52 (η επισήμανση των συντακτών).
([21]) ΔΕΕ, απόφαση της 17ης Ιουνίου 2010, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-31/09, Nawras Bolbol κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2010:351, σκέψη 51 (η επισήμανση των συντακτών).
([22]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 98.

> «τεκμηρίου» ατομικής ευθύνης, «μαχητού», ή μη. Όπως προκύπτει σαφώς από την επίδικη υπόθεση, μια τέτοια προσέγγιση είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει τον υπεύθυνο λήψης της απόφασης σε σφάλμα ([23]).

Το High Court (Ανώτερο Δικαστήριο) της Ιρλανδίας χρησιμοποίησε την ακόλουθη διατύπωση.

> [Μολονότι ο υπεύθυνος για τη λήψη της απόφασης] δικαιούται να βασιστεί στην **υπόθεση εργασίας** ότι ένα πρόσωπο που κατείχε ανώτερη θέση σε τρομοκρατική οργάνωση έχει ατομική ευθύνη για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που διαπράχθηκαν από την οργάνωση κατά τη σχετική περίοδο, πρέπει παρ' όλα αυτά να διεξαχθεί ατομική εξέταση όλων των σχετικών περιστάσεων ([24]).

Το επίπεδο απόδειξης σε υποθέσεις αποκλεισμού εξετάζεται στην ενότητα 3.2.

1.5 Σειρά εξέτασης: Εξέταση των προϋποθέσεων υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα πριν από την εξέταση των προϋποθέσεων αποκλεισμού;

Όποτε υπάρχει πιθανό ζήτημα αποκλεισμού, τίθεται το ερώτημα αν η ανάλυση των προϋποθέσεων αποκλεισμού μπορεί να πραγματοποιηθεί απευθείας ή αν ο υπεύθυνος για τη λήψη της απόφασης πρέπει να εξετάσει πρώτα τις ρήτρες υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα.

Ωστόσο, πριν απαντηθεί αυτό το ερώτημα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, ανεξάρτητα από το αν οι ρήτρες αποκλεισμού εξετάζονται πριν ή μετά τις ρήτρες υπαγωγής, με βάση τη δομή της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) το πρώτο ζήτημα αποκλεισμού που πρέπει να ελέγχεται είναι ο αποκλεισμός από το δικαίωμα υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα. Αυτό απορρέει από τον ορισμό του «προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία» στο άρθρο 2 στοιχείο στ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), σύμφωνα με τον οποίο πρόκειται για πρόσωπο το οποίο «**δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας**» ([25]). Επίσης, προκύπτει ([26]) από το άρθρο 10 παράγραφος 2 της οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου (2013/32/ΕΕ) [οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (ΟΔΑ) (αναδιατύπωση)] ([27]). Το εν λόγω άρθρο προβλέπει ρητώς ότι:

> Κατά την εξέταση αιτήσεων διεθνούς προστασίας, η αποφαινόμενη αρχή εξακριβώνει καταρχάς κατά πόσον οι αιτούντες μπορούν να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες και, σε αντίθετη περίπτωση, εξακριβώνει κατά πόσον οι αιτούντες δικαιούνται επικουρικής προστασίας.

([23]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), JS (Σρι Λάνκα) κατά Secretary of State for the Home Department, [2010] UKSC 15, σκέψη 31. Κατ' ουσίαν, το προδικαστικό ερώτημα που υποβλήθηκε στο δικαστήριο ήταν: «αν υποτεθεί ότι υπάρχουν σε μια οργάνωση πρόσωπα τα οποία προφανώς διαπράττουν εγκλήματα πολέμου, τι περισσότερο χρειάζεται να αποδειχθεί, πέραν της ιδιότητας του μέλους σε μια τέτοια οργάνωση, ώστε ένα άτομο να θεωρηθεί προσωπικά ως εγκληματίας πολέμου;» (βλ. σκέψη 1 της απόφασης).

([24]) High Court (Ανώτερο Δικαστήριο, Ιρλανδία), AB κατά Refugee Appeals Tribunal and Minister for Justice, Equality and Law Reform [2011] IEHC 198, σκέψη 50 (η επισήμανση των συντακτών).

([25]) Βλ. σχετικά ΔΕΕ, απόφαση της 8ης Μαΐου 2014, C-604/12, H.N. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform και λοιπών, EU:C:2014:302, σκέψη 35.

([26]) ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-585/16, Serin Alheto κατά Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, EU:C:2018:584, σκέψη 89.

([27]) Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 60).

Με εξαίρεση τον λόγο αποκλεισμού που περιλαμβάνεται στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (βλ. ενότητα 2.2), το ΔΕΕ δεν έχει αποφανθεί ακόμη **αν πριν από την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού πρέπει να διενεργείται εξέταση των ρητρών υπαγωγής** στο σχετικό καθεστώς προστασίας. Ωστόσο, αυτό που έχει ήδη αποφανθεί το Δικαστήριο είναι ότι οι ρήτρες αποκλεισμού δεν μπορούν να εφαρμόζονται «αυτόματα», χωρίς να εξεταστούν «όλες οι περιστάσεις» κάθε υπόθεσης. Στην υπόθεση Ahmed το Δικαστήριο αποφάνθηκε ως εξής:

> το Δικαστήριο αποφάνθηκε [στην απόφασή του στην υπόθεση B και D] ότι από τη διατύπωση του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β' και γ', της [ΟΕΑΑ], νυν άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β' και γ', της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], προκύπτει ότι η αρμόδια αρχή του οικείου κράτους μέλους μπορεί να εφαρμόσει τη διάταξη αυτή μόνον αφού προβεί, για κάθε περίπτωση ατομικώς, σε εκτίμηση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών των οποίων έχει λάβει γνώση, προκειμένου να κρίνει εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι οι πράξεις που τέλεσε ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος πληροί κατά τα λοιπά τα κριτήρια ώστε να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής μιας εκ των δύο περιπτώσεων αποκλεισμού που προβλέπει η εν λόγω διάταξη. Εξ αυτού συνάγεται ότι πριν από την έκδοση οποιασδήποτε απόφασης αποκλεισμού ενός προσώπου από το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να προηγείται πλήρης εξέταση όλων των ιδιαίτερων περιστάσεων εκάστης περιπτώσεως, η δε απόφαση αυτή δεν πρέπει να λαμβάνεται αυτομάτως [...]. Η απαίτηση αυτή ισχύει και για τις αποφάσεις αποκλεισμού από την επικουρική προστασία ([28]).

Έχει υποστηριχθεί ότι το ΔΕΕ έχει πράγματι αποφανθεί ότι η υπαγωγή **πρέπει** να εξετάζεται πριν από τον αποκλεισμό, καθώς στην υπόθεση B και D το Δικαστήριο αναφέρθηκε ρητά στην ανάγκη να διενεργείται εξέταση των λόγων αποκλεισμού σε σχέση με πρόσωπο το οποίο «πληροί, εξάλλου, τα κριτήρια για το καθεστώς του πρόσφυγα» ([29]). Ωστόσο, μέχρι στιγμής τα δικαστήρια των κρατών μελών έχουν υιοθετήσει την προσέγγιση σύμφωνα με την οποία η ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν εμποδίζει τις αρμόδιες αρχές να αποφασίσουν τον αποκλεισμό ενός προσώπου από το καθεστώς πρόσφυγα ή από το καθεστώς επικουρικής προστασίας χωρίς να έχουν διαπιστώσει πρώτα αν το εν λόγω πρόσωπο πληροί τις ρήτρες υπαγωγής στο σχετικό καθεστώς.

Σε απόφασή του το ολλανδικό Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι ο υφυπουργός Μετανάστευσης είχε την ελευθερία να αποφασίσει αν η υπαγωγή θα εξεταζόταν πριν από τον αποκλεισμό ή άλλως ([30]). Σύμφωνα με απόφαση του τμήματος μείζονος συνθέσεως του τσεχικού ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου, το συμπέρασμα αναφορικά με τον αποκλεισμό του αιτούντος καθιστά περιττή την περαιτέρω διερεύνηση των πιθανών λόγων υπαγωγής του ίδιου προσώπου στο καθεστώς προστασίας. Ωστόσο, το τσεχικό δικαστήριο έκρινε ότι, πριν εξαχθεί ένα τέτοιο συμπέρασμα, πρέπει να διερευνηθούν πλήρως τα πραγματικά περιστατικά που υποδεικνύουν τόσο την πιθανή υπαγωγή όσο και τον αποκλεισμό, με επίγνωση του γεγονότος ότι μπορεί συχνά να είναι αλληλένδετα ([31]).

([28]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψεις 48-50. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2017, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides κατά Mostafa Lounani, EU:C:2017:71, σκέψη 72 και ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 87.

([29]) Βλ. D. Kosar, «Inclusion before Exclusion or Vice Versa: What the Qualification Directive and the Court of Justice Do (Not) Say», *International Journal of Refugee Law* (2013) 87-119, σ. 117· J.-Y. Carlier και P. d'Huart, «L'Exclusion du statut de réfugié: Cadre général» στο V. Chetail και C. Laly-Chevalier (επιμ.), *Asile et extradition: Théorie et pratique des clauses d'exclusion au statut de réfugié* (Bruylant, 2014), σ. 22.

([30]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 2ας Ιουνίου 2004, 200308845, ECLI:NL:RVS:2004:AP2043, σκέψη 2.6.8 (στην ολλανδική γλώσσα).

([31]) Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2010, A.S. κατά Υπουργείου Εσωτερικών (στην τσεχική γλώσσα), 4 Azs 60/2007-119, σκέψη 19.

Όταν σε μια υπόθεση υιοθετείται η εν λόγω προσέγγιση και αποφασίζεται όντως ο αποκλεισμός του ενδιαφερόμενου από το σχετικό καθεστώς, δεν είναι αναγκαίο να κριθεί αν το εν λόγω πρόσωπο πληροί τις ρήτρες υπαγωγής στο καθεστώς αυτό. Όσον αφορά τη Σύμβαση για τους πρόσφυγες, οι κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR για τον αποκλεισμό αναφέρουν τα εξής:

> Η εξαιρετική φύση του άρθρου 1 ΣΤ σημαίνει ότι η εξέταση της συνδρομής των προϋποθέσεων αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να προηγείται της διερεύνησης των προϋποθέσεων εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού, αλλά δεν υπάρχει αυστηρός τύπος. Ο αποκλεισμός μπορεί κατ' εξαίρεση να ερευνηθεί χωρίς αναφορά στις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα: i) όταν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη από διεθνές ποινικό δικαστήριο, ii) στις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προφανείς και άμεσα διαθέσιμες αποδείξεις για την εμπλοκή του αιτούντα άσυλο σε ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα, ειδικότερα στις περιπτώσεις που υπάγονται στο άρθρο 1 ΣΤ (γ) και iii) στο στάδιο της προσφυγής, όπου το εξεταζόμενο θέμα είναι ο αποκλεισμός ([32]).

Ωστόσο, από την απόφαση του ΔΕΕ που παρατέθηκε ανωτέρω προκύπτει σαφώς ότι η απόφαση για την υιοθέτηση μιας τέτοιας προσέγγισης μπορεί να ληφθεί μόνο κατόπιν πλήρους διερεύνησης όλων των περιστάσεων κάθε υπόθεσης, συμπεριλαμβανομένων των γεγονότων και των περιστάσεων που σχετίζονται με τον αποκλεισμό. Η εν λόγω διερεύνηση πρέπει να περιλαμβάνει εκτίμηση της προσωπικής κατάστασης του αιτούντος, καθώς και συναφών στοιχείων όσον αφορά τη χώρα καταγωγής. Ιδιαίτερα σημαντική είναι επίσης η κατάλληλη ερμηνεία τόσο του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (ΔΑΔ), όσο και του διεθνούς ποινικού δικαίου, όπως αναλύεται λεπτομερώς κατωτέρω. Συνολικά, όταν από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης προκύπτει ότι ενδέχεται να τίθεται ζήτημα αποκλεισμού, η εκτίμηση των προϋποθέσεων αποκλεισμού πρέπει να είναι εξίσου αυστηρή και είναι εξίσου περίπλοκη με την εκτίμηση των προϋποθέσεων υπαγωγής.

1.6 Πρόσωπα που αποκλείονται από τη διεθνή προστασία βάσει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Στη συνέχεια παρατίθεται αναλυτική ερμηνεία κάθε λόγου αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα ή από το καθεστώς επικουρικής προστασίας· Ωστόσο, πριν από αυτό, είναι σκόπιμη εδώ μια σύντομη αναφορά στη θέση των προσώπων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί αποκλεισμού σύμφωνα με την ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Αφού ληφθεί τελεσίδικη απόφαση αποκλεισμού, στη συνέχεια το κράτος μέλος πρέπει να αποφασίσει αν θα εκδοθεί απόφαση επιστροφής του ενδιαφερόμενου στη χώρα καταγωγής του ή της προηγούμενης συνήθους διαμονής του. Στην απόφασή του στην υπόθεση B και D, το ΔΕΕ έκρινε ότι ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ «δεν συνεπάγεται τη λήψη θέσης όσον αφορά το διακριτό ζήτημα αν το πρόσωπο αυτό πρέπει να απελαθεί προς τη χώρα καταγωγής του» ([33]). Το ίδιο θα ίσχυε σαφώς και για τους άλλους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που

([32]) UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 5: Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού: Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 4 Σεπτεμβρίου 2003, HCR/GIP/03/05, παράγραφος 31.
([33]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 110.

προβλέπονται στο άρθρο 12. Επίσης ισχύει, τηρουμένων των αναλογιών, για τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 17.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην ενότητα 1.3.3, τα κράτη μέλη δεν απαγορεύεται να παρέχουν «άλλη μορφή προστασίας» μη εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σε πρόσωπο στο οποίο αρνήθηκαν να χορηγήσουν «διεθνή προστασία» δυνάμει της οδηγίας, ακόμη κι αν ένας από τους λόγους της άρνησης είναι ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο αποφασίστηκε να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα ή από το καθεστώς επικουρικής προστασίας. Στο πλαίσιο αυτό, το ΔΕΕ σαφώς νοούσε ως προστασία τη χορήγηση κάποιου είδους στέγης ή άδειας παραμονής από κράτος μέλος.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, όταν εξετάζεται το ενδεχόμενο απομάκρυνσης ενός προσώπου του οποίου το αίτημα παροχής διεθνούς προστασίας έχει απορριφθεί βάσει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), η επιστροφή του εν λόγω προσώπου στη χώρα καταγωγής του ή σε οποιαδήποτε άλλη χώρα απαγορεύεται εάν αντιβαίνει στην αρχή της *μη επαναπροώθησης* σύμφωνα με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης της ΕΕ) ([34]) και το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η αρχή αυτή επεξηγείται σε χωριστή δικαστική ανάλυση: Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης ([35]). Αυτό που πρέπει να τονιστεί εκ νέου στο σημείο αυτό είναι ότι η απαγόρευση της *επαναπροώθησης* είναι απόλυτη, τόσο σύμφωνα με το άρθρο 4 και το άρθρο 19 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ, όσο και σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του 1950 για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ) ([36]).

Συνεπώς η απαγόρευση της *επαναπροώθησης* βάσει του Χάρτη της ΕΕ και του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα εφαρμόζεται ακόμη και στην περίπτωση όπου:

— ο ενδιαφερόμενος αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα και από το καθεστώς επικουρικής προστασίας διότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι έχει διαπράξει τρομοκρατικά ή άλλα ιδιαζόντως ειδεχθή εγκλήματα, και/ή

— ο ενδιαφερόμενος αποκλείεται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας διότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται.

Είτε λόγω των όρων της απόφασης αποκλεισμού είτε για διαφορετικούς λόγους, το κράτος μέλος μπορεί να αποφασίσει να κινήσει ποινική διαδικασία κατά του ενδιαφερόμενου πριν από τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης περί απέλασης, εάν δεν έχει κινηθεί ήδη τέτοια διαδικασία παράλληλα με τη διαδικασία υποβολής αίτησης παροχής διεθνούς προστασίας. Ωστόσο, πρόκειται για επιλογή την οποία κάνει το κράτος μέλος βασιζόμενο στους εθνικούς κανόνες και την πολιτική του. Δεδομένου ότι ο στόχος της παρούσας δικαστικής ανάλυσης είναι μόνο να συνδράμει τους δικαστικούς λειτουργούς κατά την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού σε υποθέσεις διεθνούς προστασίας, δεν εξετάζει τις ποινικές διαδικασίες που

([34]) Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 391) (έναρξη ισχύος: 1 Δεκεμβρίου 2009). Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2019, M, X και X, ό.π., υποσημείωση 9.

([35]) EASO, *Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης — Δικαστική ανάλυση*, 2018, ενότητα 1.5.

([36]) Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, 213 UNTS 222, ETS No 005, 4 Νοεμβρίου 1950 (έναρξη ισχύος: 3 Σεπτεμβρίου 1953). Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2008, Saadi κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 37201/06, σκέψη 127.

θα μπορούσαν να κινηθούν σε βάρος αιτούντων οι οποίοι αποκλείονται εξαιτίας ποινικών αδικημάτων που συνεπάγονται αποκλεισμό.

1.7 Αποφάσεις αποκλεισμού και διαδικασίες έκδοσης

Ο απόλυτος χαρακτήρας της απαγόρευσης της *επαναπροώθησης* σύμφωνα με τον Χάρτη της ΕΕ και το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει σημαντικές συνέπειες για πολλά ζητήματα τα οποία ενδέχεται να ανακύψουν σε κάθε υπόθεση που αφορά έκδοση ή απέλαση ([37]).

Το άρθρο 9 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει δύο περιπτώσεις στις οποίες ένα κράτος μέλος μπορεί να εφαρμόσει εξαίρεση από το δικαίωμα του αιτούντος διεθνή προστασία να παραμείνει στο εν λόγω κράτος μέλος εν αναμονή της έκδοσης απόφασης σε πρώτο βαθμό επί της αίτησής του. Μια τέτοια περίπτωση είναι όταν το εν λόγω κράτος μέλος προτίθεται να παραδώσει ή να εκδώσει τον αιτούντα είτε σε άλλο κράτος μέλος είτε σε τρίτη χώρα (εκτός ΕΕ) ή σε διεθνές δικαστήριο. [Η άλλη περίπτωση που αναφέρεται στο άρθρο 9 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αφορά τις μεταγενέστερες αιτήσεις.] Ωστόσο, το άρθρο 9 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προσθέτει ότι το οικείο κράτος μέλος δύναται να εκδώσει έναν αιτούντα σε τρίτη χώρα κατ' εφαρμογή της εν λόγω εξαίρεσης μόνον εφόσον η απόφαση αυτή δεν θα οδηγήσει σε άμεση ή έμμεση επαναπροώθηση ([38]).

Άρθρο 9 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

1. Στους αιτούντες επιτρέπεται να παραμείνουν στο κράτος μέλος, αποκλειστικά για τον σκοπό της διαδικασίας, μέχρις ότου η αποφαινόμενη αρχή λάβει την απόφασή της σύμφωνα με τις πρωτοβάθμιες διαδικασίες που ορίζονται στο κεφάλαιο III. Το εν λόγω δικαίωμα παραμονής δεν θεμελιώνει δικαίωμα για χορήγηση άδειας διαμονής.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να δεχθούν εξαίρεση μόνο όταν ένα πρόσωπο υποβάλλει μεταγενέστερη αίτηση που προβλέπεται στο άρθρο 41 ή όταν προτίθενται να παραδώσουν ή να εκδώσουν, ανάλογα με την περίπτωση, ένα πρόσωπο είτε σε άλλο κράτος μέλος δυνάμει υποχρεώσεων στο πλαίσιο ευρωπαϊκού εντάλματος συλλήψεως ή άλλως, είτε σε τρίτη χώρα, ή, τέλος, σε διεθνή ποινικά δικαστήρια.

3. Ένα κράτος μέλος δύναται να εκδώσει έναν αιτούντα σε τρίτη χώρα κατ' εφαρμογή της παραγράφου 2 μόνο εφόσον οι αρμόδιες αρχές έχουν πεισθεί ότι η απόφαση για την έκδοση δεν θα οδηγήσει σε άμεση ή έμμεση *επαναπροώθηση* κατά παράβαση των διεθνών και ενωσιακών υποχρεώσεων του εν λόγω κράτους μέλους.

Συμπερασματικά, η παραλαβή αιτήματος έκδοσης ή παράδοσης αιτούντος διεθνή προστασία από ένα κράτος μέλος δεν απαλλάσσει το εν λόγω κράτος μέλος από την

([37]) Βλ., για παράδειγμα, UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για την έκδοση και τη διεθνή προστασία των προσφύγων, 2008, παράγραφοι 52, 57, 59 και 64-65 και S. Kapferer, The Interface Between Extradition and Asylum, UNHCR, Legal and protection policy research series, 2003.

([38]) Για λεπτομερέστερη ανάλυση του άρθρου 9 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), βλ. EASO, *Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης — Δικαστική ανάλυση*, ό.π., υποσημείωση 35, σ. 92-93.

υποχρέωσή του να τηρεί την αρχή της μη επαναπροώθησης —ακόμη και έναντι άλλου κράτους μέλους ([39]). Ωστόσο, μπορεί ενίοτε να κινηθεί έρευνα σχετικά με το αν ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα ή το καθεστώς επικουρικής προστασίας (βλ. πίνακα 17 στην ενότητα 5.1).

([39]) Μολονότι αυτό δεν προκύπτει άμεσα από το άρθρο 9 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στο δίκαιο της ΕΕ δεν είναι απόλυτη, μεταξύ άλλων όσον αφορά την εκτέλεση ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης: βλ. ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Απριλίου 2016, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-404/15 και C-659/15 PPU, Pál Aranyosi και Robert Căldăraru, EU:C:2016:198· ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-220/18 PPU, ML, EU:C:2018:589. Παρόμοιες εκτιμήσεις ισχύουν όσον αφορά το δικαίωμα αμερόληπτου δικαστηρίου που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη της ΕΕ: βλ. ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-216/18 PPU, LM, EU:C:2018:586.

Μέρος 2: Αποκλεισμός προσώπων που δεν χρήζουν του καθεστώτος πρόσφυγα (άρθρο 12 παράγραφος 1)

2.1 Εισαγωγή

Όπως προεκτέθηκε, οι λόγοι αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα υποδιαιρούνται σε εκείνους που εφαρμόζονται σε πρόσωπα που **δεν χρήζουν του καθεστώτος πρόσφυγα** [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] και σε εκείνους που εφαρμόζονται σε πρόσωπα που **δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα** [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) έως γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)].

Στο μέρος 2 της παρούσας δικαστικής ανάλυσης εξετάζεται η περίπτωση των προσώπων που δεν χρήζουν του καθεστώτος πρόσφυγα, ενώ στο μέρος 3 εξετάζεται η περίπτωση των προσώπων που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα (βλ. διάγραμμα 1 κατωτέρω). Ο αποκλεισμός από το καθεστώς επικουρικής προστασίας εξετάζεται στο μέρος 4.

Διάγραμμα 1: Πρόσωπα που αποκλείονται από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Πρόσωπα που δεν χρήζουν του καθεστώτος πρόσφυγα (μέρος 2)	**Πρόσωπα που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα (μέρος 3)**
→ Πρόσωπα που απολαύουν ήδη προστασίας ή συνδρομής από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών εκτός της UNHCR (**ενότητα 2.2**) → Πρόσωπα που έχουν αντίστοιχα δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους υπηκόους της χώρας στην οποία έχουν μετοικήσει (**ενότητα 2.3**)	Πρόσωπα για τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι ευθύνονται για οποιοδήποτε από τα ακόλουθα εγκλήματα ή πράξεις: → Εγκλήματα κατά της ειρήνης (**ενότητα 3.3.2**) → Εγκλήματα πολέμου (**ενότητα 3.3.3**) → Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (**ενότητα 3.3.4**) → Σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα (**ενότητα 3.4**) → Πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών (**ενότητα 3.5**)

2.2 Πρόσωπα που απολαύουν προστασίας ή συνδρομής από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών εκτός της UNHCR [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α)]

Το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τον ακόλουθο λόγο αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα.

Άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα εφόσον:

α) εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 1 σημείου Δ, της σύμβασης της Γενεύης, το οποίο αφορά την παροχή προστασίας ή συνδρομής από όργανα ή οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών, εκτός της UNHCR. Σε περίπτωση που η εν λόγω προστασία ή συνδρομή έχει παύσει για οποιοδήποτε λόγο, χωρίς να έχει διευθετηθεί οριστικά η κατάσταση των προσώπων αυτών σύμφωνα με τα οικεία ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, τα εν λόγω πρόσωπα θα δικαιούνται αυτοδικαίως τα ευεργετήματα της παρούσας οδηγίας·

Το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) παραπέμπει απευθείας στο άρθρο 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες.

Άρθρο 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες

Η Σύμβασις αύτη δεν εφαρμόζεται επί προσώπων άτινα απολαύουν σήμερον προστασίας ή συνδρομής παρεχομένης ουχί υπό του Υπάτου Αρμοστού των Ηνωμένων Εθνών διά τους πρόσφυγας αλλά εκ μέρους ετέρου οργάνου ή Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Όταν η ως άνω προστασία ή συνδρομή παύση παρεχομένη δι’ οιανδήποτε αιτίαν χωρίς συγχρόνως να έχη οριστικώς ρυθμισθή η τύχη των προσώπων τούτων, συμφώνως προς τας υπό της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών ληφθείσας σχετικάς αποφάσεις, τα πρόσωπα ταύτα θα απολαύουν αυτομάτως των εκ της Συμβάσεως ταύτης απορρεόντων ευεργετημάτων.

Εκ των πραγμάτων, το μόνο όργανο ή οργανισμός που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Δ είναι το Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA). Το UNRWA συστάθηκε για την «παροχή προστασίας ή συνδρομής», εντός της ζώνης επιχειρήσεών του, σε Παλαιστινίους οι οποίοι είναι «Παλαιστίνιοι πρόσφυγες». Η «ζώνη επιχειρήσεων» του UNRWA περιλαμβάνει τη Λωρίδα της Γάζας, τη Δυτική Όχθη (συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ), τον Λίβανο, την Ιορδανία και τη Συρία. (Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις επιχειρήσεις του UNRWA και τα πρόσωπα που τυγχάνουν προστασίας και συνδρομής από το UNRWA, βλ. ενότητα 2.2.1.1.)

Η κατάσταση των Παλαιστίνιων προσφύγων και των εκτοπισθέντων ως αποτέλεσμα των εχθροπραξιών του 1967 και των επακόλουθων εχθροπραξιών (στο εξής: εκτοπισθέντες) έχει εξεταστεί σε σειρά ετήσιων ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΓΣΗΕ). Τα τελευταία σχετικά ψηφίσματα είναι το ψήφισμα 73/92 της ΓΣΗΕ, της 7ης Δεκεμβρίου 2018, σχετικά με τη βοήθεια προς τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες και το ψήφισμα 73/93 της ΓΣΗΕ, της 7ης Δεκεμβρίου 2018, σχετικά με τους εκτοπισθέντες ([40]). Από τα ψηφίσματα αυτά μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι ούτε η κατάσταση των Παλαιστίνιων προσφύγων ούτε η κατάσταση των εκτοπισθέντων έχει ακόμη «διευθετηθεί οριστικά σύμφωνα με τα οικεία ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών» ([41]). Αυτό είναι εμφανές από τα αποσπάσματα των εν λόγω ψηφισμάτων που παρατίθενται στον πίνακα 3 κατωτέρω.

Πίνακας 3: Αποσπάσματα από τα πιο πρόσφατα ψηφίσματα της ΓΣΗΕ σχετικά με i) συνδρομή σε Παλαιστίνιους πρόσφυγες και ii) εκτοπισθέντες

	Παλαιστίνιοι πρόσφυγες		**Εκτοπισθέντες**
Ψήφισμα 73/92 της ΓΣΗΕ της 7ης Δεκεμβρίου 2018	1. *Παρατηρεί μετά λύπης* ότι ο επαναπατρισμός ή η αποζημίωση των προσφύγων, όπως προβλέπεται στο σημείο 11 του ψηφίσματος 194(III) της Γενικής Συνέλευσης, δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη και ότι, επομένως, η κατάσταση των Παλαιστινίων προσφύγων παραμένει πηγή σοβαρής ανησυχίας […]· 2. *Παρατηρεί επίσης μετά λύπης* ότι η Επιτροπή Συμφιλίωσης των Ηνωμένων Εθνών για την Παλαιστίνη δεν μπόρεσε να βρει έναν τρόπο ώστε να επιτευχθεί πρόοδος στην εφαρμογή του σημείου 11 του ψηφίσματος 194(III) της Γενικής Συνέλευσης […]· 3. *Βεβαιώνει* την αναγκαιότητα συνέχισης του έργου του [UNRWA] και τη σημασία της απρόσκοπτης λειτουργίας του και της παροχής των υπηρεσιών του, συμπεριλαμβανομένης της επείγουσας συνδρομής, για την ευημερία, την προστασία και την ανθρώπινη ανάπτυξη των Παλαιστινίων προσφύγων και για τη σταθερότητα στην περιοχή, εν αναμονή της δίκαιης επίλυσης του ζητήματος των Παλαιστινίων προσφύγων.	**Ψήφισμα 73/93 της ΓΣΗΕ της 7ης Δεκεμβρίου 2018**	1. *Επαναβεβαιώνει* το δικαίωμα όλων των εκτοπισθέντων συνεπεία των εχθροπραξιών του Ιουνίου του 1967 και επακόλουθων εχθροπραξιών να επιστρέψουν στις οικίες τους ή στον πρώην τόπο διαμονής τους στα κατεχόμενα από το 1967 από το Ισραήλ εδάφη· 2. *Υπογραμμίζει* την αναγκαιότητα εσπευσμένης επιστροφής των εκτοπισθέντων […]· 3. *Εγκρίνει*, στο μεταξύ, τις προσπάθειες του Γενικού Επιτρόπου του [UNRWA] για τη συνέχιση της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, με κάθε δυνατό τρόπο, σε επείγουσες περιπτώσεις, και με τη μορφή προσωρινών μέτρων, σε πρόσωπα στην περιοχή τα οποία είναι επί του παρόντος εκτοπισμένα και έχουν σοβαρή ανάγκη συνεχούς συνδρομής ως αποτέλεσμα των εχθροπραξιών του Ιουνίου του 1967 και των επακόλουθων εχθροπραξιών […].

Πριν από την έκδοση της ΟΕΑΑ, το άρθρο 1Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες είχε επανειλημμένα ερμηνευθεί από τα δικαστήρια των κρατών μελών με αρκετά διαφορετικούς τρόπους. Ωστόσο, έκτοτε, αρκετά βασικά ζητήματα έχουν επιλυθεί από το ΔΕΕ — τουλάχιστον για τους σκοπούς της εφαρμογής της ΟΕΑΑ— καθώς το δικαστήριο αυτό έχει ήδη εκδώσει προδικαστικές αποφάσεις σε τρεις υποθέσεις σχετικές με την ερμηνεία του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της οδηγίας και της αναδιατύπωσή της ([42]). Και οι τρεις προδικαστικές αποφάσεις αφορούν πρόσωπα που έτυχαν προστασίας και συνδρομής από το Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA). Αίτηση του Ομοσπονδιακού διοικητικού

([40]) Βλ. ψήφισμα 73/92 της ΓΣΗΕ, της 7ης Δεκεμβρίου 2018, σχετικά με τη βοήθεια προς τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες και ψήφισμα 73/93 της ΓΣΗΕ, της 7ης Δεκεμβρίου 2018, σχετικά με τους εκτοπισθέντες συνεπεία των εχθροπραξιών του Ιουνίου 1967 και επακόλουθων εχθροπραξιών. Το ψήφισμα 74/83 της ΓΣΗΕ σχετικά με τη βοήθεια προς τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες και το ψήφισμα 74/84 της ΓΣΗΕ σχετικά με τους εκτοπισθέντες συνεπεία των εχθροπραξιών του Ιουνίου 1967 και επακόλουθων εχθροπραξιών εγκρίθηκαν στις 13 Δεκεμβρίου 2019.

([41]) Άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ και της αναδιατύπωσής της.

([42]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21· ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7· ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 28.

δικαστηρίου της Γερμανίας για την έκδοση τέταρτης προδικαστικής απόφασης επί του ίδιου ζητήματος εκκρεμούσε ενώπιον του ΔΕΕ κατά τον χρόνο οριστικοποίησης της παρούσας δικαστικής ανάλυσης ([43]).

Το ΔΕΕ δεν προβαίνει σε διαπιστώσεις ως προς τα πραγματικά περιστατικά στις προδικαστικές αποφάσεις του. Ωστόσο, αποφάνθηκε βασιζόμενο στην παραδοχή ότι **το UNRWA είναι επί του παρόντος το μόνο όργανο ή οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών** για τους σκοπούς του άρθρου 1Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες και της πρώτης περιόδου του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ ([44]).

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, η πρώτη περίοδος του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αντιστοιχεί στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, ενώ η δεύτερη περίοδος του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αντιστοιχεί στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([45]). Ειδικότερα, το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) θεσπίζει:

> **[...] αφενός, έναν λόγο αποκλεισμού του καθεστώτος πρόσφυγα και, αφετέρου, έναν λόγο παύσης της εφαρμογής αυτού του λόγου αποκλεισμού**, αμφότερα δε τα στοιχεία αυτά μπορούν να ασκήσουν αποφασιστική επιρροή για να κριθεί αν [στο πρόσωπο] μπορεί να αναγνωριστεί καθεστώς πρόσφυγα στην Ένωση [...] ([46]).

Επομένως, οι κανόνες που θεσπίζονται στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) επέχουν θέση lex specialis ([47]) ως προς τις γενικές διατάξεις σχετικά με την υπαγωγή. Όταν εφαρμόζεται ο λόγος που προβλέπεται στη δεύτερη περίοδο του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α), το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δικαιούται αυτοδικαίως τα ευεργετήματα της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αυτό σημαίνει ότι το πρόσωπο αυτό πρέπει να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας κατά την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και **πρέπει να του χορηγηθεί αυτομάτως καθεστώς πρόσφυγα, εκτός εάν συντρέχει οποιοσδήποτε άλλος λόγος αποκλεισμού του άρθρου 12 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)** ([48]). Υπό τις περιστάσεις αυτές, ο ενδιαφερόμενος δεν υποχρεούται να αποδείξει ότι πληροί τις προϋποθέσεις των ρητρών υπαγωγής του ορισμού του πρόσφυγα στο άρθρο 2 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ([49]).

Με άλλα λόγια, παρότι το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) είναι ρήτρα αποκλεισμού, προσδιορίζει επίσης μια συγκεκριμένη κατάσταση στην οποία το ενδιαφερόμενο πρόσωπο επιβάλλεται να πληροί τις προϋποθέσεις για να θεωρείται πρόσφυγας. Επομένως, εν αντιθέσει προς τις άλλες ρήτρες αποκλεισμού, το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) περιέχει τόσο αρνητικό κανόνα αποκλεισμού όσο και ειδικό θετικό κανόνα υπαγωγής, ο οποίος υπέχει θέση lex specialis αντί των ρητρών υπαγωγής των άρθρων 2 στοιχείο δ) έως 10.

Το ΔΕΕ καθορίζει τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αυτοδίκαιη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα ως εξής:

([43]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, BVerwG 1 C 5.18, BVerwG:2019:140519B1C5.18, τα αναφερόμενα προδικαστικά ερωτήματα παρατίθενται στην απόφαση του ΔΕΕ, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά ΧΤ, 3 Ιουλίου 2019, C-507/19.
([44]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21, σκέψη 44· ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 48.
([45]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 85.
([46]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 87 (η επισήμανση των συντακτών).
([47]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 87.
([48]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 81· ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 92.
([49]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 76· ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 86.

[Μ]ολονότι, βεβαίως, το πρόσωπο που δικαιούται αυτοδικαίως τα ευεργετήματα της [ΟΕΑΑ] δεν υποχρεούται κατ' ανάγκην να αποδείξει φόβο διώξεως κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ', της ως άνω οδηγίας [νυν άρθρο 2 στοιχείο δ' της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], πρέπει, εντούτοις, να υποβάλει [...] αίτηση χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα η οποία πρέπει να εξεταστεί από τις αρμόδιες αρχές του υπεύθυνου κράτους μέλους. Στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτής, οι αρχές αυτές πρέπει να εξακριβώσουν όχι μόνο ότι ο αιτών είχε όντως τύχει της συνδρομής του UNRWA [...] και ότι αυτή η συνδρομή έχει παύσει, αλλά επίσης ότι ο αιτών αυτός δεν εμπίπτει σε έναν από τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12, παράγραφοι 1, στοιχείο β', ή 2 και 3, της ως άνω οδηγίας ([50]).

2.2.1 Αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) πρώτη περίοδος]

Στην υπόθεση Bolbol, το ΔΕΕ έκρινε ότι ένα πρόσωπο μπορεί να θεωρηθεί ότι «απολαύει προστασίας ή συνδρομής» κατά την έννοια του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες μόνον «**όταν έχει όντως τύχει της εν λόγω προστασίας ή συνδρομής**» ([51]). Τα πρόσωπα που δικαιούνται ή δικαιούνταν να τύχουν προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA, αλλά δεν έχουν τύχει της εν λόγω προστασίας ή συνδρομής πριν από την υποβολή της αίτησής τους για χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Επομένως, δεν μπορούν να εμπίπτουν στον λόγο αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα της πρώτης περιόδου του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ ([52]).

Η εκτίμηση του αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) μπορεί να αναλυθεί σε τρία στοιχεία, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 2 κατωτέρω:

Διάγραμμα 2: Εκτίμηση αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

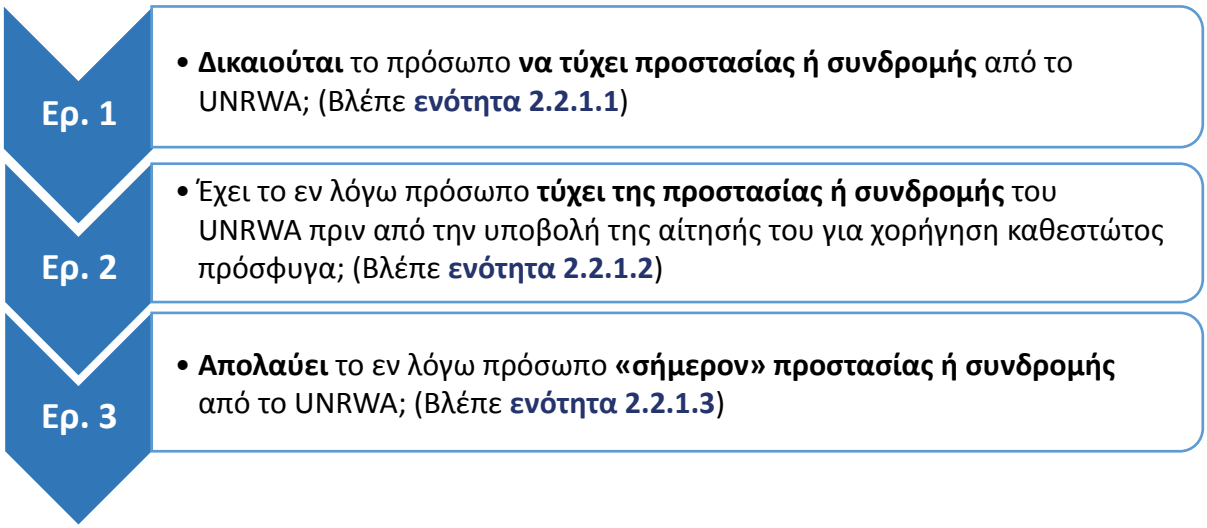

([50]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 76.
([51]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21, σκέψη 53 (η επισήμανση των συντακτών).
([52]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21, σκέψη 51.

2.2.1.1 Πρόσωπα που δικαιούνται να τύχουν προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA

Όπως εξηγείται στη συνέχεια, το ΔΕΕ έχει διευκρινίσει ότι τα «πρόσωπα που δικαιούνται να τύχουν προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA» μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο ομάδες: «**εγγεγραμμένα πρόσωπα**» και «**μη εγγεγραμμένα πρόσωπα**». Μέχρι στιγμής, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι οι «**Παλαιστίνιοι πρόσφυγες**» αποτελούν μία υποκατηγορία των «εγγεγραμμένων προσώπων» που δικαιούνται να τύχουν προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA κατά την έννοια του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Το UNRWA ορίζει συνοπτικά τους «Παλαιστίνιους πρόσφυγες» ως «**πρόσωπα με συνήθη διαμονή στην Παλαιστίνη κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Ιουνίου 1946 και 15ης Μαΐου 1948 που απώλεσαν τις εστίες και τα υπάρχοντά τους λόγω της σύρραξης του 1948**» ([53]). Επιπλέον, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι τα «**πρόσωπα που εκτοπίσθηκαν λόγω των εχθροπραξιών του 1967 και των εχθροπραξιών που ακολούθησαν**» αποτελούν μία υποκατηγορία των «μη εγγεγραμμένων προσώπων» που δικαιούνται να τύχουν της εν λόγω προστασίας ή συνδρομής.

Στην υπόθεση Bolbol, το ΔΕΕ συνήγαγε την ανωτέρω ταξινόμηση από τις ενοποιημένες οδηγίες περί επιλεξιμότητας και εγγραφής (Consolidated Eligibility and Registration Instructions, CERI) του UNRWA ([54]). Το Δικαστήριο ανέτρεξε στις εν λόγω οδηγίες προκειμένου να εξακριβώσει αν είναι αναγκαίο ένα πρόσωπο να εγγραφεί στο UNRWA προκειμένου να τύχει προστασίας ή συνδρομής από το εν λόγω γραφείο κατά την έννοια του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες.

Σύμφωνα με τις CERI, η τρέχουσα εντολή του UNRWA είναι: «να παρέχει υπηρεσίες αρωγής, ανθρωπιστικής βοήθειας, ανθρώπινης ανάπτυξης και προστασίας στους Παλαιστίνιους πρόσφυγες και σε άλλα άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης στη ζώνη επιχειρήσεών του» ([55]).

Σκοπός των CERI είναι, μεταξύ άλλων, να καθορίσουν τις κατηγορίες των προσώπων που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης και «δικαιούνται να λαμβάνουν τις υπηρεσίες του UNRWA» και να περιγράψουν τις υπηρεσίες που είναι διαθέσιμες στα πρόσωπα αυτά ([56]). Στο τμήμα III των CERI οι κατηγορίες προσώπων που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης και δικαιούνται να λαμβάνουν τις εν λόγω υπηρεσίες χωρίζονται σε δύο ομάδες, όπως συνοψίζονται στον πίνακα 4 κατωτέρω.

([53]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21, σκέψη 45 (η επισήμανση των συντακτών).
([54]) UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions, 1 Ιανουαρίου 2009.
([55]) UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions, 1 Ιανουαρίου 2009, σ. 1.
([56]) UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions, 1 Ιανουαρίου 2009, σ. 2.

Πίνακας 4: Πρόσωπα που δικαιούνται να τύχουν της συνδρομής ή προστασίας του UNRWA

	Εγγεγραμμένα πρόσωπα		Μη εγγεγραμμένα πρόσωπα
CERI, τμήμα III.A	Οι «**Παλαιστίνιοι πρόσφυγες**» και ορισμένες άλλες κατηγορίες προσώπων δικαιούνται να εγγραφούν στο σύστημα εγγραφής του UNRWA. Με την εγγραφή τους δικαιούνται να λαμβάνουν τις υπηρεσίες του UNRWA καθώς και μια κάρτα εγγραφής στο UNRWA ως αποδεικτικό εγγραφής.	**CERI, τμήμα III.B**	Τα πρόσωπα που δεν πληρούν ή δεν είναι σε θέση να αποδείξουν ότι πληρούν τα κριτήρια εγγραφής στο UNRWA δεν δικαιούνται να εγγραφούν στο σύστημα εγγραφής του UNRWA. Ωστόσο, «**πρόσωπα που εκτοπίσθηκαν λόγω των εχθροπραξιών του 1967 και των εχθροπραξιών που ακολούθησαν**» καθώς και ορισμένες άλλες κατηγορίες προσώπων δικαιούνται να λαμβάνουν τις υπηρεσίες του UNRWA χωρίς να εγγραφούν. Το UNRWA τηρεί «με επιμέλεια τα στοιχεία» των προσώπων αυτών.

Στην υπόθεση Bolbol το ΔΕΕ εξέτασε μόνον αν ένα πρόσωπο πρέπει να είναι εγγεγραμμένο στο UNRWA προκειμένου να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Αυτό σημαίνει ότι η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση αυτή δεν καθορίζει κατ' ανάγκη με εξαντλητικό τρόπο τις κατηγορίες προσώπων που ενδιαφέρουν τις CERI οι οποίες μπορούν δυνητικά να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1Δ. Ωστόσο, η απόφαση διευκρινίζει ότι όχι μόνο οι «Παλαιστίνιοι πρόσφυγες» αλλά και τα «μη εγγεγραμμένα πρόσωπα που εκτοπίσθηκαν λόγω των εχθροπραξιών του 1967 και των εχθροπραξιών που ακολούθησαν» δικαιούνται να «τύχουν προστασίας ή συνδρομής» από το UNRWA κατά την έννοια του άρθρου 1 Δ:

> [...] [Α]πό τις ενοποιημένες οδηγίες περί επιλεξιμότητας και εγγραφής [CERI] που εξέδωσε το UNRWA, οι οποίες τροποποιήθηκαν το έτος 2009, προκύπτει ότι, μολονότι ο όρος «Παλαιστίνιος πρόσφυγας» αναφέρεται για τις ανάγκες του UNRWA στα «πρόσωπα με συνήθη διαμονή στην Παλαιστίνη κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Ιουνίου 1946 και 15ης Μαΐου 1948 που απώλεσαν τις εστίες και τα υπάρχοντά τους λόγω της συρράξεως του 1948» (σημείο III.A.1 των οδηγιών), και άλλα πρόσωπα μπορούν να τύχουν της συνδρομής ή προστασίας του UNRWA. Μεταξύ των προσώπων αυτών συγκαταλέγονται τα «μη εγγεγραμμένα [πρόσωπα] που εκτοπίσθηκαν λόγω των εχθροπραξιών του 1967 και των εχθροπραξιών που ακολούθησαν» [σημείο III.B των οδηγιών· βλ. επίσης, μεταξύ άλλων, την παράγραφο 6 του ψηφίσματος της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών 2252 (ES-V), της 4ης Ιουλίου 1967].
>
> Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να αποκλεισθεί, εκ προοιμίου, ότι πρόσωπα όπως η N. Bolbol, τα οποία δεν είναι εγγεγραμμένα στο UNRWA, μπορούν εντούτοις να περιληφθούν στα πρόσωπα του άρθρου 1Δ της [Σύμβασης για τους πρόσφυγες] και, συνεπώς, στα πρόσωπα του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, πρώτη περίοδος, της οδηγίας ([57]).

Στην υπόθεση Bolbol το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι τα πρόσωπα που εκτοπίστηκαν λόγω των εχθροπραξιών του 1967 εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Το δικαστήριο επισήμανε ότι η Σύμβαση για τους πρόσφυγες, όπως είχε αρχικά το 1951, τροποποιήθηκε με το πρωτόκολλο του 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων «ακριβώς για να καταστεί δυνατή η εξελικτική ερμηνεία της και να ληφθούν υπόψη νέες κατηγορίες προσφύγων, πλην των προσώπων που έγιναν πρόσφυγες εξαιτίας των "γεγονότων που επήλθαν προ της 1ης Ιανουαρίου 1951"» ([58]). Επομένως, το ΔΕΕ εκτιμά

([57]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21, σκέψεις 45 και 46.
([58]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21, σκέψεις 47 και 48.

ότι οι **κατιόντες** των Παλαιστινίων προσφύγων πρώτης γενιάς εμπίπτουν επίσης στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Αυτό επιβεβαιώνεται επίσης στη μεταγενέστερη απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Alheto, στην οποία το Δικαστήριο αποφάνθηκε βασιζόμενο στην παραδοχή ότι η προσφεύγουσα της κύριας δίκης —η οποία είχε γεννηθεί το 1972— ήταν «Παλαιστίνια πρόσφυγας» ([59]).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο πλήρης ορισμός του UNRWA για τον «Παλαιστίνιο πρόσφυγα», για επιχειρησιακούς σκοπούς, διατυπώνεται στο σημείο V.J των CERI ως εξής:

> Κάθε πρόσωπο με συνήθη διαμονή στην Παλαιστίνη κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Ιουνίου 1946 και 15ης Μαΐου 1948 που απώλεσε την εστία και τα υπάρχοντά του λόγω της σύρραξης του 1948, καθώς **και κατιόντες του προσώπου αυτού, συμπεριλαμβανομένων των νομίμως υιοθετημένων τέκνων, εξ αρρενογονίας** [...] ([60]).

2.2.1.2 Απόδειξη ότι ο ενδιαφερόμενος έτυχε προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA

Στην υπόθεση Bolbol, το ΔΕΕ έκρινε ότι **η εγγραφή στο UNRWA συνιστά επαρκή απόδειξη** ότι ο ενδιαφερόμενος έτυχε συνδρομής εκ μέρους του UNRWA. Ωστόσο, δεν αποτελεί αναγκαία απόδειξη, δεδομένου ότι και τα μη εγγεγραμμένα πρόσωπα μπορούν επίσης να τύχουν συνδρομής από το UNRWA. Σε τέτοιες περιπτώσεις, «πρέπει το πρόσωπο που απολαύει της συνδρομής αυτής να έχει τη δυνατότητα να αποδείξει την παροχή της με κάθε άλλο αποδεικτικό μέσο» ([61]).

Το Δικαστήριο δεν χρειάστηκε να εξετάσει ειδικώς ποια άλλα αποδεικτικά στοιχεία θα μπορούσαν να επαρκούν για να αποδειχθεί η λήψη συνδρομής από το UNRWA. Ωστόσο, από τις CERI προκύπτει σαφώς ότι «μη εγγεγραμμένα» πρόσωπα τα οποία είναι επιλέξιμα ώστε να λάβουν υπηρεσίες από το UNRWA ορίζονται ως «μη εγγεγραμμένα» μόνον επειδή είναι μη επιλέξιμα, ή δεν είναι σε θέση να αποδείξουν ότι είναι επιλέξιμα, για να εγγραφούν στο «σύστημα εγγραφής του [UNRWA]». Πάντως, τα προγράμματα του UNRWA τηρούν «με επιμέλεια τα στοιχεία» των προσώπων αυτών. ([62]).

Ωστόσο, τα προεκτεθέντα δεν σημαίνουν ότι έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία από το UNRWA αποτελούν κατ' ανάγκη τον μόνο τρόπο απόδειξης ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο έτυχε συνδρομής από το UNRWA. Για παράδειγμα, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας Sharpston στις προτάσεις της στην υπόθεση Bolbol, όσον αφορά ορισμένα ζητήματα αποδείξεως που ενδέχεται να ανακύψουν σε σχέση τόσο με την πρώτη όσο και με τη δεύτερη περίοδο του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ, «οι διοικητικοί φάκελοι ενημερώνονται με καθυστέρηση ή μπορεί να καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια εχθροπραξιών» ([63]). Επίσης ανέφερε τα εξής:

> Δεν υποτιμώ τα ζητήματα αποδείξεως που θα ανακύψουν [...] Τα προβλήματα κυμαίνονται από αποσπασματικά αποδεικτικά στοιχεία (που αφορούν μόνο μέρος του

([59]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 49. Βλ. επίσης τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston της 4ης Μαρτίου 2010, C-31/09, Nawras Bolbol κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2010:1192010, σημείο 66, σύμφωνα με τις οποίες, πέραν των προσώπων που απήλαυαν ήδη προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA το 1951, τόσο οι κατιόντες των προσώπων αυτών όσο και οι νέοι εκτοπισθέντες που έλαβαν τέτοια προστασία ή συνδρομή εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Δ.

([60]) UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions, ό.π., υποσημείωση 54, σ. 32 (η επισήμανση των συντακτών).

([61]) ΔΕΕ, 2010, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 21, σκέψη 52.

([62]) UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions, ό.π., υποσημείωση 54, σ. 6.

([63]) Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 59, σημείο 93.

> ιστορικού και όχι κάθε επιμέρους γεγονός) μέχρι το ενδεχόμενο κατασκευασμένων αποδείξεων (ή γνήσιων αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν δωροδοκώντας τον κατάλληλο αξιωματούχο). Κι εδώ, όπως και στην περίπτωση αποδείξεως της παροχής πραγματικής συνδρομής, το κράτος δικαιούται να εμμένει στην προσκόμιση αποδείξεων, χωρίς όμως να απαιτεί τις βέλτιστες αποδείξεις που θα μπορούσαν να προσκομιστούν υπό ιδανικές συνθήκες ([64]).

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας στο πλαίσιο της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), βλ. τη δικαστική ανάλυση της EASO *Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου* ([65]).

2.2.1.3 Πρόσωπα που απολαύουν «σήμερον» προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA

Προκειμένου να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 1Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες και του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το ενδιαφερόμενο πρόσωπο πρέπει να απολαύει **«σήμερον»** προστασίας ή συνδρομής.

Στην υπόθεση El Kott, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι, εάν η απαίτηση αυτή περιλάμβανε μόνον πρόσωπα τα οποία «κάνουν σήμερα χρήση» της παρεχόμενης από το UNRWA συνδρομής, αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να καταστεί ο λόγος αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα που προβλέπεται στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας. Τούτο, επειδή κανένα πρόσωπο που υποβάλλει αίτηση ασύλου στο έδαφος κράτους μέλους και το οποίο είναι, συνεπώς, φυσικώς εκτός της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA, δεν θα ενέπιπτε ποτέ στον συγκεκριμένο λόγο αποκλεισμού. Επιπλέον, η **εκούσια αναχώρηση** από τη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA και, κατά συνέπεια, η **εκούσια παραίτηση** από τη συνδρομή του UNRWA, δεν μπορεί να σημαίνει ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν απολαύει «σήμερον» συνδρομής. Αυτό θα προσέκρουε στον σκοπό που επιδιώκει το άρθρο 1Δ, πρώτο εδάφιο, της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, ο οποίος είναι «να αποκλείονται από τις ρυθμίσεις της συμβάσεως αυτής όλοι όσοι τυγχάνουν τέτοιας συνδρομής» ([66]).

Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η φράση «απολαύουν σήμερον της προστασίας ή συνδρομής» έχει την έννοια ότι καλύπτει όχι μόνο τα πρόσωπα τα οποία «κάνουν σήμερα χρήση» της παρεχόμενης από το UNRWA συνδρομής, αλλά επίσης:

> **[πρόσωπα που] έχουν όντως κάνει χρήση της συνδρομής αυτής λίγο χρόνο πριν την υποβολή αιτήσεως παροχής ασύλου σε ένα κράτος μέλος**, εφόσον βεβαίως η προστασία αυτή δεν έχει παύσει κατά την έννοια της δεύτερης περιόδου [του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ] ([67]).

Παρότι το ΔΕΕ δεν έχει εξετάσει το συγκεκριμένο ζήτημα, το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας εκτιμά, από την πλευρά του, ότι το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση που ανιθαγενής

([64]) Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, Bolbol, ό.π., υποσημείωση 59, σημείο 102.
([65]) EASO, *Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου — Δικαστική ανάλυση*, 2018.
([66]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψεις 49-51.
([67]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 52 (η επισήμανση των συντακτών).

Παλαιστίνιος, ο οποίος είχε τύχει προστασίας ή συνδρομής από το UNRWA, αποκτά εν συνεχεία συνήθη διαμονή σε τρίτη χώρα εκτός της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA προτού υποβάλει αίτηση ασύλου στην ΕΕ ([68]). Το Συμβούλιο της Επικρατείας των Κάτω Χωρών αποφάνθηκε στο ίδιο πνεύμα σε υπόθεση Παλαιστίνιας η οποία είχε μεν εγγραφεί στο UNRWA, αλλά είχε ζήσει σχεδόν όλη τη ζωή της στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα ([69]). (Βλ. επίσης ενότητα 2.2.2 κατωτέρω.)

2.2.2 Αυτοδίκαιο δικαίωμα στο καθεστώς πρόσφυγα [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος]

Όπως προεκτέθηκε, το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) είναι, στην πραγματικότητα, ρήτρα αποκλεισμού, δεδομένου ότι προσδιορίζει μια συγκεκριμένη κατάσταση στην οποία επιβάλλεται να πληροί το ενδιαφερόμενο πρόσωπο τις προϋποθέσεις για να θεωρείται πρόσφυγας ([70]).

Επομένως, Παλαιστίνιοι πρόσφυγες και εκτοπισθέντες που έκαναν χρήση της προστασίας ή συνδρομής του UNRWA προτού υποβάλουν αίτηση χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα στην ΕΕ, αλλά που δεν απολαύουν πλέον αυτής της προστασίας ή συνδρομής, κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), δικαιούνται αυτοδικαίως το καθεστώς πρόσφυγα, υπό τον όρο ότι δεν εμπίπτουν σε οποιονδήποτε από τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) και παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Ειδικότερα, η εκτίμηση του αν ένα πρόσωπο το οποίο έκανε χρήση της συνδρομής του UNRWA προτού υποβάλει αίτηση χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα σε κράτος μέλος δικαιούται το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος μπορεί να αναλυθεί σε δύο βήματα. Αυτό απεικονίζεται στο διάγραμμα 3 κατωτέρω.

Διάγραμμα 3: Εκτίμηση ύπαρξης αυτοδίκαιου δικαιώματος χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Βήμα 1

- Βεβαιωθείτε ότι η **προστασία ή συνδρομή του UNRWA έχει παύσει** (βλ. **ενότητα 2.2.2.1**).

Βήμα 2

- Βεβαιωθείτε ότι το εν λόγω πρόσωπο **δεν αποκλείεται από το καθεστώς του πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) ή παράγραφος (2)** (βλ. **ενότητα 2.3** και **μέρος 3**).

([68]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 25ης Απριλίου 2019, BVerwG 1 C 28.18, DE:BVerwG:2019:250419U1C28.18.0, σκέψεις 18, 19 και 21.

([69]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), 19 Φεβρουαρίου 2019, 201708043/1/V1, σκέψη 4.2 (στην ολλανδική γλώσσα).

([70]) Βλ. επίσης, για παράδειγμα, UNHCR, Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την Ερμηνεία του άρθρου 1Δ της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων και του Άρθρου 12 (1) (α) της Οδηγίας της ΕΕ για την Αναγνώριση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα στις υποθέσεις των Παλαιστινίων Προσφύγων που αιτούνται διεθνή προστασία, Μάιος 2013, σ. 4-6· UNHCR, Guidelines on International Protection No 13:·Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees, Δεκέμβριος 2017, HCR/GIP/16/12, σκέψεις 12 και 18-20.

Στην υπόθεση Alheto, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος τόσο της ΟΕΑΑ όσο και της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) έχουν την έννοια ότι:

– αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση που δεν προβλέπει καθόλου ή που δεν μεταφέρει ορθά στο εθνικό δίκαιο τον περιλαμβανόμενο σε αυτά λόγο παύσης εφαρμογής του λόγου αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα,

– έχουν άμεσο αποτέλεσμα, και

– μπορούν να εφαρμοστούν ακόμη και αν ο αιτών διεθνή προστασία δεν αναφέρθηκε ρητώς σε αυτά ([71]).

Στην υπόθεση αυτή, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος δεν είχε μεταφέρει ορθώς το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) στο εθνικό δίκαιο. Αντί να εξετάσει την αίτηση της αιτούσας βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α), το πρωτοβάθμιο όργανο λήψης αποφάσεων είχε εκτιμήσει αν η αιτούσα πληρούσε τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα λόγω βάσιμου φόβου δίωξης για έναν από τους πέντε λόγους που απαριθμούνται στον ορισμό του πρόσφυγα ([72]).

Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην υπόθεση El Kott το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι —σύμφωνα με το άρθρο 11 στοιχείο στ) της ΟΕΑΑ, σε συνδυασμό με το άρθρο 14 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ— ένα πρόσωπο στο οποίο χορηγήθηκε καθεστώς πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος της ΟΕΑΑ παύει να έχει την ιδιότητα του πρόσφυγα εάν «[...] αποκτήσει τη δυνατότητα να επιστρέψει στη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA, στην οποία είχε τη συνήθη διαμονή του, επειδή έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα [...]» ([73]).

Ωστόσο, κατά την άποψη του Ομοσπονδιακού διοικητικού δικαστηρίου της Γερμανίας παραμένει ασαφές αν το ΔΕΕ αναφερόταν, στην απόφαση El Kott, σε ολόκληρη τη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA ή αν, λόγω της προσθήκης της φράσης «στην οποία είχε τη συνήθη διαμονή του», το ΔΕΕ αναφερόταν μόνον στο συγκεκριμένο έδαφος εντός της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA στο οποίο το πρόσωπο είχε τη συνήθη διαμονή του ([74]). Ένα από τα ερωτήματα που αφορούν το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α), το οποίο εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του ΔΕΕ, ασκεί επιρροή στο ζήτημα αυτό ([75]). Εν πάση περιπτώσει, το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο είναι της άποψης ότι, όταν εκτιμάται αν η προστασία ή η συνδρομή έχει παύσει κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), κρίσιμος χρόνος είναι η ημερομηνία αναχώρησης του αιτούντος από τη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA. Επιπλέον, το δικαστήριο αυτό επισήμανε ότι, προκειμένου ο αιτών να πληροί τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα, πρέπει, **κατά τον χρόνο της επ' ακροατηρίου συζήτησης ή του καθορισμού των πραγματικών περιστατικών** από τον δικαστή που είναι επιφορτισμένος με την εξακρίβωση των πραγματικών περιστατικών, ο αιτών να αδυνατεί να επιστρέψει στη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA και να κάνει εκ νέου χρήση της προστασίας ή συνδρομής του οργανισμού. Το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 11

([71]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 101. Σχετικά με την έννοια του «άμεσου αποτελέσματος» στο δίκαιο της ΕΕ, βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια*, ό.π., υποσημείωση 9, σ. 66 και 67.
([72]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψεις 42-62.
([73]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 77.
([74]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2019, BVerwG 1 C 28.18, ό.π. υποσημείωση 68, σκέψη 21 (στη γερμανική γλώσσα).
([75]) Βλ. Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2019, BVerwG 1 C 5.18, ό.π. υποσημείωση 43 (στα γερμανικά), τα αναφερόμενα προδικαστικά ερωτήματα παρατίθενται στην απόφαση του ΔΕΕ, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά ΧΤ, 3 Ιουλίου 2019, C-507/19.

παράγραφος 1 στοιχείο στ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σε συνδυασμό με το άρθρο 14 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το καθεστώς πρόσφυγα παύει και πρέπει να ανακαλείται σε τέτοια περίπτωση, «θα είναι ανώφελο να χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα, εάν αυτό το καθεστώς πρέπει να ανακληθεί αμέσως στη συνέχεια» ([76]).

2.2.2.1 Παύση της προστασίας ή συνδρομής

Σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση El Kott, ένας από τους στόχους του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ είναι «η διασφάλιση της συνέχειας της προστασίας των Παλαιστίνιων προσφύγων με αποτελεσματικά μέσα προστασίας ή συνδρομής [...]» ([77]). Η εφαρμογή του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον στόχο του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Αυτό έχει ως σκοπό τη «διασφάλιση της **συνέχειας της προστασίας των Παλαιστίνιων προσφύγων**, υπ' αυτή τους την ιδιότητα, **έως ότου διευθετηθεί οριστικά η κατάστασή τους σύμφωνα με τα οικεία ψηφίσματα της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών**» ([78]).

Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού αυτού, οι περιστάσεις υπό τις οποίες «η εν λόγω προστασία ή συνδρομή έχει παύσει για οποιοδήποτε λόγο» κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος της ΟΕΑΑ περιλαμβάνουν:

— «**γεγονότα τα οποία αφορούν ευθέως το UNRWA**, όπως η κατάργηση του οργάνου αυτού ή γεγονός το οποίο το περιάγει, γενικώς, σε αδυναμία εκπληρώσεως της αποστολής του», και

— λόγους **που «εκφεύγουν του ελέγχου [...] και είναι ανεξάρτητοι της βουλήσε[ως] [του ενδιαφερόμενου προσώπου]** και οι οποίοι το εξαναγκάζουν να εγκαταλείψει τη ζώνη αυτή με αποτέλεσμα να μην μπορεί να τύχει της συνδρομής που παρέχει το UNRWA» ([79]).

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι, υπό αυτές τις περιστάσεις, ένας Παλαιστίνιος πρόσφυγας **εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει τη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA** όταν «ευρίσκεται σε προσωπική κατάσταση σοβαρής ανασφάλειας και το όργανο αυτό αδυνατεί να του διασφαλίσει, εντός της ως άνω ζώνης, συνθήκες διαβιώσεως οι οποίες συνάδουν προς την αποστολή με την οποία αυτό είναι επιφορτισμένο» ([80]).

Στην υπόθεση Alheto, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι το αν η προστασία ή η συνδρομή έχει παύσει πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με το σύνολο της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA και όχι μόνον σε σχέση με τον τόπο συνήθους διαμονής του προσώπου στη ζώνη αυτή. Η αιτούσα στην υπόθεση της κύριας δίκης ήταν, στην περίπτωση αυτή, Παλαιστίνια εγγεγραμμένη στο UNRWA. Είχε διαφύγει από ένα μέρος της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA —τη Λωρίδα της Γάζας, τόπο γέννησης και συνήθους διαμονής της— για να αναζητήσει ασφάλεια σε άλλο μέρος της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA, συγκεκριμένα την Ιορδανία, προτού υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας στην ΕΕ. Το ΔΕΕ δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο να είναι το UNRWA σε θέση να προσφέρει σε πρόσωπο στην κατάσταση της αιτούσας συνθήκες διαβίωσης, στο μέρος της ζώνης επιχειρήσεών του στο οποίο είχε διαφύγει το πρόσωπο

([76]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2019, BVerwG 1 C 28.18, ό.π. υποσημείωση 68, σκέψη 26.
([77]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 60.
([78]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 62 (η επισήμανση των συντακτών).
([79]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψεις 58 και 61 (η επισήμανση των συντακτών).
([80]) ΔΕΕ, 2012, El Kott, ό.π., υποσημείωση 7, σκέψη 63.

αυτό, σύμφωνες με την αποστολή του ([81]). Ως εκ τούτου, αποφάνθηκε ότι η προστασία ή η συνδρομή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έπαυσε εάν το πρόσωπο μπορεί να παραμείνει στο άλλο τμήμα της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA «με ασφάλεια, υπό αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο επαναπροώθησης στη συνήθη περιοχή διαμονής του για όσο διάστημα δεν είναι δυνατό να επιστρέψει εκεί με ασφάλεια [...]» ([82]).

Το Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών του Βελγίου αποφάνθηκε σε υπόθεση που αφορούσε αιτούντα από τη Λωρίδα της Γάζας ότι το κλείσιμο των συνόρων μεταξύ Ισραήλ και Γάζας και ο κίνδυνος της μετάβασης στη Γάζα μέσω της Αιγύπτου, λόγω της κατάστασης όσον αφορά την ασφάλεια στην περιοχή του Σινά, ήταν ένας από τους λόγους που οδήγησαν στην παύση της προστασίας ή συνδρομής του UNRWA στη συγκεκριμένη περίπτωση ([83]). Το δικαστήριο αυτό εφάρμοσε το κριτήριο που διατύπωσε το ΔΕΕ στην απόφαση El Kott και αποφάνθηκε ότι ο άμαχος πληθυσμός στη Λωρίδα της Γάζας υφίστατο συνεχιζόμενη και συστηματική προσβολή θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία ισοδυναμούσε με απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση ([84]). Έκρινε ότι ο αιτών εμποδίστηκε να κάνει εκ νέου χρήση της συνδρομής που παρέχει το UNRWA και, επομένως, το UNRWA αδυνατούσε να διασφαλίσει σε αυτόν συνθήκες διαβίωσης σύμφωνες με την αποστολή του ([85]).

Το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας αποφάνθηκε ότι οι «αναγκαίες συνθήκες διαβίωσης οι οποίες συνάδουν προς την αποστολή του UNRWA» περιλαμβάνουν ασφάλεια κατά των διώξεων κατά την έννοια του άρθρου 9 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και κατά σοβαρής βλάβης κατά την έννοια του άρθρου 15 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Επομένως, η έννοια είναι ευρύτερη από την παροχή τροφίμων, σχολικής φοίτησης ή υγειονομικής περίθαλψης από το UNRWA, παροχές οι οποίες δεν θα είχαν άλλως καμία πρακτική αξία. Το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι αυτό συνάδει επίσης με τη δυνατότητα του ενδιαφερόμενου Παλαιστινίου να παραμείνει στη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA «υπό ασφαλείς συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης» ([86]). Ωστόσο, το δικαστήριο θεώρησε ότι το ΔΕΕ δεν είχε αποσαφηνίσει ακόμη αν, σε κατάσταση στην οποία ο Παλαιστίνιος έχει ουσιαστικό δεσμό με μία μόνο περιοχή εντός της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, στο πλαίσιο του κριτηρίου του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) δεύτερη περίοδος, μόνον η συγκεκριμένη περιοχή ή το σύνολο της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA ([87]). Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, εν πάση περιπτώσει, βάσει του κριτηρίου αυτού οι απαιτήσεις περί εγχώριας προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 8 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) πρέπει να εφαρμόζονται κατ' αναλογία σε σχέση με κάθε περιοχή εντός της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA ([88]).

([81]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψεις 49 και 132-134.

([82]) ΔΕΕ, 2018, Alheto, ό.π., υποσημείωση 26, σκέψη 134. Επισημαίνεται ότι η θέση της UNHCR σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες διαφέρει από εκείνη του ΔΕΕ από πολλές σημαντικές απόψεις. Για παράδειγμα, η UNHCR θεωρεί ότι το αν έπαυσε η προστασία ή η συνδρομή θα πρέπει να εξετάζεται μόνο σε σχέση με το συγκεκριμένο έδαφος εντός της περιοχής επιχειρησιακής δράσης του UNRWA όπου ο ενδιαφερόμενος είχε τη συνήθη διαμονή του: βλ. UNHCR, Σημείωμα για την ερμηνεία του του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης του 1951 και του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ, ό.π., υποσημείωση 70, σ. 5· και UNHCR, Guidelines on International Protection No 13, ό.π., υποσημείωση 70, παράγραφος 22, στοιχείο k).

([83]) *Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers* (Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών, Βέλγιο), απόφαση της 31ης Ιουλίου 2017 (στην ολλανδική γλώσσα), αριθ. 190.280, σκέψη 2.15, δεύτερη έως τέταρτη περίπτωση, και σκέψη 2.16 (βλ. περίληψη της UNHCR στην αγγλική γλώσσα). Ωστόσο, βλ. *Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers* (Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών, Βέλγιο), απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, αριθ. 228.949, σκέψη 6.2, η οποία, εφαρμόζοντας το κριτήριο που διατύπωσε το ΔΕΕ στην απόφαση El Kott, ανέτρεψε την απόφαση αυτή.

([84]) Ό.π., σκέψη 2.15, πρώτη περίπτωση.

([85]) Ό.π., σκέψη 2.16.

([86]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2019, BVerwG 1 C 28.18, ό.π., υποσημείωση 68, σκέψη 27 (στη γερμανική γλώσσα).

([87]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2019, BVerwG 1 C 28.18, ό.π., υποσημείωση 68, σκέψη 26, η οποία αναφέρεται στα ερωτήματα 1 και 2 που υποβλήθηκαν στο ΔΕΕ από το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2019, BVerwG 1 C 5.18, ό.π., υποσημείωση 43, C-507/19 (στη γερμανική γλώσσα).

([88]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2019, BVerwG 1 C 28.18, ό.π. υποσημείωση 68, σκέψη 26 (στη γερμανική γλώσσα).

Τέλος, επισημαίνεται ότι η UNHCR θεωρεί ότι, ακόμη και αν ένα πρόσωπο δεν αναγκάστηκε να αναχωρήσει από τη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA για λόγους που δεν ελέγχει και είναι ανεξάρτητοι από τη βούλησή του, η προστασία ή η συνδρομή θα πρέπει επίσης να θεωρείται ότι έχει παύσει αν πρακτικά εμπόδια (όπως κλείσιμο συνόρων), εμπόδια σχετικά με την ασφάλεια ή την προσωπική προστασία (όπως κίνδυνοι που ενέχει η διαδρομή επιστροφής) ή νομικά εμπόδια (όπως έλλειψη αναγκαίων εγγράφων) εμποδίζουν το πρόσωπο να επιστρέψει στο συγκεκριμένο μέρος της ζώνης επιχειρήσεων του UNRWA στο οποίο διέμενε προηγουμένως ([89]).

2.3 Πρόσωπα τα οποία αναγνωρίζεται ότι έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της χώρας διαμονής τους [άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β)]

Το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τον ακόλουθο λόγο αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα.

Άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

1. Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα εφόσον:

[...]

β) αναγνωρίζεται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας όπου έχει μετοικήσει ως έχων τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της εν λόγω χώρας, ή δικαιώματα και υποχρεώσεις αντίστοιχα προς αυτά.

Επισημαίνεται ότι το άρθρο 1 Ε της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, στο οποίο αντιστοιχεί το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ορίζει μόνο ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο πρέπει να «αναγνωρίζεται [...] ως έχον τα συναφή προς την κτήσιν της υπηκοότητος της χώρας ταύτης δικαιώματα και υποχρεώσεις», χωρίς να προσθέτει τη φράση «ή δικαιώματα και υποχρεώσεις αντίστοιχα προς αυτά». Επίσης, στο άρθρο 1 Ε της Σύμβασης για τους πρόσφυγες χρησιμοποιείται η έκφραση «έχει εγκατασταθεί» ([90]) αντί «έχει μετοικήσει».

Το ΔΕΕ δεν είχε ακόμη την ευκαιρία να ερμηνεύσει το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β). Επίσης, η νομολογία των εθνικών δικαστηρίων των κρατών μελών σχετικά με τη διάταξη αυτή, και σχετικά με το άρθρο 1Ε της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, είναι πολύ περιορισμένη. Παρ' όλα αυτά, η νομολογία των εθνικών δικαστηρίων ορισμένων τρίτων χωρών —ειδικότερα της Αυστραλίας, του Καναδά και της Νέας Ζηλανδίας— είναι πλουσιότερη όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1Ε της Σύμβασης για τους

([89]) UNHCR, Σημείωμα για την ερμηνεία του άρθρου 1Δ της Σύμβασης του 1951 και του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ, ό.π., υποσημείωση 70, σ. 5· και UNHCR, Guidelines on International Protection No 13, ό.π., υποσημείωση 70, παράγραφος 22, στοιχεία ζ) έως θ).

([90]) Η έκφραση «έχει μετοικήσει» χρησιμοποιείται επίσης στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (2004/83/ΕΚ).

πρόσφυγες ([91]). Η UNHCR έχει εκδώσει επίσης ένα σημείωμα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 1 Ε ([92]).

Λαμβανομένου υπόψη ότι, για την ερμηνεία συγκεκριμένης διάταξης του παράγωγου δικαίου της ΕΕ, το ΔΕΕ αποδίδει ενίοτε σημασία στη βούληση του νομοθέτη της ΕΕ και στις προπαρασκευαστικές εργασίες της σχετικής νομικής πράξης ([93]), επισημαίνεται επίσης ότι, στην αιτιολογική σκέψη της νομοθετικής πρότασης για την ΟΕΑΑ, η Επιτροπή αναφέρει τα εξής:

> Η παράγραφος αυτή [νυν άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] αφορά τις περιπτώσεις που εμπίπτουν στο άρθρο 1(Ε) της [Σύμβασης για τους πρόσφυγες]. Σε αυτήν καθορίζονται οι περιστάσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η απόρριψη αίτησης για την υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα όταν ο αιτών άσυλο έχει αναγνωρισθεί από τις αρμόδιες αρχές της χώρας όπου έχει μετοικήσει ως έχων τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της εν λόγω χώρας. Δεν αποτελεί λόγο αποκλεισμού ή εφήμερη απλώς ή εντελώς πρόσκαιρη παρουσία του ενδιαφερομένου στο οικείο κράτος. Ο αποκλεισμός ενός αιτούντος επιτρέπεται μόνο εάν παρέχεται κατοχυρωμένη και πλήρης προστασία κατά της απέλασης ή αποβολής από την επικράτεια ([94]).

Επιπλέον, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι λόγοι αποκλεισμού στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά ([95]) και κατά τρόπο ώστε «να τηρείται το επίπεδο προστασίας το οποίο εγγυώνται οι κανόνες της Συμβάσεως της Γενεύης» ([96]).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά τη UNHCR, το άρθρο 1Ε της Σύμβασης για τους πρόσφυγες δεν μπορεί να εφαρμοστεί εάν ο ενδιαφερόμενος διατρέχει κίνδυνο δίωξης ή άλλης σοβαρής βλάβης στη χώρα διαμονής του ([97]).

2.3.1 Διαμονή σε χώρα εκτός της χώρας καταγωγής

Κατά την UNHCR

> Η διατύπωση του άρθρου 1Ε [της Σύμβασης για τους πρόσφυγες] περιορίζει την εφαρμογή του στα πρόσωπα που «έχουν εγκατασταθεί» στη χώρα ασύλου. Κατά συνέπεια, δεν ισχύει για τα πρόσωπα που ενώ θα μπορούσαν να έχουν εγκατασταθεί σε αυτήν τη χώρα δεν διαμένουν σε αυτήν. Η φράση «έχει εγκατασταθή» σημαίνει ότι δεν αρκούν για την εφαρμογή αυτού του άρθρου η προσωρινή ή βραχύχρονη διαμονή, η απλή διέλευση ή επίσκεψη. Ο ενδιαφερόμενος πρέπει να απολαμβάνει ασφαλές καθεστώς διαμονής και επομένως τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στους πολίτες της χώρας ασύλου να επιστρέφουν, να επανέρχονται και να διαμένουν

([91]) Για παραδείγματα σχετικής νομολογίας εθνικών δικαστηρίων τρίτων χωρών, βλ. π.χ., J.C. Hathaway και M. Foster, *The Law of Refugee Status* (2η έκδοση, CUP, 2014), σ. 500-509, στο οποίο παρατίθεται νομολογία από την Αυστραλία, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά και τη Νέα Ζηλανδία. Για συνοπτική επισκόπηση της σχετικής καναδικής νομολογίας, βλ. Immigration and Refugee Board of Canada (Συμβούλιο μετανάστευσης και προσφύγων Καναδά), Interpretation of the convention refugee definition in the case law, 31 Μαρτίου 2018, κεφάλαιο 10.

([92]) UNHCR, Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την ερμηνεία του άρθρου 1Ε της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, Μάρτιος 2009.

([93]) EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, ό.π., υποσημείωση 9, σ. 74.

([94]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών και των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, 2001, ό.π., υποσημείωση 9, σ. 31.

([95]) Βλ. ενότητα 1.3.4.

([96]) ΔΕΕ, 2019, M, X και X, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 75.

([97]) UNHCR, Σημείωμα για την ερμηνεία του άρθρου 1Ε της Σύμβασης του 1951, 2009, ό.π., υποσημείωση 92, παράγραφος 17.

> στη χώρα αυτή. Τα δικαιώματα αυτά πρέπει να είναι προσβάσιμα στην πράξη. Η εκούσια αποκήρυξη της διαμονής δεν καθιστά ανεφάρμοστο το άρθρο 1Ε, υπό την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να απολαμβάνει ασφαλές καθεστώς διαμονής, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος επανεισόδου στη χώρα, και αναγνωρίζεται ως υποκείμενο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που συνδέονται με την ιθαγένεια. Σε κάθε περίπτωση δεν είναι κρίσιμη η ονομασία του καθεστώτος διαμονής του ενδιαφερόμενου κατά το εθνικό δίκαιο. Διάφορες χώρες σε διαφορετικές περιόδους μπορεί να αναγνωρίζουν διαφορετικά δικαιώματα σε δικαιούχους καθεστώτων με παρόμοιες ονομασίες. Καθοριστικής σημασίας για την υπό εξέταση περίπτωση είναι τα δικαιώματα που συνδέονται με το συγκεκριμένο καθεστώς και η δυνατότητα που παρέχεται στον ενδιαφερόμενο να τα ασκεί, δηλαδή εάν είναι τα δικαιώματα πραγματικά και διαθέσιμα ([98]).

2.3.2 Δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας

Για να αποκλειστεί ένα πρόσωπο από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), πρέπει να αναγνωρίζεται ότι έχει **είτε** «τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της εν λόγω χώρας» **είτε** «δικαιώματα και υποχρεώσεις αντίστοιχα προς αυτά».

Δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί αν «αντίστοιχα» δικαιώματα και υποχρεώσεις σημαίνει περίπου τα ίδια ή παρόμοια ([99]) ή στην πράξη τα ίδια ή κατ' ουσίαν τα ίδια ([100]).

Το Upper Tribunal του Ηνωμένου Βασιλείου (UKUT) αποφάνθηκε, βάσει μη αμφισβητηθέντος υπομνήματος του αιτούντος το οποίο συνοψίζεται κατωτέρω, ότι Θιβετιανός εξόριστος ο οποίος είχε ζήσει στην Ινδία πριν από την υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν αποκλειόταν από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ και του άρθρου 1Ε της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([101]):

> […] από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε ο αιτών προκύπτει ότι οι Θιβετιανοί στην Ινδία δεν έχουν δικαιώματα τα οποία προσεγγίζουν έστω ελάχιστα εκείνα που συνδέονται με την κατοχή της ινδικής ιθαγένειας ή δικαιώματα ισοδύναμα αυτών. Το δικαστήριο στηρίχθηκε στην έκθεση εμπειρογνώμονα και στις εκθέσεις πληροφοριών

([98]) UNHCR, Σημείωμα για την ερμηνεία του άρθρου 1Ε της Σύμβασης του 1951, 2009, ό.π., υποσημείωση 92, σκέψεις 9-11.

([99]) Πρβλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 30ής Ιουνίου 2005, τμήμα ευρείας σύνθεσης, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας, προσφυγή αριθ. 45036/98, σκέψεις 149-165, σχετικά με το κατά πόσον η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (νυν ΕΕ), όσον αφορά τόσο τις παρεχόμενες ουσιαστικές εγγυήσεις όσο και τους μηχανισμούς που ελέγχουν την τήρησή τους, είναι τουλάχιστον «αντίστοιχη» με εκείνη που προβλέπει η ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι «αντίστοιχο» σημαίνει «παρόμοιο» και όχι «πανομοιότυπο», δεδομένης της σημασίας του έννομου συμφέροντος της διεθνούς συνεργασίας την οποία επιδιώκει ένα συμβαλλόμενο μέρος στην ΕΣΔΑ για τη συμμόρφωσή του με τις νομικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιδιότητά του ως μέλους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας [ΕΕ] (σκέψεις 150 και 155).

([100]) Πρβλ. ΔΕΕ, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2017, C-662/17, ΕΘ κατά Δημοκρατίας της Σλοβενίας, EU:C:2018:847, σχετικά με την εξαίρεση από το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά απόφασης με την οποία κρίνεται αβάσιμη αίτηση ως προς την αναγνώριση της ιδιότητας του πρόσφυγα σε υπόθεση στην οποία ο αιτών έχει υπαχθεί στο καθεστώς επικουρικής προστασίας το οποίο «παρέχει τα ίδια δικαιώματα και ευεργετήματα με αυτά που παρέχει το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει του ενωσιακού και εθνικού δικαίου». Το ΔΕΕ έκρινε ότι η εν λόγω εξαίρεση πρέπει να ερμηνεύεται «περιοριστικώς» και, ως εκ τούτου, να «έχει την έννοια ότι δύναται να τύχει εφαρμογής μόνον εφόσον τα δικαιώματα και ευεργετήματα που παρέχονται βάσει του καθεστώτος επικουρικής προστασίας, στο οποίο έχει υπαγάγει αιτούντα το οικείο κράτος μέλος, είναι πράγματι τα ίδια με εκείνα που παρέχονται βάσει του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά το δίκαιο της Ένωσης και το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο» (σκέψεις 49-50). Το ΔΕΕ έκρινε επίσης ότι τυχόν «παρεπόμενα δικαιώματα» τα οποία απορρέουν από τα δικαιώματα που παρέχει το οικείο καθεστώς πρέπει να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να εξακριβωθεί αν, για τους σκοπούς του άρθρου 46 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), τα καθεστώτα διεθνούς προστασίας παρέχουν τα ίδια δικαιώματα και ευεργετήματα (σκέψεις 60-61). Τέλος, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η προϋπόθεση αυτή πρέπει να εκτιμάται «βάσει συνολικού ελέγχου της οικείας εθνικής νομοθεσίας και όχι λαμβανομένης υπόψη της συγκεκριμένης καταστάσεως του εκάστοτε αιτούντος» (σκέψη 63).

([101]) Upper Tribunal (UKUT) (Εφετείο διοικητικών διαφορών), απόφαση της 18ης Μαΐου 2016), TG κατά Secretary of State for the Home Department [2016] UKUT 00374 (IAC), σκέψη 32.

σχετικά με τους Θιβετιανούς στην Ινδία. Σύμφωνα με αυτές, οι Θιβετιανοί στην Ινδία θεωρούνται αλλοδαποί, ζουν σε κατάσταση νομικής αβεβαιότητας, δεν είναι σε θέση να ανοίξουν λογαριασμό χωρίς την έγκριση της κεντρικής τράπεζας, δεν διαθέτουν ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και έχουν περιορισμένες ή ανύπαρκτες ευκαιρίες απασχόλησης. Το δικαστήριο στηρίχθηκε στην απόφαση του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου του Καναδά στην υπόθεση Tendzin κατά MCI [2004] FC 1608. Λαμβανομένης υπόψη της τρέχουσας κατάστασης του αιτούντος στο Ηνωμένο Βασίλειο ως αιτούντος άσυλο χωρίς ινδικά έγγραφα διαμονής, ο αιτών θα αντιμετώπιζε, ως Θιβετιανός χωρίς δελτίο εγγραφής, σοβαρά προβλήματα σε περίπτωση επιστροφής του στην Ινδία […] ([102]).

Σύμφωνα με τη UNHCR, για τον αποκλεισμό κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 Ε της Σύμβασης για τους πρόσφυγες δεν αρκεί να απολαμβάνει ο ενδιαφερόμενος μεταχείριση ευνοϊκότερη από αυτήν που προβλέπει η Σύμβαση για τους πρόσφυγες ([103]). Αντιθέτως, ο αποκλεισμός μπορεί να εφαρμοστεί μόνον «εάν ο ενδιαφερόμενος —με εξαιρέσεις διαφορετικής μεταχείρισης ήσσονος σημασίας— **απολαμβάνει κατ' ουσίαν τα ίδια ατομικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα και έχει εν γένει τις ίδιες υποχρεώσεις με τους ημεδαπούς**» ([104]).

([102]) Upper Tribunal (UKUT) (Εφετείο διοικητικών διαφορών), απόφαση της 18ης Μαΐου 2016), TG κατά Secretary of State for the Home Department [2016] UKUT 00374 (IAC), σκέψη 21.
([103]) UNHCR, Σημείωμα για την ερμηνεία του άρθρου 1Ε της Σύμβασης του 1951, 2009, ό.π., υποσημείωση 92, σκέψη 12.
([104]) UNHCR, Σημείωμα για την ερμηνεία του άρθρου 1Ε της Σύμβασης του 1951, 2009, ό.π., υποσημείωση 92, σκέψη 16 (η επισήμανση των συντακτών).

Μέρος 3: Αποκλεισμός προσώπων που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα (άρθρο 12 παράγραφοι 2 και 3)

3.1 Εισαγωγή

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει ότι ένα πρόσωπο αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι έχει διαπράξει οποιοδήποτε από τα εγκλήματα που αναφέρονται στα στοιχεία α) ή β) της εν λόγω διάταξης. Επιπλέον, αποκλείεται εάν, σύμφωνα με το στοιχείο γ) της εν λόγω διάταξης, υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Το άρθρο 12 παράγραφος 2 θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το άρθρο 12 παράγραφος 3.

Άρθρο 12 παράγραφοι 2 και 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

2. Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

α) έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά·

β) έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα· οι ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα·

γ) είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών όπως ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

3. Η παράγραφος 2 έχει εφαρμογή στα πρόσωπα που είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως στη διάπραξη των εγκλημάτων ή πράξεων που αναφέρονται στην εν λόγω παράγραφο.

Επισημαίνεται ότι στην αγγλική έκδοση του άρθρου 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (2011/95/ΕΕ) χρησιμοποιείται η λέξη «incite», ενώ στην αγγλική έκδοση του άρθρου 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (2004/83/ΕΚ) χρησιμοποιείται η λέξη «instigate». Στις εκδόσεις αυτών των δύο οδηγιών στις άλλες επίσημες γλώσσες της ΕΕ, οι οποίες είναι εξίσου αυθεντικές, δεν φαίνεται να υπάρχει τέτοια διαφορά ορολογίας μεταξύ

του άρθρου 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (2011/95/ΕΕ) και του άρθρου 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (2004/83/ΕΚ) ([105]).

Η συμπερίληψη του άρθρου 12 παράγραφος 3 στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν σημαίνει ότι οι λόγοι αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα οι οποίοι προβλέπονται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) είναι ευρύτεροι εκείνων που προβλέπονται στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Αυτό ισχύει παρότι το δεύτερο δεν κάνει μνεία στα πρόσωπα που είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως στα επίμαχα εγκλήματα ή στις επίμαχες πράξεις. Όπως γίνεται γενικά δεκτό, το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες καλύπτει όχι μόνον πρόσωπα που «διέπραξαν» αυτά τα εγκλήματα ή αυτές τις πράξεις, αλλά και πρόσωπα που συνέδραμαν στην τέλεση των εν λόγω εγκλημάτων ή πράξεων κατά τρόπο που στοιχειοθετεί την ατομική ευθύνη τους ([106]).

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, το άρθρο 12 παράγραφος 2 δεν μπορεί να εφαρμοστεί έως ότου η αρμόδια αρχή του οικείου κράτους μέλους —υπό τον έλεγχο των εθνικών δικαστηρίων— προβεί, για κάθε περίπτωση ατομικώς, σε:

> εκτίμηση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών των οποίων έχει λάβει γνώση, προκειμένου να κρίνει εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι οι πράξεις που τέλεσε ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος πληροί κατά τα λοιπά τα κριτήρια ώστε να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής μιας εκ των [...] περιπτώσεων αποκλεισμού που προβλέπει η εν λόγω διάταξη ([107]).

Ως εκ τούτου, ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει τρία στοιχεία, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 4 κατωτέρω.

Διάγραμμα 4: Στοιχεία αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), σε συνδυασμό με το άρθρο 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

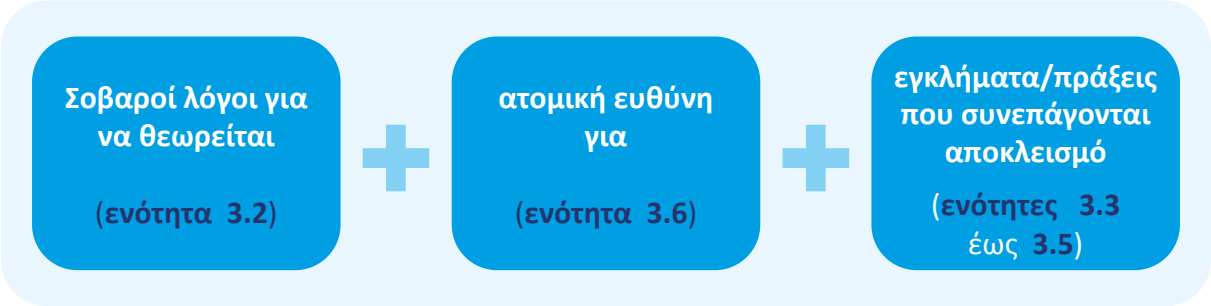

([105]) Για παράδειγμα, η γαλλική έκδοση του άρθρου 12 παράγραφος 3 τόσο της ΟΕΑΑ όσο και της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει τα εξής: «Le paragraphe 2 s'applique aux personnes qui sont **les instigatrices** des crimes ou des actes visés par ledit paragraphe, ou qui y participent de quelque autre manière» (η επισήμανση των συντακτών). Σχετικά με την ερμηνεία των διαφόρων γλωσσικών εκδόσεων των νομικών διατάξεων της ΕΕ, βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια*, ό.π., υποσημείωση 9, σ. 72-74.

([106]) Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston της 31ης Μαΐου 2016, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides κατά Mostafa Lounani, EU:C:2016:380, σημείο 71· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2009, BVerwG 10 C 24.08, DE:BVerwG:2009:241109U10C24.08.0 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψεις 23 and 29· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, BVerwG 10 C 27.10, DE:BVerwG:2011:070711U10C27.10.0, σκέψη 32 (στη γερμανική γλώσσα)· Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2010, JS (Σρι Λάνκα), ό.π. υποσημείωση 23, σκέψη 33.

([107]) Βλ. πιο πρόσφατα ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 48. Το ΔΕΕ αναφέρθηκε μόνο στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), αλλά σαφώς το ίδιο ισχύει και για το στοιχείο α) της εν λόγω διάταξης.

3.1.1 Αποκλεισμός και τρομοκρατία

Πριν από την εξέταση των τριών συγκεκριμένων λόγων αποκλεισμού δυνάμει του άρθρου 12 παράγραφος 2, θα ήταν χρήσιμο να εξεταστεί το ζήτημα της τρομοκρατίας. Οι αναφορές στην «τρομοκρατία» στο πλαίσιο των ρητρών αποκλεισμού πρέπει να αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη προσοχή, ιδίως δεδομένου ότι ο όρος «τρομοκρατία» μπορεί να έχει πολλές διαφορετικές έννοιες ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται. Η τρομοκρατία καθαυτή δεν αναφέρεται ως λόγος αποκλεισμού στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αναφέρεται μόνο στις αιτιολογικές σκέψεις 31 και 37. Συνεπώς, δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο ίδιος ο χαρακτηρισμός «τρομοκρατία» αλλά ο χαρακτήρας των σχετικών πράξεων. Ωστόσο, οι πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα και άλλες δραστηριότητες που συνδέονται με την τρομοκρατία μπορούν να εμπίπτουν σε οποιονδήποτε από τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 και στο άρθρο 17 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Δεδομένου ότι η τρομοκρατία μπορεί να έχει σημασία για την εφαρμογή του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία α), β) και γ) (καθώς και του άρθρου 17), είναι σημαντικό να εξεταστεί πριν αναλυθεί περαιτέρω το άρθρο 12 παράγραφος 2.

Παραδείγματα αποκλεισμού βάσει πράξεων οι οποίες θεωρούνται τρομοκρατικού χαρακτήρα είναι μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

— «**Πράξεις ή απειλές βίας, ο πρωταρχικός σκοπός των οποίων είναι η εξάπλωση του τρόμου ανάμεσα στον άμαχο πληθυσμό**» ([108]) συνιστούν έγκλημα πολέμου, εάν λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης και συνδέονται με αυτήν. Ως εκ τούτου, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (βλ. ενότητα 3.3.3).

— Σύμφωνα με το ΔΕΕ, **«οι πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα, που χαρακτηρίζονται από την άσκηση βίας σε άμαχο πληθυσμό, έστω και αν τελούνται προς εξυπηρέτηση τυχόν πολιτικού σκοπού, πρέπει να θεωρούνται σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα κατά την έννοια του [άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ]»** ([109]) (βλ. ενότητα 3.4.1.2).

— Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι από τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας ([110]) προκύπτει ότι «**οι πράξεις διεθνούς τρομοκρατίας, ανεξαρτήτως της συμμετοχής κάποιου κράτους, αντιβαίνουν εν γένει στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών**» ([111]). Ως εκ τούτου, οι πράξεις τρομοκρατίας «διεθνών διαστάσεων» ([112]) εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (βλ. ενότητες 3.5 και 3.5.2.1).

— Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι από τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας προκύπτει επίσης ότι όχι μόνον οι «[διεθνείς] τρομοκρατικές πράξεις, όπως αυτές ορίζονται επακριβώς [στις

([108]) Τέτοιου είδους πράξεις απαγορεύονται βάσει του άρθρου 51 παράγραφος 2 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο I), 1125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978) και του άρθρου 13 παράγραφος 2 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου των Συμφωνιών της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο II), 1125 UNTS 609, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978) (η επισήμανση των συντακτών).

([109]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 81· ΔΕΕ, HT, ό.π. υποσημείωση 17, σκέψη 84 (η επισήμανση των συντακτών).

([110]) Ο πλήρης κατάλογος των αποφάσεων του ΣΑΗΕ σχετικά με τα μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας τηρείται από την Επιτροπή του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και διατίθεται στο διαδίκτυο.

([111]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 83· ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π. υποσημείωση 17, σκέψη 85 (η επισήμανση των συντακτών).

([112]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 84.

αποφάσεις] του Συμβουλίου Ασφαλείας» ([113]) συνιστούν πράξεις που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και «**η χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η προπαρασκευή των ενεργειών της διεθνούς τρομοκρατίας, καθώς και κάθε μορφή σχετικής υποστηρίξεως**» ([114]) (βλ. ενότητα 3.5).

Τα ανωτέρω παραδείγματα ισχύουν επίσης σαφώς, τηρουμένων των αναλογιών, και για τους λόγους αποκλεισμού από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας που προβλέπονται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχεία α) έως γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Επιπλέον, ακόμη και αν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν εμπίπτει σε κανέναν από αυτούς τους λόγους αποκλεισμού, ενδέχεται να εξακολουθούν να υπάρχουν σοβαροί λόγοι συνδεόμενοι με την τρομοκρατία για τους οποίους είναι επιβεβλημένος ο αποκλεισμός του από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας δυνάμει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Η εν λόγω διάταξη αφορά περιπτώσεις στις οποίες υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρείται ότι «συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται» (βλ. ενότητα 4.2.5).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, ενώ, για παράδειγμα, έχουν εγκριθεί διάφορες διεθνείς συμβάσεις και αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών που απαιτούν από τα κράτη να καταπολεμούν συγκεκριμένες τρομοκρατικές πράξεις και δραστηριότητες (βλ. κατωτέρω), επί του παρόντος **δεν υφίσταται διεθνώς συμφωνημένος ορισμός της «τρομοκρατίας» ή της «τρομοκρατικής πράξης»**. **Ούτε το ΔΕΕ επιδίωξε να ορίσει τις έννοιες αυτές για τους σκοπούς της ερμηνείας και της εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)** ([115]).

Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν διατάξεις σε συνθήκες, σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, οι οποίες προσεγγίζουν έναν τέτοιο ορισμό.

Ο ΟΗΕ έχει εγκρίνει 19 συμβάσεις και πρωτόκολλα που θεωρούνται ότι σχετίζονται με την τρομοκρατία ([116]). Μολονότι καμία δεν περιλαμβάνει ορισμό της «τρομοκρατίας», μία από αυτές τις συμβάσεις —η Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ([117])— προβλέπει στο άρθρο 2 ότι αδίκημα διαπράττεται εάν, μεταξύ άλλων, το ενδιαφερόμενο πρόσωπο:

> με οποιοδήποτε μέσο, άμεσα ή έμμεσα, παράνομα και εκ προσθέσεως, παρέχει ή εισπράττει κεφάλαια με πρόθεση να χρησιμοποιηθούν ή εν γνώσει του ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν, συνολικά ή εν μέρει, για την εκτέλεση [...] **οποιασδήποτε [...] πράξης που αποσκοπεί στην πρόκληση θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης εις βάρος πολίτη ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου που δεν συμμετέχει ενεργά στις εχθροπραξίες σε κατάσταση ένοπλης σύγκρουσης, όταν ο σκοπός αυτής της πράξης, λόγω της φύσης ή των συνθηκών υπό τις οποίες τελείται, είναι ο εκφοβισμός ενός πληθυσμού ή ο εξαναγκασμός μίας κυβέρνησης ή ενός διεθνούς οργανισμού να πράξει ή να απόσχει από το να πράξει κάτι** ([118]).

([113]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 48 (η επισήμανση των συντακτών).
([114]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 46.
([115]) Βλ., για παράδειγμα, τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, 2016, C-573/14, Lounani, ό.π., υποσημείωση 106, σημείο 40.
([116]) Βλ. άρθρο 2 παράγραφος 1 στοιχείο α) καθώς και το παράρτημα της Διεθνούς Σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, 3178 UNTS 197, 9 Δεκεμβρίου 1999 (έναρξη ισχύος: 10 Απριλίου 2002)· ΓΣΗΕ, Measures to Eliminate International Terrorism (16 Ιανουαρίου 1997), A/RES/51/210, παράγραφος 6· ΓΣΗΕ, Measures to eliminate international terrorism (14 Δεκεμβρίου 2012), A/RES/67/99, παράγραφοι 12 και 13· κατάλογος τηρούμενος από την Επιτροπή του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στη διεύθυνση (https://www.un.org/securitycouncil/ctc/content/international-legal-instruments. Βλ. επίσης προσάρτημα Β: Επιλεγμένες νομικές πράξεις που σχετίζονται με την τρομοκρατία.
([117]) Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 116.
([118]) Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 116, άρθρο 2 παράγραφος 1 στοιχείο β) (η επισήμανση των συντακτών).

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών δεν διαθέτει νομοθετική αρμοδιότητα και, επομένως, δεν μπορεί να διατυπώσει ορισμό της τρομοκρατίας. Παρ' όλα αυτά, στην απόφαση 1566 (2004) ([119]), το ΣΑΗΕ επιδίωξε να αποσαφηνίσει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνονται αντιληπτές οι «τρομοκρατικές πράξεις». Λαμβανομένου υπόψη ότι οι πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα συνιστούν μια από τις σοβαρότερες απειλές για την ειρήνη και την ασφάλεια, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών υπενθύμισε ότι:

> […] εγκληματικές πράξεις, μεταξύ άλλων κατά αμάχων, οι οποίες τελούνται με πρόθεση πρόκλησης θανάτου ή σοβαρής σωματικής βλάβης, ή λήψη ομήρων, με σκοπό την πρόκληση κατάστασης τρόμου στο ευρύτερο κοινό ή σε ομάδα προσώπων ή σε συγκεκριμένα πρόσωπα, τον εκφοβισμό πληθυσμού ή τον εξαναγκασμό κυβέρνησης ή διεθνούς οργανισμού να τελέσει ή να απόσχει από οποιαδήποτε πράξη, οι οποίες συνιστούν αδικήματα στο πλαίσιο διεθνών συμβάσεων και πρωτοκόλλων σχετικών με την τρομοκρατία και όπως ορίζονται σε αυτές τις διεθνείς συμβάσεις και σε αυτά τα πρωτόκολλα, δεν δικαιολογούνται σε καμία περίπτωση από λόγους πολιτικής, φιλοσοφικής, ιδεολογικής, φυλετικής, εθνοτικής, θρησκευτικής ή άλλης παρεμφερούς φύσης, και *κάλεσε* όλα τα κράτη να προλαμβάνουν τέτοιες πράξεις και, εάν αυτές δεν προλαμβάνονται, να διασφαλίζουν ότι οι πράξεις αυτές τιμωρούνται με ποινές αντίστοιχες της σοβαρότητάς τους· *καλεί* όλα τα κράτη να γίνουν, επειγόντως, συμβαλλόμενα μέρη στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις και τα πρωτόκολλα, ανεξάρτητα από το αν είναι συμβαλλόμενα μέρη σε περιφερειακές συμβάσεις με το ίδιο αντικείμενο ([120]).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ΕΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης έχουν εκδώσει πολυάριθμες νομικές πράξεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ([121]). Το άρθρο 1 παράγραφος 1 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας ([122]), στην οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος η ΕΕ ([123]), ορίζει ως «τρομοκρατικό έγκλημα» οποιοδήποτε από τα αδικήματα που ορίζονται σε 11 Συνθήκες των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την τρομοκρατία, συμπεριλαμβανομένων των αδικημάτων που ορίζονται στη Διεθνή Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Σε επίπεδο ΕΕ, η οδηγία (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ([124]) θεσπίζει ελάχιστους κανόνες σχετικά με «τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των ποινών στον τομέα των τρομοκρατικών εγκλημάτων, των εγκλημάτων που σχετίζονται με τρομοκρατική ομάδα και των εγκλημάτων που σχετίζονται με τρομοκρατικές δραστηριότητες, καθώς και μέτρα προστασίας, στήριξης και αρωγής των θυμάτων της τρομοκρατίας» ([125]). Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας ορίζει 10 πράξεις που συνιστούν «τρομοκρατικά εγκλήματα» όταν **τελούνται με έναν από τους ακόλουθους στόχους**:

1. **να εκφοβιστεί σοβαρά ένας πληθυσμός·**
2. **να εξαναγκαστούν αθέμιτα κυβέρνηση ή διεθνής οργανισμός να εκτελέσουν ή να παραλείψουν οποιαδήποτε πράξη·**

([119]) Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1566(2004) (8 Οκτωβρίου 2004) UN Doc S/RES/1566(2004).

([120]) Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1566(2004) (8 Οκτωβρίου 2004) UN Doc S/RES/1566(2004), παράγραφοι 3 και 4, η επισήμανση του πρωτοτύπου.

([121]) Βλ. προσάρτημα Β: Επιλεγμένες νομικές πράξεις που σχετίζονται με την τρομοκρατία.

([122]) Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση για την πρόληψη της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 196, 16 Μαΐου 2005 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουνίου 2007).

([123]) Απόφαση (ΕΕ) 2018/889 του Συμβουλίου, της 4ης Ιουνίου 2018, σχετικά με τη σύναψη εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας (ΕΕ L 159 της 22.6.2018, σ. 1).

([124]) Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88 της 31.3.2017, σ. 6).

([125]) Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88 της 31.3.2017, σ. 6), άρθρο 1.

3. **να αποσταθεροποιηθούν σοβαρά ή να καταστραφούν οι θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού.**

Η οδηγία ορίζει επίσης τα ακόλουθα εγκλήματα:

— εγκλήματα σχετικά με τρομοκρατική ομάδα (άρθρο 4),

— δημόσια υποκίνηση σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος (άρθρο 5),

— στρατολόγηση τρομοκρατών (άρθρο 6),

— παροχή εκπαίδευσης για τέλεση τρομοκρατικών πράξεων (άρθρο 7),

— παρακολούθηση εκπαίδευσης για τέλεση τρομοκρατικών πράξεων (άρθρο 8),

— ταξίδια με σκοπό την τρομοκρατία (άρθρο 9)·

— οργάνωση ή κατ' άλλον τρόπο διευκόλυνση ταξιδιών με σκοπό την τρομοκρατία (άρθρο 10),

— χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (άρθρο 11),

— λοιπά εγκλήματα που σχετίζονται με τρομοκρατικές δραστηριότητες (άρθρο 12).

Παρότι το ΔΕΕ δεν έχει αποφανθεί ακόμη σχετικά με την οδηγία (ΕΕ) 2017/541, αποφάνθηκε σχετικά με την προκάτοχό της, την απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ([126]). Στην υπόθεση Lounani, το ΔΕΕ απέρριψε την ιδέα ότι η έννοια των «πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» κατά το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ και το άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες τυγχάνει εφαρμογής «μόνον στην περίπτωση των εγκλημάτων τρομοκρατίας που διαλαμβάνονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/475» ([127]).

Στην υπόθεση B και D, το ΔΕΕ έκρινε ότι **η ποινική καταδίκη για την εκ προθέσεως συμμετοχή στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας, κατά την έννοια της απόφασης-πλαισίου, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη και αυτομάτως ότι ο αιτών πρέπει να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα** ([128]).

Σαφώς, το ίδιο ισχύει, τηρουμένων των αναλογιών, όσον αφορά την οδηγία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Στην ενότητα 3.6 της παρούσας δικαστικής ανάλυσης εξετάζονται αναλυτικά τα κριτήρια για την εκτίμηση του αν ο αιτών την υπαγωγή στο καθεστώς διεθνούς προστασίας έχει «ατομική ευθύνη» για εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των

([126]) Απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ L 164 της 22.6.2002, σ. 3), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008 (ΕΕ L 330 της 9.12.2008, σ. 21).
([127]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψεις 48-49, 51-53.
([128]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 93. Βλ. επίσης ΔΕΕ, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψεις 62-78.

ρητρών αποκλεισμού, μεταξύ άλλων σε περιπτώσεις στις οποίες υπήρξε μέλος ή συμμετείχε στις δραστηριότητες τρομοκρατικής οργάνωσης.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι άλλη μία νομική πράξη της ΕΕ σχετικά με την τρομοκρατία είναι η κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ([129]). Η εν λόγω κοινή θέση εμπίπτει στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας της ΕΕ και σκοπός της είναι η εφαρμογή της απόφασης 1373 (2001) ([130]) του ΣΑΗΕ, η οποία εκδόθηκε μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες την 11η Σεπτεμβρίου 2001. Η κοινή θέση «στοχεύ[ει] πρωτίστως στην πρόληψη των πράξεων τρομοκρατίας διά της επιβολής μέτρων δεσμεύσεως κεφαλαίων με σκοπό την παρεμπόδιση πράξεων προπαρασκευαστικών των ως άνω πράξεων, όπως είναι η χρηματοδότηση προσώπων ή οντοτήτων που ενδέχεται να προβούν σε πράξεις τρομοκρατίας» ([131]). Στο παράρτημα της κοινής θέσης περιλαμβάνεται κατάλογος προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που εμπλέκονται σε τρομοκρατικές πράξεις, ο οποίος επανεξετάζεται και επικαιροποιείται, εφόσον απαιτείται, τουλάχιστον ανά εξάμηνο, πιο πρόσφατα δε με την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2020/20 του Συμβουλίου της 13ης Ιανουαρίου 2020 ([132]).

Στην υπόθεση B και D, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

> η συμπερίληψη οργανώσεως σε κατάλογο όπως ο κατάλογος του παραρτήματος της κοινής θέσης 2001/931 καθιστά δυνατή την απόδειξη του τρομοκρατικού χαρακτήρα της οργανώσεως, μέλος της οποίας υπήρξε ο αιτών, στοιχείο που η αρμόδια αρχή πρέπει να λαμβάνει υπόψη, όταν ελέγχει, καταρχάς, αν η οργάνωση αυτή τέλεσε πράξεις που εμπίπτουν στο άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β΄ ή γ΄ της [ΟΕΑΑ].

Στην υπόθεση HT, το ΔΕΕ, ερμηνεύοντας το άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ, αποφάνθηκε τα εξής:

> Επομένως, το γεγονός ότι συγκεκριμένη οργάνωση αναγράφεται στον κατάλογο του παραρτήματος της κοινής θέσης 2001/931 συνιστά [...] ισχυρή ένδειξη ότι πρόκειται για τρομοκρατική οργάνωση ή ότι υπάρχουν υποψίες περί αυτού. Κατά συνέπεια, το στοιχείο αυτό θα πρέπει οπωσδήποτε να ληφθεί υπόψη από την αρμόδια αρχή όταν θα κληθεί, σε πρώτο στάδιο, να εξετάσει αν η οικεία οργάνωση έχει τελέσει τρομοκρατικές πράξεις ([133]).

Ωστόσο, η συμπερίληψη μιας ομάδας στον κατάλογο δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι έχει τελέσει πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) ή γ) της ΟΕΑΑ. Όπως επισημαίνει το ΔΕΕ, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες καταρτίζονται τέτοιου είδους κατάλογοι «δεν είναι δυνατό να συγκριθούν με την κατ' ιδίαν αξιολόγηση συγκεκριμένων γεγονότων που πρέπει να προηγείται κάθε αποφάσεως

([129]) Κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 27ης Δεκεμβρίου 2001, για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ L 344 της 28.12.2001, σ. 93), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2016/1711 του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2016 (ΕΕ LI 259 της 27.9.2016, σ. 3) και την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/2073 του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2017 (ΕΕ LI 295 της 14.11.2017, σ. 59) όπως τροποποιήθηκε από (βλ. ενοποιημένη έκδοση). την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2016/1711 του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2016 (ΕΕ LI 259 της 27.9.2016, σ. 3) και την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/2073 του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2017 (ΕΕ LI 295 της 14.11.2017, σ. 59) (βλ. ενοποιημένη έκδοση).

([130]) Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1373(2001) (28 Σεπτεμβρίου 2001) UN Doc S/RES/1373(2001).

([131]) ΔΕΕ, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2017, τμήμα μείζονος συνθέσεως, υπόθεση C-158/14, A, B, C, D κατά Minister van Buitenlandse Zaken, EU:C:2017:202, σκέψη 83.

([132]) Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2020/20 του Συμβουλίου, της 13ης Ιανουαρίου 2020, σχετικά με την ενημέρωση του καταλόγου προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που υπάγονται στα άρθρα 2, 3 και 4 της κοινής θέσης 2001/931/ΚΕΠΠΑ για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και για την κατάργηση της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2019/1341.

([133]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 90. ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π., υποσημείωση 17, σκέψη 83, σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή του άρθρου 24 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ.

αποκλεισμού προσώπου από το καθεστώς του πρόσφυγα» ([134]). Επιπλέον, ακόμη κι αν αποδειχθεί ότι η ομάδα έχει τελέσει πράξεις που εμπίπτουν σε καθέναν από τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ, το γεγονός και μόνον ότι ένα πρόσωπο είναι μέλος της εν λόγω ομάδας δεν σημαίνει αυτομάτως ότι πρέπει να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα. Αυτό συμβαίνει διότι, όπως έχει αποφανθεί το ΔΕΕ, «δεν υφίσταται ευθεία σχέση μεταξύ της κοινής θέσης 2001/931 και της [ΟΕΑΑ] όσον αφορά τους επιδιωκόμενους σκοπούς» ([135]). Αντιθέτως, ο αποκλεισμός ενός τέτοιου προσώπου από το καθεστώς πρόσφυγα εξαρτάται από:

> κατ' ιδίαν έλεγχο συγκεκριμένων γεγονότων που παρέχει τη δυνατότητα να διαπιστωθεί αν υφίστανται σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του εντός της συγκεκριμένης οργανώσεως, το πρόσωπο αυτό διέπραξε σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα ή είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, ή ότι είναι ηθικός αυτουργός τέτοιου εγκλήματος ή τέτοιου είδους πράξεων ή μετέσχε άλλως στην τέλεση ([136]).

Με άλλα λόγια, το γεγονός ότι ο αιτών τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα υπήρξε μέλος ομάδας η οποία περιλαμβάνεται σε κατάλογο όπως ο προσαρτημένος στην κοινή θέση δεν σημαίνει αυτομάτως ότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι έχει μέρος της ευθύνης για τις πράξεις που τέλεσε η ομάδα την περίοδο κατά την οποία ο αιτών ήταν μέλος της. Αυτό δεν σημαίνει επίσης κατ' ανάγκη ότι οι πράξεις που τέλεσε η ομάδα περιλαμβάνουν σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα ή πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο, η συμπερίληψη της ομάδας στον κατάλογο αυτό καθιστά δυνατή τη διαπίστωση του «τρομοκρατικού χαρακτήρα» της ομάδας. Επομένως, αυτός είναι ένας παράγοντας ο οποίος πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν καθορίζεται, αρχικά, αν η ομάδα διέπραξε σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα ή πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Μπορεί να συναχθεί ότι πράξη τρομοκρατικού χαρακτήρα μπορεί να εμπίπτει σε διάφορους λόγους αποκλεισμού.

Οι λόγοι αυτοί παρατίθενται στον πίνακα 5 κατωτέρω.

([134]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 91.
([135]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 89· ΔΕΕ, HT, ό.π. υποσημείωση 17, σκέψη 88.
([136]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 94.

Πίνακας 5: Λόγοι αποκλεισμού στους οποίους είναι δυνατό να εμπίπτουν πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα ([137])

Μια πράξη τρομοκρατικού χαρακτήρα μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξής	
Έγκλημα κατά της ειρήνης	Πράξεις που αφορούν τον σχεδιασμό, την προετοιμασία, την κήρυξη ή τη διεξαγωγή επιθετικού πολέμου ή πολέμου κατά παράβαση διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή εγγυήσεων, ή τη συμμετοχή σε κοινό σχέδιο ή συνωμοσία για τη διάπραξη οποιουδήποτε από τα προαναφερόμενα.
Έγκλημα πολέμου	Πράξεις ή απειλές βίας με πρωταρχικό σκοπό τον εκφοβισμό του άμαχου πληθυσμού συνιστούν έγκλημα πολέμου εάν τελεστούν στο πλαίσιο και σε σχέση με ένοπλη σύγκρουση διεθνούς ή μη διεθνούς χαρακτήρα και εφόσον ο δράστης γνώριζε τις πραγματικές περιστάσεις που αποδεικνύουν την ύπαρξη της ένοπλης σύγκρουσης.
Έγκλημα κατά της ανθρωπότητας	Απάνθρωπη πράξη συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας όταν τελείται στο πλαίσιο εκτεταμένης ή συστηματικής επίθεσης κατά οποιουδήποτε πληθυσμού αμάχων, σύμφωνα με κρατική ή οργανωτική πολιτική ή ως συνέπεια αυτής και όταν υπάρχει σύνδεση μεταξύ της ατομικής πράξης και της επίθεσης και ο δράστης γνωρίζει αυτή τη σύνδεση και την επίθεση.
Σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα	Πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα, που χαρακτηρίζονται από την άσκηση βίας σε άμαχο πληθυσμό, έστω και αν τελούνται προς εξυπηρέτηση τυχόν πολιτικού σκοπού, πρέπει να θεωρούνται σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ. Πρέπει επίσης να ικανοποιείται το γεωγραφικό και το χρονικό κριτήριο.
Πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών	Οι πράξεις διεθνούς τρομοκρατίας, ανεξαρτήτως της συμμετοχής κάποιου κράτους, αντιβαίνουν εν γένει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Επομένως, γενικά, πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα με διεθνή διάσταση εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών δεν είναι μόνον οι πράξεις [διεθνούς] τρομοκρατίας, όπως προσδιορίζονται στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και η χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η προπαρασκευή καθώς και κάθε άλλη μορφή στήριξης πράξεων διεθνούς τρομοκρατίας.
Κίνδυνος για την κοινωνία ή την ασφάλεια του κράτους μέλους	Ακόμη κι αν οι πράξεις του αιτούντος δεν πληρούν τα κριτήρια για τα προαναφερθέντα εγκλήματα και πράξεις, θα μπορούσε να αποκλειστεί από το καθεστώς επικουρικής προστασίας εάν διαπιστωθεί ότι συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους στο οποίο βρίσκεται.

3.1.2 Διάκριση μεταξύ του αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα και της δίωξης και τιμωρίας για ποινικό αδίκημα

Όπως έχει ήδη επισημανθεί ([138]), το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι σκοπός των λόγων αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) είναι ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα ατόμων τα οποία θεωρείται ότι δεν κρίνονται άξια της προστασίας που συνεπάγεται το καθεστώς πρόσφυγα και να αποφεύγεται το ενδεχόμενο η χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα να επιτρέπει σε αυτουργούς ορισμένων σοβαρών εγκλημάτων να απαλλάσσονται από την ποινική τους ευθύνη ([139]). Ομοίως, σκοπός του αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα είναι ο «κολασμός» πράξεων που τελέστηκαν στο παρελθόν ([140]) και η «διαφύλαξη της αξιοπιστίας του συστήματος διεθνούς προστασίας» που προβλέπεται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σύμφωνα με τη Σύμβαση για τους πρόσφυγες ([141]).

([137]) Ο πίνακας βασίζεται στον *Πρακτικό οδηγό της EASO: Αποκλεισμός*, 2017, σ. 28· τροποποιήθηκε ώστε να προσαρμοστεί στην παρούσα δικαστική ανάλυση.
([138]) Βλ. ενότητα 1.3.1.
([139]) ΔΕΕ, 2018 K και HF, ό.π., υποσημείωση 10, σκέψη 50. Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 104.
([140]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 103.
([141]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 115.

Παράλληλα, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ, μια διάταξη του δικαίου της ΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται «με βάση ιδίως το πλαίσιο της διατάξεως και τον σκοπό της οικείας κανονιστικής ρυθμίσεως» ([142]). Επομένως, μολονότι το άρθρο 12 παράγραφος 2 αναφέρεται ρητώς σε «εγκλήματα», είναι σημαντικό να μην παραβλέπονται τα ακόλουθα σημεία.

α) Ο στόχος της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) είναι διαφορετικός από τον στόχο των νομοθετικών μέτρων για την πρόληψη, την καταστολή και την τιμωρία του εγκλήματος και είναι **κατ' ουσίαν ανθρωπιστικός** ([143]).

β) Οι διαδικασίες με τις οποίες αποφασίζεται η χορήγηση ή μη του καθεστώτος διεθνούς προστασίας υπόκεινται σε **πολύ διαφορετικούς κανόνες από εκείνους που εφαρμόζονται σε μια ποινική δίκη**. Ειδικότερα, τα μέσα και οι διαδικασίες για τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών των αιτήσεων χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από εκείνα με τα οποία διαπιστώνονται τα πραγματικά περιστατικά στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (βλ. μέρος 5).

γ) Η απόφαση αποκλεισμού ενός ατόμου από το καθεστώς πρόσφυγα **δεν συνεπάγεται τη διαπίστωση ποινικής ενοχής** και βασίζεται σε **διαφορετικό επίπεδο απόδειξης** (βλ. ενότητα 3.2).

δ) Ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα **δεν συνιστά ποινική κύρωση**.

3.1.3 Έλεγχος αναλογικότητας — γιατί είναι ακατάλληλος

Στην υπόθεση B και D, το ΔΕΕ έκρινε ότι ο αποκλεισμός βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 υπόκειται σε μία μόνο προϋπόθεση, ήτοι στην ύπαρξη σοβαρών λόγων για να θεωρείται ότι οι πράξεις του αιτούντος εμπίπτουν σε έναν από τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στην εν λόγω διάταξη. Όπως ανέφερε το ΔΕΕ:

> [Υ]πενθυμίζεται ότι από το γράμμα του εν λόγω άρθρου 12, παράγραφος 2 [της ΟΕΑΑ] συνάγεται ότι, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που αυτό τάσσει, ο αιτών «αποκλείεται» από το καθεστώς του πρόσφυγα και από τη συστηματική ερμηνεία της οδηγίας προκύπτει ότι το άρθρο 2, στοιχείο γ΄, αυτής [νυν άρθρο 2 στοιχείο γ της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] εξαρτά ρητώς την ιδιότητα του «πρόσφυγα» από τη μη υπαγωγή αυτού στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου της 12. Ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα για έναν από τους λόγους που προβλέπει το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β΄ ή γ΄ [της ΟΕΑΑ] [...] σχετίζεται με τη σοβαρότητα των τελεσθεισών πράξεων, η οποία πρέπει να είναι τέτοιου βαθμού ώστε ο αιτών να μην μπορεί νομίμως να ζητήσει την προστασία που περιλαμβάνει το καθεστώς του πρόσφυγα [...]. **Έχοντας ήδη λάβει υπόψη, στο πλαίσιο της αξιολογήσεως της σοβαρότητας των τελεσθεισών πράξεων και της ατομικής ευθύνης του αιτούντος, όλες τις περιστάσεις που προσιδιάζουν στις πράξεις αυτές και την κατάσταση του εν λόγω προσώπου, η αρμόδια αρχή δεν υποχρεούται, αν καταλήξει στο συμπέρασμα**

([142]) Βλ. για παράδειγμα, ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 36.

([143]) Βλ., ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψεις 89 και 93, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ στο πλαίσιο των μέτρων της ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Βλ. επίσης εν προκειμένω τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, 2016, Lounani, ό.π., υποσημείωση 106, σημείο 55 και, τηρουμένων των αναλογιών, ΔΕΕ, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, C-285/12, Aboubacar Diakité κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, EU:C:2014:39, σκέψη 25.

ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, τυγχάνει εφαρμογής, να προβεί σε έλεγχο αναλογικότητας συνεπαγόμενο την εκ νέου αξιολόγηση του βαθμού σοβαρότητας των τελεσθεισών πράξεων [...] ([144]).

Στο πλαίσιο αυτό, το ΔΕΕ προσδιόρισε δύο στοιχεία:

— τη σοβαρότητα των τελεσθεισών πράξεων, και

— τον καταλογισμό ατομικής ευθύνης.

Το πρώτο στοιχείο —η σοβαρότητα των τελεσθεισών πράξεων— πρέπει να είναι τέτοιου βαθμού ώστε ο αιτών να μην μπορεί νομίμως να ζητήσει προστασία. Το δεύτερο στοιχείο —η ατομική ευθύνη— πρέπει να εκτιμηθεί με γνώμονα κριτήρια τόσο αντικειμενικά όσο και υποκειμενικά ([145]). Εφόσον πληρούται αυτή η προϋπόθεση, **ο αποκλεισμός δεν υπόκειται σε πρόσθετη προϋπόθεση, δηλαδή στον έλεγχο της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας στη συγκεκριμένη περίπτωση** ([146]).

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ανωτέρω απόφαση αποκλείει μόνο την εφαρμογή ελέγχου αναλογικότητας στο πλαίσιο του οποίου η σοβαρότητα των τελεσθεισών πράξεων σταθμίζεται συγκριτικά προς τις συνέπειες του αποκλεισμού.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12 παράγραφος 2 **δεν εξαρτάται από «την ύπαρξη ενεστώτος κινδύνου για το κράτος μέλος υποδοχής»** ([147]). Ούτε συνεπάγεται τη λήψη θέσης όσον αφορά «**το διακριτό ζήτημα αν [ο αιτών] πρέπει να απελαθεί προς τη χώρα καταγωγής του»** ([148]). Το ζήτημα αυτό εξετάζεται στην ενότητα 1.6.

3.1.4 Πράξεις οι οποίες εμπίπτουν σε πλείονες λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα

Μια μεμονωμένη πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό μπορεί να εμπίπτει σε πλείονες από τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ([149]).

Παράδειγμα τέτοιας αλληλεπικάλυψης το οποίο αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω είναι οι πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα ([150]). Ένα άλλο παράδειγμα είναι, ενδεικτικά, ο βιασμός, ο οποίος, πέραν του ότι μπορεί να συνιστά σοβαρό έγκλημα κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β), μπορεί επίσης να συνιστά έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α). Ωστόσο, για να αποδειχθεί ότι συγκεκριμένη πράξη βιασμού συνιστά έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας απαιτούνται περισσότερα στοιχεία από όσα απαιτούνται για να αποδειχθεί ότι είναι έγκλημα του κοινού ποινικού δικαίου. Για να καθοριστεί ότι μια πράξη

([144]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψεις 107-109 (η επισήμανση των συντακτών).
([145]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψεις 96, 99 και 108-109.
([146]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 111.
([147]) ΔΕΕ, 2018, K και HF, ό.π., υποσημείωση 8, σκέψη 50.
([148]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 110.
([149]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2012, Al-Sirri κατά Secretary of State for the Home Department· και DD (Αφγανιστάν) κατά Secretary of State for the Home Department [2012] UKSC 54, σκέψη 12.
([150]) Βλ. ενότητα 3.1.1.

βιασμού συνιστά έγκλημα πολέμου, πρέπει να αποδειχθεί, μεταξύ άλλων, ότι η πράξη έλαβε χώρα στο πλαίσιο διεθνούς ή μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης και ότι συνδεόταν με αυτήν (βλ. ενότητα 3.3.3.1). Σύμφωνα με ορισμό στις διεθνείς πράξεις κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), για να καθοριστεί ότι πράξη βιασμού συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, πρέπει να αποδειχθεί, μεταξύ άλλων, ότι η πράξη τελείται ως μέρος ευρείας και συστηματικής επίθεσης που κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού, εν γνώσει της επίθεσης (βλ. ενότητα 3.3.4.1).

Οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει να έχουν υπόψη ότι, εάν καθοριστεί ότι ένας από τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα συντρέχει σε μεμονωμένη περίπτωση, δεν απαιτείται βάσει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) να καθοριστεί αν οποιοσδήποτε από τους λοιπούς λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα μπορεί επίσης να συντρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση.

3.2 Σοβαροί λόγοι για να θεωρείται

Η απαίτηση αποκλεισμού βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), να υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται» ότι ο αιτών ευθύνεται ατομικά για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό, θεσπίζει το **επίπεδο απόδειξης** για τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα ([151]). Επομένως, πρέπει να διαπιστωθεί αν υπάρχουν **αποχρώντα στοιχεία** για τον καταλογισμό ατομικής ευθύνης στον αιτούντα για πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των λόγων αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) έως γ). (Βλ. ενότητες 3.6 και 5.3.)

Το επίπεδο απόδειξης για τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν είναι η αρχή *in dubio pro reo* (εν αμφιβολία υπέρ του κατηγορουμένου), όπως στο εθνικό και το διεθνές ποινικό δίκαιο ([152]). Αντιθέτως, το επίπεδο απόδειξης είναι η ύπαρξη **«σοβαρών λόγων για να θεωρείται»** ότι ο αιτών ευθύνεται ατομικά για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό ([153]).

Στην υπόθεση Lounani το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

> [...] η συμμετοχή στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας μπορεί να περιλαμβάνει ευρύ φάσμα συμπεριφορών των οποίων η βαρύτητα διαφέρει. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αρμόδια αρχή του οικείου κράτους μέλους δύναται να εφαρμόσει το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της [ΟΕΑΑ] μόνον αφού προβεί, σε κάθε περίπτωση ατομικώς, σε εκτίμηση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών των οποίων έχει λάβει γνώση, προκειμένου να κρίνει αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι

([151]) Βλ. ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψεις 95 και 99.

([152]) Για παράδειγμα, στο διεθνές ποινικό δίκαιο και σε πολλές εθνικές δικαιοδοσίες, το επίπεδο απόδειξης είναι «πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας». Επισημαίνεται στο ποινικό δίκαιο της ΕΕ το άρθρο 6 παράγραφος 2 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (ΕΕ L 65 της 11.3.2016, σ. 1), το οποίο προβλέπει ότι: «Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οποιαδήποτε αμφιβολία περί της ενοχής είναι προς όφελος του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, μεταξύ άλλων και όταν το δικάζον δικαστήριο διατυπώνει εκτίμηση σχετικά με το εάν το συγκεκριμένο πρόσωπο θα πρέπει να αθωωθεί.»

([153]) Βλ. για παράδειγμα Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψη 75· Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2016, M X, προσφυγή αριθ. 255091, FR:CESSR:2006:255091.20060118 (στη γαλλική γλώσσα)· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2009, BVerwG 10 C 24.08, ό.π., υποσημείωση 106, σκέψη 35· Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Φινλανδία), απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 2014, 497 KHO:2014:35 (στη φινλανδική γλώσσα). Η τελευταία απόφαση αφορά τον αποκλεισμό από το καθεστώς επικουρικής προστασίας δυνάμει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ, όχι τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ, αλλά ερμηνεύει το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, παραπέμποντας σχετικά, μεταξύ άλλων, στο ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ.

> να πιστεύεται ότι οι πράξεις που τέλεσε ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος πληροί κατά τα λοιπά τα κριτήρια ώστε να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής αυτής της περιπτώσεως αποκλεισμού [...] ([154]).

Στην υπόθεση Ahmed το ΔΕΕ έκρινε ότι «πριν από την έκδοση οποιασδήποτε απόφασης αποκλεισμού ενός προσώπου από το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να προηγείται πλήρης εξέταση όλων των ιδιαίτερων περιστάσεων εκάστης περιπτώσεως, η δε απόφαση αυτή δεν πρέπει να λαμβάνεται αυτομάτως». Στη συνέχεια, το ΔΕΕ αποφάνθηκε το ίδιο όσον αφορά τον αποκλεισμό από το καθεστώς επικουρικής προστασίας. Έκρινε ότι ένα έγκλημα δεν μπορούσε αυτομάτως να θεωρηθεί «σοβαρό έγκλημα» κατά την έννοια του λόγου αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) με την αιτιολογία ότι επισύρει ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 5 ετών, δεδομένου ότι πρέπει να υπάρχουν «σοβαροί λόγοι» για να θεωρείται ότι ο ενδιαφερόμενος έχει διαπράξει σοβαρό έγκλημα ([155]).

Κατά την άποψη της UNHCR:

> Οι περισσότερες εθνικές έννομες τάξεις δεν είναι εξοικειωμένες με το μέτρο της απόδειξης που θέτει το άρθρο 1 ΣΤ [της Σύμβασης για τους πρόσφυγες] —«σοβαροί λόγοι να πιστεύεται». Η κρατική πρακτική στο σχετικό ζήτημα δεν είναι ομοιόμορφη αλλά τουλάχιστον αναδεικνύει ότι δεν είναι αναγκαίο να πληρείται το ποινικό μέτρο της απόδειξης [...]. [...] Όμως, προκειμένου να εφαρμοσθεί το άρθρο 1 ΣΤ με τρόπο σύμφωνο με το εν γένει ανθρωπιστικό αντικείμενο της [Σύμβασης για τους πρόσφυγες] το μέτρο της απόδειξης πρέπει να είναι αρκετά υψηλό ώστε να διασφαλισθεί ότι δεν αποκλείονται εκ λάθους από την προστασία οι καλόπιστοι πρόσφυγες. Άρα, «η ισορροπία των πιθανοτήτων» είναι χαμηλού επιπέδου. Όπως προκύπτει από τις έννομες τάξεις του ρωμαϊκού δικαίου είναι τουλάχιστον αναγκαίοι οι σοβαροί λόγοι στους οποίους στηρίζονται ουσιαστικές υποψίες —οι απλές υποψίες δεν επαρκούν. [...] Φαίνεται ότι απαιτούνται συγκεκριμένες και αξιόπιστες αποδείξεις για τη συμμετοχή σε πράξεις που αποκλείουν το καθεστώς του πρόσφυγα, προκειμένου να εφαρμοσθεί ικανοποιητικά το κριτήριο των «σοβαρών λόγων» του άρθρου 1 ΣΤ ([156]).

Το ανώτατο δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάνθηκε ότι «θα πρέπει να υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι ο ενδιαφερόμενος έφερε ατομική ευθύνη για πράξεις του είδους αυτού» ([157]). Περαιτέρω, αποφάνθηκε τα ακόλουθα.

> 1) Η φράση «σοβαροί λόγοι» είναι ισχυρότερη από τη φράση «εύλογοι λόγοι».
>
> 2) Οι αποδείξεις από τις οποίες αντλούνται οι λόγοι αυτοί πρέπει να είναι «σαφείς και αξιόπιστες» ή «ισχυρές».
>
> 3) Η φράση «θεωρείται» είναι ισχυρότερη από τη φράση «υπάρχουν υπόνοιες». Κατά την άποψή μας είναι επίσης ισχυρότερη από τη φράση «πιστεύεται». Προϋποθέτει τη μελετημένη κρίση του υπευθύνου λήψης αποφάσεων.

([154]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψεις 71-72.
([155]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 49.
([156]) UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού: άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 4 Σεπτεμβρίου 2003, παράγραφοι 107 και 108.
([157]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψη 16.

> 4) Ο υπεύθυνος λήψης αποφάσεων δεν χρειάζεται να είναι πεπεισμένος πέραν πάσης αμφιβολίας ή σύμφωνα με το απαιτούμενο στο ποινικό δίκαιο επίπεδο.
>
> 5) Η χρήση των επιπέδων απόδειξης που προβλέπονται στο εθνικό μας δίκαιο για τη συγκεκριμένη διαπίστωση είναι περιττή. Οι περιστάσεις των αιτήσεων των προσφύγων και η φύση των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό. Ωστόσο, εάν ο υπεύθυνος λήψης αποφάσεων είναι πεπεισμένος ότι είναι πιθανότερο ο αιτών να ***μη*** διέπραξε τα επίμαχα εγκλήματα ή να ***μην*** είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, δύσκολα μπορεί κανείς να φανταστεί ότι μπορούν να υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι έπραξε κάτι τέτοιο. Στην πραγματικότητα, είναι απίθανο να υπάρχουν επαρκώς σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί ότι ο αιτών είναι ένοχος, εκτός εάν ο υπεύθυνος λήψης αποφάσεων μπορεί να πειστεί βάσει της στάθμισης των πιθανοτήτων ότι ο αιτών είναι ένοχος. Ωστόσο, καθήκον του υπευθύνου λήψης αποφάσεων είναι να εφαρμόζει στην εκάστοτε υπόθεση το γράμμα της Σύμβασης (και της οδηγίας) ([158]).

Το γερμανικό Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο) έκρινε τα εξής.

> Επίπεδο απόδειξης, όπως αυτό που απαιτείται στο ποινικό δίκαιο, δεν είναι αναγκαίο […]. Αντιθέτως, ο όρος «σοβαρός» υποδεικνύει ότι η απόδειξη της διάπραξης των εγκλημάτων που μνημονεύονται στο άρθρο 3 παράγραφος 2 σημείο 1) του νόμου σχετικά με τη διαδικασία ασύλου [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες] πρέπει να έχει σημαντική βαρύτητα. Κατά κανόνα, οι λόγοι είναι «σοβαροί» όταν υπάρχουν σαφή και αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων ([159]).

Επομένως, το επίπεδο απόδειξης για τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα είναι χαμηλότερο από το απαιτούμενο για τη διαπίστωση ενοχής από ποινικό δικαστήριο. Συνεπώς, το γεγονός ότι ένα πρόσωπο απαλλάχθηκε από ποινικό δικαστήριο για τη συμμετοχή του σε συγκεκριμένο έγκλημα δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι το πρόσωπο αυτό δεν μπορεί να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα σε σχέση με το ίδιο εικαζόμενο έγκλημα. Για παράδειγμα, το 2014 το Raad van state (Συμβούλιο της Επικρατείας) των Κάτω Χωρών επικύρωσε τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες πολίτη της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό ο οποίος είχε απαλλαγεί προηγουμένως για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ) ([160]). Στο ίδιο πνεύμα, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) της Γαλλίας έκρινε ότι το γεγονός ότι το πρόσωπο είχε απαλλαγεί από το

([158]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψη 75 (η επισήμανση του πρωτοτύπου).

([159]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 31ης Μαρτίου 2011, 10 C 2.10, DE:BVerwG:2011:310311U10C2.10.0, σκέψη 26, ανεπίσημη μετάφραση στην αγγλική γλώσσα για τους σκοπούς της παρούσας δικαστικής ανάλυσης.

([160]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2014, 201405219/1/V1 (στην ολλανδική γλώσσα), NL:RVS:2014:3833. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας στήριξε την απόφασή του όχι μόνον στο γεγονός ότι το επίπεδο απόδειξης για τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα είναι χαμηλότερο από εκείνο που απαιτείται για τη διαπίστωση ενοχής σε ποινική δίκη, αλλά και στο γεγονός ότι τα εγκλήματα που συνεπάγονται αποκλεισμό διαπράχθηκαν στη διάρκεια μεγάλου χρονικού διαστήματος, ενώ η απαγγελία κατηγοριών ενώπιον του ΔΠΔ αφορούσε εγκλήματα διαπραχθέντα σε μία ημέρα. Βλ. επίσης απόφαση του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου (Τσεχία), της 31ης Μαρτίου 2011, A.S. κατά Υπουργείου Εσωτερικών (στην τσεχική γλώσσα) 4 Azs 60/2007-136, σ. 18, κατά την οποία το επίπεδο απόδειξης ύπαρξης «σοβαρών λόγων για να θεωρείται» περιορίζεται στο ελάχιστο επίπεδο περίπου 50 % πιθανότητας. Για την επίτευξη αυτού του επιπέδου απόδειξης, πρέπει να υπάρχουν σαφή, πειστικά και αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία, όχι μόνον εικασίες. Τέτοια ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να βασίζονται στην ομολογία του αιτούντος, στη μαρτυρία άλλων προσώπων, αλλά δεν εξαρτώνται από την ποινική καταδίκη του αιτούντος. Αντιθέτως, το γεγονός και μόνον της ύπαρξης αίτησης έκδοσης ή της κίνησης ποινικής διαδικασίας κατά του αιτούντος στη χώρα καταγωγής δεν επαρκεί αφ' εαυτού για την επίτευξη αυτού του επιπέδου απόδειξης.

Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ) δεν εμποδίζει τις γαλλικές αρχές να το αποκλείσουν από τη διεθνή προστασία ([161]).

Ενδέχεται να υπάρχουν και άλλοι λόγοι για τους οποίους η απαλλαγή δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι ο αιτών δεν αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα. Για παράδειγμα, στην υπόθεση AAS και λοιποί, το Upper Tribunal του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάνθηκε ως εξής:

> Δεχόμαστε, βεβαίως, ότι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η απαλλαγή θα δώσει πειστική απάντηση στο ερώτημα του αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι. Αυτό θα συμβεί συνήθως εάν με την ετυμηγορία τους οι ένορκοι έκριναν μη ένοχο τον κατηγορούμενο για κατηγορίες που αφορούν πράξεις που θα συνεπάγονταν άλλως αποκλεισμό. Ωστόσο, συμφωνούμε […] ότι θα υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η απαλλαγή οφείλεται σε διαδικαστικούς, τυπικούς ή άλλους λόγους, όπως στην περίπτωση των πρώτων οκτώ προσφευγόντων. Ο KU [ένατος προσφεύγων, ως προς τον οποίο η εισαγγελική αρχή δεν προσκόμισε αποδεικτικά στοιχεία επειδή αυτός δεν ήταν σε θέση να προβεί σε δήλωση ως προς την ενοχή ή την αθωότητά του] είναι ένα ακόμη παράδειγμα περίπτωσης στην οποία η απαλλαγή ενδέχεται να μην παρέχει πλήρη απάντηση για τους σκοπούς της έρευνας ([162]).

3.3 Έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)]

Ο λόγος αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες περιορίζεται στα εγκλήματα κατά της ειρήνης, στα εγκλήματα πολέμου και στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας «**όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά**». Επομένως, τα όργανα λήψης αποφάσεων πρέπει να συμβουλεύονται τις πράξεις αυτές και να εφαρμόζουν τους ορισμούς που περιέχονται σε αυτές για τα εγκλήματα τα οποία μνημονεύονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), παρότι οι πράξεις αυτές δεν εντάσσονται στην έννομη τάξη της ΕΕ ([163]). Επιπλέον, η νομολογία του ΔΠΔ και άλλων διεθνών ποινικών δικαστηρίων σχετικά με την ερμηνεία των ορισμών των εγκλημάτων που μνημονεύονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) αποτελεί επίσημο πόρο για τα όργανα λήψης αποφάσεων, ελλείψει αποφάσεων του ΔΕΕ σχετικά με τους ορισμούς αυτούς. Επομένως, στην παρούσα ενότητα γίνεται εκτενής αναφορά όχι μόνον στις διεθνείς συμβάσεις, τις οποίες πρέπει να συμβουλεύονται τα όργανα λήψης αποφάσεων όταν εφαρμόζουν το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α), αλλά και στη σχετική διεθνή νομολογία.

Επισημαίνεται ότι στους ορισμούς των εγκλημάτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) χρησιμοποιούνται ενίοτε όροι οι οποίοι

([161]) Βλ. Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019, M. A. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 414821 A, ECLI:FR:CE CHR:2019:414821.20190228, σκέψη 7.

([162]) UKUT, απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, AAS και λοιποί κατά Secretary of State for the Home Department, AA/08375/2011, σκέψη 77.

([163]) Πρβλ. ΔΕΕ, 2014, Diakité, ό.π., υποσημείωση 143, σκέψεις 20-21 και 23-27, σύμφωνα με τις οποίες οι ορισμοί της «ένοπλης σύρραξης» στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο —συμπεριλαμβανομένου του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης και του άρθρου 1 παράγραφος 1 του πρωτοκόλλου ΙΙ της 8ης Ιουνίου 1977— **δεν** θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για την ερμηνεία του όρου «εσωτερική ένοπλη σύρραξη» στο άρθρο 15 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), δεδομένου ότι «το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το καθεστώς επικουρικής προστασίας το οποίο προβλέπει η [ΟΕΑΑ] επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς και θεσπίζουν σαφώς διαχωριζόμενους μηχανισμούς προστασίας».

χρησιμοποιούνται επίσης στις ρήτρες υπαγωγής της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), όπως «δίωξη» ([164]) και «ένοπλη σύρραξη» ([165]). Λαμβανομένης υπόψη της σημασίας που αποδίδει το ΔΕΕ στην ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου της ΕΕ εντός του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται, οι όροι που χρησιμοποιούνται στους ορισμούς εγκλημάτων στο πλαίσιο της ρήτρας αποκλεισμού του άρθρου12 παράγραφος 2 στοιχείο α) δεν έχουν κατ' ανάγκη την ίδια έννοια με εκείνη που έχουν στις ρήτρες υπαγωγής.

3.3.1 Διεθνείς πράξεις στις οποίες ορίζονται τα εγκλήματα που απαριθμούνται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)

Όταν εγκρίθηκε η Σύμβαση για τους πρόσφυγες το 1951, οι διεθνείς πράξεις οι οποίες είχαν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα που μνημονεύονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ήταν η Συμφωνία για τη δίωξη και τιμωρία των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα, της 8ης Αυγούστου 1945 («Συμφωνία του Λονδίνου») ([166]), και οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 ([167]). Βλ. πίνακα 6 κατωτέρω.

Πίνακας 6: Οι Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949

I	Σύμβαση της Γενεύης «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις»
II	Σύμβαση της Γενεύης «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων»
III	Σύμβαση της Γενεύης «περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου»
IV	Σύμβαση της Γενεύης «περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου»

Τις τελευταίες δεκαετίες, εγκρίθηκαν και άλλες πράξεις με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα που μνημονεύονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Το 1977 εγκρίθηκαν τα συμπληρωματικά πρωτόκολλα I και II ([168]) σχετικά με τα θύματα (μη) διεθνών ένοπλων συρράξεων. Πιο πρόσφατα, το 1998, εγκρίθηκε το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου ([169]) («Καταστατικό της

([164]) Πρβλ. για παράδειγμα το άρθρο 9 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και το άρθρο 7 στοιχείο η) του Καταστατικού της Ρώμης, 2187 UNTS 3, 17 Ιουλίου 1998 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουλίου 2002).

([165]) Πρβλ. για παράδειγμα το άρθρο 15 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και το άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164.

([166]) Συμφωνία για τη δίωξη και τιμωρία των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα της 8ης Αυγούστου 1945, 82 UNTS 279, 8 Αυγούστου 1945 («Συμφωνία του Λονδίνου») (έναρξη ισχύος: 8 Αυγούστου 1945).

([167]) Σύμβαση της Γενεύης «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις», 75 UNTS 31, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950)· Σύμβαση της Γενεύης «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων», 75 UNTS 85, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950)· Σύμβαση της Γενεύης «περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου», 75 UNTS 135, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950)· Σύμβαση της Γενεύης «περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου», 75 UNTS 287, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950).

([168]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο I), 1125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978) και Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμφωνιών της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο II), 1125 UNTS 609, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978).

([169]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164.

Ρώμης»), το οποίο τροποποιήθηκε το 2010 ([170]) και εν συνεχεία το 2017 ([171]). Άλλες πρόσφατες διεθνείς πράξεις οι οποίες εφαρμόζονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) εκδόθηκαν παράλληλα με το Καταστατικό της Ρώμης. Πρόκειται για το Δεύτερο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης ([172]), το οποίο εγκρίθηκε το 1999, και για το Καταστατικό του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε ([173]) (ΕΔΣΛ), το οποίο εγκρίθηκε το 2002.

Το ΔΕΕ δεν έχει ερμηνεύσει ακόμη το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) είτε της ΟΕΑΑ είτε της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ([174]). Εντούτοις, είναι ευρέως αποδεκτό ότι το Καταστατικό της Ρώμης θα πρέπει να αποτελεί την αφετηρία για την ερμηνεία και την εφαρμογή της εν λόγω διάταξης ([175]) δεδομένου ότι περιέχει τόσο την πλέον πρόσφατη όσο και την μακράν πιο εμπεριστατωμένη [αν και όχι ακόμη πλήρη ([176])] κωδικοποίηση του διεθνούς ποινικού δικαίου.

Ωστόσο, για την κατάλληλη ερμηνεία των διατάξεων του Καταστατικού της Ρώμης πρέπει να εξεταστούν οι πράξεις που προηγήθηκαν ιστορικά αυτού, στις οποίες το ίδιο το ΔΠΔ παραπέμπει συχνά στη νομολογία του. Επιπλέον, το Καταστατικό της Ρώμης παραπέμπει επίσης ρητώς σε ορισμένες από τις προηγούμενες αυτές πράξεις —συγκεκριμένα, τις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949— και πρέπει να ερμηνεύεται ανάλογα. Επομένως, οι σημαντικότερες πράξεις που προηγήθηκαν του Καταστατικού της Ρώμης παρατίθενται στο προσάρτημα Δ: Πράξεις προγενέστερες του Καταστατικού της Ρώμης. Το ίδιο το Καταστατικό της Ρώμης εξετάζεται στην ενότητα 3.3.1.1 και τα εγκλήματα τα οποία μνημονεύονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) εξετάζονται εν συνεχεία χωριστά στις ενότητες 3.3.2, 3.3.3 και 3.3.4.

Στην παρούσα δικαστική ανάλυση μπορεί να παρασχεθεί μόνον σύντομη εισαγωγή στα εγκλήματα που απαριθμούνται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Επομένως, για περισσότερες πληροφορίες, ο αναγνώστης μπορεί

([170]) Τροποποίηση του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, 2868 UNTS 195, 10 Ιουνίου 2010 (έναρξη ισχύος: 26 Σεπτεμβρίου 2012 όσον αφορά τον Άγιο Μαρίνο, 1 έτος μετά την κατάθεση του οικείου εγγράφου επικύρωσης, και, όσον αφορά τα μετέπειτα συμβαλλόμενα κράτη, 1 έτος μετά την κατάθεση των οικείων εγγράφων αποδοχής ή επικύρωσης). Τροποποιήσεις σχετικά με το έγκλημα της επίθεσης στο Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, 2922 UNTS 1, 11 Ιουνίου 2010 (έναρξη ισχύος: 8 Μαΐου 2013 για το Λιχτενστάιν, 1 έτος μετά την κατάθεση του οικείου εγγράφου επικύρωσης, και, όσον αφορά τα μετέπειτα συμβαλλόμενα κράτη, 1 έτος μετά την κατάθεση των οικείων εγγράφων αποδοχής ή επικύρωσης).

([171]) Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού της Ρώμης, Τροποποιήσεις του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ICC-ASP/16/Res.4, 14 Δεκεμβρίου 2017 (έναρξη ισχύος: 2 Απριλίου 2020 όσον αφορά το Λουξεμβούργο, το πρώτο συμβαλλόμενο κράτος, 1 έτος μετά την κατάθεση του οικείου εγγράφου επικύρωσης).

([172]) 2253 UNTS 172, 26 Μαρτίου 1999 (έναρξη ισχύος: 9 Μαρτίου 2004). Βλ. άρθρο 15, το οποίο ορίζει πέντε εγκλήματα πολέμου.

([173]) Καταστατικό του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε — Παράρτημα της Συμφωνίας μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και της κυβέρνησης της Σιέρα Λεόνε σχετικά με τη σύσταση ειδικού δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 2178 UNTS 137, 16 Ιανουαρίου 2002 (έναρξη ισχύος: 12 Απριλίου 2002). Το καταστατικό καθορίζει τη δικαιοδοσία του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε (ΕΔΣΛ) για σοβαρά εγκλήματα κατά αμάχων και μελών των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ που διαπράχθηκαν μετά την 30ή Νοεμβρίου 1996 κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στη Σιέρα Λεόνε, και συγκεκριμένα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (άρθρο 2), εγκλήματα πολέμου (άρθρα 3 και 4) και διάφορα εγκλήματα βάσει του δικαίου της Σιέρα Λεόνε (άρθρο 5). Το 2013 το ΕΔΣΛ καταργήθηκε και τα εναπομένοντα καθήκοντά του μεταβιβάστηκαν στο Διαρκές Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε (ΔΕΔΣΛ): βλ. Συμφωνία μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και της κυβέρνησης της Σιέρα Λεόνε σχετικά με τη σύσταση διαρκούς ειδικού δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 2871 UNTS 333, 29 Ιουλίου 2010 Νέα Υόρκη, 11 Αυγούστου 2010 Φρίταουν (έναρξη ισχύος: 2 Οκτωβρίου 2012).

([174]) Ωστόσο, στην υπόθεση C-472/13 ζητήθηκε από το ΔΕΕ να ερμηνεύσει το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο ε) της ΟΕΑΑ, το οποίο παραπέμπει ρητώς στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ. Μολονότι το ΔΕΕ δεν ερμήνευσε το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) στην απόφασή του της 26ης Φεβρουαρίου 2015, η γενική εισαγγελέας Sharpston αναφέρθηκε εν συντομία στην εν λόγω διάταξη στις προτάσεις της 11ης Νοεμβρίου 2014 στην υπόθεση C-472/13, Andre Lawrence Shepherd κατά Bundesrepublik Deutschland, EU:C:2014:2360, σημεία 41-43.

([175]) Βλ. για παράδειγμα Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2010, JS (Σρι Λάνκα), ό.π., υποσημείωση 23, σκέψη 8· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2009, BVerwG 10 C 24.08, ό.π. υποσημείωση 106, σκέψη 31· εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, M K., αριθ. 09018932 C+, η οποία αναφέρει τον Καταστατικό Χάρτη του ΔΣΔ και το Καταστατικό της Ρώμης ως εξίσου σημαντικές πράξεις [επισημαίνεται ότι η απόφαση αφορά τον λόγο αποκλεισμού από την επικουρική προστασία που προβλέπεται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), αλλά ερμηνεύει τον λόγο αυτόν βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, όπως προκύπτει από την παραπομπή της απόφασης στις κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR σχετικά με το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες]· UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, παράγραφος 25, όμως επισημαίνεται ότι δεν θα πρέπει να αναφέρεται αποκλειστικά το Καταστατικό της Ρώμης.

([176]) Βλ. ενότητα 3.3.3.

να συμβουλευτεί μερικά από τα έγκριτα συγγράμματα σχετικά με το διεθνές ποινικό δίκαιο ([177]).

3.3.1.1 Καταστατικό της Ρώμης

Το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο (ΔΣΔ), το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔπΓ) και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ) συστάθηκαν όλα ως προσωρινά δικαστήρια για την εκδίκαση εγκλημάτων τα οποία είχαν διαπραχθεί εντός συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής και/ή συγκεκριμένου πλαισίου στο παρελθόν, και όχι για την εκδίκαση εγκλημάτων που θα μπορούσαν να διαπραχθούν οπουδήποτε στο μέλλον. Από την άλλη πλευρά, το ΔΠΔ συστάθηκε ως μόνιμο διεθνές ποινικό δικαστήριο με δικαιοδοσία σε σχέση με εγκλήματα που διαπράττονται μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος του καταστατικού του ([178]). Για τα 60 πρώτα κράτη μέρη, στα οποία περιλαμβάνονταν 23 κράτη μέλη, η ημερομηνία αυτή ήταν η 1η Ιουλίου 2002. Τα υπόλοιπα πέντε κράτη μέλη είχαν όλα κυρώσει το Καταστατικό της Ρώμης έως την 21η Ιουλίου 2009 ([179]).

Τα εγκλήματα τα οποία ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης ως εμπίπτοντα στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ είναι η **γενοκτονία** (άρθρο 6), τα **εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας** (άρθρο 7), τα **εγκλήματα πολέμου** (άρθρο 8) και το **έγκλημα επίθεσης** (άρθρο 8Α). Το έγκλημα της επίθεσης ορίστηκε μόλις το 2010 ([180]), όταν το Καταστατικό της Ρώμης τροποποιήθηκε για πρώτη φορά, και το ΔΠΔ απέκτησε δικαιοδοσία επί του εγκλήματος αυτού μόλις από τις 17 Ιουλίου 2018 ([181]). Την 1η Δεκεμβρίου 2019, εννέα κράτη μέλη ([182]) δεν είχαν κυρώσει την τροποποίηση που ορίζει το έγκλημα της επίθεσης. Αυτά τα κράτη μέλη, και ένα ακόμη κράτος μέλος ([183]), δεν είχαν επίσης κυρώσει την άλλη τροποποίηση του 2010 του Καταστατικού της Ρώμης, με την οποία ορίστηκαν τρία πρόσθετα εγκλήματα πολέμου ([184]). Η τροποποίηση του 2017 του Καταστατικού της Ρώμης, με την οποία ορίστηκαν τρία ακόμη εγκλήματα πολέμου ([185]), είχε κυρωθεί κατά την 1η Δεκεμβρίου 2019 από δύο μόνο κράτη μέρη ([186]), τα οποία ήταν επίσης τα δύο μόνα κράτη μέρη κατά την ημερομηνία αυτή.

Το άρθρο 9 του Καταστατικού της Ρώμης προβλέπει ότι τα στοιχεία της υπόστασης των εγκλημάτων βοηθούν το ΔΠΔ στην ερμηνεία και εφαρμογή των ορισμών των εν λόγω

([177]) Βλ., για παράδειγμα, G. Werle και F. Jessberger, *Principles of International Criminal Law* (3η έκδοση, OUP, 2014)· W.A. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute* (2η έκδοση, OUP, 2016)· O. Triffterer και K. Ambos, *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (3η έκδοση, C.H. Beck, Hart, Nomos, 2016)· A. Cassese et al., *Cassese's International Criminal Law* (3η έκδοση, OUP, 2013) και επίσης Προσάρτημα Ζ: Επιλεγμένη βιβλιογραφία, Δημοσιεύσεις.

([178]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 11. Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με τις πράξεις που προηγήθηκαν του Καταστατικού της Ρώμης, βλ. Προσάρτημα Δ: Πράξεις προγενέστερες του Καταστατικού της Ρώμης.

([179]) Τα πέντε κράτη μέλη που επικύρωσαν το Καταστατικό της Ρώμης μετά την 1η Ιουλίου 2002 ήταν η Ελλάδα (1 Αυγούστου 2002), η Λετονία (1 Σεπτεμβρίου 2002), η Μάλτα (1 Φεβρουαρίου 2003), η Λιθουανία (1 Αυγούστου 2003) και η Τσεχία (21 Ιουλίου 2009). Βλ. UNTS, Βάση δεδομένων πολυμερών συνθηκών κατατεθειμένων στον Γενικό Γραμματέα, Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Για τα κράτη αυτά, το ΔΠΔ έχει δικαιοδοσία μόνον για τα εγκλήματα που διαπράττονται μετά την ημερομηνία κατά την οποία το Καταστατικό τέθηκε σε ισχύ για το οικείο κράτος, εκτός εάν το κράτος δήλωσε ότι αποδέχεται τη δικαιοδοσία του ΔΠΔ από την 1η Ιουλίου 2002.

([180]) Τροποποιήσεις σχετικά με το έγκλημα της επίθεσης στο Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ό.π., υποσημείωση 170.

([181]) Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού της Ρώμης, Ενεργοποίηση της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου σχετικά με το έγκλημα της επίθεσης, ICC-ASP/16/Res.5, 14 Δεκεμβρίου 2017 (ενεργοποίηση δικαιοδοσίας: 17 Ιουλίου 2018).

([182]) Βουλγαρία, Δανία, Ελλάδα, Γαλλία, Ιταλία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο. Βλ. UNTS, Βάση δεδομένων πολυμερών συνθηκών κατατεθειμένων στον Γενικό Γραμματέα, Τροποποιήσεις σχετικά με το έγκλημα της επίθεσης στο Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

([183]) Το 10ο κράτος μέλος ήταν η Ιρλανδία. Βλ. UNTS, Βάση δεδομένων πολυμερών συνθηκών κατατεθειμένων στον Γενικό Γραμματέα, Τροποποίηση του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

([184]) Τροποποίηση του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ό.π., υποσημείωση 170.

([185]) Τροποποιήσεις του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ό.π., υποσημείωση 171.

([186]) UNTS, Βάση δεδομένων πολυμερών συνθηκών κατατεθειμένων στον Γενικό Γραμματέα, Τροποποίηση του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Όπλα που χρησιμοποιούν μικροβιακούς ή άλλους βιολογικούς παράγοντες, ή τοξίνες).

εγκλημάτων ([187]). Το έγγραφο *Elements of Crimes* (Στοιχεία Εγκλημάτων) ([188]) εγκρίθηκε από τη Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού της Ρώμης με συναίνεση το 2010 ([189]).

Το άρθρο 21 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει ότι το δίκαιο που εφαρμόζεται από το ΔΠΔ έχει ως εξής.

Άρθρο 21 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης

Το Δικαστήριο εφαρμόζει:

α) κατά πρώτο λόγο, το παρόν Καταστατικό, τα Στοιχεία Εγκλημάτων και τους Κανόνες Διαδικασίας και Απόδειξης,

β) κατά δεύτερο λόγο, όπου αρμόζει, τις εφαρμοστέες συνθήκες και τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των καθιερωμένων αρχών του διεθνούς δικαίου των ενόπλων συρράξεων,

γ) ελλείψει αυτών, γενικές αρχές του δικαίου τις οποίες το Δικαστήριο αντλεί από τις εθνικές νομοθεσίες διαφόρων νομικών συστημάτων του κόσμου συμπεριλαμβανομένων, όπως αρμόζει, των εθνικών νομοθεσιών των Κρατών τα οποία θα ασκούσαν κανονικά δικαιοδοσία επί του εγκλήματος, υπό τον όρο ότι οι αρχές αυτές δεν είναι ασυμβίβαστες με το παρόν Καταστατικό, το διεθνές δίκαιο και τους διεθνώς αναγνωρισμένους κανόνες και πρότυπα.

Η άσκηση δίωξης ενώπιον του ΔΠΔ υπόκειται σε ορισμένα κριτήρια παραδεκτού. Αυτά διασφαλίζουν ότι η δικαιοδοσία του δικαστηρίου επί των εγκλημάτων που ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης είναι συμπληρωματική της δικαιοδοσίας των εθνικών ποινικών δικαστηρίων ([190]), ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν δικάζεται δύο φορές για το ίδιο έγκλημα ([191]) και ότι η υπόθεση είναι «επαρκούς βαρύτητας» ώστε να δικαιολογείται η δίωξη ενώπιον του ΔΠΔ ([192]). Ωστόσο, για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), τα κριτήρια παραδεκτού δεν ασκούν επιρροή, καθώς αφορούν μόνον τη δικαιοδοσία του ΔΠΔ επί των εγκλημάτων που ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης, όχι τον πραγματικό ορισμό των εγκλημάτων αυτών. Για τους ίδιους λόγους, το γεγονός ότι το ΔΠΔ απέκτησε δικαιοδοσία μόλις πρόσφατα σε σχέση με το έγκλημα της επίθεσης είναι επίσης άνευ σημασίας.

Επιπλέον, όπως αποφάνθηκε το Συμβούλιο της Επικρατείας των Κάτω Χωρών, ακόμη και αν πράξη η οποία ορίζεται ως έγκλημα σε διεθνή συμφωνία στην οποία παραπέμπει το άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες τελέστηκε πριν από την έναρξη ισχύος της συμφωνίας αυτής, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν είναι δυνατή η επίκληση της συμφωνίας κατά την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) ([193]).

([187]) Βλ. επίσης Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 21 («Εφαρμοστέο δίκαιο»): «Το Δικαστήριο εφαρμόζει: (α) Κατά πρώτο λόγο, το παρόν Καταστατικό, τα Στοιχεία Εγκλημάτων και τους Κανόνες Διαδικασίας και Απόδειξης, […]».

([188]) Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Elements of Crimes, Επίσημα πρακτικά της Αναθεωρητικής Διάσκεψης του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Καμπάλα, 31 Μαΐου-11 Ιουνίου 2010 (δημοσίευση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, RC/11).

([189]) Για ανάλυση της σχέσης μεταξύ των στοιχείων εγκλημάτων και του Καταστατικού της Ρώμης, βλ. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 334-338.

([190]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β).

([191]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ).

([192]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ).

([193]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 18ης Απριλίου 2005, 200408765/1, NL:RVS:2005:AT4663, σκέψεις 2.4 και 2.4.1 (στην ολλανδική γλώσσα).

Ωστόσο, αυτό δεν απαντά το ερώτημα αν πράξη, η οποία τελέστηκε πριν από την έκδοση του Καταστατικού της Ρώμης και η οποία ορίζεται ως έγκλημα σε αυτό, μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες μόνον εάν ήταν ήδη έγκλημα βάσει του διεθνούς δικαίου κατά τον χρόνο τέλεσής της. Με άλλα λόγια, η αρχή της νομιμότητας έχει πρωταρχική σημασία στο προσφυγικό δίκαιο όπως και στο ποινικό δίκαιο; Η αρχή αυτή έχει περιγραφεί ως ακολούθως από τον δικαστή Robertson του τμήματος εφέσεων του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε (ΕΔΣΛ).

> Η αρχή της νομιμότητας, ενίοτε καλούμενη κανόνας απαγόρευσης της αναδρομικής ισχύος, απαιτεί να ήταν ο κατηγορούμενος, κατά τον χρόνο τέλεσης των πράξεων που εικάζεται ότι στοιχειοθετούν έγκλημα, σε θέση να γνωρίζει, ή τουλάχιστον να εξακριβώσει ευχερώς, ότι οι πράξεις αυτές ενδέχεται να έχουν ποινικές συνέπειες. Η άγνοια του νόμου δεν συνιστά άμυνα, εφόσον η ύπαρξη του νόμου αυτού μπορεί ευλόγως να εξακριβωθεί. Το γεγονός ότι η συμπεριφορά μπορεί να προκαλεί αναστάτωση ή ακόμη και αποτροπιασμό σε αξιοπρεπείς ανθρώπους δεν αρκεί για να την καταστήσει παράνομη, ελλείψει απαγόρευσης. Η απαιτούμενη σαφήνεια δεν θα εντοπιστεί κατ' ανάγκην στην ύπαρξη προηγούμενων επιτυχημένων διώξεων παρεμφερούς συμπεριφοράς, δεδομένου ότι θα υπάρχει πάντοτε μια πρώτη δίωξη για κάθε έγκλημα και ότι βρισκόμαστε σε πρώιμο στάδιο επιβολής του διεθνούς ποινικού δικαίου ([194]).

Εάν η αρχή της νομιμότητας είναι πρωταρχικής σημασίας στο προσφυγικό δίκαιο όπως και στο ποινικό δίκαιο, από τη νομολογία εθνικών δικαστηρίων μπορεί να συναχθεί ότι **πράξη η οποία ορίζεται ως έγκλημα στο Καταστατικό της Ρώμης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) μόνον**:

— εάν η πράξη τελέστηκε μετά την 1η Ιουλίου 2002, ημερομηνία έναρξης ισχύος του Καταστατικού της Ρώμης· **ή**

— εάν κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης:

  α) η πράξη ήταν έγκλημα βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου· ή

  β) η πράξη είχε ήδη οριστεί ως έγκλημα σε προγενέστερη διεθνή πράξη.

Συμπερασματικά, πράξεις οι οποίες ορίζονται ως εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή εγκλήματα επίθεσης στο Καταστατικό της Ρώμης μπορούν να εξεταστούν στο πλαίσιο του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Ωστόσο, οι απόψεις διίστανται για το αν πράξεις οι οποίες ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης ως εγκλήματα γενοκτονίας μπορούν να εξεταστούν στο πλαίσιο του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) καθεαυτές ή αν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής μόνον εφόσον εμπίπτουν επίσης στον ορισμό του εγκλήματος πολέμου, του εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας ή του εγκλήματος της επίθεσης. (Βλ. προσάρτημα Δ: Πράξεις προγενέστερες του Καταστατικού της Ρώμης, ενότητα 6)

([194]) ΕΔΣΛ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 31ης Μαΐου 2014, Prosecutor κατά Sam Hinga Norman, SCSL-04-14-AR72(E), μειοψηφούσα γνώμη του δικαστή Robertson, σκέψη 13.

3.3.2 Έγκλημα κατά της ειρήνης [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)]

Το άρθρο 6 στοιχείο α) του Καταστατικού Χάρτη του ΔΣΔ ορίζει ως **έγκλημα κατά της ειρήνης** «τον σχεδιασμό, την προετοιμασία, την κήρυξη ή τη διεξαγωγή επιθετικού πολέμου ή πολέμου κατά παράβαση διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή εγγυήσεων, ή τη συμμετοχή σε κοινό σχέδιο ή συνωμοσία για τη διάπραξη οποιουδήποτε από τα προαναφερόμενα» ([195]). Το Καταστατικό της Ρώμης δεν αναφέρεται σε έγκλημα κατά της ειρήνης, αλλά ορίζει, στο άρθρο 8Α παράγραφος 1 τον όρο «**έγκλημα επίθεσης**»:

Άρθρο 8Α παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης

Για τους σκοπούς του παρόντος Καταστατικού, «έγκλημα επίθεσης» σημαίνει τον σχεδιασμό, την προπαρασκευή, την έναρξη ή την εκτέλεση από πρόσωπο, το οποίο είναι σε θέση να ελέγχει αποτελεσματικά ή να διευθύνει την πολιτική ή στρατιωτική δράση ενός Κράτους, μίας πράξης επίθεσης η οποία, λόγω του χαρακτήρα, της βαρύτητας και της έκτασής της, συνιστά πρόδηλη παραβίαση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Δεν υπάρχει ακόμη καθοδήγηση στη νομολογία του ΔΕΕ όσον αφορά τη σχέση μεταξύ εγκλήματος κατά της ειρήνης και εγκλήματος επίθεσης. Ωστόσο, στη βιβλιογραφία θεωρείται ότι το έγκλημα της επίθεσης είναι το σύγχρονο ισοδύναμο του εγκλήματος κατά της ειρήνης. Το ίδιο γίνεται δεκτό και στην παρούσα δικαστική ανάλυση ([196]).

Όπως αναφέρεται στο έγγραφο *Elements of Crimes*, για να έχει διαπράξει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο το έγκλημα της επίθεσης πρέπει να έχει τελεστεί πράξη επίθεσης από το επιτιθέμενο κράτος ([197]). Επομένως, εάν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο σχεδίασε πράξη επίθεσης, αλλά αυτή δεν τελέστηκε από το επιτιθέμενο κράτος, δεν θα έχει διαπραχθεί κανένα έγκλημα.

Το άρθρο 8Α παράγραφος 2 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει την έννοια της «**πράξης επίθεσης**».

Άρθρο 8Α παράγραφος 2 του Καταστατικού της Ρώμης

Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, «πράξη επίθεσης» σημαίνει τη χρήση ένοπλης βίας από ένα Κράτος κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας άλλου Κράτους, ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο ασύμβατο με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. […]

Συνεπώς, ο ορισμός του εγκλήματος επίθεσης μπορεί να συνοψιστεί όπως εμφανίζεται στο διάγραμμα 5 κατωτέρω.

([195]) Καταστατικός Χάρτης του Διεθνούς Στρατοδικείου — Παράρτημα της συμφωνίας για τη δίωξη και τιμωρία των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα («Συμφωνία του Λονδίνου»), 82 UNTS 279, 8 Αυγούστου 1945 (έναρξη ισχύος: 8 Αυγούστου 1945).

([196]) Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, ό.π., υποσημείωση 177, εισαγωγή στο άρθρο 8Α, σ. 302. Στο έργο αυτό, ο συγγραφέας περιγράφει επίσης το «έγκλημα κατά της ειρήνης» ως «έναν παλαιότερο όρο ο οποίος χρησιμοποιούνταν για να περιγράψει την έννοια της επίθεσης».

([197]) Elements of Crimes, ό. π., υποσημείωση 187, άρθρο 8Α παράγραφος 2, στοιχείο 3.

Διάγραμμα 5: Το έγκλημα επίθεσης

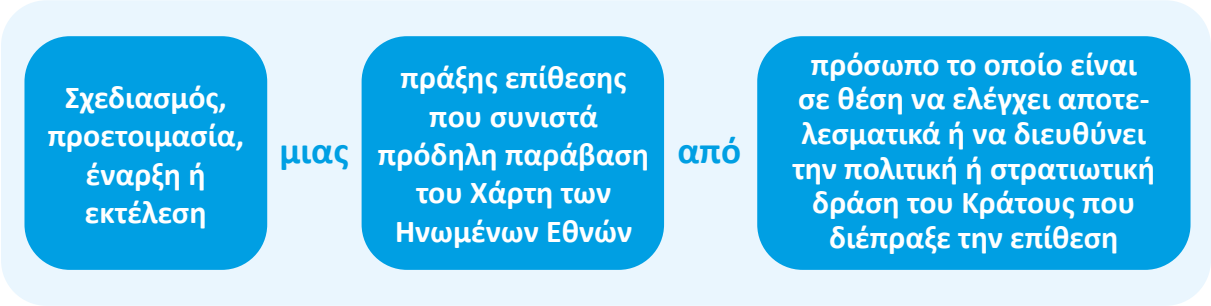

Στο έγγραφο *Elements of Crimes* αναφέρεται ότι, για να έχει ποινική ευθύνη, το πρόσωπο που σχεδίασε, προπαρασκεύασε, ξεκίνησε ή εκτέλεσε την πράξη επίθεσης **πρέπει να έχει επίγνωση των ακόλουθων πραγματικών περιστάσεων**:

— τις πραγματικές περιστάσεις που καταδεικνύουν ότι η χρήση ένοπλης βίας δεν συνάδει προς τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών,

— τις πραγματικές περιστάσεις που καταδεικνύουν ότι η πράξη επίθεσης συνιστά πρόδηλη παράβαση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Στο άρθρο 8Α παράγραφος 2 του Καταστατικού της Ρώμης απαριθμούνται επτά πράξεις οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστούν πράξεις επίθεσης (βλ. πίνακα 7 κατωτέρω). Ο κατάλογος είναι πανομοιότυπος με τον κατάλογο πράξεων επίθεσης που περιλαμβάνεται στον «Ορισμό της επίθεσης» που προσαρτάται στο ψήφισμα 3314 (XXIX) της ΓΣΗΕ της 14ης Δεκεμβρίου 1974 ([198]). Παρότι η ΓΣΗΕ διευκρίνισε ότι ο κατάλογος του ορισμού αυτού δεν είναι εξαντλητικός ([199]), επισημαίνεται ότι το ΔΠΔ δεν έχει εξετάσει ακόμη το έγκλημα της επίθεσης στη νομολογία του. Επομένως, παραμένει ανοικτό ζήτημα το αν ο κατάλογος του άρθρου 8Α του Καταστατικού της Ρώμης είναι μη εξαντλητικός ([200]).

([198]) ΓΣΗΕ, Definition of Aggression (14 Δεκεμβρίου 1974), A/RES/3314 (XXIX), άρθρο 3.
([199]) ΓΣΗΕ, Definition of Aggression (14 Δεκεμβρίου 1974), A/RES/3314 (XXIX), άρθρο 4.
([200]) Βλ. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 313-314· Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 548, περιθωριακή σημείωση 1473.

Πίνακας 7: Πράξεις επίθεσης που παρατίθενται στο άρθρο 8Α παράγραφος 2 του Καταστατικού της Ρώμης

α)	Η εισβολή ή η επίθεση από τις ένοπλες δυνάμεις ενός Κράτους στο έδαφος άλλου Κράτους, ή οποιαδήποτε στρατιωτική κατοχή, οσοδήποτε προσωρινή, η οποία προκύπτει από τέτοια εισβολή ή επίθεση, ή οποιαδήποτε προσάρτηση με τη χρήση βίας του εδάφους άλλου Κράτους ή τμήματος αυτού.
β)	Ο βομβαρδισμός από τις ένοπλες δυνάμεις ενός Κράτους του εδάφους άλλου Κράτους ή η χρήση οιωνδήποτε όπλων από ένα Κράτος εναντίον του εδάφους άλλου Κράτους.
γ)	Ο αποκλεισμός των λιμένων ή των ακτών ενός Κράτους από τις ένοπλες δυνάμεις άλλου Κράτους.
δ)	Η επίθεση από τις ένοπλες δυνάμεις ενός Κράτους εναντίον των χερσαίων, ναυτικών ή αεροπορικών δυνάμεων, ή των ναυτικών και αεροπορικών στόλων άλλου Κράτους.
ε)	Η χρήση των ενόπλων δυνάμεων ενός Κράτους που βρίσκονται εντός του εδάφους άλλου Κράτους με τη συμφωνία του Κράτους υποδοχής, κατά παράβαση των όρων που προβλέπονται στη συμφωνία ή οποιαδήποτε παράταση της παρουσίας τους στο έδαφος αυτό πέραν της λήξης της συμφωνίας.
στ)	Η ενέργεια ενός Κράτους, το οποίο έχει θέσει το έδαφός του στη διάθεση άλλου Κράτους, να επιτρέψει τη χρησιμοποίηση του εδάφους του από το άλλο Κράτος για την τέλεση πράξης επίθεσης εναντίον τρίτου Κράτους.
ζ)	Η αποστολή από ένα Κράτος ή για λογαριασμό του ενόπλων συμμοριών, ομάδων, ατάκτων ή μισθοφόρων, οι οποίοι τελούν εναντίον άλλου Κράτους πράξεις ένοπλης βίας τέτοιας βαρύτητας, ώστε να ισοδυναμούν με τις πράξεις που απαριθμούνται ανωτέρω, ή η ουσιώδης εμπλοκή του σε αυτές.

Τα δικαστήρια των κρατών μελών δεν φαίνεται να έχουν εξετάσει ακόμη τον ορισμό του «εγκλήματος της επίθεσης» που προβλέπεται στο Καταστατικό της Ρώμη στο πλαίσιο της εξέτασης της εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σε μεμονωμένη υπόθεση. Εξάλλου, δεν έχουν εξετάσει ουσιαστικά τον προηγούμενο ορισμό του «εγκλήματος κατά της ειρήνης» που προβλέπεται στον Καταστατικό Χάρτη του ΔΣΔ στο πλαίσιο αυτό, κάτι το οποίο δεν εκπλήσσει λαμβανομένου υπόψη του περιορισμένου προσωπικού πεδίου εφαρμογής του ορισμού αυτού, όπως ερμηνεύεται από το ΔΣΔ ([201]).

Δεδομένου ότι το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του «εγκλήματος της επίθεσης», όπως ορίζεται στο Καταστατικό της Ρώμης, είναι επίσης πολύ περιορισμένο, ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα για τον λόγο ότι ο αιτών ευθύνεται ατομικά για έγκλημα κατά της ειρήνης δεν είναι πιθανό να ανακύψει συχνά. Παρ' όλα αυτά, σε περιπτώσεις στις οποίες ο αποκλεισμός για τον λόγο αυτό πρέπει όντως να εξεταστεί, οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει να έχουν υπόψη ότι ο «σχεδιασμός», η «προπαρασκευή», η «έναρξη» και η «εκτέλεση» είναι ουσιώδη στοιχεία του ορισμού του εγκλήματος της επίθεσης. Δεν αποτελούν πλήρη κατάλογο των τρόπων καταλογισμού ατομικής ευθύνης για το συγκεκριμένο έγκλημα ([202]). (Βλ. ενότητα 3.6 σχετικά με την ατομική ευθύνη.) Οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει επίσης να έχουν υπόψη ότι η πράξη της επίθεσης πρέπει να ανταποκρίνεται σε ένα ελάχιστο κατώτατο όριο —συγκεκριμένα να συνιστά «πρόδηλη παράβαση» του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών— για να θεωρηθεί έγκλημα κατά της ειρήνης.

Επισημαίνεται ότι τα εγκλήματα επίθεσης δεν είναι εγκλήματα πολέμου, δεδομένου ότι διέπονται από το *jus ad bellum* και όχι από το *jus in bello*. Όπως εξηγεί η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού:

([201]) Βλ. Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 542, περιθωριακή σημείωση 1459.

([202]) Βλ. άρθρο 25 παράγραφος 3Α του Καταστατικού της Ρώμης, από το οποίο συνάγεται ότι οι τρόποι καταλογισμού ατομικής ευθύνης οι οποίοι καθορίζονται στο άρθρο 25 του Καταστατικού της Ρώμης εφαρμόζονται στο έγκλημα της επίθεσης. Βλ. επίσης R. O'Keefe, *International Criminal Law* (OUP, 2015), σ. 157, παράγραφοι 494-495· Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 586-587.

> Το *jus ad bellum* περιλαμβάνει τις συνθήκες υπό τις οποίες τα κράτη μπορούν να καταφεύγουν στον πόλεμο ή στη χρήση ένοπλης βίας, γενικότερα. Η απαγόρευση της χρήσης βίας μεταξύ κρατών και οι εξαιρέσεις αυτής (αυτοάμυνα και έγκριση της χρήσης βίας από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών), οι οποίες καθορίζονται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών του 1945, είναι τα βασικά στοιχεία του *jus ad bellum* […]. Το *jus in bello* ρυθμίζει τη συμπεριφορά των εμπλεκομένων σε ένοπλη σύρραξη. Το [διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο] είναι συνώνυμο του *jus in bello*· επιδιώκει να ελαχιστοποιήσει τη δοκιμασία που συνεπάγονται οι ένοπλες συρράξεις, ιδίως προστατεύοντας και παρέχοντας συνδρομή σε όλα τα θύματα της ένοπλης σύρραξης στον μέγιστο δυνατό βαθμό ([203]).

3.3.3 Έγκλημα πολέμου [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)]

Το 1951, όταν εγκρίθηκε η Σύμβαση για τους πρόσφυγες, η αρχή της ατομικής ποινικής ευθύνης για σοβαρές παραβάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου εφαρμοζόταν μόνον στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Έκτοτε το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εξελίχθηκε και γίνεται πλέον δεκτό ότι εγκλήματα πολέμου μπορούν να διαπραχθούν τόσο σε διεθνείς όσο και σε μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Αυτό κωδικοποιήθηκε για πρώτη φορά στο άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης ([204]). Το άρθρο 8 ([205]) του Καταστατικού της Ρώμης παρέχει περιεκτικό ορισμό των πράξεων που συνιστούν εγκλήματα πολέμου και διακρίνει μεταξύ εγκλημάτων που διαπράττονται σε διεθνή σύρραξη και εγκλημάτων που διαπράττονται σε μη διεθνή σύρραξη. Μπορεί να τεθεί το ζήτημα αν πράξη η οποία τελέστηκε πριν από την έναρξη ισχύος του Καταστατικού της Ρώμης το 2002 μπορεί να συνεπάγεται τον αποκλεισμό από την προστασία στο πλαίσιο απόφασης που λαμβάνεται μετά την ημερομηνία αυτή εάν η πράξη αυτή θεωρείται πλέον έγκλημα πολέμου, αλλά δεν θεωρούνταν έγκλημα πολέμου πριν από το 2002. Έως τώρα, το ΔΕΕ δεν έχει αποφανθεί επί της εφαρμογής της αρχής της νομιμότητας σε υποθέσεις αποκλεισμού.

Δεν είναι πάντοτε εύκολο να καθοριστεί αν συγκεκριμένη ένοπλη σύρραξη έχει διεθνή ή μη διεθνή χαρακτήρα. Για παράδειγμα, μη διεθνής ένοπλη σύρραξη μπορεί ενίοτε να μετατραπεί σε διεθνή ένοπλη σύρραξη, ή το αντίστροφο, και ενδέχεται να μην είναι πάντοτε εύκολο να διαπιστωθεί ακριβώς πότε και αν επήλθε η αλλαγή αυτή ([206]). Η κατάσταση μπορεί επίσης να ενέχει «μικτή σύρραξη», στην οποία αμφότερες οι μορφές σύρραξης εκδηλώνονται ταυτοχρόνως στο ίδιο έδαφος. Ενδέχεται ακόμη να εκδηλώνονται ταυτοχρόνως πλείονες ένοπλες συρράξεις.

Ο πίνακας 8 ([207]) κατωτέρω μπορεί να βοηθήσει στη διάκριση μεταξύ διεθνούς και μη διεθνούς σύρραξης.

([203]) ΔΕΕΣ, International Humanitarian Law: Answers to Your Questions, Φεβρουάριος 2015, σ. 8.

([204]) Βλ. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 223-224.

([205]) Βλ. προσάρτημα Γ: Επιλεγμένες σχετικές διεθνείς νομικές διατάξεις για το κείμενο της εν λόγω διάταξης.

([206]) Για παράδειγμα, η σύρραξη στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας ξεκίνησε ως εμφύλιος πόλεμος, αλλά κατέστη διεθνής όταν η πρώην Γιουγκοσλαβία άρχισε να κατακερματίζεται σε πλείονα ανεξάρτητα κράτη. Εν συνεχεία, το ΔΠΔπΓ χρειάστηκε να καθορίσει αν η ένοπλη σύρραξη στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, μετά τις 19 Μαΐου 1992, όταν ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός αποσύρθηκε από τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη μετά την απόσχιση αυτής από τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, ήταν αμιγώς μη διεθνούς χαρακτήρα ή αν διατήρησε ένα διεθνές στοιχείο: βλ. ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 15ης Ιουλίου 1999, Prosecutor κατά Duško Tadić, IT-94-1-A, σκέψεις 68-162.

([207]) Ο πίνακας βασίζεται στον *Πρακτικό οδηγό της EASO: Αποκλεισμός*, 2017, σ. 22· τροποποιήθηκε ώστε να προσαρμοστεί στην παρούσα δικαστική ανάλυση.

Πίνακας 8: Χαρακτήρας της διεθνούς ένοπλης σύρραξης και της μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης

Διεθνής ένοπλη σύρραξη	Μη διεθνής ένοπλη σύρραξη
→ Μια ένοπλη σύρραξη είναι διεθνής εάν λαμβάνει χώρα μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών. → Εσωτερική ένοπλη σύρραξη η οποία εκτυλίσσεται στο έδαφος ενός κράτους μπορεί να καταστεί διεθνής εάν i) άλλο κράτος παρέμβει στη σύρραξη αυτή με τα στρατεύματά του (εκτός εάν προσκληθεί από το κράτος στο έδαφος του οποίου λαμβάνουν χώρα οι εχθροπραξίες), ή εναλλακτικά εάν ii) ορισμένοι από τους συμμετέχοντες στην εσωτερική ένοπλη σύρραξη ενεργούν εξ ονόματος αυτού του άλλου κράτους. → Οι διεθνείς ένοπλες συρράξεις περιλαμβάνουν ένοπλες συρράξεις κατά τις οποίες οι λαοί μάχονται κατά της αποικιοκρατικής κυριαρχίας και της ξένης κατοχής και κατά ρατσιστικών καθεστώτων ασκώντας το δικαίωμά τους για αυτοδιάθεση.	Μια ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα χαρακτηρίζεται από την εκδήλωση ένοπλων εχθροπραξιών ορισμένου βαθμού έντασης που υπερβαίνει την ένταση εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, όπως είναι οι εξεγέρσεις, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες παρόμοιες πράξεις, και λαμβάνει χώρα εντός της επικράτειας ενός κράτους. Οι εχθροπραξίες μπορούν να εκδηλωθούν i) μεταξύ κρατικών αρχών και οργανωμένων ένοπλων ομάδων αντιφρονούντων ή ii) μεταξύ τέτοιων ομάδων.

Το άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης απαριθμεί εξαντλητικά τα επιμέρους εγκλήματα πολέμου που διαπράττονται σε διεθνή και μη διεθνή ένοπλη σύρραξη τα οποία υπάγονται στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ. Παρότι είναι μακράν ο πλέον διεξοδικός σε διεθνή πράξη έως σήμερα, ο κατάλογος αυτός δεν είναι πλήρης ([208]). Επομένως, τα όργανα λήψης αποφάσεων δεν μπορούν να αντιμετωπίζουν το άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης ως απολύτως καθοριστικό όσον αφορά το ζήτημα του αν ένα πρόσωπο διέπραξε έγκλημα πολέμου κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Για παράδειγμα:

— Το άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει ότι «επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά πολιτικών αντικειμένων, δηλαδή αντικειμένων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους» συνιστούν έγκλημα πολέμου μόνο στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων ([209]). Ωστόσο, κατά πάγια νομολογία του ΔΠΔπΓ, επιθέσεις κατά πολιτικών αντικειμένων συνιστούν έγκλημα πολέμου και στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων ([210]).

— Άλλα εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων τα οποία δεν μνημονεύονται στο άρθρο 8 είναι ορισμένες σοβαρές παραβάσεις του άρθρου 4 παράγραφος 2 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ ([211]) οι οποίες ορίζονται ως εγκλήματα πολέμου στο καταστατικό του ΔΠΔΡ ([212]) και του ΕΔΣΛ ([213]), και συγκεκριμένα οι «ομαδικές τιμωρίες» και οι «πράξεις τρομοκρατίας» ([214]), καθώς και οι «απειλές

([208]) Σημειώνεται ότι το άρθρο 22 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει τα εξής: «1. Κανείς δεν φέρει ποινική ευθύνη σύμφωνα με το παρόν Καταστατικό, εκτός αν η υπό κρίση συμπεριφορά συνιστά, την χρονική στιγμή που έλαβε χώρα, έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. [...] 3. Το παρόν άρθρο δεν επηρεάζει τον χαρακτηρισμό οποιασδήποτε συμπεριφοράς ως αξιοποίνου κατά το διεθνές δίκαιο ανεξάρτητα από το παρόν Καταστατικό.» Με άλλα λόγια, το γεγονός ότι συγκεκριμένη μορφή συμπεριφοράς δεν ορίζεται ως έγκλημα στο Καταστατικό της Ρώμης δεν σημαίνει ότι δεν συνιστά έγκλημα βάσει του διεθνούς δικαίου.

([209]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο ii).

([210]) Βλ. ειδικότερα, ΔΠΔπΓ (πρωτοβάθμιο τμήμα), απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2005, Prosecutor κατά Pavle Strugar, IT-01-42-T, σκέψεις 223-226 και 277-289. Επισημαίνεται ότι, όπως αναφέρεται στη σκέψη 216 της απόφασης αυτής, το πρωτοβάθμιο τμήμα απέφυγε να αποφανθεί σχετικά με το αν η επίμαχη ένοπλη σύρραξη ήταν διεθνής ή μη διεθνής, δεδομένου ότι έκρινε ότι οι διαπιστώσεις του ίσχυαν ανεξαρτήτως της φύσης της σύρραξης.

([211]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμφωνιών της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο ΙΙ), 1125 UNTS 609, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978).

([212]) Καταστατικό ΔΠΔΡ, προσαρτημένο στην απόφαση 955(1994) (8 Νοεμβρίου 1994) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, UN Doc S/RES/955(1994), άρθρο 4 στοιχεία β) και δ). Το Καταστατικό του ΔΠΔΡ τροποποιήθηκε στη συνέχεια με περαιτέρω αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών: βλ. την ενοποιημένη έκδοση της 31ης Ιανουαρίου 2010.

([213]) Καταστατικό ΕΔΣΛ, ό.π., υποσημείωση 173, άρθρο 3, στοιχεία β) και δ).

([214]) Βλ. επίσης Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο ΙΙ, ό.π., υποσημείωση 211, άρθρο 13 παράγραφος 2: «Ο αστικός πληθυσμός αυτός καθεαυτός, καθώς και οι απλοί ιδιώτες, δεν θα αποτελούν αντικείμενο επιθέσεως. Οι ενέργειες ή οι απειλές χρήσης βίας, πρωταρχικός σκοπός των οποίων είναι η εξάπλωση τρόμου στον αστικό πληθυσμό, απαγορεύονται.»

για διάπραξη» των πράξεων αυτών. Απουσιάζουν επίσης οι «απειλές για διάπραξη» οποιασδήποτε άλλης από τις πράξεις που απαγορεύονται βάσει του άρθρου 4 παράγραφος 2 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ.

— Απουσιάζουν επίσης διάφορα εγκλήματα πολέμου που διαπράττονται στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων. Για παράδειγμα, όπως αποφάνθηκε το τμήμα εφέσεων του ΔΠΔπΓ, πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα κατά αμάχων συνιστούν έγκλημα πολέμου στο πλαίσιο τόσο διεθνούς όσο και μη διεθνούς σύρραξης ([215]).

Το άρθρο 8 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει ότι το ΔΠΔ έχει δικαιοδοσία σε σχέση με εγκλήματα πολέμου, «ιδιαίτερα όταν διαπράχθηκαν ως μέρος σχεδίου ή πολιτικής ή ως μέρος ευρείας κλίμακας τέλεσης τέτοιων εγκλημάτων». Ωστόσο, αυτό δεν έχει σημασία για την εκτίμηση του αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), καθώς δεν αφορά τους ορισμούς των εγκλημάτων πολέμου που απαριθμούνται στο άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης.

Το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχεία α) και β) του Καταστατικού της Ρώμης καθορίζει έναν μακρύ κατάλογο εγκλημάτων πολέμου που διαπράττονται στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων, ενώ το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχεία γ) και ε) του Καταστατικού της Ρώμης καθορίζει έναν βραχύτερο κατάλογο εγκλημάτων πολέμου που διαπράττονται στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων. Καθένα από τα εγκλήματα πολέμου που διαπράττονται στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων αντιστοιχεί, είτε ευθέως είτε κατ' αναλογία, σε έγκλημα πολέμου που διαπράττεται στο πλαίσιο διεθνούς ένοπλης σύρραξης.

Σε περιπτώσεις στις οποίες η πράξη συνιστά έγκλημα πολέμου τόσο σε διεθνή όσο και σε μη διεθνή ένοπλη σύρραξη, δεν είναι πάντοτε αναγκαίο να καθορίζεται ο χαρακτήρας της ένοπλης σύρραξης στην οποία τελέστηκε η πράξη προκειμένου να διαπιστωθεί αν συνιστά έγκλημα πολέμου. Ωστόσο, εφιστάται η προσοχή στο γεγονός ότι πράξεις παρεμφερούς χαρακτήρα είναι δυνατόν να συνιστούν έγκλημα πολέμου μόνον όταν τελούνται στο πλαίσιο διεθνούς ή, αντιστοίχως, μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η κατανόηση του δικαίου των εγκλημάτων πολέμου απαιτεί εξοικείωση με τις θεμελιώδεις αρχές και έννοιες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Πέραν της σύντομης εισαγωγής που παρέχεται στην παρούσα δικαστική ανάλυση, για περισσότερες πληροφορίες, ο αναγνώστης μπορεί να συμβουλευτεί μερικά από τα έγκριτα συγγράμματα σχετικά με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο ([216]).

Όσον αφορά τη νομολογία των κρατών μελών, το Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου της Γαλλίας θεώρησε ότι αιτών ο οποίος είχε διαδραματίσει ενεργό ρόλο στη γενοκτονία στη Ρουάντα το 1994 ήταν υπεύθυνος για εγκλήματα πολέμου ([217]). Το εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου της Γαλλίας θεώρησε επίσης ότι αστυνομικός στο Αφγανιστάν, ο οποίος είχε υποβάλει σε βασανιστήρια κρατούμενους Ταλιμπάν κατά τη διάρκεια ανάκρισης, ήταν υπεύθυνος για εγκλήματα πολέμου ([218]).

([215]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2006, Prosecutor κατά Stanislav Galić, IT-98-29-A, σκέψεις 87-90.

([216]) Βλ.για παράδειγμα, J.-M. Henckaerts και L. Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules (CUP, 2005, ανατύπωση με διορθώσεις 2009)· Y. Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict* (3η έκδοση, CUP, 2016)·Y. Dinstein, *Non-International Armed Conflicts in International Law* (CUP, 2014)· D. Fleck, *The Handbook of International Humanitarian Law* (3η έκδοση, OUP, 2013)· Υπουργείο Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου, The Manual of the Law of Armed Conflict (OUP, 2004).

([217]) Cour nationale du droit d'asile (Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου, Γαλλία), απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2019, M.G., 14033102 (στη γαλλική γλώσσα).

([218]) Cour nationale du droit d'asile (Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου, Γαλλία), απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2018, M.G., 14020621 C (στη γαλλική γλώσσα).

Το Συμβούλιο της Επικρατείας των Κάτω Χωρών θεώρησε ότι στρατιωτικές επιχειρήσεις της κουρδικής οργάνωσης Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK), με στόχο αμάχους, συνιστούσαν εγκλήματα πολέμου ([219]) και το ίδιο συμπέρανε όσον αφορά επιχειρήσεις του αφγανικού στρατού κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, από το 1979 έως το 1992, οι οποίες περιλάμβαναν τον βομβαρδισμό χωριών και την υπερβολική χρήση βίας που προκάλεσαν τον θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων ([220]).

Υπενθυμίζεται ότι τα εγκλήματα πολέμου μπορούν να συνιστούν ταυτόχρονα σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) και/ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

3.3.3.1 Στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα πολέμου

Προκειμένου να συνιστά έγκλημα πολέμου, η πράξη πρέπει σε κάθε περίπτωση να πληροί δύο στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται ([221]).

— Η **πράξη πρέπει να τελέστηκε στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης και να σχετιζόταν με ένοπλη σύρραξη**, η οποία, ανάλογα με το επίμαχο έγκλημα πολέμου, έχει διεθνή ή μη διεθνή χαρακτήρα.

— Ο **δράστης πρέπει να είχε επίγνωση των πραγματικών περιστάσεων οι οποίες αποδείκνυαν την ύπαρξη ένοπλης σύρραξης**.

Εάν τελέστηκε μεν κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης, αλλά δεν πληροί τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, η πράξη δεν συνιστά έγκλημα πολέμου. Ωστόσο, αυτό δεν αποκλείει να συνιστά η πράξη έγκλημα βάσει του εθνικού δικαίου (βλ. ενότητα 3.4.1.3, σ. 96) ή έγκλημα βάσει του διεθνούς δικαίου, και ειδικότερα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας (βλ. ενότητα 3.3.4).

Καταρχήν, εγκλήματα πολέμου μπορούν να διαπράξουν όχι μόνον μάχιμοι αλλά και άμαχοι, εφόσον οι πράξεις τους πληρούν τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις ([222]). Δεν απαιτείται σύνδεση μεταξύ του άμαχου δράστη και ενός εκ των εμπλεκόμενων στη σύρραξη, αλλά πρέπει να υπάρχει σύνδεση μεταξύ της πράξης και της ένοπλης σύρραξης ([223]).

Επισημαίνεται ότι, σε σχέση με τα στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα πολέμου, στο έγγραφο *Elements of Crimes* αναφέρονται τα εξής:

α) δεν απαιτείται νομική εκτίμηση από τον δράστη όσον αφορά την ύπαρξη ένοπλης σύρραξης ή τον χαρακτήρα αυτής ως διεθνούς ή μη διεθνούς·

β) στο πλαίσιο αυτό, δεν απαιτείται να έχει ο δράστης επίγνωση των πραγματικών περιστατικών που αποδείκνυαν τον χαρακτήρα της σύρραξης ως διεθνούς ή μη διεθνούς·

([219]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 23ης Ιουλίου 2004, 200402639, ECLI:NL:RVS:2004:AQ5615, σκέψη 2.6 (στην ολλανδική γλώσσα).
([220]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 21ης Αυγούστου 2018, 201803118/1/V2, ECLI:NL:RVS:2018:2813, σκέψη 8.4.
([221]) Elements of Crimes, ό.π., υποσημείωση 187, άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχεία α), β), γ) και ε).
([222]) Βλ.για παράδειγμα, ΔΠΔΡ (πρωτοβάθμιο τμήμα Ι), απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2000, The Prosecutor κατά Alfred Musema, ICTR-96-13-A, σκέψη 274· ΔΠΔΡ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 1ης Ιουνίου 2001, The Prosecutor κατά Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-A, σκέψεις 425-446.
([223]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2010, BVerwG 10 C 7.09, DE:BVerwG:2010:160210U10C7.09.0 (στη γερμανική γλώσσα), σκέψεις 30-33, μετάφραση από το ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο.

γ) απαιτείται μόνον να έχει ο δράστης επίγνωση των πραγματικών περιστάσεων που αποδείκνυαν την ύπαρξη ένοπλης σύρραξης, η οποία εξυπακούεται στη φράση «τελέστηκε στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης και σχετιζόταν με ένοπλη σύρραξη» ([224]).

Βεβαίως, στις περισσότερες περιπτώσεις, θα είναι πρόδηλο ότι υπήρχε ένοπλη σύρραξη και ότι ο δράστης είχε επίγνωση αυτής ([225]).

Ο όρος «ένοπλη σύρραξη» δεν ορίζεται στο Καταστατικό της Ρώμης ούτε στο έγγραφο *Elements of Crimes*, αλλά, σε αρκετές αποφάσεις του, το ΔΠΔ αποδέχθηκε τον ορισμό του όρου αυτού που διατύπωσε το τμήμα εφέσεων του ΔΠΔπΓ ([226]):

> Ένοπλη σύρραξη υφίσταται στην περίπτωση προσφυγής στις ένοπλες δυνάμεις μεταξύ κρατών ή παρατεταμένης ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ των κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ένοπλων ομάδων ή μεταξύ τέτοιων ομάδων στο εσωτερικό κράτους. Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εφαρμόζεται από την έναρξη αυτών των ένοπλων συρράξεων και η εφαρμογή του εκτείνεται πέραν της παύσης των εχθροπραξιών έως ότου επιτευχθεί γενική σύναψη ειρήνης· ή, στην περίπτωση εσωτερικής σύρραξης, έως την επίτευξη ειρηνικού διακανονισμού. Έως τότε, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εξακολουθεί να εφαρμόζεται σε ολόκληρο το έδαφος των εμπόλεμων κρατών ή, στην περίπτωση εσωτερικής σύρραξης, σε ολόκληρο το έδαφος που τελεί υπό τον έλεγχο ενός μέρους, ανεξαρτήτως της πραγματικής διεξαγωγής μαχών σε αυτό ([227]).

Οι ενότητες 3.3.3.2.2 και 3.3.3.3.2 αναφέρονται αντίστοιχα στους ορισμούς της διεθνούς και της μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης.

3.3.3.2 Εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων

3.3.3.2.1 Εγκλήματα πολέμου που ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης

Το άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης διακρίνει σε δύο κατηγορίες τα εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων τα οποία εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ:

— **σοβαρές παραβιάσεις** των Συμβάσεων της Γενεύης [άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο α)],

— **άλλες σημαντικές παραβιάσεις** «των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις εντός του καθιερωμένου πλαισίου του διεθνούς δικαίου» [άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο β)].

Οι σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης περιλαμβάνουν οποιαδήποτε από τις πράξεις που παρατίθενται στον πίνακα 9 κατωτέρω, **όταν διαπράττονται κατά προσώπων ή περιουσίας προστατευόμενων κατά τις διατάξεις της σχετικής Σύμβασης της Γενεύης** (βλ. πίνακα 6 ανωτέρω και πίνακα 18, αντίστοιχα, σ. 65 και σ. 185).

([224]) Elements of Crimes, ό. π., υποσημείωση 187, άρθρο 8, Εισαγωγή.
([225]) ΔΕΕΣ, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* (CUP, 2016), περιθωριακή σημείωση 3053 (ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary on the First Geneva Convention).
([226]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), 1995, Tadić, ό.π., υποσημείωση 491, σκέψη 70.
([227]) Βλ. για παράδειγμα, ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα I), απόφαση της 14ης Μαρτίου 2012, Κατάσταση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, The Prosecutor κατά Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06, σκέψη 533· ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα III), απόφαση της 21ης Μαρτίου 2016, Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, The Prosecutor κατά Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08 2016, σκέψη 128.

Πίνακας 9: Σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης [σύνοψη των εγκλημάτων που ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο α) του Καταστατικού της Ρώμης]

	Έγκλημα πολέμου	Άρθρο
Πράξεις κατά προσώπων	Ανθρωποκτονία με πρόθεση.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο i)
	Υποβολή προσώπων σε: i) έντονο σωματικό ή ψυχικό πόνο ή οδύνη για σκοπούς όπως: η απόκτηση πληροφοριών ή ομολογίας, η τιμωρία, ο εκφοβισμός ή ο εξαναγκασμός ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής («βασανιστήρια»)· ii) έντονο σωματικό ή ψυχικό πόνο ή οδύνη («απάνθρωπη μεταχείριση»)· ή iii) βιολογικά πειράματα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο ii)
	Με πρόθεση πρόκληση έντονου σωματικού ή ψυχικού πόνου ή μεγάλης δοκιμασίας ή σοβαρής βλάβης, σωματικής ή ψυχικής.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο iii)
	Εξαναγκασμός σε υπηρεσία στις ένοπλες δυνάμεις εχθρικής δύναμης.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο v)
	Αποστέρηση δικαιώματος για δίκαιη δίκη.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο vi)
	Παράνομη εκτόπιση ή μεταφορά προσώπων σε άλλο κράτος ή σε άλλο τόπο.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο vii)
	Παράνομος περιορισμός προσώπων σε συγκεκριμένο τόπο.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο vii)
	Σύλληψη ομήρων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο viii)
Πράξεις κατά περιουσίας	Καταστροφή ή ιδιοποίηση προστατευόμενης περιουσίας, όταν δεν δικαιολογείται από στρατιωτική αναγκαιότητα και τελείται αυθαίρετα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο α) σημείο iv)

Στον πίνακα ανωτέρω συνοψίζονται τα στοιχεία της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης κάθε εγκλήματος πολέμου, ενώ *τα στοιχεία εγκλημάτων* περιγράφονται λεπτομερώς στον πίνακα 10 κατωτέρω ([228]).

Οι «άλλες σημαντικές παραβιάσεις» των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, οι οποίες ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο β) του Καταστατικού της Ρώμης, μπορούν, για λόγους ευχερέστερης αναφοράς, να χωριστούν σε πέντε κατηγορίες ([229]):

i) εγκλήματα πολέμου κατά προσώπων·

ii) εγκλήματα πολέμου κατά περιουσιακών και άλλων δικαιωμάτων·

iii) εγκλήματα πολέμου που αφορούν χρήση απαγορευμένων μεθόδων πολέμου·

iv) εγκλήματα πολέμου που αφορούν απαγορευμένα μέσα πολέμου, και συγκεκριμένα απαγορευμένα όπλα·

v) εγκλήματα πολέμου κατά ανθρωπιστικών επιχειρήσεων.

Τα εγκλήματα πολέμου σε κάθε κατηγορία περιλαμβάνουν οποιαδήποτε από τις πράξεις απαριθμούνται στη σχετική κατηγορία στον πίνακα 10 κατωτέρω.

([228]) Elements of Crimes, ό.π., υποσημείωση 187, άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχεία α) και β). Για πληρέστερη επεξήγηση κάθε εγκλήματος πολέμου, βλ.: ΔΕΕΣ, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court* (CUP, 2002), σ. 17-381· Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 409-526, περιθωριακές σημειώσεις 1075-1428.

([229]) Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 410, περιθωριακή σημείωση 1076.

Πίνακας 10: Άλλες σημαντικές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις [σύνοψη των εγκλημάτων που ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο β) του Καταστατικού της Ρώμης]

	Έγκλημα πολέμου	Άρθρο
Πράξεις κατά προσώπων	Επιθέσεις κατά του άμαχου πληθυσμού ως τέτοιου ή εναντίον αμάχων ατομικά, εκτός εάν και για όσο χρονικό διάστημα λαμβάνουν άμεσα μέρος σε εχθροπραξίες.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο i)
	Ανθρωποκτονία ή τραυματισμός προσώπου εκτός μάχης.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο vi)
	Ανθρωποκτονία ή τραυματισμός με δόλια τεχνάσματα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xi)
	Υποβολή αιχμαλώτων πολέμου ή αμάχων σε κατεχόμενα εδάφη («προσώπων υπό την εξουσία του εχθρού») σε: i) ακρωτηριασμό ή ii) ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο x)
	Πράξεις: i) βιασμού, ii) γενετήσιας δουλείας, iii) εξαναγκασμού σε πορνεία, iv) εξαναγκασμού σε εγκυμοσύνη, v) εξαναγκασμού σε στείρωση, ή vi) άλλης μορφής γενετήσιας βίας που αποτελεί επίσης σοβαρή παραβίαση των Συμβάσεων της Γενεύης.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxii)
	Προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας, μεταξύ άλλων όσον αφορά νεκρούς.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxi)
	Εξαναγκασμός των υπηκόων του εχθρού να συμμετάσχουν σε στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά της χώρας τους ή των δυνάμεών της.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xv)
	Χρησιμοποίηση ή στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των 15 ετών.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxvi)
	Μεταφορά από την κατέχουσα δύναμη μέρους του δικού της αμάχου πληθυσμού στο έδαφος που καταλαμβάνει, ή εκτόπιση ή μεταφορά όλου ή μέρους του πληθυσμού του κατεχομένου εδάφους μέσα ή έξω από το έδαφος αυτό.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο viii)
Πράξεις κατά της περιουσίας και άλλων δικαιωμάτων	Επιθέσεις κατά πολιτικών αντικειμένων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο ii)
	Επιθέσεις κατά προστατευόμενων αντικειμένων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο ix)
	Καταστροφή ή κατάσχεση της εχθρικής περιουσίας εκτός εάν καθίσταται απαραίτητη από τις ανάγκες του πολέμου.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xiii)
	Λεηλασία.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xvi)
	Στέρηση των δικαιωμάτων ενώπιον των δικαστηρίων ή των δικαστικών πράξεων των υπηκόων του εχθρού.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xiv)
Πράξεις που αφορούν χρήση απαγορευμένων μεθόδων πολέμου	Χρησιμοποίηση αμάχων ή άλλων προστατευόμενων προσώπων ως ασπίδας.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxiii)
	Χρήση της λιμοκτονίας ως μεθόδου πολέμου.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxv)
	Δήλωση ή διαταγή ότι δεν πρέπει να υπάρχουν επιζώντες («δεν θα υπάρξει έλεος»).	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xii)
	Επίθεση σε ανοχύρωτους τόπους που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο v)
	Επιθέσεις κατά αντικειμένων ή προσώπων που φέρουν τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxiv)
	Μη προσήκουσα χρήση: i) σημαίας ανακωχής, ii) σημαίας, διακριτικών ή στολής του εχθρού, iii) σημαίας, διακριτικών ή στολής των Ηνωμένων Εθνών, ή iv) των διακριτικών εμβλημάτων των Συμβάσεων της Γενεύης.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο vii)
	Επίθεση επιχειρούμενη εν γνώσει ότι μπορεί να προκαλέσει δυσανάλογους θανάτους, τραυματισμούς ή βλάβες.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο iv)

	Έγκλημα πολέμου	Άρθρο
Πράξεις που αφορούν χρήση απαγορευμένων όπλων	Χρησιμοποίηση δηλητηρίου ή δηλητηριωδών όπλων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xvii)
	Χρησιμοποίηση απαγορευμένων αερίων, υγρών, υλικών ή συσκευών.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xviii)
	Χρησιμοποίηση βιολογικών όπλων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxvii)
	Χρήση απαγορευμένων σφαιρών.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xix)
	Χρήση όπλων που τραυματίζουν κυρίως με μη ανιχνεύσιμα θραύσματα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxviii)
	Χρήση όπλων λέιζερ σχεδιασμένων να προκαλούν μόνιμη τύφλωση.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xxix)
	Χρήση όπλων, βλημάτων, υλικών ή μεθόδων πολέμου που περιλαμβάνονται στο παράρτημα του Καταστατικού, εφόσον και όταν αυτό εγκριθεί ([230]).	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο xx)
Ενέργειες κατά ανθρωπιστικών επιχειρήσεων	Επιθέσεις κατά προσωπικού ή αντικειμένων που χρησιμοποιούνται σε αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτική αποστολή, εκτός εάν και για όσο χρόνο συμμετέχουν άμεσα στη σύρραξη.	8 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο iii)

3.3.3.2.2 Ορισμός της διεθνούς ένοπλης σύρραξης

Ο όρος «διεθνής ένοπλη σύρραξη» δεν επεξηγείται στο Καταστατικό της Ρώμης ούτε στο έγγραφο *Elements of Crimes*. Ωστόσο, έχει ερμηνευθεί όπως κατωτέρω σε αρκετές αποφάσεις του ΔΠΔ. Στις αποφάσεις αυτές λήφθηκαν υπόψη το κοινό άρθρο 2 των Συμβάσεων της Γενεύης και η απόφαση του τμήματος εφέσεων του ΔΠΔπΓ στην υπόθεση Tadić ([231]), ως εξής:

> [...] Μια ένοπλη σύρραξη είναι διεθνής εάν λαμβάνει χώρα μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών. Επιπλέον, εσωτερική ένοπλη σύρραξη η οποία εκτυλίσσεται στο έδαφος ενός κράτους μπορεί να καταστεί διεθνής (ή, αναλόγως των περιστάσεων, να έχει διεθνή χαρακτήρα παράλληλα με εσωτερική ένοπλη σύρραξη) εάν i) άλλο κράτος παρέμβει στη σύρραξη αυτή με τα στρατεύματά του, ή εναλλακτικά εάν ii) ορισμένοι από τους συμμετέχοντες στην εσωτερική ένοπλη σύρραξη ενεργούν εξ ονόματος αυτού του άλλου κράτους ([232]).

Ο ορισμός αυτός αναπτύχθηκε περαιτέρω, για παράδειγμα, από το πρωτοβάθμιο τμήμα του ΔΠΔ στην υπόθεση Katanga. Επομένως, **προκειμένου να εκτιμηθεί αν υφίσταται διεθνής ένοπλη σύρραξη λόγω της έμμεσης συμμετοχής κράτους**:

> [Τ]ο τμήμα πρέπει να αναλύσει και να εκτιμήσει τον βαθμό ελέγχου που ασκεί το κράτος αυτό σε μια από τις ένοπλες ομάδες που συμμετέχουν στις εχθροπραξίες. Κατά την εκτίμηση του βαθμού του ελέγχου αυτού, το πρωτοβάθμιο τμήμα Ι έκρινε ότι το κριτήριο του «συνολικού ελέγχου» είναι η ορθή προσέγγιση, η οποία καθιστά δυνατό να καθοριστεί αν ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα κατέστη διεθνής λόγω της ανάμειξης ένοπλων δυνάμεων που ενεργούν εξ ονόματος άλλου κράτους.

([230]) Η Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού της Ρώμης δεν έχει εγκρίνει το παράρτημα του Καταστατικού της Ρώμης.
([231]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), Tadić, ό.π., υποσημείωση 206, σκέψη 84.
([232]) Βλ., για παράδειγμα, ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα Ι), 2012, Lubanga, ό.π., υποσημείωση 227, σκέψη 541· ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα ΙΙ), απόφαση της 7ης Μαρτίου 2014, Κατάσταση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, The Prosecutor κατά Germain Katanga, ICC-01/04-01/07, σκέψη 1177.

> Το κριτήριο αυτό πληρούται όταν το κράτος *«διαδραματίζει ρόλο στην οργάνωση, τον συντονισμό ή τον σχεδιασμό στρατιωτικών επιχειρήσεων της στρατιωτικής ομάδας*, επιπλέον της χρηματοδότησης, της κατάρτισης και του εξοπλισμού ή της παροχής επιχειρησιακής στήριξης στην ομάδα αυτή». Δεν απαιτείται να δίνει το κράτος συγκεκριμένες εντολές ή να διευθύνει κάθε στρατιωτική επιχείρηση ([233]).

Σημειώνεται, ωστόσο, ότι εσωτερική ένοπλη σύρραξη δεν αποκτά διεθνή χαρακτήρα εάν το κράτος στο έδαφος του οποίου διεξάγονται οι εχθροπραξίες καλεί τις ένοπλες δυνάμεις άλλου κράτους να το συνδράμουν κατά των άλλων μερών της σύρραξης ([234]).

Πάντως, όπως προσδιορίζεται στο έγγραφο *Elements of Crimes*, ο όρος «διεθνής ένοπλη σύρραξη» εκτείνεται και στη **στρατιωτική κατοχή** ([235]). Το πρωτοβάθμιο τμήμα του ΔΠΔ στην υπόθεση Katanga προσέγγισε το ενδεχόμενο αυτό ως εξής:

> […] Κατά την εκτίμηση του τμήματος και λαμβανομένων υπόψη της σχετικής νομολογίας και του δικαίου των συνθηκών, «έδαφος θεωρείται κατεχόμενο όταν τελεί όντως υπό την εξουσία εχθρικού στρατού, η δε κατοχή εκτείνεται μόνον στο έδαφος στο οποίο η εξουσία αυτή έχει εγκαθιδρυθεί και μπορεί να ασκηθεί». Επομένως, υπάρχει στρατιωτική κατοχή όταν οι στρατιωτικές δυνάμεις κράτους παρεμβαίνουν και ασκούν έλεγχο σε έδαφος πέραν των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων του κράτους αυτού, ανεξάρτητα από το αν το έδαφος αυτό ανήκει σε εχθρικό κράτος, σε ουδέτερο κράτος ή σε συμπόλεμο κράτος, υπό τον όρο ότι η ανάπτυξη δυνάμεων δεν επιτράπηκε μέσω συμφωνίας με την κατεχόμενη δύναμη.
>
> Όταν καθορίζεται αν η κατέχουσα δύναμη έχει εγκαθιδρύσει την εξουσία της, ο ακόλουθος μη εξαντλητικός κατάλογος παραγόντων μπορεί να έχει σημασία.
>
> — Η κατέχουσα δύναμη πρέπει να είναι σε θέση να υποκαταστήσει την εξουσία των κατεχόμενων αρχών, οι οποίες πρέπει να αδυνατούν να λειτουργήσουν δημόσια.
>
> — Οι δυνάμεις του εχθρού παραδόθηκαν, ηττήθηκαν ή αποχώρησαν. Συναφώς, οι περιοχές μαχών δεν μπορούν να θεωρηθούν κατεχόμενο έδαφος. Ωστόσο, σποραδική τοπική αντίσταση, ακόμη και επιτυχημένη, δεν επηρεάζει την πραγματικότητα της κατοχής.
>
> — Η κατέχουσα δύναμη διαθέτει επαρκή δύναμη παρούσα ή την ικανότητα να αποστείλει στρατεύματα εντός εύλογου χρονικού διαστήματος προκειμένου να καταστήσει αισθητή την εξουσία της.
>
> — Στο έδαφος έχει εγκαθιδρυθεί προσωρινή διοίκηση. Η κατέχουσα δύναμη εξέδωσε και επιβάλλει οδηγίες προς τους αμάχους ([236]).

Τέλος, όπως έχει ήδη επισημανθεί, το άρθρο 1 παράγραφος 4 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου I ορίζει ότι οι διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις περιλαμβάνουν «ενόπλους συγκρούσεις κατά τις οποίες οι λαοί μάχονται κατά της αποικιοκρατικής κυριαρχίας και

([233]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα II), 2014, Katanga, ό.π., υποσημείωση 232, σκέψη 1178 (η επισήμανση του πρωτοτύπου, παραλείπονται οι υποσημειώσεις).
([234]) ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας I), απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2011, Κατάσταση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, The Prosecutor κατά Callixte Mbarushimana, απόφαση για την επιβεβαίωση των κατηγοριών, ICC-01/04-01/10, σκέψη 101.
([235]) Elements of Crimes, ό.π., υποσημείωση 187, άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο α), υποσημείωση 34.
([236]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα II), 2014, Katanga, ό.π., υποσημείωση 232, σκέψεις 1179 και 1180.

της ξένης κατοχής και κατά των φυλετικών καθεστώτων ασκώντας το δικαίωμά τους για αυτοδιάθεση [...]» ([237]).

3.3.3.3 Εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων

3.3.3.3.1 Εγκλήματα πολέμου που ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης

Το άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης διακρίνει σε δύο κατηγορίες τα εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων τα οποία εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ:

— **σημαντικές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3** [άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο γ)],

— **άλλες σημαντικές παραβιάσεις** «των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται σε ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, εντός του καθιερωμένου πλαισίου του διεθνούς δικαίου» [άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο ε)].

Οι σημαντικές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 αφορούν οποιαδήποτε από τις πράξεις που παρατίθενται στον πίνακα 11 κατωτέρω, όταν **διαπράττονται κατά «προσώπων που δεν λαμβάνουν ενεργά μέρος στις εχθροπραξίες»**. Στα πρόσωπα αυτά περιλαμβάνονται:

— άτομα που βρίσκονται εκτός μάχης, επειδή έχουν παραδώσει τα όπλα ή τέθηκαν εκτός μάχης λόγω ασθένειας, τραυμάτων, κράτησης ή άλλης αιτίας,

— οποιοδήποτε από τα ακόλουθα πρόσωπα, εκτός εάν και για όσο χρόνο λαμβάνουν ενεργά μέρος στις εχθροπραξίες:

α) μέλη των ενόπλων δυνάμεων που ανήκουν στο ιατρικό ή θρησκευτικό προσωπικό·

β) προσωπικό που συμμετέχει σε ανθρωπιστική ή ειρηνευτική αποστολή·

γ) άμαχοι.

Πίνακας 11: Σημαντικές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 [σύνοψη των εγκλημάτων που ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο γ) του Καταστατικού της Ρώμης]

	Εγκλήματα πολέμου	**Άρθρο**
Πράξεις κατά προσώπων	Βία κατά της ζωής ή του προσώπου, μεταξύ άλλων: i) ανθρωποκτονία, ii) ακρωτηριασμός, iii) πρόκληση έντονου σωματικού ή ψυχικού πόνου ή οδύνης («απάνθρωπη μεταχείριση»), ή iv) πρόκληση έντονου σωματικού ή ψυχικού πόνου ή οδύνης για σκοπούς όπως: η απόκτηση πληροφοριών ή ομολογίας, η τιμωρία, ο εκφοβισμός ή ο εξαναγκασμός ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής («βασανιστήρια»).	8 παράγραφος 2 στοιχείο γ) σημείο i)
	Προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας, μεταξύ άλλων όσον αφορά νεκρούς.	8 παράγραφος 2 στοιχείο γ) σημείο ii)
	Σύλληψη ομήρων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο γ) σημείο iii)
	Επιβολή καταδικών ή εκτελέσεις χωρίς τη δέουσα διαδικασία.	8 παράγραφος 2 στοιχείο γ) σημείο iv)

([237]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο I), 1125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978).

Οι «άλλες σημαντικές παραβιάσεις» των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, οι οποίες ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) του Καταστατικού της Ρώμης, αφορούν οποιαδήποτε από τις πράξεις που παρατίθενται στον πίνακα 12 κατωτέρω.

Πίνακας 12: Άλλες σημαντικές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις [σύνοψη των εγκλημάτων που ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) του Καταστατικού της Ρώμης]

	Έγκλημα πολέμου	Άρθρο
Πράξεις κατά προσώπων	Επιθέσεις κατά του άμαχου πληθυσμού ως τέτοιου ή εναντίον αμάχων ατομικά, εκτός εάν και για όσο χρονικό διάστημα λαμβάνουν άμεσα μέρος σε εχθροπραξίες.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο i)
	Ανθρωποκτονία ή τραυματισμός με δόλια τεχνάσματα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο ix)
	Υποβολή κρατουμένων («προσώπων που βρίσκονται υπό την εξουσία του εχθρού») σε: i) ακρωτηριασμό ή ii) ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xi)
	Βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, εξαναγκασμός σε στείρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας που αποτελεί επίσης σημαντική παραβίαση του κοινού άρθρου 3.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο vi)
	Χρησιμοποίηση ή στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των 15 ετών.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο vii)
	Διαταγή μετακίνησης άμαχου πληθυσμού, χωρίς να απαιτείται για επιτακτικούς στρατιωτικούς λόγους ή για την ασφάλεια του εμπλεκόμενου άμαχου πληθυσμού.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο viii)
Πράξεις κατά περιουσίας	Επιθέσεις κατά προστατευόμενων αντικειμένων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο iv)
	Καταστροφή ή κατάσχεση της εχθρικής περιουσίας εκτός εάν καθίσταται απαραίτητη από τις ανάγκες της σύρραξης.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xii)
	Λεηλασία.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο v)
	Δήλωση ή διαταγή ότι δεν πρέπει να υπάρχουν επιζώντες («δεν θα υπάρξει έλεος»).	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο x)
	Επιθέσεις κατά αντικειμένων ή προσώπων που φέρουν τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο ii)
Πράξεις που αφορούν χρήση απαγορευμένων όπλων	Χρησιμοποίηση δηλητηρίου ή δηλητηριωδών όπλων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xiii)
	Χρησιμοποίηση απαγορευμένων αερίων, υγρών, υλικών ή συσκευών.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xiv)
	Χρησιμοποίηση βιολογικών όπλων.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xvi)
	Χρήση απαγορευμένων σφαιρών.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xv)
	Χρήση όπλων που τραυματίζουν κυρίως με μη ανιχνεύσιμα θραύσματα.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xvii)
	Χρήση όπλων λέιζερ σχεδιασμένων να προκαλούν μόνιμη τύφλωση.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο xviii)
Ενέργειες κατά ανθρωπιστικών επιχειρήσεων	Επιθέσεις κατά προσωπικού ή αντικειμένων που χρησιμοποιούνται σε αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτική αποστολή, εκτός εάν και για όσο χρόνο συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες.	8 παράγραφος 2 στοιχείο ε) σημείο iii)

Τα στοιχεία της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης κάθε εγκλήματος πολέμου που συνοψίζονται ανωτέρω περιγράφονται λεπτομερώς στο έγγραφο *Elements of Crimes* ([238]).

3.3.3.3.2 Ορισμός της μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης

Ο όρος «ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα» δεν ορίζεται στο Καταστατικό της Ρώμης ούτε στο έγγραφο *Elements of Crimes*. Ορίστηκε, ωστόσο, μεταξύ άλλων, από το τμήμα προδικασίας του ΔΠΔ στην υπόθεση Bemba, το οποίο εμπνεύστηκε από τη νομολογία των ad hoc δικαστηρίων, το κοινό άρθρο 3 και το άρθρο 1 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ. Κατά το τμήμα προδικασίας του ΔΠΔ, για τους σκοπούς του Καταστατικού της Ρώμης:

> […] [Μ]ια «ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα» χαρακτηρίζεται από την εκδήλωση ένοπλων εχθροπραξιών ορισμένου βαθμού έντασης που υπερβαίνει την ένταση εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, όπως είναι οι εξεγέρσεις, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες παρόμοιες πράξεις, και λαμβάνει χώρα εντός της επικράτειας ενός κράτους. Οι εχθροπραξίες μπορούν να εκδηλωθούν i) μεταξύ κρατικών αρχών και οργανωμένων ένοπλων ομάδων αντιφρονούντων ή ii) μεταξύ τέτοιων ομάδων ([239]).

Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι το Καταστατικό της Ρώμης εισάγει δυνητικά διάκριση μεταξύ των στοιχείων του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται, αφενός, τα εγκλήματα πολέμου που ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο γ) και, αφετέρου, τα εγκλήματα πολέμου που ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο ε).

Ειδικότερα, το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο δ) του Καταστατικού της Ρώμης προβλέπει τα εξής:

Άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο δ) του Καταστατικού της Ρώμης

[Το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο γ)] εφαρμόζεται επί ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα και επομένως δεν εφαρμόζεται σε καταστάσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, όπως ταραχές, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες πράξεις παρόμοιας φύσης.

Το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο στ) του Καταστατικού της Ρώμης προβλέπει το ίδιο όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου που ορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο ε), αλλά προσθέτει στη συνέχεια ότι:

> [Το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο ε)] εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος μιας χώρας όταν υπάρχει **παρατεταμένη ένοπλη σύρραξη** μεταξύ κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ενόπλων ομάδων ή μεταξύ τέτοιων ομάδων (η επισήμανση των συντακτών).

([238]) Elements of Crimes, ό. π., υποσημείωση 187, άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχεία γ) και ε). Για πληρέστερη επεξήγηση κάθε εγκλήματος πολέμου, βλ.: ΔΕΕΣ, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*, ό.π., υποσημείωση 225, σ. 382-484· Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 409-526, περιθωριακές σημειώσεις 1075-1428.

([239]) ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας ΙΙ), απόφαση της 15ης Ιουνίου 2009, Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, The Prosecutor κατά Jean-Pierre Bemba Gombo, απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 61 παράγραφος 7 στοιχεία α) και β) του Καταστατικού της Ρώμης σχετικά με τις κατηγορίες του εισαγγελέα κατά του Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/5-01/08, σκέψη 231.

Οι περισσότεροι σχολιαστές είναι της άποψης ότι το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο στ) δεν επιβάλλει υψηλότερο κατώτατο όριο ένοπλης σύρραξης από το προβλεπόμενο στο άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο δ) ([240]). Παρότι το ΔΠΔ δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού, η νομολογία του παρέχει τουλάχιστον κάποια ερμηνευτική βοήθεια. Για παράδειγμα, το τμήμα προδικασίας στην υπόθεση Bemba αποφάνθηκε ως εξής, όσον αφορά τις απαιτήσεις του άρθρου 8 παράγραφος 2 στοιχείο δ):

> […] Μπορεί να προβληθεί το επιχείρημα ότι [η απαίτηση ύπαρξης «παρατεταμένης ένοπλης σύρραξης»] μπορεί […] να ισχύει επίσης στο πλαίσιο του άρθρου 8 παράγραφος 2 στοιχείο δ) του Καταστατικού της Ρώμης. Ωστόσο, ανεξάρτητα από αυτή την ενδεχόμενη ερμηνευτική προσέγγιση, το τμήμα δεν θεωρεί ότι είναι αναγκαίο να εξετάσει το επιχείρημα αυτό, καθώς το επίμαχο χρονικό διάστημα εκτείνεται σε περίπου πέντε μήνες και πρέπει, επομένως, να θεωρηθεί εν πάση περιπτώσει «παρατεταμένο» ([241]).

Κατά το πρωτοβάθμιο τμήμα του ΔΠΔ στην υπόθεση Lubanga:

> […] Το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο στ) του Καταστατικού της Ρώμης απαιτεί μόνον την ύπαρξη «παρατεταμένης» σύρραξης […]. Δεν περιλαμβάνει την απαίτηση που προβλέπεται στο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο ΙΙ να πρέπει οι [οργανωμένες ένοπλες ομάδες] να «ασκούν τέτοιας μορφής έλεγχο [στο] τμήμα του εδάφους [...] που να τους δίνει τη δυνατότητα διενέργειας συνεχών και συνδυασμένων στρατιωτικών επιχειρήσεων». Επομένως, παρέλκει […] η απόδειξη του ότι οι σχετικές ένοπλες ομάδες ασκούσαν έλεγχο σε τμήμα του εδάφους του κράτους. Επιπλέον, το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο στ) δεν περιλαμβάνει την απαίτηση να τελούσαν οι οργανωμένες ένοπλες ομάδες υπό «υπεύθυνη διοίκηση», όπως προβλέπεται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ. Αντ' αυτού, οι «οργανωμένες ένοπλες ομάδες» πρέπει να έχουν επαρκή βαθμό οργάνωσης, προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα διενέργειας πράξεων παρατεταμένης ένοπλης βίας. […]
>
> Η ένταση της σύρραξης έχει σημασία προκειμένου να καθοριστεί αν υφίστατο ένοπλη σύρραξη η οποία δεν έχει διεθνή χαρακτήρα, επειδή, βάσει του άρθρου 8 παράγραφος 2 στοιχείο στ), δεν αρκεί να είναι οι πράξεις βίας μόνον σποραδικές ή μεμονωμένες. Το ΔΠΔπΓ αποφάνθηκε ότι η ένταση της σύρραξης θα πρέπει να «χρησιμοποιείται μόνον ως τρόπος διάκρισης μιας ένοπλης σύρραξης από ληστρικές, μη οργανωμένες και βραχύβιες εξεγέρσεις ή τρομοκρατικές δραστηριότητες, οι οποίες δεν εμπίπτουν στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο». Προκειμένου να εκτιμηθεί η ένταση μιας δυνητικής σύρραξης, το ΔΠΔπΓ επισήμανε ότι το τμήμα θα πρέπει να λάβει υπόψη, μεταξύ άλλων, «τη σοβαρότητα των επιθέσεων και τη δυνητική αύξηση των ένοπλων συγκρούσεων, την επέκτασή τους εδαφικά και χρονικά, την αύξηση του αριθμού κυβερνητικών δυνάμεων, την κινητοποίηση και τη διανομή όπλων σε αμφότερα τα μέρη της σύρραξης καθώς και το αν η σύρραξη προσέλκυσε το ενδιαφέρον του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και, εφόσον αυτό συνέβη, αν εκδόθηκαν τυχόν αποφάσεις επί του ζητήματος αυτού». Το τμήμα θεωρεί ότι η προσέγγιση αυτή είναι προσήκουσα ([242]).

([240]) Βλ,. για παράδειγμα, Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 234· Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 419, περιθωριακή σημείωση 1100.

([241]) ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας ΙΙ), 2009, Bemba, ό.π., υποσημείωση 239, σκέψη 235.

([242]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα Ι), 2012, Lubanga, ό.π., υποσημείωση 227, σκέψεις 536 και 538.

3.3.4 Έγκλημα κατά της ανθρωπότητας [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α)]

Η έννοια των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας αναπτύχθηκε στο διεθνές ποινικό δίκαιο από τις αρχές του 20ού αιώνα ([243]). Στο άρθρο 6 στοιχείο γ) του Καταστατικού Χάρτη του ΔΣΔ, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ορίζονταν ως «[…] απάνθρωπες πράξεις, τελεσθείσες κατά οποιωνδήποτε αμάχων, πριν από ή κατά τη διάρκεια του πολέμου […]».

Το άρθρο 7 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης προβλέπει ότι μια απάνθρωπη πράξη συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας όταν διαπράττεται ως «**μέρος ευρείας και συστηματικής επίθεσης που κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού, εν γνώσει της επίθεσης**».

3.3.4.1 Στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας

Εν αντιθέσει προς τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι δυνατόν να διαπραχθούν **τόσο εντός όσο και εκτός του πλαισίου ένοπλης σύρραξης** ([244]). Παρ' όλα αυτά, η απάνθρωπη πράξη εξακολουθεί να απαιτεί την ύπαρξη συγκεκριμένου γενικότερου πλαισίου προκειμένου να συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως εξηγείται κατωτέρω.

Το άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο α) του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει τι σημαίνει «επίθεση κατευθυνόμενη κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού»:

Άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο α) του Καταστατικού της Ρώμης

«Επίθεση κατευθυνόμενη κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού» σημαίνει συμπεριφορά που συνεπάγεται την κατά συρροή διάπραξη πράξεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 [η οποία ορίζει τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας] κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού, κατ' εφαρμογή ή προς εξυπηρέτηση της πολιτικής ενός κράτους ή μιας οργάνωσης που στοχεύει στη διάπραξη τέτοιας επίθεσης·

Στο έγγραφο *Elements of Crimes* επισημαίνεται ότι η επίθεση δεν είναι υποχρεωτικά στρατιωτική επίθεση ([245]).

Επομένως, κατά το ΔΠΔ, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας περιλαμβάνουν τα πέντε στοιχεία πλαισίου στο οποίο εντάσσονται τα οποία απαριθμούνται στον πίνακα 13 κατωτέρω ([246]).

([243]) Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, ό.π., υποσημείωση 177, εισαγωγικές παρατηρήσεις σχετικά με το άρθρο 7, σ. 147-8.

([244]) Σημειώνεται ότι, βάσει του άρθρου 6 στοιχείο γ) του Καταστατικού Χάρτη του ΔΣΔ, η απάνθρωπη πράξη συνιστούσε έγκλημα κατά της ανθρωπότητας μόνον όταν τελούνταν «σε εκτέλεση» εγκλήματος κατά της ειρήνης ή εγκλήματος πολέμου ή «σε σχέση με» έγκλημα κατά της ειρήνης ή έγκλημα πολέμου. Ωστόσο, πλέον, το αν η προϋπόθεση αυτή αντικατόπτριζε διεθνές εθιμικό δίκαιο, ως είχε τότε, ή αν ήταν απλώς δικαστικός περιορισμός είναι μόνον ζήτημα ιστορικού ενδιαφέροντος.

([245]) Elements of Crimes, ό.π., υποσημείωση 187, άρθρο 7, εισαγωγή, παράγραφος 3.

([246]) ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας III), απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2011, διορθωτικό στην «Απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 15 του Καταστατικού της Ρώμης σχετικά με την έγκριση έρευνας για την κατάσταση στη Δημοκρατία της Ακτής του Ελεφαντοστού», ICC/02-11, σκέψεις 27-29.

Πίνακας 13: Στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας

i)	Επίθεση που κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού.
ii)	Κρατική ή οργανωτική πολιτική.
iii)	Επίθεση ευρέος και συστηματικού χαρακτήρα.
iv)	Σύνδεσμος μεταξύ της ατομικής πράξης και της επίθεσης.
v)	Γνώση της επίθεσης.

Όπως εξήγησε το πρωτοβάθμιο τμήμα του ΔΠΔ στην υπόθεση Katanga, η απόδειξη των στοιχείων του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας απαιτεί **συλλογιστική τριών σταδίων**.

> […] [Το τμήμα] θεωρεί την παράθεση της [συλλογιστικής τριών σταδίων] απαραίτητη για τη σαφή κατανόηση των στοιχείων που έχουν κανονιστική σχέση με συγκεκριμένο όρο ή φράση, προκειμένου να τοποθετηθεί η έννοια κάθε όρου ή φράσης στο κατάλληλο πλαίσιο, ώστε καθένα από τα στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, κατά την έννοια του άρθρου 7, να αναπτύσσει τελικώς πλήρως τα αποτελέσματά του και κανένα στοιχείο να μην παραβλεφθεί, παρανοηθεί ή καταστεί αναποτελεσματικό.
>
> Το πρώτο στάδιο της συλλογιστικής αφορά την ανάλυση της **ύπαρξης** επίθεσης, η οποία, κατά την έννοια του άρθρου 7 παράγραφος 2 στοιχείο α) του Καταστατικού της Ρώμης, συνεπάγεται: 1) απόδειξη της ύπαρξης πράξης ή συμπεριφοράς που συνεπάγεται τη κατά συρροή τέλεση πράξεων που αναφέρονται στο προαναφερθέν άρθρο 7 παράγραφος 1· 2) ότι η πράξη ή συμπεριφορά κατευθύνεται κατά άμαχου πληθυσμού· και 3) ότι μπορεί να αποδειχθεί ότι η πράξη ή συμπεριφορά τελέστηκε κατ' εφαρμογή ή προς εξυπηρέτηση της πολιτικής ενός κράτους ή μιας οργάνωσης. Συναφώς, πρέπει να αποδειχθεί, πρώτον, ότι υφίστατο πολιτική και, δεύτερον, ότι η πολιτική συνδεόταν με κράτος ή οργάνωση.
>
> Το δεύτερο στάδιο αφορά τον **χαρακτηρισμό** της επίθεσης, και ειδικότερα την εξακρίβωση του αν ήταν ευρεία ή συστηματική. Το στάδιο αυτό είναι σημαντικό για την απόδειξη της ύπαρξης εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας και, καταρχήν, θα πρέπει να εξαρτάται από τη διαπίστωση της ύπαρξης επίθεσης κατά το πρώτο στάδιο. Αναγνωρίζεται γενικά ότι το επίθετο «ευρεία» αναφέρεται στην ευρείας κλίμακας φύση της επίθεσης, ενώ το επίθετο «συστηματική» αντικατοπτρίζει τον οργανωμένο χαρακτήρα των πράξεων βίας.
>
> Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο επιδιώκεται ο καθορισμός, πρώτον, της ύπαρξης του απαιτούμενου **συνδέσμου** μεταξύ της ευρείας ή συστηματικής επίθεσης και της πράξης που εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 7 και, δεύτερον, της **γνώσης** του συνδέσμου αυτού από τον δράστη της πράξης ([247]).

3.3.4.2 Υποκείμενες πράξεις

Το άρθρο 7 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει 11 πράξεις που συνιστούν έγκλημα κατά της ανθρωπότητας όταν διαπράττονται στο ανωτέρω πλαίσιο. Επιπλέον, το άρθρο 7 παράγραφος 1 ορίζει ότι «άλλες απάνθρωπες πράξεις παρόμοιου χαρακτήρα οι

([247]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα ΙΙ), 2014, Katanga, ό.π., υποσημείωση 232, σκέψεις 1096-1099, η επισήμανση του πρωτοτύπου.

οποίες με πρόθεση προκαλούν μεγάλο πόνο ή βαρεία σωματική βλάβη ή βαρεία βλάβη της διανοητικής ή σωματικής υγείας» συνιστούν επίσης έγκλημα κατά της ανθρωπότητας όταν διαπράττονται στο πλαίσιο αυτό. Οι πράξεις που ορίζονται στο άρθρο 7 παράγραφος 1 αναφέρονται ως «**υποκείμενες πράξεις**» και παρατίθενται στον πίνακα 14 κατωτέρω.

Πίνακας 14: Υποκείμενες πράξεις εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, όπως ορίζονται στο άρθρο 7 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης

α)	«Ανθρωποκτονία με πρόθεση».
β)	«Εξόντωση» ([248]).
γ)	«Υποδούλωση» ([249]).
δ)	«Εκτόπιση ή βίαιη μετακίνηση πληθυσμού» ([250]).
ε)	«Φυλάκιση ή άλλη σοβαρή στέρηση της σωματικής ελευθερίας κατά παραβίαση βασικών κανόνων του διεθνούς δικαίου».
στ)	«Βασανιστήρια» ([251]).
ζ)	«Βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη ([252]), εξαναγκασμός σε στείρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας παρόμοιας βαρύτητας».
η)	«Δίωξη ([253]) κατά οποιασδήποτε αναγνωρίσιμης ομάδας ή κοινότητας για λόγους πολιτικούς, φυλετικούς, εθνικούς, εθνοτικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς ή λόγους φύλου [...] ([254]), ή άλλους λόγους που αναγνωρίζονται παγκοσμίως ως ανεπίτρεπτοι κατά το διεθνές δίκαιο σε σχέση με οποιαδήποτε πράξη που αναφέρεται στην παρούσα παράγραφο ή οποιοδήποτε έγκλημα εντός της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου».
θ)	«Βίαιη εξαφάνιση προσώπων».
ι)	«Φυλετικός διαχωρισμός» ([255]).
ια)	«Άλλες απάνθρωπες πράξεις παρόμοιου χαρακτήρα οι οποίες με πρόθεση προκαλούν μεγάλο πόνο ή βαρεία σωματική βλάβη ή βαρεία βλάβη της διανοητικής ή σωματικής υγείας».

Όταν συντρέχουν τα στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έγκλημα βάσει του άρθρου 7 του Καταστατικού της Ρώμης, η ατομική ευθύνη για έγκλημα κατά της ανθρωπότητας μπορεί να στοιχειοθετείται από μία και μοναδική υποκείμενη πράξη. Για παράδειγμα, όπως επισήμανε το τμήμα προδικασίας του ΔΠΔ στην υπόθεση Bemba.

> Μία και μοναδική πράξη δολοφονίας από τον δράστη μπορεί να συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας εφόσον πληρούνται οι νομικές απαιτήσεις όσον αφορά τα στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, περιλαμβανομένου του στοιχείου του συνδέσμου ([256]).

Στο έγγραφο *Elements of Crimes* περιγράφονται τα στοιχεία της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης που πρέπει να πληρούνται για κάθε επιμέρους έγκλημα κατά της ανθρωπότητας.

([248]) Βλ. τον ορισμό της «εξόντωσης» στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο β) του Καταστατικού της Ρώμης.
([249]) Βλ. τον ορισμό της «υποδούλωσης» στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο γ) του Καταστατικού της Ρώμης.
([250]) Βλ. τον ορισμό της «εκτόπισης ή βίαιης μετακίνησης πληθυσμού» στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο δ) του Καταστατικού της Ρώμης.
([251]) Βλ. τον ορισμό των «βασανιστηρίων» στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο ε) του Καταστατικού της Ρώμης.
([252]) Βλ. τον ορισμό του «εξαναγκασμού σε εγκυμοσύνη» στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο στ) του Καταστατικού της Ρώμης.
([253]) Βλ. τον ορισμό της «δίωξης» στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο ζ) του Καταστατικού της Ρώμης.
([254]) Βλ. τον ορισμό του «φύλου» στο άρθρο 7 παράγραφος 3 του Καταστατικού της Ρώμης.
([255]) Βλ. τον ορισμό του «φυλετικού διαχωρισμού» στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο η) του Καταστατικού της Ρώμης. Επισημαίνεται ότι ο ορισμός αυτός έχει διαφορετική διατύπωση από τον ορισμό του «εγκλήματος του φυλετικού διαχωρισμού» στο άρθρο II της Διεθνούς Σύμβασης για την εξάλειψη και καταστολή του εγκλήματος του φυλετικού διαχωρισμού (*απαρτχάιντ*), 1015 UNTS 243, 30 Νοεμβρίου 1973 (έναρξη ισχύος: 18 Ιουλίου 1976) («Σύμβαση για το έγκλημα του φυλετικού διαχωρισμού»). Επισημαίνεται επίσης ότι το άρθρο Ι της Σύμβασης για το έγκλημα του φυλετικού διαχωρισμού ορίζει τα εξής: «[Τα συμβαλλόμενα στην παρούσα σύμβαση κράτη δηλώνουν ότι ο φυλετικός διαχωρισμός αποτελεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας [...]». Οι πράξεις που ορίζονται ως εγκλήματα φυλετικού διαχωρισμού στο άρθρο ΙΙ της εν λόγω Σύμβασης είναι εγκλήματα φυλετικού διαχωρισμού για τους σκοπούς της Σύμβασης, ανεξάρτητα από το αν έχουν διαπραχθεί ως «μέρος ευρείας και συστηματικής επίθεσης που κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού, εν γνώσει της επίθεσης».
([256]) ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας ΙΙ), 2009, Bemba, ό.π., υποσημείωση 239, σκέψη 151.

3.3.4.3 Έννοια των όρων «ευρεία» και «συστηματική»

Το άρθρο 7 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει μερικούς μόνον από τους όρους και τις φράσεις που περιέχονται στον ορισμό των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Ως εκ τούτου, το ΔΠΔ στράφηκε στη νομολογία των ad hoc δικαστηρίων για βοήθεια στην ερμηνεία των όρων και των φράσεων που δεν ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης ([257]).

Για παράδειγμα, όσον αφορά την έννοια του όρου **«ευρεία»**, στην υπόθεση Bemba, το πρωτοβάθμιο τμήμα του ΔΠΔ συμφώνησε με προηγούμενη νομολογία του ΔΠΔ, η οποία είχε αξιοποιήσει νομολογία του ΔΠΔΡ και του ΔΠΔπΓ. Το τμήμα έκρινε:

> […] [Ο] όρος «ευρεία» υποδηλώνει την ευρείας κλίμακας φύση της επίθεσης και τον μεγάλο αριθμό των στοχευόμενων προσώπων καθώς και το γεγονός ότι η επίθεση αυτή μπορεί να έχει «μαζικό, συχνό χαρακτήρα, να εκτελείται ομαδικά με μεγάλη σοβαρότητα και να κατευθύνεται κατά πολλαπλών θυμάτων». Το τμήμα επισημαίνει ότι η εκτίμηση του αν η «επίθεση» είναι «ευρεία» δεν είναι αποκλειστικά ποσοτική ούτε γεωγραφική, αλλά πρέπει να διενεργείται βάσει των επιμέρους πραγματικών περιστατικών. Το χρονικό εύρος της επίθεσης δεν […] ασκεί επιρροή στη συγκεκριμένη αυτή ανάλυση ([258]).

Εφαρμόζοντας την ίδια προσέγγιση, στην υπόθεση Bemba, το τμήμα προδικασίας του ΔΠΑ έκρινε ότι η φράση «ευρεία και συστηματική» καθορίζει **διαζευκτικές προϋποθέσεις**:

> [Ο]ι όροι «ευρεία» και «συστηματική» στο άρθρο 7 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης είναι εναλλακτικοί. Το τμήμα θεωρεί ότι, εάν κρίνει ότι η επίθεση είναι ευρεία, παρέλκει η εξέταση του αν ήταν επίσης συστηματική ([259]).

Όσον αφορά την έννοια του όρου **«συστηματική»**, στην υπόθεση Katanga, το πρωτοβάθμιο τμήμα του ΔΠΔ έκρινε τα εξής:

> […] Κατά πάγια νομολογία, […] το επίθετο «συστηματική» αντικατοπτρίζει τον οργανωμένο χαρακτήρα των πράξεων βίας και τον μη πιθανό χαρακτήρα της τυχαίας επέλευσής τους. Επίσης, έχει κριθεί παγίως ότι ο «συστηματικός» χαρακτήρας της επίθεσης παραπέμπει στην ύπαρξη «μοτίβων εγκλήματος» τα οποία αντικατοπτρίζονται στη μη τυχαία επανάληψη παρεμφερούς συμπεριφοράς σε τακτική βάση ([260]).

Το ΔΠΔ ερμήνευσε και άλλους όρους και φράσεις που δεν ορίζονται στο άρθρο 7 του Καταστατικού της Ρώμης και διατύπωσε περαιτέρω παρατηρήσεις όσον αφορά την έννοια των όρων «ευρεία» και «συστηματική». Ωστόσο, η περαιτέρω εξέταση αυτών εκφεύγει του αντικειμένου της παρούσας δικαστικής ανάλυσης.

([257]) Όπως ήδη προαναφέρθηκε, το ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα ΙΙ), 2014, Katanga, ό.π., υποσημείωση 232, σκέψη 1100, δικαιολόγησε την προσέγγιση αυτή ως εξής: «[…] [Η] ερμηνεία των όρων του άρθρου 7 του Καταστατικού της Ρώμης και, όπου απαιτείται, των *Elements of Crimes*, απαιτεί να γίνεται παραπομπή στη νομολογία των ad hoc δικαστηρίων στον βαθμό που στη νομολογία αυτή προσδιορίζεται κρίσιμος εθιμικός κανόνας, σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της Σύμβασης της Βιέννης. Συναφώς, αξίζει να σημειωθεί ότι η διαπραγμάτευση του ορισμού του εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας στηρίχθηκε στην αναγκαιότητα κωδικοποίησης υφιστάμενου εθιμικού δικαίου».

([258]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα ΙΙΙ), 2016, Bemba, ό.π., υποσημείωση 227, σκέψη 163.

([259]) ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας ΙΙ), 2009, Bemba, ό.π., υποσημείωση 256, σκέψη 82.

([260]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα ΙΙ), 2014, Katanga, ό.π., υποσημείωση 232, σκέψη 1123.

3.4 Σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β)]

Το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τον ακόλουθο λόγο αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα.

Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

[...]

β) έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα· οι ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα·

3.4.1 Ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β)

Στην υπόθεση Ahmed, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν περιέχει ορισμό της έννοιας του «**σοβαρού μη πολιτικού εγκλήματος**» που αναφέρεται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) ούτε παραπέμπει ρητώς στην εθνική νομοθεσία για τον καθορισμό της σημασίας και του περιεχομένου του ([261]). Κατά συνέπεια, η έννοια αυτή πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τον ακόλουθο κανόνα όπως έχει παγιωθεί στη νομολογία του δικαστηρίου:

> [Δ]ιάταξη του δικαίου της Ένωσης η οποία δεν παραπέμπει ρητώς στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου της πρέπει κατά κανόνα να ερμηνεύεται σε όλη την Ένωση κατά τρόπο αυτοτελή και ομοιόμορφο, με βάση ιδίως το πλαίσιο της διατάξεως και τον σκοπό της οικείας κανονιστικής ρυθμίσεως [...] ([262]).

Το ΔΕΕ επισήμανε σχετικά τα εξής:

> Από την αιτιολογική σκέψη 12 της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] προκύπτει ότι ένας από τους κύριους σκοπούς της οδηγίας είναι να διασφαλιστεί ότι όλα τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που πραγματικά χρειάζονται διεθνή προστασία. Εξάλλου, από το άρθρο 78, παράγραφος 1 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι η κοινή πολιτική την οποία αναπτύσσει η Ένωση στους τομείς του ασύλου, της επικουρικής προστασίας και της προσωρινής προστασίας, με στόχο να παρέχεται το κατάλληλο καθεστώς σε οποιοδήποτε υπήκοο τρίτης χώρας

([261]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψεις 33 και 34.
([262]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 36.

χρήζει διεθνούς προστασίας και να εξασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της *μη επαναπροώθησης*, πρέπει να συνάδει με τη Σύμβαση της Γενεύης [Σύμβαση για τους πρόσφυγες] ([263]).

Όπως επισημάνθηκε στην ενότητα 1.3.1 ανωτέρω, υπάρχει σύνδεση μεταξύ του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) και του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες.

Συγκεκριμένα, στην υπόθεση Ahmed, η οποία αφορούσε αποκλεισμό από επικουρική προστασία, το ΔΕΕ ρωτήθηκε αν η ποινή που προβλέπεται βάσει του νόμου συγκεκριμένου κράτους μέλους για συγκεκριμένο έγκλημα μπορεί να συνιστά το αποκλειστικό κριτήριο προκειμένου να καθοριστεί αν το έγκλημα είναι «σοβαρό έγκλημα» κατά την έννοια του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ο νομοθέτης εμπνεύστηκε την έννοια του «σοβαρού εγκλήματος» του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) από την έννοια του «σοβαρού εγκλήματος» του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) και ότι έχει την ίδια σημασία με αυτήν. Επομένως, η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Ahmed θα μπορούσε να εφαρμόζεται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) όπως εφαρμόζεται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β).

Στην παρούσα ενότητα εξετάζονται τα ακόλουθα ζητήματα (βλ. πίνακα 15 κατωτέρω).

Πίνακας 15: Δομή της ενότητας 3.4.1

Υποενότητα 3.4.1.1	Η έννοια του «σοβαρού εγκλήματος», λαμβανομένης υπόψη της απόφασης του ΔΕΕ στην υπόθεση Ahmed.	σ. 90-92
Υποενότητα 3.4.1.2	Η προϋπόθεση του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) να είναι το επίμαχο σοβαρό έγκλημα «μη πολιτικού» χαρακτήρα.	σ. 92-96
Υποενότητα 3.4.1.3	Η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) σε πράξεις οι οποίες επιτρέπονται βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου όταν τελούνται στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης.	σ. 96-97

3.4.1.1 Σοβαρό έγκλημα

Όπως προαναφέρθηκε, στην υπόθεση Ahmed το ΔΕΕ έκρινε ότι «πριν από την έκδοση οποιασδήποτε απόφασης αποκλεισμού ενός προσώπου από το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να προηγείται πλήρης εξέταση όλων των ιδιαίτερων περιστάσεων εκάστης περιπτώσεως, η δε απόφαση αυτή δεν πρέπει να λαμβάνεται αυτομάτως» ([264]). Το ΔΕΕ προσέθεσε ότι «[η] απαίτηση αυτή ισχύει και για τις αποφάσεις αποκλεισμού από την επικουρική προστασία» ([265]), των οποίων ο σκοπός είναι ο ίδιος με τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα ([266]). Κατά συνέπεια, η εκτίμηση του αν ο αιτών διεθνή προστασία έχει διαπράξει «σοβαρό έγκλημα» πρέπει να πραγματοποιείται ως εξής.

Επισημαίνεται ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, στοιχείο β’, της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] επιτρέπει τον αποκλεισμό προσώπου από το καθεστώς επικουρικής προστασίας μόνον εφόσον συντρέχουν «σοβαροί λόγοι» να θεωρείται ότι

([263]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 37.
([264]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 49.
([265]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 50.
([266]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 51.

> έχει διαπράξει σοβαρό έγκλημα. Η διάταξη αυτή ορίζει λόγο αποκλεισμού ο οποίος συνιστά παρέκκλιση [...] και, συνεπώς, πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά.
>
> Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο [ουγγρικός] νόμος περί ασύλου προβλέπει, ωστόσο, τον αυτόματο χαρακτηρισμό ως σοβαρού εγκλήματος κάθε παράβασης η οποία, κατά το ουγγρικό δίκαιο, επισύρει πενταετή τουλάχιστον στερητική της ελευθερίας ποινή.
>
> [...] [Τ]ονίζεται ότι, αν και το κριτήριο της προβλεπόμενης από την ποινική νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους ποινής έχει ιδιαίτερη σημασία για την εκτίμηση του βαθμού σοβαρότητας του εγκλήματος που δικαιολογεί τον αποκλεισμό από την επικουρική προστασία του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο β', [...] εντούτοις η αρμόδια αρχή του οικείου κράτους μέλους μπορεί να επικαλεστεί τον προβλεπόμενο από τη διάταξη αυτή λόγο αποκλεισμού μόνον αφού προβεί, για κάθε περίπτωση ατομικά, σε εκτίμηση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών των οποίων έχει λάβει γνώση, προκειμένου να κρίνει εάν συντρέχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι οι πράξεις που τέλεσε ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος πληροί κατά τα λοιπά τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του συγκεκριμένου λόγου αποκλεισμού [...] ([267]).

Το ΔΕΕ έλαβε υπόψη ότι η ανωτέρω προσέγγιση υποστηρίζεται από την ανάλυση της εθνικής νομολογίας που πραγματοποιήθηκε στην πρώτη έκδοση της παρούσας δικαστικής ανάλυσης ([268]), σύμφωνα με την οποία η σοβαρότητα του επίμαχου εγκλήματος πρέπει να αξιολογείται βάσει διαφόρων κριτηρίων. Στα κριτήρια αυτά περιλαμβάνονται

> η φύση της επίμαχης πράξης, η ζημία που προκλήθηκε, η μορφή της διαδικασίας δίωξης, η φύση της προβλεπόμενης ποινής, λαμβανομένου επίσης υπόψη του εάν η συγκεκριμένη πράξη χαρακτηρίζεται ως σοβαρό έγκλημα στην πλειονότητα των δικαιικών συστημάτων ([269]).

Το ΔΕΕ προσέθεσε ότι «[α]νάλογες συστάσεις περιλαμβάνονται, άλλωστε, [στις παραγράφους 155 έως 157 του εγχειριδίου της UNHCR του 1992 για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων]» ([270]).

Παραδείγματα υποθέσεων στις οποίες τα δικαστήρια των κρατών μελών αποφάνθηκαν ότι αιτών διεθνή προστασία θα πρέπει να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα επειδή είναι υπεύθυνος για «σοβαρό» μη πολιτικό έγκλημα είναι:

— σεξουαλική κακοποίηση ανήλικης ανιψιάς ([271]),

— ευρείας κλίμακας υπεξαίρεση και ενεργητική δωροδοκία σε σχέση με πολύ υψηλό ποσό ([272]),

([267]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψεις 52-55.
([268]) EASO, *Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, Ιανουάριος 2016.
([269]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 56.
([270]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 57.
([271]) Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (Βέλγιο), απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2008, αριθ. 16.779, ειδικότερα σκέψη 3.2.
([272]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 30ής Δεκεμβρίου 2009, 200902983/1/V1, NL:RVS:2009:BK8653, σκέψη 2.3.5 (στην ολλανδική γλώσσα).

— συμμετοχή ως υψηλόβαθμο στέλεχος σε συνωμοσία για την εκτέλεση βίαιων τρομοκρατικών πράξεων ([273]),

— συμμετοχή σε αναγκαστική στρατολόγηση ανηλίκων άνω των 15 ετών στους Τίγρεις για την Απελευθέρωση του Ταμίλ Ιλάμ (LTTE) ([274]).

Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι σημασία δεν έχει μόνον η περιγραφή του εγκλήματος, δεδομένου ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι περιστάσεις της επιμέρους περίπτωσης προτού εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ο αιτών ευθύνεται ατομικά για «σοβαρό» μη πολιτικό έγκλημα.

3.4.1.2 Μη πολιτικό έγκλημα

Ακόμη και αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι ο αιτών διεθνή προστασία ευθύνεται ατομικά για «σοβαρό έγκλημα», το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) εφαρμόζεται μόνον εάν το έγκλημα ήταν «μη πολιτικό» και διαπράχθηκε εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει ο αιτών δεκτός ως πρόσφυγας.

Η ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν ορίζει το «μη πολιτικό», αλλά προβλέπει στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) ότι «οι ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα». Όπως προαναφέρθηκε, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι «πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα, που χαρακτηρίζονται από την άσκηση βίας σε άμαχο πληθυσμό, έστω και αν τελούνται προς εξυπηρέτηση τυχόν πολιτικού σκοπού, πρέπει να θεωρούνται σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα κατά την έννοια του [άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ]» ([275]). Δεν είναι πάντα εύκολο να εκτιμηθεί αν ένα σοβαρό έγκλημα πρέπει να θεωρηθεί *πολιτικό*. Εν προκειμένω, μπορεί να είναι χρήσιμο το «κριτήριο του κυρίαρχου κινήτρου». Η UNHCR αναφέρει ότι «όταν δεν υπάρχει σαφής σχέση ανάμεσα στο έγκλημα και τον επικαλούμενο πολιτικό στόχο ή όταν η πράξη είναι δυσανάλογη με τον επικαλούμενο πολιτικό στόχο, κυρίαρχα είναι τα μη πολιτικά κίνητρα» ([276]).

Για να εκτιμηθεί αν ένα σοβαρό έγκλημα είναι μη πολιτικό, πρέπει να εξεταστούν τα ακόλουθα ερωτήματα.

1) Συνδέεται το αδίκημα με αγώνα για την απόκτηση πολιτικής ισχύος εντός του κράτους (π.χ. πράξεις του κόμματος της αντιπολίτευσης για την κατάληψη της εξουσίας);

2) Έχει το αδίκημα ως κίνητρο κάποια πολιτική ιδεολογία (π.χ. εξυπηρετεί η πράξη προσωπικούς ή κοινούς σκοπούς);

3) Υπάρχει στενή και αιτιώδης σχέση μεταξύ της πράξης και του στόχου της (π.χ. έχει η πράξη κάποια αναμενόμενη επίπτωση στην επίτευξη του πολιτικού στόχου);

([273]) UKUT, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2013, AH (Αλγερία) κατά Secretary of State for the Home Department [2013] UKUT 382, σκέψεις 100-102, η οποία επιβεβαιώθηκε κατ' έφεση από το EWCA (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2015, AH (Αλγερία) κατά Secretary of State for the Home Department [2015] EWCA Civ 1003.
([274]) Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 20ής Απριλίου 2017, M K, προσφυγή αριθ. 12033163, σκέψεις 12-15.
([275]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 81· ΔΕΕ, HT, ό.π. υποσημείωση 17, σκέψη 84.
([276]) Βλ. UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 3, 2003, ό.π., υποσημείωση 32, παράγραφος 15.

4) Είναι το αδίκημα (το μέσο) ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο πολιτικό στόχο (π.χ. έχει ως αποτέλεσμα η πράξη εκτεταμένη υλική ή σωματική βλάβη); ([277])

Η σημασία του τετάρτου ερωτήματος υπογραμμίζεται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β), το οποίο αφορά αξιόποινες πράξεις οι οποίες είναι ιδιαίτερα αποτρόπαιες. Το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι «[...] οι ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα».

Όπως αναφέρεται στην ενότητα 3.1.1, το ΔΕΕ δεν έχει ορίσει την έννοια των «τρομοκρατικών πράξεων», αλλά όλες οι περιστάσεις της εκάστοτε περίπτωσης πρέπει σε κάθε περίπτωση να λαμβάνονται υπόψη προτού συναχθεί το συμπέρασμα ότι ένα πρόσωπο μπορεί να αποκλειστεί βάσει οποιουδήποτε από τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ([278]).

Πέραν των ανωτέρω, το ΔΕΕ δεν έχει διευκρινίσει τις περιστάσεις υπό τις οποίες ένα έγκλημα θεωρείται μη πολιτικό ([279]). Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί σχετικά κριτήρια από τα δικαστήρια των κρατών μελών. Για παράδειγμα, το γερμανικό ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο αποφάνθηκε τα ακόλουθα.

> Σε αυτόν [τον καθορισμό του αν η πράξη είναι μη πολιτική], πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η φύση του αδικήματος καθώς και τα κίνητρα της πράξης και ο σκοπός που αυτή επιδιώκει. Ένα αδίκημα είναι μη πολιτικό εάν διαπράχθηκε πρωτίστως για άλλους λόγους —για παράδειγμα, για προσωπικούς λόγους ή όφελος ([UNHCR, *Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων*, σημείο 152]). Εάν δεν υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ του εγκλήματος και του εικαζόμενου πολιτικού στόχου, ή εάν η διαπραχθείσα πράξη δεν τελεί σε σχέση αναλογίας προς τον εικαζόμενο πολιτικό σκοπό της, τα μη πολιτικά κίνητρα υπερισχύουν με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται το αδίκημα στο σύνολό του ως μη πολιτικό (House of Lords, απόφαση της 22ας Μαΐου 1996 – [1996] 2 All ER 865 – *T* κατά *Secretary of State for the Home Department* […]). Κατ' εφαρμογή του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) τελευταία περίοδος της [ΟΕΑΑ], οι νομοθέτες κατέταξαν τις ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, για παράδειγμα, στα σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα, ακόμη και αν τελέστηκαν προς επιδίωξη πρωτίστως πολιτικών στόχων. Αυτό θα ισχύει τακτικά όσον αφορά πράξεις βίας οι οποίες θεωρούνται γενικά «τρομοκρατικού» χαρακτήρα (βλ. σημείο 15, UNHCR, *Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων: Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων* της 4ης Σεπτεμβρίου 2003 — HCR/GIP/03/05) ([280]).

Στην απόφαση της πρώην Βουλής των Λόρδων του Ηνωμένου Βασιλείου στην οποία παρέπεμψε το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας, η πλειοψηφία αποφάνθηκε ότι το ερώτημα του τι συνιστά πολιτικό έγκλημα δεν είναι πιθανό να

([277]) Βλ. *Πρακτικός οδηγός της EASO: Αποκλεισμός*, 2017, σ. 25.
([278]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 49. Βλ. ενότητα 1.5.
([279]) Ωστόσο, βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mengozzi της 1ης Ιουνίου 2010 στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά B και D, EU:C:2010:302, σημεία 54-57, οι οποίες ακολουθούν την προσέγγιση της UNHCR προκειμένου να καθοριστεί αν ένα έγκλημα είναι «μη πολιτικό».
([280]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2009, BVerwG 10 C 24.08, ό. π. υποσημείωση 106, σκέψη 42, μετάφραση από το ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο.

απαντηθεί οριστικά. Παρ' όλα αυτά, η Βουλή των Λόρδων έδωσε την ακόλουθη απάντηση ως «περιγραφή ιδέας».

> Ένα έγκλημα είναι πολιτικό έγκλημα για τους σκοπούς του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης της Γενεύης εάν, και μόνον εάν: 1) διαπράττεται για […] πολιτικό σκοπό, ήτοι, με σκοπό την ανατροπή ή την υπονόμευση ή την αλλαγή της κυβέρνησης κράτους ή την υποκίνηση αυτής να αλλάξει την πολιτική της· και 2) υφίσταται αρκούντως στενός και άμεσος σύνδεσμος μεταξύ του εγκλήματος και του εικαζόμενου πολιτικού σκοπού. Όταν καθορίζει αν υφίσταται τέτοιος σύνδεσμος, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την επίτευξη του πολιτικού σκοπού και ιδίως αν το έγκλημα στρεφόταν κατά στρατιωτικού ή κυβερνητικού στόχου, αφενός, ή πολιτικού στόχου, αφετέρου, και, εν πάση περιπτώσει, αν ήταν πιθανό να περιλαμβάνει τον θάνατο ή τον τραυματισμό πολιτών αδιακρίτως ([281]).

Επισημαίνεται ότι σε συνθήκες έκδοσης και άλλες διεθνείς πράξεις διευκρινίζεται συνήθως ότι ορισμένα εγκλήματα πρέπει να θεωρούνται ως μη πολιτικά για τους σκοπούς της έκδοσης ή της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής. Τέτοιες διατάξεις περιλαμβάνονται, για παράδειγμα, στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας ([282]) και στη Διεθνή Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ([283]). Ωστόσο, οι συμφωνίες έκδοσης που περιέχουν τέτοιες διατάξεις ορίζουν επίσης ότι δεν επιβάλλουν υποχρέωση έκδοσης ή παροχής αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής εάν:

> ο αποδέκτης της αίτησης έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι η αίτηση έκδοσης [...] ή για αμοιβαία νομική συνδρομή σε σχέση με τα εν λόγω αδικήματα έχει υποβληθεί με σκοπό τη δίωξη ή την τιμωρία προσώπου λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, εθνοτικής καταγωγής ή πολιτικών πεποιθήσεων ή ότι η ικανοποίηση της αίτησης θα μπορούσε να προκαλέσει ζημία στο εν λόγω πρόσωπο για οποιονδήποτε από αυτούς τους λόγους ([284]).

Κατά την άποψη της UNHCR, ο χαρακτηρισμός ενός εγκλήματος ως μη πολιτικού στις συμφωνίες έκδοσης είναι «ουσιαστικός» για να εκτιμηθεί αν ένα έγκλημα είναι μη πολιτικό κατά την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, αλλά πρέπει να εξεταστεί «υπό το φως όλων των σχετικών κριτηρίων» ([285]). Αυτό συνάδει με την παρατήρηση του ΔΕΕ στην υπόθεση B και D ότι δεν υφίσταται ευθεία σχέση μεταξύ των σκοπών που επιδιώκουν οι νομικές πράξεις της ΕΕ σχετικά με τα μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας και των σκοπών που επιδιώκει η ΟΕΑΑ ([286]). Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας Mengozzi στις προτάσεις του για την εν λόγω υπόθεση:

> [Τ]ο γεγονός ότι ένα έγκλημα χαρακτηρίζεται ως μη πολιτικό σε μια συμφωνία εκδόσεως, καίτοι σημαντικό, δεν ασκεί αυτό καθ' εαυτό καθοριστική επιρροή κατά την εκτίμηση που διενεργείται βάσει του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο β΄, της Συμβάσεως [του]

([281]) House of Lords (Βουλή των Λόρδων, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 22ας Μαΐου 1996, Τ. κατά Immigration Officer, [1996] UKHL 8. Βλ. επίσης ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), 2011, A.S. κατά Υπουργείου Εσωτερικών, 4 Azs 60/2007-136, ό.π. υποσημείωση 160 (στην τσεχική γλώσσα), απόφαση στην οποία το δικαστήριο υπογράμμισε τη σημασία να εκτιμάται αν το εικαζόμενο έγκλημα είναι στην πραγματικότητα πολιτικό έγκλημα το οποίο δεν θα τιμωρούνταν καθόλου ως έγκλημα σε δημοκρατική χώρα διότι συνιστούσε στην πραγματικότητα θεμιτή άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του αιτούντος.

([282]) Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 196, 16 Μαΐου 2005 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουνίου 2007), άρθρο 20.

([283]) Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 116, άρθρο 14.

([284]) Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 279, άρθρο 21 παράγραφος 1· Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 116, άρθρο 15.

([285]) UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, παράγραφος 42.

([286]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 89. Βλ. επίσης ενότητα 3.1.1.

1951, και, συνεπώς, δεν πρέπει να ασκεί επιρροή ούτε στην εκτίμηση που επιτάσσει η [ΟΕΑΑ] ([287]).

Συμπερασματικά, οι ενδείξεις πολιτικού εγκλήματος απεικονίζονται στο διάγραμμα 6 κατωτέρω.

Διάγραμμα 6: Ενδείξεις πολιτικού εγκλήματος

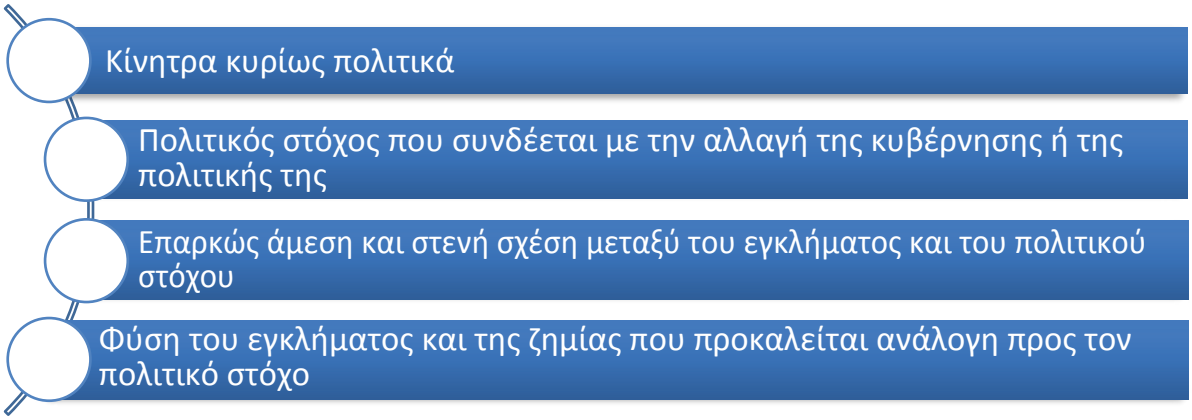

Για παράδειγμα, στην υπόθεση Tamil X, μέλη στρατιωτικής μονάδας των LTTE είχαν σκοπίμως και παρανόμως βυθίσει δικό τους φορτηγό πλοίο, το οποίο μετέφερε πυρομαχικά στη Σρι Λάνκα για χρήση από τους LTTE. Το Ανώτατο Δικαστήριο της Νέας Ζηλανδίας έκρινε ότι, παρότι δεν αμφισβητούνταν ότι η μονάδα των LTTE είχε διαπράξει «σοβαρό έγκλημα», οποιαδήποτε στήριξη μπορεί να είχε παράσχει ο αιτών στη διάπραξη του εγκλήματος αυτού δεν θα μπορούσε να οδηγήσει στον αποκλεισμό του δεδομένου ότι το έγκλημα είχε πολιτικό χαρακτήρα. Παρότι το έγκλημα είχε διαπραχθεί για την αποφυγή της κατάσχεσης του σκάφους από τις ινδικές αρχές, δεν ήταν υπερβολικά απομακρυσμένο από τον σκοπό του ταξιδίου, ο οποίος ήταν η διασφάλιση των πολιτικών στόχων των LTTE υποστηρίζοντας τις ένοπλες δυνατότητές τους στη Σρι Λάνκα. Παρά το γεγονός ότι η βύθιση του σκάφους είχε θέσει σε κίνδυνο τη ζωή των ναυτικών που επέβαιναν σε παρακείμενα ινδικά σκάφη του ναυτικού και της ακτοφυλακής, «δεν [μπορούσε] να εξομοιωθεί με την αδιάκριτη άσκηση βίας κατά αμάχων η οποία θα καθιστούσε τον σύνδεσμο μεταξύ της εγκληματικής συμπεριφοράς και κάθε γενικού πολιτικού σκοπού υπερβολικά απομακρυσμένο». Επομένως, η αποτροπή της κατάσχεσης των πυρομαχικών από «τις ινδικές αρχές που δεν διάκεινται φιλικά προς τους Τίγρεις Ταμίλ» πρέπει να θεωρηθεί ότι «συνδέεται επαρκώς με τους πολιτικούς στόχους ώστε να εμπίπτει σε αυτούς» ([288]).

Αντιθέτως, στην υπόθεση AAS, το UKUT αποφάνθηκε ότι, παρότι η πειρατεία πολιτικού αεροσκάφους από τους αιτούντες ήταν σοβαρό έγκλημα το οποίο είχε πολιτικό σκοπό, και συγκεκριμένα τη διαφυγή από τις πολιτικές διώξεις στο Αφγανιστάν ([289]), η πράξη ήταν υπερβολικά απομακρυσμένη από, ή δεν τελούσε σε αναλογία, προς, τον συγκεκριμένο πολιτικό σκοπό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι:

([287]) Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mengozzi, 2010, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά B και D, ό.π., υποσημείωση 279.
([288]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Νέα Ζηλανδία), απόφαση της 27ης Αυγούστου 2010, The Attorney-General (Minister of Immigration) κατά Tamil X και Refugee Status Appeals Authority, [2010] NZSC 107, σκέψεις 81-100.
([289]) UKUT, 2019, AAS και λοιποί, ό.π., υποσημείωση 162, σκέψεις 118-119.

στο αεροσκάφος επέβαιναν το όλως αθώο πλήρωμα και περίπου εκατό επιβάτες οι οποίοι δεν συνδέονταν με τους αιτούντες ή τις οικογένειές τους. [Επίσης], εκ φύσεως, η πειρατεία ήταν ένα χαοτικό και αβέβαιο γεγονός και […], λόγω της επιβίβασης στο αεροσκάφος με όπλα, ήταν πιθανό να συνεπάγεται τουλάχιστον κίνδυνο τραυματισμού πολιτών. […] [Η] πειρατεία ήταν σοβαρό αδίκημα […] το οποίο προκάλεσε μεγάλο φόβο και αγωνία σε αθώους επιβάτες οι οποίοι κρατήθηκαν για σημαντικό χρονικό διάστημα. Επιπλέον, […] συνετά άτομα που θα αντιμετώπιζαν τον ίδιο θεωρούμενο κίνδυνο [πολιτικής δίωξης από τους Ταλιμπάν] και θα είχαν τα ίδια χαρακτηριστικά [με τους αιτούντες] δεν θα είχαν διαπράξει αεροπειρατεία [αλλά θα είχαν επιλέξει εναλλακτικό τρόπο διαφυγής] ([290]).

3.4.1.3 Δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) σε πράξεις οι οποίες δεν απαγορεύονται βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου όταν τελούνται στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης

Σε **διεθνείς ένοπλες συρράξεις**, τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων ενός εμπόλεμου μέρους (εκτός του ιατρικού προσωπικού και των στρατιωτικών ιερέων) είναι «μάχιμοι» με το δικαίωμα, σύμφωνα με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, να συμμετέχουν απευθείας σε εχθροπραξίες ([291]). Αυτό σημαίνει ότι, εάν συλληφθούν, δεν είναι δυνατόν να ασκηθεί εναντίον τους δίωξη για πράξεις οι οποίες επιτρέπονται βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου —περιλαμβανομένης της θανάτωσης μάχιμων εχθρών ή της καταστροφής θεμιτών στρατιωτικών στόχων που τελούν σε αναλογία προς τον σκοπό τους— ακόμη και αν οι επίμαχες πράξεις θα συνιστούσαν σοβαρό έγκλημα εν καιρώ ειρήνης. Για τους ίδιους λόγους, **πρώην μάχιμος** δεν μπορεί να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) για τον λόγο ότι τέλεσε τις πράξεις αυτές ενώ ήταν μάχιμος.

Σε **μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις**, η κατάσταση είναι διαφορετική. Παρότι το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο παράγει έννομες υποχρεώσεις για όλα τα μέρη σε μια τέτοια σύρραξη —περιλαμβανομένων των ένοπλων ομάδων ανταρτών—, δεν αναγνωρίζει σε αυτά οποιοδήποτε ιδιαίτερο νομικό καθεστώς ([292]). Επομένως, ακόμη και αν ένοπλη ομάδα ανταρτών τηρεί τις υποχρεώσεις της βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, τίποτε δεν εμποδίζει το κράτος στο έδαφος του οποίου διεξάγεται η σύρραξη να ασκήσει δίωξη κατά μελών της ομάδας για τις σχετικές με τη σύρραξη πράξεις τους. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 6 παράγραφος 5, του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ ενθαρρύνει τον περιορισμό των διώξεων προβλέποντας ότι «[κ]ατά τη λήξη των εχθροπραξιών, οι αρχές στην εξουσία θα προσπαθούν να χορηγούν την ευρύτερη δυνατή αμνηστία σε πρόσωπα που συμμετείχαν στην ένοπλη σύρραξη [...]» ([293]).

([290]) UKUT, 2019, AAS και λοιποί, ό.π., υποσημείωση 162, σκέψεις 120-122.

([291]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο Ι), 1125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978), άρθρο 43 παράγραφος 2. Επισημαίνεται ότι οι άμαχοι ενδέχεται επίσης να έχουν το καθεστώς μαχίμων στην εξαιρετική περίπτωση καθολικής στράτευσης (levée en masse): βλ. άρθρο 2 των Κανονισμών της Χάγης που προσαρτώνται στη Σύμβαση (IV) περί των νόμων και εθίμων του κατά ξηράν πολέμου και το προσάρτημά του: Κανονισμοί περί των νόμων και εθίμων του κατά ξηράν πολέμου, 18 Οκτωβρίου 1907 (έναρξη ισχύος: 26 Ιανουαρίου 1910)· ΣΓ (Ι), ό.π., υποσημείωση 167, άρθρο 13 παράγραφος 6· ΣΓ (ΙΙΙ), ό.π., υποσημείωση 167, άρθρο 4Α παράγραφος 6.

([292]) Βλ. την τελευταία παράγραφο του κοινού άρθρου 3.

([293]) Η ΔΕΕΣ αναφέρει ότι σκοπός του άρθρου 6 παράγραφος 5 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ είναι «να παροτρύνει πράξεις συμφιλίωσης οι οποίες μπορούν να συμβάλουν στην αποκατάσταση φυσιολογικών σχέσεων στη ζωή μιας διαιρεμένης χώρας». Βλ. ΔΕΕΣ, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (ICRC, 1987), σ. 1402, περιθωριακή σημείωση 4618 [ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary to Additional Protocol I και Commentary to Additional Protocol II].

Επομένως, καταρχήν, τα κράτη μέλη δεν εμποδίζονται να καθορίζουν ότι πράξη τελεσθείσα σε μη διεθνή ένοπλη σύρραξη συνιστά «σοβαρό έγκλημα» κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ακόμη και όταν η πράξη δεν απαγορευόταν βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Ωστόσο, εάν η πράξη τελούσε σε αναλογία προς τους σκοπούς της, δεν είναι πιθανό να πληροί την προϋπόθεση του «μη πολιτικού» χαρακτήρα για τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β).

Για παράδειγμα, το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας αποφάνθηκε ότι η αναλογικότητα πράξης τελεσθείσας σε μη διεθνή ένοπλη σύρραξη θα πρέπει να εκτιμάται ως προς τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι, εφόσον η πράξη δεν συνιστά έγκλημα πολέμου, το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β), κατά κανόνα, δεν θα εφαρμόζεται ([294]). Η επιτροπή προσφυγών προσφύγων (Commission des recours des réfugiés) της Γαλλίας εφάρμοσε κατ' ουσίαν την ίδια προσέγγιση στην υπόθεση Τσετσένου μαχητή, ο οποίος θεωρήθηκε ότι δεν αποκλειόταν από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Η επιτροπή κατέληξε στη διαπίστωση αυτή διότι οι πράξεις που είχε τελέσει ο αιτών κατά ρωσικών ένοπλων δυνάμεων δεν συνιστούσαν παράβαση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και ο ίδιος είχε θεμιτούς σκοπούς δεδομένου ότι «μπορούσε να θεωρηθεί ότι […] υπερασπίστηκε τον τσετσενικό λαό και την οικογένειά του» ([295]).

3.4.2 Εδαφικό και διαχρονικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β)

Εάν αιτών διεθνή προστασία θεωρείται ατομικά υπεύθυνος για σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα, το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα εάν, και μόνον εάν, το έγκλημα αυτό διαπράχθηκε «**εκτός της χώρας** ασύλου **πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας**, ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα».

Οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει να έχουν υπόψη ότι το εν λόγω στοιχείο β) είναι η μόνη διάταξη του άρθρου 12 παράγραφος 2 η οποία περιέχει εδαφικό και χρονικό περιορισμό.

Επισημαίνεται ότι το άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, στο οποίο αντιστοιχεί το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), προβλέπει μόνον ότι το επίμαχο έγκλημα πρέπει να διαπράχθηκε εκτός της χώρας εισδοχής «πριν ή αφού γίνουν [τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα] δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης», χωρίς να προσθέτει ότι αυτό σημαίνει «τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα». Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η UNHCR θεωρεί ότι η φράση «ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής» δεν συμφωνεί με τη διατύπωση του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([296]).

([294]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2009, BVerwG 10 C 24.08, ό.π., υποσημείωση 106, σκέψη 43.

([295]) Commission des recours des refres d'asile (επιτροπή προσφυγών προσφύγων, Γαλλία), απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, *M S*, προσφυγή αριθ. 552944, στο εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου, Contentieux des réfugiés, Jurisprudence du Conseil d'Etat et de la Cour nationale du droit d'asile, Année 2007, 2008, σ. 99-100 (ανεπίσημη μετάφραση).

([296]) UNHCR, Σχόλια για την οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004, 28 Ιανουαρίου 2005, σ. 28.

Το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προσθέτει ρητά ότι η φράση «πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας» σημαίνει «πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα». Φαίνεται, επομένως, ότι ένα πρόσωπο πρέπει να αποκλειστεί από τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι διέπραξε σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός του οικείου κράτους μέλους ενώ ανέμενε απάντηση σχετικά με την αίτησή του για διεθνή προστασία, ή ακόμη και μετά την απόφαση του συγκεκριμένου κράτους μέλους να του χορηγήσει καθεστώς πρόσφυγα. Ωστόσο, αυτό θα μπορεί να συμβεί μόνον εάν δεν έχει ακόμη χορηγηθεί στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο άδεια διαμονής βασισμένη στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα. Επομένως, το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) φαίνεται να περιλαμβάνει την κατάσταση στην οποία, αφού το κράτος μέλος αναγνώρισε ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο πληροί τις προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα και, επομένως, χορήγησε στο πρόσωπο αυτό το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 13 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το πρόσωπο διαπράττει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός του συγκεκριμένου κράτους μέλους προτού χορηγηθεί σε αυτό άδεια διαμονής βάσει του άρθρου 24 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Σε μια τέτοια κατάσταση, το κράτος μέλος υποχρεούται, βάσει του άρθρου 14 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) να τερματίσει το καθεστώς πρόσφυγα του προσώπου διότι «αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 12» ([297]).

3.5 Πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)]

Το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τον ακόλουθο λόγο αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα.

Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

[…]

γ) είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών όπως ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) συμπληρώνει το γράμμα του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, το οποίο δεν μνημονεύει τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ([298]).

([297]) Σχετικά με το άρθρο 14 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) γενικότερα, βλ. EASO, *Τερματισμός διεθνούς προστασίας: άρθρα 11, 14, 16 και 19 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, ό.π., υποσημείωση 5.

([298]) Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, Σαν Φρανσίσκο, 1945.

Εν αντιθέσει προς το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) δεν υπόκειται σε χρονικούς ή εδαφικούς περιορισμούς. Επομένως, εφαρμόζεται σε πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών οι οποίες τελέστηκαν **εντός** της χώρας ασύλου καθώς και **εκτός** αυτής, **πριν ή αφού** το ενδιαφερόμενο πρόσωπο γίνει δεκτό ως πρόσφυγας.

3.5.1 Νομικός χαρακτηρισμός πράξεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)

Η φράση «πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» έχει την προέλευσή της στην επιφύλαξη που διατυπώνεται στην αναγνώριση του δικαιώματος ασύλου στο άρθρο 14 παράγραφος 2 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του 1948 ([299]).

Άρθρο 14, Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

1) Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.
2) Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί κανείς να το επικαλεστεί σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για **ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ** (η επισήμανση των συντακτών).

Η χρήση του όρου «δίωξη» στο άρθρο 14 παράγραφος 2 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα υποδηλώνει ότι, για τους σκοπούς του άρθρου αυτού, «ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» περιορίζονται σε αξιόποινες πράξεις. Ωστόσο, το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες και του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν περιορίζεται, κατ' ανάγκη, με τον ίδιο τρόπο. Και τούτο, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι, όπως προεκτέθηκε, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι και οι τρεις λόγοι αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) διαρθρώνονται γύρω από την έννοια του σοβαρού «εγκλήματος» ([300]). Επομένως, παρότι είναι σαφές ότι οι πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) πρέπει να είναι παρεμφερούς βαρύτητας με εκείνη των εγκλημάτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) και β) ([301]), γίνεται γενικά δεκτό ότι δεν είναι απαραίτητο να είναι αξιόποινες πράξεις ([302]) και ότι δεν είναι απαραίτητο

([299]) ΓΣΗΕ, Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 10 Δεκεμβρίου 1948, A/RES/217 (III) A. Βλ. S. Kapferer, «Article 14(2) of the Universal Declaration of Human Rights and Exclusion from International Refugee Protection», *Refugee Survey Quarterly* (2008), σ. 53-75.

([300]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψη 46.

([301]) Βλ. για παράδειγμα Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψη 13· UKUT, 2013, AH (Αλγερία), ό.π., υποσημείωση 273, σκέψη 86· ΔΕΕ, 2018, K και HF, ό.π., υποσημείωση 8, σκέψη 46, όπου αναφέρεται ότι «τα εγκλήματα και οι πράξεις [...] του άρθρου 12, παράγραφος 2, της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] θίγουν σοβαρά θεμελιώδεις αξίες, όπως ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στις οποίες, [...] βασίζεται η Ένωση, καθώς και την ειρήνη, η προαγωγή της οποίας αποτελεί σκοπό της Ένωσης». Στην υπόθεση Al-Sirri, τα σχετικά πραγματικά περιστατικά περιλάμβαναν υπόνοια συμμετοχής σε συνωμοσία για τη δολοφονία Αφγανού στρατηγού και υπόνοια συμμετοχής σε ένοπλες επιθέσεις κατά δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών στο Αφγανιστάν. Στην υπόθεση AH, τα σχετικά πραγματικά περιστατικά περιλάμβαναν υπόνοια συμμετοχής σε βομβιστική επίθεση κατά αερολιμένα.

([302]) Βλ.για παράδειγμα, Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2013, BVerwG 10 C 26.12, DE:BVerwG:2013:1911 13U10C26.12.0, σκέψη 15, σχετικά με τρομοκρατία· Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 29ης Μαρτίου 2011, J.S.A. κατά Ministry of Interior, 6 Azs 40/2010-70, σκέψη 33, σχετικά με συνεργασία με κουβανικές δυνάμεις ασφαλείας (στην τσεχική γλώσσα)· [Εφετείο Μεταναστευτικών Υποθέσεων, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 7ης Μαΐου 2004, KK (Article 1F(c)) [2004] UKIAT 101, σκέψη 88, σχετικά με τρομοκρατία· UKUT, απόφαση της 2ας Μαρτίου 2016, Hany Youssef κατά Secretary of State for the Home Department [2016] UKUT 00137 (IAC), σκέψη 20, σχετικά με τρομοκρατία, η οποία επικυρώθηκε από το England and Wales Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας), απόφαση της 26ης Απριλίου 2018, Hany El-Sayed El-Sebat Youssef και N2 κατά Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 933, σκέψεις 68-77.

να ασκείται δίωξη κατά του αιτούντος λόγω της πράξης αυτής. Επιπλέον, παρότι υποθέτει ότι οι πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών πρέπει να έχουν αξιόποινο χαρακτήρα, η UNHCR δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες πράξεις οι οποίες δεν συνιστούν εγκλήματα ([303]).

3.5.2 Ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)

Η αιτιολογική σκέψη 31 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αναφέρει τα εξής σχετικά με τις «πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών».

Αιτιολογική σκέψη 31 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Πράξεις αντιβαίνουσες προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών εκτίθενται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας, οι οποίες δηλώνουν ότι «οι τρομοκρατικές πράξεις, μέθοδοι και πρακτικές αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» και ότι «η ενσυνείδητη χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η εξώθηση σε τρομοκρατικές πράξεις αντιβαίνουν ομοίως στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών».

Μέχρι τώρα, το ΔΕΕ έχει εξετάσει την εφαρμογή του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) μόνον στο πλαίσιο της τρομοκρατίας, το οποίο θα εξετασθεί, επομένως, πρώτα (βλ. ενότητα 3.5.2.1). Πάντως, λαμβανομένου υπόψη του εύρους των σκοπών και των αρχών των Ηνωμένων Εθνών που παρατίθενται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ([304]), είναι σαφές ότι στο πεδίο του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) δεν εμπίπτει μόνον συμπεριφορά η οποία υπάγεται στην έννοια της τρομοκρατίας. Επομένως, τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, όπως έχουν καθοριστεί από τα δικαστήρια των κρατών μελών, εξετάζονται στην ενότητα 3.5.2.2.

3.5.2.1 Η τρομοκρατία ως πράξη αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών

Στην παρούσα ενότητα προϋποτίθεται ότι ο αναγνώστης είναι εξοικειωμένος με το περιεχόμενο της ενότητας 3.1.1, στην οποία γίνονται διάφορες βασικές επισημάνσεις σχετικά με την «τρομοκρατία» στο πλαίσιο του αποκλεισμού οι οποίες δεν θα επαναληφθούν εδώ.

([303]) Βλ. UNHCR, UNHCR intervention before the Supreme Court of the United Kingdom in the cases of Yasser al-Sirri (Appellant) v Secretary of State for the Home Department (Respondent) and DD (Afghanistan) (Appellant) v Secretary of State for the Home Department (Respondent), 23 Μαρτίου 2012, σκέψη 17.

([304]) Βλ. προσάρτημα Γ: Επιλεγμένες σχετικές διεθνείς νομικές διατάξεις για το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

Όπως προαναφέρθηκε, έως τώρα, το ΔΕΕ εξέτασε στη νομολογία του την εφαρμογή του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) μόνον στο πλαίσιο της τρομοκρατίας. Στην υπόθεση B και D, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι προκύπτει σαφώς από τις αποφάσεις 1373 (2001) ([305]) και 1377 (2001) ([306]) του ΣΑΗΕ ότι «οι **πράξεις διεθνούς τρομοκρατίας** ανεξαρτήτως της συμμετοχής κάποιου κράτους, αντιβαίνουν εν γένει στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» ([307]). Στην υπόθεση Lounani, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι από την απόφαση 1377 (2001) του ΣΑΗΕ προκύπτει περαιτέρω ότι «**η χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η προπαρασκευή των ενεργειών της διεθνούς τρομοκρατίας, καθώς και κάθε μορφή σχετικής υποστηρίξεως**» συνιστούν επίσης πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών ([308]). Εξάλλου, από την απόφαση 1624 (2005) του ΣΑΗΕ ([309]) συνάγεται ότι:

> οι πράξεις που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών δεν περιορίζονται στις «τρομοκρατικές ενέργειες, μεθόδους και πρακτικές». Πράγματι, το Συμβούλιο Ασφαλείας καλεί με [το ψήφισμα] αυτό όλα τα κράτη, προκειμένου να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που υπέχουν βάσει του διεθνούς δικαίου, να στερήσουν το άσυλο και να προσαγάγουν στη δικαιοσύνη «οποιονδήποτε στηρίζει τη χρηματοδότηση, την οργάνωση, την προπαρασκευή ή τη διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών, συνεργεί, μετέχει ή επιχειρεί να συμμετάσχει σε αυτές ή παρέχει καταφύγιο στους αυτουργούς τους». Επιπλέον, […] [η απόφαση αυτή] καλεί τα κράτη να αρνηθούν την παροχή ασύλου σε οποιοδήποτε πρόσωπο για το οποίο υφίστανται αξιόπιστα και βάσιμα στοιχεία περί του ότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι το πρόσωπο αυτό ευθύνεται για υποκίνηση τρομοκρατικής ενέργειας ή τρομοκρατικών ενεργειών.
>
> Ως εκ τούτου, ο όρος «πράξεις που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών», κατά το άρθρο 1, τμήμα ΣΤ', στοιχείο γ', της Συμβάσεως της Γενεύης και το άρθρο 12, παράγραφος2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83, δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως έχων την έννοια ότι αφορά μόνον τις τρομοκρατικές πράξεις, όπως αυτές ορίζονται επακριβώς [στις αποφάσεις] του Συμβουλίου Ασφαλείας (στο εξής: τρομοκρατικές πράξεις) ([310]).

Το ΔΕΕ επισήμανε σε σχέση με την υπόθεση Lounani στην κύρια δίκη ότι η απόφαση 2178 (2014) ([311]) του ΣΑΗΕ αναφέρεται στο φαινόμενο των αλλοδαπών ένοπλων τρομοκρατών, συγκεκριμένα δε στα «άτομα τα οποία μεταβαίνουν σε κράτος διαφορετικό του κράτους διαμονής ή ιθαγενείας τους, με σκοπό την τέλεση, την οργάνωση ή την προπαρασκευή τρομοκρατικών πράξεων» ([312]). Στην εν λόγω απόφαση εκφράζεται ανησυχία όσον αφορά «τα [διεθνή] δίκτυα που έχουν οργανωθεί από τις τρομοκρατικές οντότητες και τα οποία καθιστούν δυνατή σε αυτές τη μεταξύ κρατών μετακίνηση ενόπλων κάθε ιθαγένειας και την κυκλοφορία των αναγκαίων για αυτές πόρων» ([313]). Επιπλέον, καλούνται τα κράτη να λαμβάνουν διάφορα αντίμετρα, μεταξύ άλλων ώστε να αποτρέπουν και να καταστέλλουν τις ακόλουθες δραστηριότητες:

([305]) Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1373 (2001), ό.π., υποσημείωση 127.
([306]) Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1377 (2001) (12 Νοεμβρίου 2001) UN Doc S/RES/1377(2001).
([307]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 83 (η επισήμανση των συντακτών). Βλ. επίσης σκέψη 84, όπου επισημαίνεται ότι οι εν λόγω πράξεις τρομοκρατίας ήταν «διεθνών διαστάσεων».
([308]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 46.
([309]) Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1624 (2005) (14 Σεπτεμβρίου 2005) UN Doc S/RES/1624(2005).
([310]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψεις 47 και 48.
([311]) ΣΑΗΕ, Απόφαση 2178 (2014) (24 Σεπτεμβρίου 2014) UN Doc S/RES/2178(2014).
([312]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 67.
([313]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 67.

> τη στρατολόγηση, την οργάνωση, τη μεταφορά ή τον εξοπλισμό ατόμων τα οποία μεταβαίνουν σε κράτος διαφορετικό του κράτους διαμονής ή του κράτους ιθαγενείας τους με σκοπό, ιδίως, την τέλεση, τον σχεδιασμό ή την προπαρασκευή τρομοκρατικών πράξεων ([314]).

Επομένως, ακόμη και αν δεν τέλεσε διεθνή τρομοκρατική πράξη ούτε είναι ο ηθικός αυτουργός ούτε συμμετείχε ως συνεργός σε διεθνή τρομοκρατική πράξη, ο αιτών διεθνή προστασία θα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι εκτέλεσε, ήταν ο ηθικός αυτουργός ή συμμετείχε ως συνεργός καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο στις ως άνω δραστηριότητες ([315]).

Τόσο στην υπόθεση B και D όσο και στην υπόθεση Lounani το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι οι επίμαχες τρομοκρατικές πράξεις είχαν **διεθνή διάσταση** η οποία συνέβαλε στην υπαγωγή των σχετικών πράξεων στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) ([316]). Αυτό αντιδιαστέλλεται προς την τρομοκρατική συμπεριφορά η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β), σε σχέση με την οποία το ΔΕΕ δεν διατύπωσε καμία τέτοια παρατήρηση ([317]). Συγκεκριμένα, στην υπόθεση Lounani, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι οι ακόλουθες ενδείξεις έπρεπε να ληφθούν υπόψη, μεταξύ άλλων, για να καθοριστεί αν ο αναιρεσίβλητος της κύριας δίκης αποκλείστηκε από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ).

> [Ε]πισημαίνεται ότι, κατά την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου, ο M. Lounani ήταν ηγετικό μέλος τρομοκρατικής ομάδας διεθνούς εμβέλειας, η οποία καταχωρίσθηκε, στις 10 Οκτωβρίου 2002, στον καταρτισθέντα από τα Ηνωμένα Έθνη κατάλογο προσώπων και οντοτήτων σε βάρος των οποίων επιβάλλονται κυρώσεις και η οποία εξακολουθεί να περιλαμβάνεται στον κατάλογο αυτό, ο οποίος έχει έκτοτε ενημερωθεί. Οι δραστηριότητές του λειτουργικής υποστηρίξεως των δραστηριοτήτων της ομάδας αυτής αποκτούν διεθνή διάσταση, καθόσον ενέχεται στην πλαστογραφία διαβατηρίων και στην παροχή συνδρομής σε εθελοντές οι οποίοι επιθυμούσαν να μεταβούν στο Ιράκ ([318]).

Κατά το Συμβούλιο της Επικρατείας της Γαλλίας:

> [Ε]άν πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα μπορούν να εμπίπτουν στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, τρομοκρατικές πράξεις **διεθνούς κλίμακας, όσον αφορά τη βαρύτητα, τον διεθνή αντίκτυπο και τις συνέπειες για την ειρήνη και τη διεθνή ασφάλεια** μπορούν επίσης να ισοδυναμούν με πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, κατά την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([319]).

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφασή του κατώτερο ιεραρχικά δικαστήριο είχε κρίνει ότι υπήρχαν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι ο αιτών είχε τελέσει πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών κατά την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Το κατώτερο

([314]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψεις 68 και 69.
([315]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 70.
([316]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 84· ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 74.
([317]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 81.
([318]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 74.
([319]) Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), απόφαση της 11ης Απριλίου 2018, M A, προσφυγή αριθ. 402242, FR:CECHR:2018:402242.20180411 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψη 2, ανεπίσημη μετάφραση για την παρούσα δικαστική ανάλυση (η επισήμανση των συντακτών).

ιεραρχικά δικαστήριο είχε διαπιστώσει ότι στον αιτούντα είχαν απαγγελθεί κατηγορίες για αδικήματα σχετικά με βίαιη πράξη του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PKK), κατά την οποία είχαν ριφθεί βόμβες Μολότοφ στις εγκαταστάσεις τουρκικής πολιτιστικής οργάνωσης στη Γαλλία. Είχε επίσης κρίνει ότι η πράξη αυτή είχε χαρακτηριστεί από τον εισαγγελέα «τρομοκρατική» και εντασσόταν σε σειρά βίαιων πράξεων τις οποίες είχε τελέσει στην Ευρώπη το PKK, το οποίο θεωρούνταν από την ΕΕ τρομοκρατική οργάνωση. Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναίρεσε την απόφαση του κατώτερου ιεραρχικά δικαστηρίου, με την αιτιολογία ότι αυτό δεν είχε εκτιμήσει τη σοβαρότητα της επίμαχης πράξης σε σχέση με τη διεθνή διάστασή της ([320]).

Όπως προεκτέθηκε, γίνεται γενικά δεκτό ότι **όλες** οι πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών —όχι μόνον εκείνες που υπάγονται στην έννοια της τρομοκρατίας— πρέπει να έχουν διεθνή διάσταση.

3.5.2.2 Παραδείγματα πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών

Γίνεται γενικά δεκτό ότι πράξη η οποία προσβάλλει τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών πρέπει να χαρακτηρίζεται από επαρκή βαρύτητα και να έχει διεθνή αντίκτυπο προκειμένου να εμπίπτει στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ). Η UNHCR το έχει θέσει ως εξής:

> Οι αρχές και οι σκοποί του Ο.Η.Ε. εκφράζονται με μυριάδες τρόπους, για παράδειγμα με την υιοθέτηση πολυμερών συμβάσεων υπό την αιγίδα της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. και αποφάσεων από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Όμως, δεν συνάδει με τον σκοπό και το αντικείμενο της διάταξης κάθε ενέργεια αντίθετη με αυτά τα κείμενα, ως εμπίπτουσα στο [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες]. Φαίνεται μάλλον ότι το [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ)] εφαρμόζεται [μόνο] σε ενέργειες που προσβάλλουν θεμελιωδώς τους σκοπούς και τις αρχές του Ο.Η.Ε. **Κατά συνέπεια, το [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ)] εφαρμόζεται [μόνο] σε εξαιρετικές περιστάσεις, όταν πρόκειται για ενέργειες που πλήττουν τη βάση της συνύπαρξης της διεθνούς κοινότητας** υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε. Οι λέξεις κλειδιά του [άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ)] —«ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του Ο.Η.Ε.»— πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά και να εφαρμόζονται μόνον στις καταστάσεις όπου μια πράξη και οι συνέπειές της πληρούν υψηλού επιπέδου προϋποθέσεις **που πρέπει να καθορισθούν ανάλογα με τη σοβαρότητά της, τον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκε, τις διεθνείς συνέπειές της, τους μακροπρόθεσμους στόχους της και τις συνέπειες για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Έτσι, εγκλήματα που πλήττουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και τις ειρηνικές σχέσεις των κρατών πρέπει να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής αυτής της ρήτρας, όπως επίσης και οι σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου** ([321]).

Εν συντομία, σύμφωνα με τη UNHCR:

> Το άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ) [της Σύμβασης για τους πρόσφυγες] εφαρμόζεται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις όταν πρόκειται για ενέργειες που πλήττουν τη βάση της

([320]) Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), απόφαση της 11ης Απριλίου 2018, M A, προσφυγή αριθ. 402242, FR:CECHR:2018:402242.20180411 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψεις 1-3, ανεπίσημη μετάφραση για την παρούσα δικαστική ανάλυση.

([321]) UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, παράγραφος 47 (η επισήμανση των συντακτών).

> συνύπαρξης της διεθνούς κοινότητας. Η εν λόγω δραστηριότητα πρέπει να έχει διεθνή διάσταση. Εγκλήματα που πλήττουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και τις ειρηνικές σχέσεις των κρατών, καθώς και οι σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου πρέπει να εμπίπτουν στη συγκεκριμένη κατηγορία ([322]).

Τα δικαστήρια των κρατών μελών έχουν εφαρμόσει κατ' ουσίαν την ίδια προσέγγιση, με μερικές διαφορές ως προς ορισμένες λεπτομέρειες.

Για παράδειγμα, την προσέγγιση της UNHCR έχουν υποστηρίξει ρητώς το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου ([323]) καθώς και το εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου της Γαλλίας ([324]), κατόπιν παρεμφερούς άποψης που υιοθέτησε το Συμβούλιο της Επικρατείας της Γαλλίας ([325]).

Παραπέμποντας, μεταξύ άλλων, στην πρωτοποριακή απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου του Καναδά στην υπόθεση Pushpanathan ([326]), το Ανώτατο Δικαστήριο της Τσεχίας εκτιμά ότι οι πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών περιλαμβάνουν: i) πράξεις οι οποίες έχουν ρητώς οριστεί ως τέτοιες από τα Ηνωμένα Έθνη· και ii) πράξεις οι οποίες συνιστούν αρκούντως σοβαρές και συστηματικές προσβολές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ώστε να ισοδυναμούν με δίωξη ([327]). Στην απόφαση του τσεχικού δικαστηρίου, τα πραγματικά περιστατικά περιλάμβαναν συνεργασία με κουβανικές δυνάμεις ασφαλείας και παροχή σε αυτές πληροφοριών σχετικά με τις δραστηριότητες άλλων Κουβανών διαμενόντων στο εξωτερικό, ειδικότερα όσον αφορά τις επαφές τους με πρόσωπα από «Δυτικές» χώρες ή όσον αφορά τις προθέσεις τους να ταξιδέψουν (ή να μεταναστεύσουν) στη Δύση. Στην υπόθεση Pushpanathan, το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά είχε αποφανθεί στο πνεύμα αυτό όταν καθόρισε αν η διακίνηση ναρκωτικών αντέβαινε στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Όσον αφορά **πράξεις οι οποίες ορίζονται ρητώς ως πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών**, το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά αποφάνθηκε ως εξής:

> […] [Ο]σάκις σε ευρέως αποδεκτή διεθνή συμφωνία ή απόφαση των Ηνωμένων Εθνών ορίζεται ρητώς ότι η τέλεση ορισμένων πράξεων αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, τότε υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι οι πράξεις αυτές θα εμπίπτουν στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ). Τόσο η *Δήλωση σχετικά με την προστασία όλων των προσώπων από τη βίαιη εξαφάνιση* (ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 47/133, 18 Δεκεμβρίου 1992, άρθρο 1 παράγραφος 1), όσο και η *Δήλωση σχετικά με την προστασία όλων των προσώπων από βασανιστήρια και άλλες μορφές βάναυσης, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας* (ψήφισμα της Γενικής

([322]) UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 13, ό.π., υποσημείωση 70, παράγραφος 17.
([323]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψεις 14 και 38.
([324]) Βλ. εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), αποφάσεις της 25ης Ιουνίου 2019, τμήμα μείζονος συνθέσεως, Mme I, προσφυγή αριθ. 180287385, σκέψεις 9-12 και της 30ής Αυγούστου 2019, M. A, προσφυγή αριθ. 18052314, σκέψεις 6-9. Οι δύο υποθέσεις αφορούσαν Νιγηριανούς δικαιούχους διεθνούς προστασίας, των οποίων το καθεστώς προστασίας επιχείρησε να ανακαλέσει το OFPRA επειδή συμμετείχαν σε μαστροπεία στο πλαίσιο δικτύου πορνείας. Στην πρώτη υπόθεση, η Mme I είχε εμπλακεί προσωπικά σε δίκτυο εμπορίας ανθρώπων, αλλά θεωρήθηκε ότι το χαμηλό επίπεδο ευθύνης που της καταλογίστηκε δεν ανερχόταν σε επίπεδο σοβαρότητας ή ατομικής ευθύνης που συνεπαγόταν τον αποκλεισμό της βάσει του άρθρου 1 ΣΤ γ). (Ωστόσο, το καθεστώς επικουρικής προστασίας της Mme I ανακλήθηκε με την αιτιολογία ότι είχε διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα.) Αντιθέτως, στη δεύτερη υπόθεση, το δικαστήριο έκρινε ότι, λαμβανομένης υπόψη της υψηλής θέσης του M. A και της ευθύνης που είχε σε διεθνή δίκτυο πορνείας, θα έπρεπε να αποκλειστεί βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ). Το δικαστήριο έκρινε ότι είχε διευθύνει το δίκτυο με άλλα πρόσωπα, μεταξύ άλλων μέσω υψηλού επιπέδου επαφών με ανώτερους διοικητικούς και διπλωματικούς κύκλους, ότι το δίκτυο είχε μεγάλο αριθμό θυμάτων και ότι στον M. A είχαν επιβληθεί πολλές βαριές ποινές για διάφορα εγκλήματα. Επομένως, το καθεστώς πρόσφυγα του M. A ανακλήθηκε.
([325]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 11ης Απριλίου 2018, προσφυγή αριθ. 410897, FR:CECHR:2018:410897.20180411, σκέψη 2 (στη γαλλική γλώσσα).
([326]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 4ης Ιουνίου 1998, Veluppillai Pushpanathan κατά Minister of Citizenship and Immigration, [1998] SCR 982.
([327]) Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), 2011, J.S.A., ό.π., υποσημείωση 302, σκέψη 34 (στην τσεχική γλώσσα).

> Συνέλευσης 3452 (XXX), 9 Δεκεμβρίου 1975, άρθρο 2), καθώς και η Συμπληρωματική Δήλωση για τη *Δήλωση σχετικά με μέτρα εξάλειψης της διεθνούς τρομοκρατίας* του 1994 (ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 51/210, 16 Ιανουαρίου 1997, παράρτημα, άρθρο 2), ορίζουν πράξεις οι οποίες αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Όταν οι εν λόγω δηλώσεις ή αποφάσεις εκφράζουν εύλογη συναίνεση της διεθνούς κοινότητας, ο χαρακτηρισμός αυτός θα πρέπει να θεωρείται καθοριστικός.
>
> Ομοίως, και άλλες πηγές του διεθνούς δικαίου μπορούν να έχουν σημασία όταν ένα δικαστήριο καθορίζει αν μια πράξη εμπίπτει στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ). Για παράδειγμα, πειστικές μπορεί να είναι οι διαπιστώσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου. Στην υπόθεση United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (Διπλωματικό και Προξενικό Προσωπικό των Ηνωμένων Πολιτειών στην Τεχεράνη), Συλλογή ΔΔ 1980, σ. 3, σκέψη 91, το ΔΔ διαπίστωσε τα εξής:
>
> «Η υπαίτια στέρηση της ελευθερίας ανθρώπων και ο φυσικός περιορισμός τους υπό δυσχερείς συνθήκες είναι καθεαυτές πράξεις προδήλως ασυμβίβαστες με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών καθώς και με τις θεμελιώδεις αρχές που διατυπώνονται στην Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα».
>
> Το Διεθνές Δικαστήριο χρησιμοποίησε ακόμη πιο αυστηρή γλώσσα στη συμβουλευτική γνώμη σχετικά με τις έννομες συνέπειες της συνεχιζόμενης παρουσίας της Νότιας Αφρικής στη Ναμίμπια (Νοτιοδυτική Αφρική) για τα κράτη παρά την απόφαση 276 (1970) του Συμβουλίου Ασφαλείας [*Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*], Συλλογή ΔΔ 1971, σ. 16, σκέψη 131, διαπιστώνοντας ότι η πολιτική του απαρτχάιντ «συνιστά άρνηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων [και] κατάφωρη παράβαση των σκοπών και των αρχών του Χάρτη» ([328]).

Εν συνεχεία, το Διεθνές Δικαστήριο έκρινε ότι η διακίνηση ναρκωτικών δεν πληρούσε το ως άνω κριτήριο.

> […] Δεν υπάρχει καμία ένδειξη στο διεθνές δίκαιο ότι η διακίνηση ναρκωτικών, σε οποιαδήποτε κλίμακα, πρέπει να θεωρείται ως αντιβαίνουσα στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Ο αναιρεσίβλητος προσκόμισε αποδεικτικά στοιχεία κατά τα οποία η διεθνής κοινότητα είχε αναπτύξει συντονισμένη προσπάθεια για την πάταξη της διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω διαφόρων συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών, δηλώσεων και οργάνων. Ωστόσο, δεν μπόρεσε να υποδείξει οποιαδήποτε ρητή δήλωση κατά την οποία η διακίνηση ναρκωτικών αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών ούτε απέδειξε ότι οι πράξεις αυτές θα πρέπει να ληφθούν υπόψη όταν λαμβάνεται απόφαση χορήγησης ασύλου σε πρόσφυγα. Μια τέτοια ρητή δήλωση θα εξέφραζε την κρίση της διεθνούς κοινότητας ότι οι πράξεις αυτές θα πρέπει να θεωρούνται ισοδύναμες με σοβαρές, συστηματικές και συστημικές προσβολές των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι οποίες συνιστούν δίωξη ([329]).

([328]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), 1998, Pushpanathan, ό.π., υποσημείωση 323, σκέψεις 66 και 67.
([329]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), 1998, Pushpanathan, ό.π., υποσημείωση 323, σκέψη 69.

Σχετικά με τις **πράξεις που συνιστούν αρκούντως σοβαρές και συστηματικές προσβολές θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων ώστε να ισοδυναμούν με δίωξη**, το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά αποφάνθηκε ως εξής.

> Η δεύτερη κατηγορία πράξεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) είναι εκείνες τις οποίες το ίδιο το δικαστήριο είναι ικανό να χαρακτηρίσει σοβαρές, συστηματικές και συστημικές προσβολές ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συνιστούν δίωξη. Η ανάλυση αυτή περιλαμβάνει ένα πραγματικό και ένα νομικό σκέλος. Το δικαστήριο πρέπει να εκτιμήσει τον χαρακτηρισμό του κανόνα δικαίου που αποτελεί αντικείμενο της παράβασης. Όταν ο κανόνας δικαίου που αποτελεί αντικείμενο της παράβασης προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό την ουσία των πολυτιμότερων αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και η παράβαση αναγνωρίζεται ως αμέσως υποκείμενη σε διεθνή καταδίκη και τιμωρία, ακόμη και μια μεμονωμένη παράβαση θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποκλεισμό βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ). Ο χαρακτηρισμός της παράβασης του κανόνα δικαίου ως αδικήματος οικουμενικής δικαιοδοσίας θα είναι πειστική ένδειξη ότι ακόμη και μεμονωμένη παράβαση συνιστά δίωξη. Προς τούτο, εάν η διεθνής κοινότητα ενέκρινε κάποτε το *Σχέδιο Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*, UN Doc. A/CN.4/L.491/Rev.2, το οποίο υπάγει επί του παρόντος τη διακίνηση ναρκωτικών στη δικαιοδοσία του, μαζί με εγκλήματα πολέμου, βασανιστήρια και γενοκτονία, θα αυξάνονταν σημαντικά οι πιθανότητες να μπορεί ένα δικαστήριο να διαπιστώσει σοβαρή προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων λόγω των δραστηριοτήτων αυτών.
>
> Σοβαρή και συστηματική προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί επίσης να προκύψει από ιδιαίτερα ακραία πραγματική κατάσταση, περιλαμβανομένης της έκτασης της συνέργειας του αιτούντος. Η εκτίμηση των πραγματικών περιστάσεων της προσβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και της φύσης του δικαιώματος που προσβλήθηκε θα παρέχει στο εθνικό δικαστήριο τη δυνατότητα να καθορίσει το ίδιο, για παράδειγμα, ότι τα γεγονότα στην περίπτωση της λήψης ομήρων στην Τεχεράνη επιβάλλουν τον αποκλεισμό βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) ([330]).

Το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά έκρινε ότι η διακίνηση ναρκωτικών δεν πληρούσε επίσης το δεύτερο αυτό κριτήριο.

> Στην υπόθεση αυτή δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι η διακίνηση ναρκωτικών προσεγγίζει την ουσία, ή έστω αποτελεί μέρος, των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο αναιρεσίβλητος θέλησε να επιστήσει την προσοχή του Ανωτάτου Δικαστηρίου σε μια νέα κατηγορία διεθνούς αδικήματος, την οποία προσδιόρισε ο M. C. Bassiouni, με την ονομασία «εγκλήματα διεθνούς ενδιαφέροντος» (crimes of international concern) [*International Criminal Law*, τ. 1, *Crimes* (1986), σ. 135-63]. Τα «εγκλήματα» αυτά έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία υποδεικνύουν ότι η διεθνής κοινότητα αντιλαμβάνεται τη διάπραξή τους ως ιδιαίτερα σοβαρή και επιβάλλουσα άμεση κύρωση· ωστόσο, ο πήχης φαίνεται να έχει τοποθετηθεί πολύ χαμηλά, καθώς περιλαμβάνονται σε αυτά κατηγορίες αδικημάτων όπως «παρέμβαση σε υποβρύχια καλώδια» και «προστασία του περιβάλλοντος» καθώς και η διακίνηση ναρκωτικών και οκτώ άλλες κατηγορίες αδικημάτων ([331]).

([330]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), 1998, Pushpanathan, ό.π., υποσημείωση 323, σκέψεις 70 και 71. Επισημαίνεται ότι το Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, δεν περιέλαβε τελικώς τη διακίνηση ναρκωτικών στα εγκλήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ.

([331]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), 1998, Pushpanathan, ό.π., υποσημείωση 323, σκέψη 72.

Το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάνθηκε στην υπόθεση Al-Sirri ότι η κατηγοριοποίηση από το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών δεν έχει εξαντλητικό χαρακτήρα ([332]), καθώς καμία από τις δύο ως άνω κατηγορίες που προσδιόρισε το καναδικό δικαστήριο δεν κάλυπτε επίθεση κατά της πρώην διεθνούς δύναμης για την προαγωγή της ασφάλειας (ISAF) στο Αφγανιστάν. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η εντολή της ISAF θεσπίστηκε και ανανεώθηκε με διαδοχικές αποφάσεις του ΣΑΗΕ, το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου έκρινε ότι επίθεση κατά της ISAF ήταν, καταρχήν, ικανή να συνιστά πράξη που αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Το δικαστήριο κατέληξε στη διαπίστωση αυτή διότι σκοπός της επίθεσης αυτής ήταν να παρεμποδιστούν οι θεμελιώδεις στόχοι και οι σκοποί της ISAF οι οποίοι ανταποκρίνονταν στον σκοπό της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που προβλέπεται στο άρθρο 1 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Το δικαστήριο έκρινε ότι συναφώς δεν ασκούσε επιρροή το γεγονός ότι η ISAF ήταν μάχιμη δύναμη και, επομένως, δεν τύγχανε, βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, της ίδιας προστασίας κατά επιθέσεων με αυτήν που απολαύει ειρηνευτική δύναμη των Ηνωμένων Εθνών. Δεν ασκούσε επίσης επιρροή το αν η επίθεση συνιστούσε έγκλημα πολέμου ή άλλο έγκλημα βάσει του διεθνούς δικαίου ([333]).

Συμπεράσματα ανάλογα αυτών στα οποία κατέληξε το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου είχε επίσης εξαγάγει προηγουμένως το Ανώτερο Δικαστήριο της Ιρλανδίας ([334]).

Το ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας έχει δώσει έμφαση στις αποφάσεις του ΣΑΗΕ που εκδίδονται δυνάμει του κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

> Οι σκοποί και οι αρχές των Ηνωμένων Εθνών που έχουν σημασία για τον λόγο αποκλεισμού που προβλέπεται στο [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ και στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες] καθορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών […]. Στο προοίμιο και στο άρθρο 1 του Χάρτη ορίζεται ο στόχος της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Στο κεφάλαιο VII του Χάρτη (άρθρα 39 έως 51) ρυθμίζονται τα μέτρα που λαμβάνονται σε περίπτωση απειλής της ειρήνης, διατάραξης της ειρήνης και επιθετικών πράξεων. Κατά το άρθρο 39 του Χάρτη, είναι καθήκον του Συμβουλίου Ασφαλείας να αποφαίνεται για την ύπαρξη απειλής κατά της ειρήνης, διατάραξης της ειρήνης ή για επιθετική πράξη. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη [των Ηνωμένων Εθνών], η έκδοση αποφάσεων από το Συμβούλιο Ασφαλείας δυνάμει του κεφαλαίου VII του Χάρτη συνιστά άσκηση της κύριας αρμοδιότητας αυτού του διεθνούς οργάνου για τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας σε διεθνές επίπεδο, αρμοδιότητα η οποία, δυνάμει του κεφαλαίου VII, περιλαμβάνει την εξουσία προσδιορισμού των απειλών κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας (ΔΕΕ, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, τμήμα μείζονος συνθέσεως — υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, Kadi *και* Al Barakaat — Συλλογή 2008, σκέψη 294) ([335]).

Η υπόθεση της οποίας επιλήφθηκε το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας αφορούσε καταχρήσεις εκ μέρους μάχιμων μονάδων των Forces démocratiques de

([332]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψη 67.
([333]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψεις 59-68.
([334]) High Court (Ανώτερο Δικαστήριο, Ιρλανδία), 2011, AB, ό.π., υποσημείωση 22, σκέψεις 55 και 56.
([335]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2011, 10 C 2.10, ό.π., υποσημείωση 156, σκέψη 35, μετάφραση από το δικαστήριο.

libération du Rwanda (FDLR) στο ανατολικό τμήμα της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό. Το δικαστήριο έκρινε τα εξής:

> Στην απόφαση 1493 (2003) της 28ης Ιουλίου 2003, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αποφάνθηκε ότι η ένοπλη σύρραξη στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό αποτελούσε απειλή για τη διεθνή ειρήνη και θεμελίωσε ρητά την ενέργειά του στο κεφάλαιο VII του Χάρτη (αιτιολογική αναφορά πριν από το σημείο 1). Με τον τρόπο αυτό, αναφέρθηκε στη συνέχιση των εχθροπραξιών στο ανατολικό τμήμα της χώρας και στις συνακόλουθες σοβαρές προσβολές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παραβάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Καταδικάζει έντονα «τις πράξεις βίας που τελούνται συστηματικά κατά αμάχων, περιλαμβανομένων των σφαγών, καθώς και άλλων φρικαλεοτήτων και παραβάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικότερα των πράξεων σεξουαλικής βίας κατά γυναικών και κοριτσιών, και τονίζει την ανάγκη να παραπεμφθούν ενώπιον της δικαιοσύνης οι υπεύθυνοι, περιλαμβανομένων εκείνων που βρίσκονται σε θέσεις διοίκησης» (σημείο 8 της απόφασης). Επιπλέον, το Συμβούλιο Ασφαλείας επέβαλε εμπάργκο όπλων για να εμποδίσει την περαιτέρω εισαγωγή όπλων και σχετικού υλικού στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (σημείο 20 της απόφασης). Είναι, επομένως, σαφές ότι οι ένοπλες συρράξεις στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, στις οποίες συμμετέχουν οι FDLR, συνιστούν διατάραξη της διεθνούς ειρήνης, έστω και αν τα εθνικά δικαστήρια δεν έχουν το δικαίωμα να διενεργήσουν έλεγχο σχετικά. Επιπλέον, στην απόφασή του, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών διαπιστώνει ότι η διατάραξη της διεθνούς ειρήνης είναι, σε κάθε περίπτωση, επίσης αποτέλεσμα των φρικαλεοτήτων και των παραβάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που προσδιορίζονται περαιτέρω στην απόφαση καθώς και της εισαγωγής όπλων στην περιοχή της σύρραξης. Επομένως, αυτές οι πράξεις διατάραξης της ειρήνης αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών ([336]).

Άλλα παραδείγματα πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών από τη νομολογία των δικαστηρίων των κρατών μελών είναι τα εξής:

— συμμετοχή σε εμπορία ανθρώπων, εφόσον η πράξη του ενδιαφερόμενου προσώπου είναι αρκούντως σοβαρή ([337]),

— βασανισμός απαχθέντος υπαλλήλου των Ηνωμένων Εθνών ([338]),

— αναγκαστική στρατολόγηση ανηλίκων άνω των 15 ετών, δεδομένου ότι το άρθρο 4 παράγραφος 1 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σε σχέση με την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλη σύρραξη ([339]) προβλέπει ότι «[έ]νοπλες ομάδες, που διαφέρουν από τις ένοπλες δυνάμεις ενός Κράτους, δεν θα πρέπει υπό καμία συνθήκη να στρατολογούν ή να χρησιμοποιούν σε εχθροπραξίες πρόσωπα κάτω της ηλικίας των 18 ετών» ([340]).

([336]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2011, 10 C 2.10, ό.π. υποσημείωση 156, σκέψη 36, μετάφραση από το δικαστήριο.

([337]) Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), 2019, τμήμα μείζονος συνθέσεως, Mme I, προσφυγή αριθ. 180287385, ό.π., υποσημείωση 321, σκέψεις 8-13 (στη γαλλική γλώσσα).

([338]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 7ης Ιουνίου 2017, Mme B, προσφυγή αριθ. 396261, FR:CECHR:2017:396261.20170607, σκέψη 3 (στη γαλλική γλώσσα).

([339]) Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σε σχέση με την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλη σύρραξη, 2173 UNTS 222, 25 Μαΐου 2000 (έναρξη ισχύος: 12 Φεβρουαρίου 2002).

([340]) Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 21ης Απριλίου 2011, κ. R., αριθ. 12033163. 12-15 (στη γαλλική γλώσσα).

3.5.3 Προσωπικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)

Αναφερόταν ενίοτε ότι πράξεις αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών θα μπορούσαν να τελεστούν μόνο από πρόσωπα που κατέχουν ισχυρή θέση σε κράτος ή κρατική οντότητα ([341]). Η προσέγγιση αυτή άλλαξε κατά τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω της ανάπτυξης διεθνούς δικαίου ως αντίδραση στην τρομοκρατία. Οι θέσεις της UNHCR του 2009 σχετικά με το άρθρο 1 ΣΤ αντικατοπτρίζουν αυτή την αλλαγή προσέγγισης ([342]). Ωστόσο, από τη νομολογία του ΔΕΕ προκύπτει ότι η άποψη αυτή δεν ισχύει πλέον, τουλάχιστον όσον αφορά την τρομοκρατική συμπεριφορά. Στην υπόθεση B και D, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι «οι πράξεις διεθνούς τρομοκρατίας, **ανεξαρτήτως της συμμετοχής κάποιου κράτους**, αντιβαίνουν εν γένει στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» ([343]). Με βάση την απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Lounani, είναι επίσης σαφές ότι το ίδιο ισχύει για άλλες μορφές τρομοκρατικής συμπεριφοράς η οποία έχει διεθνή διάσταση και η οποία, σύμφωνα με τις αποφάσεις του ΣΑΗΕ, αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών ([344]).

Το ζήτημα είναι, όμως, αν η τρομοκρατία συνιστά εξαίρεση από τον υποθετικό γενικό κανόνα ότι το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) εφαρμόζεται μόνον σε πρόσωπα που κατέχουν ισχυρή θέση σε κράτος ή κρατική οντότητα ή αν ενδέχεται να υπάρχουν και άλλες μορφές συμπεριφοράς μη κρατικών φορέων οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ). Κατά το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας:

> [Μ]πορεί να υποστηριχθεί ότι, υπό ορισμένες στενά καθοριζόμενες προϋποθέσεις, μη κρατικοί φορείς μπορούν επίσης να ενεργοποιήσουν τον λόγο αποκλεισμού βάσει του [άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)]. Για μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων, αυτό απορρέει από την απόφαση του [ΔΕΕ στην υπόθεση B και D] […]. Για άλλες περιπτώσεις διατάραξης της διεθνούς ειρήνης, πρέπει να κρίνεται με βάση τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών κατά πόσον, και από ποια άποψη, το δικαστήριο διαπιστώνει διατάραξη της διεθνούς ειρήνης, κατά πόσον κάποιος ιδιωτικός φορέας διαδραματίζει σημαντική επιρροή στη διατάραξη αυτή και κατά πόσον το αποτέλεσμα της διατάραξης της διεθνούς ειρήνης που προκαλείται από το πρόσωπο αυτό είναι παρεμφερές με το αποτέλεσμα που προκύπτει από κρατικούς υπευθύνους. Η ερμηνεία αυτή καθιστά δυνατή την κατάλληλη διάκριση των λόγων αποκλεισμού βάσει [του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) και γ) της ΟΕΑΑ], διότι [το στοιχείο β)] περιλαμβάνει επίσης τις πράξεις μη κρατικών φορέων που κατέχουν θέσεις πολιτικής ευθύνης οι οποίοι ενδέχεται να μην αντιμετωπίζονταν ως ποινικά υπεύθυνοι βάσει του [στοιχείου α)], των οποίων ο αποκλεισμός είναι, όμως, επιτακτικής σημασίας για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας του καθεστώτος πρόσφυγα, λόγω της σημαντικής επιρροής που άσκησαν στη διατάραξη της διεθνούς ειρήνης, για παράδειγμα ως πολιτικοί εκπρόσωποι ή επικεφαλής παραστρατιωτικών οργανώσεων ή ομάδων πολιτοφυλακής ([345]).

([341]) UNHCR, Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων, ό.π., υποσημείωση 265, σκέψη 163· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 1ης Ιουλίου 1975, 1 C 44.68, Buchholz 402.24, σκέψη 28 AuslG αριθ. 9.

([342]) UNHCR, Θέσεις της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σχετικά με το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 — Εκδόθηκαν στο πλαίσιο των προδικαστικών ερωτημάτων του Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου της Γερμανίας για την ερμηνεία του άρθρου 12 (2) (β) και (γ) της Οδηγίας για την Αναγνώριση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα, Ιούλιος 2009, σ. 19.

([343]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 83 (η επισήμανση των συντακτών).

([344]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28.

([345]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2011, 10 C 2.10, ό.π., υποσημείωση 156, σκέψη 38, μετάφραση από το ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο.

Το Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της Τσεχίας έκρινε ότι η μυστική υποβολή αναφορών από ιδιώτη στις αρχές ολοκληρωτικού καθεστώτος σχετικά με τις δραστηριότητες των πολιτών του κράτους αυτού με σκοπό να επιφέρει, ή τουλάχιστον με επίγνωση ότι επιφέρει, σοβαρές προσβολές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (δίωξη) των σχετικών προσώπων μπορεί να θεωρηθεί συμμετοχή στην τέλεση πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών ([346]). Το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα στην υπόθεση Pushpanathan ([347]).

3.6 Ατομική ευθύνη

Όταν πρόκειται να καθοριστεί η ατομική ευθύνη στο πλαίσιο της εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού, το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το άρθρο 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να καθορίζουν αν υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται» ότι ο αιτών «**έχει διαπράξει έγκλημα**» [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) και β)] ή «**είναι ένοχος πράξεων**» [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)] στο πλαίσιο των διατάξεων αυτών. Παρόμοια είναι η διατύπωση του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες.

Επιπλέον, ο αιτών διεθνή προστασία μπορεί επίσης να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 3, στην περίπτωση που συμμετείχε στη διάπραξη εγκλήματος βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) ή β) ή στην τέλεση πράξης βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) ως **ηθικός αυτουργός ή με άλλον τρόπο**.

Οι παράγραφοι 2 και 3 του άρθρου 12 ορίζουν από κοινού τρία είδη ευθύνης για εγκλήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) και β). Οι τρόποι αυτοί περιγράφονται στον πίνακα 16 κατωτέρω.

Πίνακας 16: Είδη ευθύνης για εγκλήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) και β)

Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία α) και β)	Άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)
→ «έχει διαπράξει»,	→ «είναι ένοχος»,
→ «είναι ηθικός αυτουργός», ή	→ «είναι ηθικός αυτουργός», ή
→ «συμμετέχει άλλως».	→ «συμμετέχει άλλως».

Συναφώς, το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο) του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάνθηκε στην υπόθεση JS (Σρι Λάνκα) ότι «το άρθρο 12 παράγραφος 3 δεν [...] διευρύνει την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ» της Σύμβασης της Γενεύης, αλλά «αποτυπώνει απλώς αυτό που είναι ήδη σαφώς κατανοητό στο διεθνές δίκαιο» ([348]). Ομοίως, το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας αποφάνθηκε, διά παραπομπής στην απόφαση JS (Σρι Λάνκα), ότι σκοπός του άρθρου 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ δεν ήταν να επεκτείνει την

([346]) Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), 2011, J.S.A., ό.π., υποσημείωση 302 (στην τσεχική γλώσσα).
([347]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), 1998, Pushpanathan, ό.π., υποσημείωση 323, σκέψη 68.
([348]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2010, JS (Σρι Λάνκα), ό.π., υποσημείωση 23, σκέψη 33.

εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης της Γενεύης. Αντιθέτως, το δικαστήριο έκρινε ότι σκοπός του ήταν να αποσαφηνίσει περαιτέρω την εφαρμογή του στο δίκαιο της ΕΕ, λαμβανομένης υπόψη της ποικιλίας ερμηνειών των εννοιών της διάπραξης του εγκλήματος, της ηθικής αυτουργίας και άλλων μορφών συμμετοχής στο έγκλημα στα κράτη μέλη ([349]). Κατά την περαιτέρω εξέταση του ζητήματος σε μεταγενέστερη απόφαση, το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας αναγνώρισε ότι δεν υπάρχουν ομοιόμορφα διεθνή κριτήρια για την εκτίμηση της διάπραξης εγκλημάτων ή της τέλεσης πράξεων που συνεπάγονται αποκλεισμό και της συμμετοχής σε αυτά τα εγκλήματα ή τις πράξεις. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι το εθνικό δίκαιο μπορεί, καταρχήν, να παρέχει συνδρομή υπό μορφή καθοδήγησης ([350]).

Λαμβανομένου υπόψη του ειδικού χαρακτήρα των ρητρών αποκλεισμού που παραπέμπουν σαφώς σε άλλους τομείς του δημόσιου διεθνούς δικαίου, όπως φαίνεται κυρίως στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, αλλά και στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχεία β) και γ), η νομολογία σχετικά με τη συνέργεια και την ενοχή αξιοποίησε επίσης τη νομολογία διεθνών δικαστηρίων. Σε αυτά περιλαμβάνονται το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ), το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔπΓ) των Ηνωμένων Εθνών και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ) ([351]).

3.6.1 Κριτήρια για τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης

Προκειμένου να διαπιστωθεί ότι υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται» ότι μεμονωμένος αιτών διέπραξε έγκλημα ή τέλεσε πράξη που δικαιολογεί τον αποκλεισμό του από τη διεθνή προστασία, πρέπει να πληρούνται δύο κριτήρια. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο πρέπει να είναι σε θέση να εξακριβώσει σωρευτικώς ότι:

- διαπράχθηκε έγκλημα ή τελέστηκε πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό (αντικειμενική υπόσταση) και ότι

- το πρόσωπο είχε την απαιτούμενη πρόθεση (υποκειμενική υπόσταση) να διαπράξει ή να συμμετάσχει στο συγκεκριμένο έγκλημα ή να τελέσει ή να συμμετάσχει στη συγκεκριμένη πράξη.

Είναι σαφές ότι το δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη τη φύση του επίμαχου εγκλήματος και το είδος ευθύνης που ισχύει σε σχέση με το συγκεκριμένο έγκλημα.

Συναφώς, κατά τον γενικό εισαγγελέα Mengozzi, «επιβάλλεται να εξακριβωθεί αν υφίστανται αποχρώντα στοιχεία για την κατάφαση, βάσει των προδιαγραφών αποδείξεως που επιβάλλει το άρθρο 12, παράγραφος 2, της [ΟΕΑΑ], της ατομικής ευθύνης του αιτούντος άσυλο [...] με γνώμονα κριτήρια τόσο αντικειμενικά (**υλική ενέργεια**) όσο και υποκειμενικά (**συνείδηση του αδίκου και πρόθεση**)» ([352]).

([349]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία, BVerWG), απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, BVerwG 10 C 26.10, ECLI:DE:BVerwG:2011:070711U 10C26.10.0, σκέψη 38.

([350]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία, BVerWG), απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2012, BVerwG 10 C 13.11, ECLI:DE:BVerwG:2012:040912U 10C13.11.0 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψη 24.

([351]) Οι διευθύνσεις των δικτυακών τόπων του ΔΠΔ, του ΔΠΔπΓ και του ΔΠΔΡ είναι: http://www.icc-cpi.int· (http://www.icty.org· και http://www.unictr.org. Βλ. επίσης J.C. Simeon, «Complicity and Culpability and the Exclusion of Terrorist from Convention Refugee Status Post-9/11», *Refugee Survey Quarterly* (29:4, Δεκέμβριος 2010), σ. 104-137, στη σ. 107.

([352]) Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mengozzi, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά B και D, ό.π., υποσημείωση 279, σκέψη 78 (η επισήμανση των συντακτών).

Ωστόσο, όπως προεκτέθηκε στην ενότητα 3.2, το επίπεδο απόδειξης για τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν είναι η αρχή *in dubio pro reo* (εν αμφιβολία υπέρ του κατηγορουμένου), όπως στο εθνικό και το διεθνές ποινικό δίκαιο ([353]). Αντιθέτως, το επίπεδο απόδειξης είναι η ύπαρξη **«σοβαρών λόγων για να θεωρείται»** ότι ο αιτών ευθύνεται ατομικά για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό ([354]).

Η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Καναδά στην υπόθεση Ezokola παρέχει χρήσιμη καθοδήγηση συναφώς. Το δικαστήριο αποσαφήνισε ότι στον Καναδά:

> […], η Υπηρεσία Προστασίας Προσφύγων δεν καθορίζει ενοχή ή αθωότητα, αλλά αποκλείει, εξαρχής, τα πρόσωπα εκείνα τα οποία δεν είναι καλόπιστοι πρόσφυγες κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα. Αυτό αντικατοπτρίζεται και προβλέπεται στο μοναδικό βάρος απόδειξης που ισχύει για τις αποφάσεις βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α): ένα πρόσωπο αποκλείεται από τον ορισμό του «πρόσφυγα» εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι διέπραξε έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Παρότι το επίπεδο απόδειξης είναι χαμηλότερο από εκείνο που ισχύει σε δίκες που αφορούν όντως εγκλήματα πολέμου, είναι υψηλότερο της απλής υπόνοιας ([355]).

3.6.1.1 Αντικειμενική υπόσταση της πράξης — actus reus

Όταν εξετάζουν την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει πρώτα να εξακριβώνουν ότι τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά συνιστούν πράξη ή έγκλημα που συνεπάγεται αποκλεισμό και καλύπτεται από το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αυτό εξετάζεται αναλυτικά στις ενότητες 3.3, 3.4 και 3.5.

Ωστόσο, εάν ο αιτών διεθνή προστασία ενδέχεται να πρέπει να αποκλειστεί βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) λόγω της συμπεριφοράς του ως επικεφαλής ομάδας, το γεγονός ότι το σκοπούμενο έγκλημα ή η σκοπούμενη πράξη δεν τελέστηκε τελικώς από τα μέλη της ομάδας δεν θα αποκλείει το ενδεχόμενο να συνιστά η συμπεριφορά του επικεφαλής πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό. Όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ στην απόφασή του στην υπόθεση Lounani:

> [Τ]ο στοιχείο, αν υποτεθεί ότι έχει αποδειχθεί, ότι η ομάδα της οποίας ήταν ηγετικό μέλος ο M. Lounani δεν τέλεσε τρομοκρατική πράξη ή ότι οι εθελοντές που επιθυμούσαν να μεταβούν στο Ιράκ και τους οποίους συνέδραμε η ομάδα αυτή δεν τέλεσαν τελικά τέτοιες πράξεις δεν δύναται, εν πάση περιπτώσει, να αποκλείσει ότι

([353]) Για παράδειγμα, στο διεθνές ποινικό δίκαιο και σε πολλές εθνικές δικαιοδοσίες, το επίπεδο απόδειξης είναι «πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας». Στο ποινικό δίκαιο της ΕΕ, επισημαίνεται το άρθρο 6 παράγραφος 2 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/343 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας, ό.π., υποσημείωση 152, η οποία προβλέπει ότι: «Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οποιαδήποτε αμφιβολία περί της ενοχής είναι προς όφελος του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, μεταξύ άλλων και όταν το δικάζον δικαστήριο διατυπώνει εκτίμηση σχετικά με το εάν το συγκεκριμένο πρόσωπο θα πρέπει να αθωωθεί.»

([354]) Βλ. για παράδειγμα Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2012, Al-Sirri, ό.π., υποσημείωση 153, σκέψη 75· Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), 2016, M. X, προσφυγή αριθ. 255091, ό.π., υποσημείωση 153 (στη γαλλική γλώσσα)· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2009, BVerwG 10 C 24.08, ό.π. υποσημείωση 106, σκέψη 35· και ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Φινλανδία), 2014, 497 KHO:2014:35, ό.π. υποσημείωση 153 (στη φινλανδική γλώσσα). Η τελευταία απόφαση αφορά τον αποκλεισμό από το καθεστώς επικουρικής προστασίας δυνάμει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ, όχι τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ, αλλά ερμηνεύει το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, παραπέμποντας σχετικά, μεταξύ άλλων, στο ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ.

([355]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 19ης Ιουλίου 2013, Ezokola κατά Καναδά (Minister of Citizenship and Immigration), SCC 40, [2013] 2 SCR 678.

οι πράξεις του M. Lounani μπορούν να χαρακτηρισθούν ως αντιβαίνουσες στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών [...] ([356]).

3.6.1.2 Υποκειμενική υπόσταση της πράξης — mens rea

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης μπορεί να υποδεικνύουν ότι ο αιτών είναι ο φυσικός αυτουργός, με άλλα λόγια το πρόσωπο που διέπραξε άμεσα το έγκλημα ή τέλεσε την πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό κατά το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ή ότι το πρόσωπο αυτό υπήρξε ο ηθικός αυτουργός ή συμμετείχε άλλως στη διάπραξη του εγκλήματος ή στην τέλεση της πράξης. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει να εκτιμήσουν αν το πρόσωπο διέπραξε τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος ή της πράξης ή συμμετείχε στην τέλεση αυτών με πρόθεση και γνώση, ώστε να πληρούται η απαραίτητη υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος ή της πράξης.

Στην υπόθεση B και D, το ΔΕΕ αποφάνθηκε σχετικά με την ευθύνη προσώπου για πράξεις που τέλεσε οργάνωση της οποίας ηγείτο. Η κρίση του ΔΕΕ επ' αυτού υποδηλώνει επίσης τη σημασία των στοιχείων της υποκειμενικής υπόστασης.

Για τον σκοπό αυτόν, η αρμόδια αρχή οφείλει μεταξύ άλλων να εξακριβώσει την πραγματική φύση της συμμετοχής του αιτούντος στην τέλεση των εν λόγω πράξεων, τη θέση του στο εσωτερικό της οργανώσεως, **τον βαθμό της γνώσεως που είχε** ή όφειλε να έχει για τις δραστηριότητες της ομάδας, τον ενδεχόμενο εξαναγκασμό που υπέστη ή άλλους παράγοντες ικανούς να επηρεάσουν τη συμπεριφορά του ([357]).

Οι διατάξεις του άρθρου 30 του Καταστατικού της Ρώμης μπορούν να βοηθήσουν τους δικαστικούς λειτουργούς κατά την εκτίμηση αυτή, παρότι, βεβαίως, εφαρμόζονται άμεσα μόνο στη διάπραξη εγκλημάτων που καλύπτονται από το Καταστατικό της Ρώμης. Αυτό ισχύει τουλάχιστον όταν εξετάζονται τα στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης εγκλημάτων τα οποία εμπίπτουν στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), με άλλα λόγια, εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας όπως ορίζονται σε διεθνείς πράξεις όπως το Καταστατικό της Ρώμης.

Άρθρο 30 του Καταστατικού της Ρώμης

Στοιχεία υποκειμενικής υπόστασης

1. Αν δεν ορίζεται διαφορετικά, ένα πρόσωπο ευθύνεται ποινικά και τιμωρείται για έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου μόνο αν η αντικειμενική υπόσταση αυτού πραγματώθηκε με πρόθεση και εν γνώσει.

Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ένα πρόσωπο ενεργεί με πρόθεση όταν:

α) εν σχέσει προς την συμπεριφορά, το πρόσωπο αυτό αποσκοπεί πράγματι στη συμπεριφορά αυτή·

([356]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 77.
([357]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 97 (η επισήμανση των συντακτών).

β) εν σχέσει προς τις συνέπειες, το πρόσωπο αυτό επιδιώκει την επέλευση των συνεπειών αυτών ή γνωρίζει ότι αυτές θα επέλθουν κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων.

3. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ως «γνώση» εννοείται η συνείδηση ότι υφίστανται οι περιστάσεις ή ότι η συνέπεια θα επέλθει κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων. «Γνωρίζω» και «εν γνώσει» ερμηνεύονται αναλόγως.

Καθοδήγηση σχετικά με την εφαρμογή της έννοιας των στοιχείων υποκειμενικής υπόστασης παρέχει η νομολογία του ΔΠΔ. Η νομολογία αυτή καθιστά σαφές ότι πρέπει να καθοριστεί ότι το πρόσωπο είχε την πρόθεση να συμμετάσχει στην αξιόποινη πράξη και είχε επίγνωση των γεγονότων που λάμβαναν χώρα και της συμβολής του στα γεγονότα αυτά ([358]).

Η οδηγία 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας μπορεί επίσης να είναι χρήσιμη ([359]), όταν καθορίζεται αν ο αιτών πληροί τα στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης για τη διάπραξη τρομοκρατικού εγκλήματος. Όπως είδαμε στο κεφάλαιο 3.1.1, αυτό μπορεί να πρέπει να θεωρηθεί έγκλημα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), π.χ. έγκλημα πολέμου, σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β)] ή πράξη που αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)]. Η αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας αναφέρει τα ακόλουθα.

Αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας

15. Η παροχή υλικής υποστήριξης με σκοπό την τρομοκρατία μέσω προσώπων που εμπλέκονται ή ενεργούν ως διαμεσολαβητές στην παροχή ή την κυκλοφορία υπηρεσιών, περιουσιακών στοιχείων ή αγαθών, συμπεριλαμβανομένων εμπορικών συναλλαγών που προϋποθέτουν είσοδο ή έξοδο από την Ένωση, όπως η πώληση, η απόκτηση ή η ανταλλαγή πολιτιστικών αγαθών αρχαιολογικής, καλλιτεχνικής, ιστορικής ή επιστημονικής αξίας τα οποία απομακρύνθηκαν παράνομα από περιοχή που ελεγχόταν από τρομοκρατική ομάδα κατά τη στιγμή της απομάκρυνσης, θα πρέπει να τιμωρείται στα κράτη μέλη ως συνέργεια και υποκίνηση σε τρομοκρατικές πράξεις ή ως χρηματοδότηση της τρομοκρατίας **όταν πραγματοποιείται με επίγνωση του γεγονότος ότι οι ενέργειες αυτές ή τα προϊόντα τους προορίζονται να χρησιμοποιηθούν, εν όλω ή εν μέρει, με σκοπό την τρομοκρατία ή προς όφελος τρομοκρατικών ομάδων** (η επισήμανση των συντακτών).

3.6.2 Φυσική αυτουργία στην τέλεση εγκλημάτων ή πράξεων που συνεπάγονται αποκλεισμό

Όταν καθορίζουν αν μεμονωμένος αιτών ευθύνεται ατομικά για την τέλεση συγκεκριμένου εγκλήματος ή πράξης που συνεπάγεται αποκλεισμό, οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να

([358]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα Ι), 2012, Lubanga, ό.π., υποσημείωση 227, σκέψη 1274· ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα ΙΙ), 2014, Katanga, ό.π., υποσημείωση 232, σκέψη 1415.
([359]) Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 124.

γνωρίζουν ότι κάθε λόγος αποκλεισμού περιέχει συγκεκριμένα κριτήρια για τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης του αιτούντος. Όπως εξηγείται στην ενότητα 3.6, το γράμμα των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 12 διαφέρει όσον αφορά τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης. Είναι σαφές ότι η προϋπόθεση της ύπαρξης «σοβαρών λόγων» περιλαμβάνει την εκτίμηση της ατομικής ευθύνης.

Η ατομική ευθύνη για εγκλήματα του διεθνούς δικαίου όπως τα προβλεπόμενα στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) μπορεί να εκτιμηθεί διά παραπομπής στα άρθρα 25, 28 και 30 του Καταστατικού της Ρώμης ([360]). Επιπλέον, η νομολογία των διεθνών ποινικών δικαστηρίων και του ΔΠΔ, καθώς και το έγγραφο με τίτλο *Elements of Crimes* (Στοιχεία Εγκλημάτων) που εξέδωσε η Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού της Ρώμης παρέχει χρήσιμη καθοδήγηση σχετικά με τις προϋποθέσεις της αντικειμενικής υπόστασης (actus reus) και της υποκειμενικής υπόστασης (mens rea) της γενοκτονίας, του εγκλήματος της επίθεσης, των εγκλημάτων πολέμου και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας ([361]).

Η εκτίμηση της ατομικής ευθύνης για πράξεις που καλύπτονται από το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν μπορεί να στηριχθεί απευθείας στους ρητούς κανόνες που προβλέπονται σε μια διεθνή συνθήκη.

Στην απόφασή του στην υπόθεση JS (Σρι Λάνκα), το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου παρέπεμψε όντως στα άρθρα 25 και 30 του Καταστατικού της Ρώμης κατά την ερμηνεία της ατομικής ευθύνης των αιτούντων διεθνή προστασία για όλες τις πράξεις που συνεπάγονται αποκλεισμό και εμπίπτουν στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης της Γενεύης. Αυτές περιλάμβαναν τόσο σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β)] όσο και πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών [άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)] ([362]). Αντιθέτως, το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας έχει αποφανθεί κατηγορηματικώς ότι οι διατάξεις του Καταστατικού της Ρώμης εφαρμόζονται μόνον εφόσον εξετάζονται εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Έκρινε επίσης ότι δεν υπάρχουν ομοιόμορφα διεθνή κριτήρια για την εκτίμηση της τέλεσης πράξεων που συνεπάγονται αποκλεισμό, και της συμμετοχής σε τέτοιες πράξεις, οι οποίες εμπίπτουν στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ([363]).

Σε άλλες χώρες, ορισμένες αποφάσεις αποκλεισμού ελήφθησαν κατόπιν εξέτασης της ατομικής ευθύνης χωρίς ρητή παραπομπή σε διεθνείς νομικές πράξεις ή στη νομολογία διεθνών δικαστηρίων. Αυτό μπορεί να υποδηλώνει ότι οι δικαστικοί λειτουργοί στηρίζονται σε κριτήρια του εθνικού ποινικού δικαίου, τα οποία ενδέχεται να διαφέρουν μεταξύ κρατών μελών, με βάση τις διαφορετικές νομικές παραδόσεις που εφαρμόζονται στις χώρες του κοινού δικαίου και του αστικού δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, τα αποτελέσματα είναι γενικά παρόμοια ([364]).

Συναφώς, η οδηγία 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ([365]) μπορεί — τουλάχιστον σε σχέση με την εκτίμηση αξιόποινων πράξεων που σχετίζονται με την

([360]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164 (βλ. επίσης προσάρτημα Γ: Επιλεγμένες σχετικές διεθνείς νομικές διατάξεις).
([361]) Elements of Crimes, ό π., υποσημείωση 187.
([362]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2010, JS (Σρι Λάνκα), ό.π., υποσημείωση 23, σκέψη 33.
([363]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2012, BVerwG 10 C 13.11, ECLI:DE:BVerwG:2012:040912U10C13.11.0, σκέψη 24.
([364]) Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), 2019, M. A., αριθ. 414821, ό.π. υποσημείωση 161, σκέψη 7 (στη γαλλική γλώσσα).
([365]) Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 124.

τρομοκρατία, όταν αυτές εμπίπτουν στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) και/ή στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)— να βοηθήσει περαιτέρω στην ερμηνεία των ρητρών αποκλεισμού στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ.

Επιπλέον, όταν εκτιμούν αν ο αιτών ευθύνεται ατομικά για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό, όπως τα εγκλήματα και οι πράξεις που εξετάστηκαν αναλυτικά στις ενότητες 3.3, 3.4 και 3.5, οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να έχουν υπόψη ότι στοιχείο που φαίνεται να υποδεικνύει είδος συμμετοχής μπορεί ενίοτε να αποτελεί το ίδιο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης της διάπραξης του εγκλήματος ή της πράξης.

Το ΔΕΕ επισήμανε στην απόφασή του στην υπόθεση Lounani:

> Κατά την αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας 2004/83, οι ενέργειες που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, διευκρινίζονται, μεταξύ άλλων, «στ[α ψηφίσματα] των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με [τα] "μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας", [τα] οποί[α] δηλώνουν ότι "οι τρομοκρατικές πράξεις, μέθοδοι και πρακτικές αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών" και ότι "**η ενσυνείδητη χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η εξώθηση σε τρομοκρατικές πράξεις αντιβαίνουν ομοίως στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών**"» ([366]).

Το δικαστήριο διευκρίνισε περαιτέρω:

> Μεταξύ των ψηφισμάτων αυτών συγκαταλέγεται το ψήφισμα 1377 (2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας, από το οποίο προκύπτει ότι αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές που διακηρύσσονται στον καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών όχι μόνον «οι ενέργειες διεθνούς τρομοκρατίας», αλλά και «**η χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η προπαρασκευή των ενεργειών της διεθνούς τρομοκρατίας, καθώς και κάθε μορφή σχετικής υποστηρίξεως**» ([367]).

Ομοίως, στην υπόθεση Youssef ([368]), το England and Wales Court of Appeal (EWCA) (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο) έκρινε ότι το πεδίο του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες δεν περιορίζεται σε πράξεις οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις ειδικής άσκησης δίωξης ενώπιον του ΔΠΔ ή του ΔΠΔπΓ. Κατά τον Λόρδο Irwin, δικαστή του δικαστηρίου αυτού:

> [Η] ειδική θεσμοθέτηση διεθνούς αξιόποινης πράξης της υποκίνησης γενοκτονίας δεν μπορεί να επηρεάσει άμεσα το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ), παρότι μπορεί, βεβαίως, να έχει συνέπειες στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α). Κατά την άποψή μου, είναι σαφές ότι το άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ) εκτείνεται πέραν των πράξεων που θα ενέπιπταν επίσης στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α). Στην υπόθεση JS (Σρι Λάνκα), ο Λόρδος Brown και ο Λόρδος Hope εξέτασαν μόνον το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) και, παρότι η ευρεία προσέγγιση που εφάρμοσαν όσον αφορά την ερμηνεία του Χάρτη είναι χρήσιμη, τα συγκεκριμένα συμπεράσματά τους δεν είναι αποφασιστικής σημασίας στην υπό κρίση υπόθεση ([369]).

([366]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 45 (η επισήμανση των συντακτών).
([367]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 46 (η επισήμανση των συντακτών).
([368]) Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), Youssef κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π., υποσημείωση 302.
([369]) Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), Youssef κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π., υποσημείωση 302, σκέψη 74.

Στην απόφασή του ο Λόρδος Irwin επισήμανε τα εξής:

> Είναι απολύτως σαφές […] ότι το Upper Tribunal έκρινε ότι οι πράξεις του εκκαλούντος, ο οποίος παρότρυνε τζιχαντιστικές τρομοκρατικές ενέργειες, ισοδυναμούσαν καθεαυτές με πράξεις που επαρκούσαν ώστε να δικαιολογείται ο αποκλεισμός του. Τοιουτοτρόπως, απέρριψε, βεβαίως, το κύριο επιχείρημα που προέβαλε ο εκκαλών ότι, προκειμένου να ανταποκρίνονται στο κριτήριο αυτό, οι προβαλλόμενες πράξεις πρέπει να ισοδυναμούν με εγκλήματα βάσει του Καταστατικού [της Ρώμης] του ΔΠΔ ή του διεθνούς δικαίου ή τουλάχιστον πρέπει να αποδεικνύεται ότι οδηγούν στην τέλεση τέτοιων αυτοτελών εγκλημάτων ([370]).

Διά παραπομπής στην απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Lounani, το εφετείο έκρινε επίσης ότι «παρότι η υπόθεση Lounani αφορούσε διαφορετικό πλαίσιο πραγματικών περιστατικών, η απόφαση του ΔΕΕ υποστηρίζει το συμπέρασμα ότι οι πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών δεν περιορίζονται σε συγκεκριμένες τρομοκρατικές πράξεις» ([371]).

3.6.3 Ηθική αυτουργία ή συμμετοχή με άλλον τρόπο

Το άρθρο 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το οποίο προβλέπει ότι πρόσωπα που «είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως» στη διάπραξη των εγκλημάτων ή πράξεων που αναφέρονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 πρέπει να αποκλείονται από το καθεστώς πρόσφυγα. Στις ενότητες που ακολουθούν παρέχεται καθοδήγηση σχετικά με την ερμηνεία από τα δικαστήρια της «ηθικής αυτουργίας» στο πλαίσιο του αποκλεισμού και αναλύονται τα διάφορα είδη συμμετοχής, τα οποία ενδέχεται να στοιχειοθετούν ατομική ευθύνη κατ' εφαρμογήν του άρθρου 12 παράγραφος 3.

Συμφωνείται γενικά ότι:

> η προσωπική ευθύνη πηγάζει από τη συμμετοχή του αυτουργού στην τέλεση της αξιόποινης πράξης γνωρίζοντας ότι η πράξη ή η παράλειψή του διευκολύνει την ποινική συμπεριφορά. Δεν απαιτείται η φυσική συμμετοχή του αυτουργού στη διάπραξη του εγκλήματος. Αρκεί να υποκίνησε, να συνέδραμε ή να υποβοήθησε και να συμμετείχε σε μια από κοινού διαπραχθείσα αξιόποινη πράξη ([372]).

Συναφώς, η γενική εισαγγελέας Sharpston επισήμανε στις προτάσεις της στην υπόθεση Lounani ([373]):

> Το άρθρο 1, μέρος ΣΤ', στοιχείο γ', της Συμβάσεως της Γενεύης δεν μνημονεύει τις έννοιες «ηθική αυτουργία» ή «συμμετοχή» σε πράξεις που αντιβαίνουν στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο, η διάταξη αυτή θα πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι καλύπτει επίσης πρόσωπα τα οποία δεν διαπράττουν ενέργειες που αντιβαίνουν στους εν λόγω σκοπούς και αρχές. Από τον συνδυασμό του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', με το άρθρο 12, παράγραφος 3, προκύπτει

([370]) Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), Youssef κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π., υποσημείωση 302, σκέψη 24.
([371]) Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), Youssef κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π., υποσημείωση 302, σκέψη 77.
([372]) UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 5, ό.π., υποσημείωση 32, παράγραφος 18.
([373]) Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, 2016, Lounani, ό.π., υποσημείωση 106.

> ότι πρόσωπα τα οποία έχουν καταδικασθεί για την τέλεση, την ηθική αυτουργία ή την καθ' άλλον τρόπο συμμετοχή σε πράξεις που αντιβαίνουν στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών εμπίπτουν, στο σύνολό τους, στο πεδίο εφαρμογής των λόγων αποκλεισμού. Η ερμηνεία αυτή συνάδει τόσο με την ερμηνεία της Συμβάσεως της Γενεύης σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές όσο και με τους σκοπούς της οδηγίας για την αναγνώριση ([374]).

Η γενική εισαγγελέας καταλήγει: «Επομένως, ο προβλεπόμενος από το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ), της οδηγίας για την αναγνώριση αποκλεισμός δεν περιορίζεται στους φυσικούς αυτουργούς τρομοκρατικών ενεργειών. Σε συνδυασμό με το άρθρο 12, παράγραφος 3, εκτείνεται και σε όσους διευκολύνουν την τέλεση τρομοκρατικών ενεργειών» ([375]). Επιπλέον, διατυπώνει το ερώτημα: «Όμως, μέχρι πού μπορεί να φθάσει αυτή η επέκταση δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 3; Σε ποιο ακριβώς σημείο αυτού του φάσματος, το οποίο εκτείνεται από πρόσωπα που απλώς ζητούν οικονομική συνδρομή από περαστικούς έως και άτομα τα οποία εμπλέκονται ευθέως σε τρομοκρατικές επιθέσεις ως οδηγοί "οχημάτων διαφυγής", πρέπει να τεθεί το όριο;» ([376]).

Φαίνεται, ωστόσο, ότι η ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν παρέχει περαιτέρω διάκριση μεταξύ ηθικής αυτουργίας και συμμετοχής. Αντιθέτως, το Καταστατικό της Ρώμης —το οποίο εφαρμόζεται σε εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας— διακρίνει σαφώς μεταξύ της διάπραξης εγκλημάτων του άρθρου 25 παράγραφος 3 στοιχείο α) και άλλων μορφών συμμετοχής, ήτοι προσταγής, παραγγελίας ή παρακίνησης στο άρθρο 25 παράγραφος 3 στοιχείο β) και παροχής βοήθειας, ενθάρρυνσης ή συνδρομής καθ' οιονδήποτε τρόπο του άρθρου 25 παράγραφος 3 στοιχείο γ).

Στις υποενότητες που ακολουθούν εξετάζονται τα σχετικά αυτά ζητήματα.

— ηθική αυτουργία για την τέλεση εγκλήματος ή πράξης (ενότητα 3.6.3.1),

— συνέργεια (ενότητα 3.6.3.2),

— συμμετοχή σε κοινή εγκληματική ενέργεια (ή ευθύνη λόγω ενέργειας με κοινό σκοπό) (ενότητα 3.6.3.3),

— ευθύνη διοικητών ή άλλων ανωτέρων (ενότητα 3.6.3.4), και

— συμμετοχή σε οργάνωση υπεύθυνη για εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 ή του άρθρου 12 παράγραφος 3 της ΟΑΕΕ (αναδιατύπωση) και αν αυτό μπορεί να έχει οδηγήσει σε τεκμήριο ατομικής ευθύνης (ενότητα 3.6.3.5).

3.6.3.1 Ηθική αυτουργία

Το άρθρο 12 παράγραφος 3 της ΟΑΕΕ (αναδιατύπωση) μνημονεύει ρητώς την «ηθική αυτουργία» μαζί με τη «συμμετοχή». Στο πλαίσιο του άρθρου αυτού, η ηθική αυτουργία θα μπορούσε να νοηθεί ως ένα είδος συμμετοχής και όχι ως μορφή φυσικής αυτουργίας ή

([374]) Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, 2016, Lounani, ό.π., υποσημείωση 106, σκέψη 71.
([375]) Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, 2016, Lounani, ό.π., υποσημείωση 106, σκέψη 72.
([376]) Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, 2016, Lounani, ό.π., υποσημείωση 106, σκέψη 73.

έμμεσης διάπραξης εγκλήματος ή πράξης. Είναι, ωστόσο, σαφές ότι, ακόμη και αν η ηθική αυτουργία γίνεται αντιληπτή ως είδος συμμετοχής, εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι ο αιτών συνέδραμε στη διάπραξη εγκλήματος ή πράξης που περιλαμβάνεται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 με τον συγκεκριμένο αυτό τρόπο, η «ηθική αυτουργία» θα οδηγήσει στην εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού που προβλέπονται σε αυτό.

Συναφώς, το ΔΕΕ έκρινε στην υπόθεση Lounani, όσον αφορά το ψήφισμα 1624 (2005) του Συμβουλίου Ασφαλείας, ότι οι πράξεις που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών δεν περιορίζονται στις «τρομοκρατικές ενέργειες, μεθόδους και πρακτικές» ([377]). Και προσέθεσε:

> Πράγματι, το Συμβούλιο Ασφαλείας καλεί με το ψήφισμα αυτό όλα τα κράτη, προκειμένου να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που υπέχουν βάσει του διεθνούς δικαίου, να στερήσουν το άσυλο και να προσαγάγουν στη δικαιοσύνη «οποιονδήποτε στηρίζει τη χρηματοδότηση, την οργάνωση, την προπαρασκευή ή τη διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών, συνεργεί, μετέχει ή επιχειρεί να συμμετάσχει σε αυτές ή παρέχει καταφύγιο στους αυτουργούς τους». Επιπλέον, στο σημείο του 1, σημείο γ', το ψήφισμα αυτό καλεί τα κράτη να αρνηθούν την παροχή ασύλου σε οποιοδήποτε πρόσωπο για το οποίο υφίστανται αξιόπιστα και βάσιμα στοιχεία περί του ότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι το πρόσωπο αυτό ευθύνεται για υποκίνηση τρομοκρατικής ενέργειας ή τρομοκρατικών ενεργειών ([378]).

Όπως προεκτέθηκε, στην ενότητα 3.6.2, οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να έχουν υπόψη ότι στοιχείο που φαίνεται να υποδεικνύει είδος συμμετοχής, μπορεί ενίοτε, όπως στην υπόθεση Lounani, να αποτελεί το ίδιο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης της διάπραξης του εγκλήματος ή της πράξης.

3.6.3.2 Συνέργεια

Όπως αναφέρει η UNHCR:

> Η «συνενοχή» απαιτεί από τον αυτουργό να έχει συμβάλει ουσιαστικά στην τέλεση του εγκλήματος γνωρίζοντας ότι θα βοηθήσει ή θα διευκολύνει στη διάπραξή του. Η συμμετοχή μπορεί να συνίσταται στην παροχή πρακτικής βοήθειας, στην ενθάρρυνση ή στην ηθική υποστήριξη και πρέπει να είναι ουσιαστική (αλλά όχι κατ' ανάγκη να συνδέεται με σχέση αιτίας και αιτιατού) για τη διάπραξη του αδικήματος. Η συνενοχή μπορεί να συνίσταται σε πράξη ή παράλειψη που προηγείται ή έπεται ή εκδηλώνεται κατά την τέλεση του εγκλήματος. Τονίζεται ότι πρέπει να ερευνάται η προϋπόθεση της ουσιαστικής συμμετοχής στην αξιόποινη πράξη, ειδικότερα όταν πρόκειται για παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας. Έτσι, η φυσική παρουσία κατά τη διάπραξη του εγκλήματος δεν αρκεί καθεαυτή για να θεμελιώσει τη συνενοχή, αλλά μπορεί να ιδρύσει ποινική ευθύνη εάν είχε ουσιαστικό νομιμοποιητικό ή ενθαρρυντικό αποτέλεσμα επί του φυσικού αυτουργού. Πρόκειται συχνά για την περίπτωση των προϊσταμένων που είναι παρόντες κατά τη διάπραξη των εγκλημάτων από τους

([377]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 47.
([378]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 47.

> υφιστάμενους (αν και η ευθύνη σε αυτές τις υποθέσεις μπορεί να στηριχθεί στη θεωρία περί ευθύνης διοικητών και άλλων ανωτέρων [...] ([379]).

Σύμφωνα με τα κριτήρια που αναπτύχθηκαν στη διεθνή ποινική νομολογία, η «σημαντική συμβολή» μπορεί να λάβει τη μορφή παροχής πρακτικής βοήθειας, ενθάρρυνσης ή ηθικής στήριξης η οποία άσκησε σημαντική επίδραση στην τέλεση του εγκλήματος ([380]). Ωστόσο, δεν απαιτείται αιτιώδης σύνδεση μεταξύ της συμπεριφοράς και της διάπραξης του εγκλήματος (ή των εγκλημάτων) υπό την έννοια προϋπόθεσης εκ των ων ουκ άνευ. Το αν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά άσκησε τέτοια επίδραση πρέπει να διαπιστώνεται με βάση τα πραγματικά περιστατικά κάθε υπόθεσης.

Επιπλέον, η συμβολή πρέπει να έχει γίνει με πρόθεση όσον αφορά τη συμπεριφορά του δράστη και εν γνώσει του γεγονότος ότι οι πράξεις του βοήθησαν στην τέλεση των εγκλημάτων ή διευκόλυναν την τέλεση αυτών. Αυτό μπορεί να ισχύει, για παράδειγμα, όταν ο δράστης παρέχει χρηματοδότηση γνωρίζοντας ότι τα συγκεκριμένα κεφάλαια θα χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων ([381]). Η συνέργεια δεν προϋποθέτει ότι το πρόσωπο έχει την ίδια πρόθεση με τον φυσικό αυτουργό (ή αυτουργούς). Δεν είναι αναγκαίο οι πράξεις να προορίζονταν ειδικώς να παράσχουν συνδρομή, παρότρυνση ή ηθική στήριξη στη διάπραξη των εγκλημάτων ([382]). Αρκεί να είχε επίγνωση των βασικών στοιχείων του εγκλήματος (ή των εγκλημάτων).

Η υπόθεση Lounani αφορούσε ένα ηγετικό μέλος τρομοκρατικής ομάδας διεθνούς εμβέλειας, η οποία ήταν καταχωρισμένη στον καταρτισθέντα από τα Ηνωμένα Έθνη κατάλογο προσώπων και οντοτήτων σε βάρος των οποίων επιβάλλονται κυρώσεις και η οποία εξακολουθούσε να περιλαμβάνεται στον κατάλογο αυτό. Το ΔΕΕ παρατήρησε ότι «οι δραστηριότητές του λειτουργικής υποστηρίξεως των δραστηριοτήτων της ομάδας αυτής αποκτούν διεθνή διάσταση, καθόσον ενέχεται στην πλαστογραφία διαβατηρίων και στην παροχή συνδρομής σε εθελοντές οι οποίοι επιθυμούσαν να μεταβούν στο Ιράκ» ([383]). Το Δικαστήριο αποφάνθηκε σαφώς: «Οι πράξεις αυτές μπορούν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα» ([384]).

Στην υπόθεση MT ([άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — συνέργεια] Ζιμπάμπουε, το Upper Tribunal του Ηνωμένου Βασιλείου διαπίστωσε ότι η εκκαλούσα, η οποία ήταν αστυνόμος στην αστυνομία της Ζιμπάμπουε, συμμετείχε σε δύο περιπτώσεις βασανιστηρίων ([385]). Το Upper Tribunal επισήμανε ότι ήταν παρούσα στα συμβάντα και κατείχε θέση εξουσίας καθώς και ότι, παρότι το κύριο καθήκον σε μια από τις περιπτώσεις ήταν να κρατά σημειώσεις, είχε πλήρη επίγνωση του γεγονότος ότι συνάδελφοί της κακομεταχειρίζονταν κρατούμενο. Το δικαστήριο επισήμανε περαιτέρω ότι η ίδια η MT απείλησε τον κρατούμενο, ενώ αυτός είχε τα μάτια δεμένα, και ότι οι απειλές της, μαζί με αυτές των συναδέλφων της, προκάλεσαν στον κρατούμενο τον φόβο ότι θα τον έριχναν στο ποτάμι για να πνιγεί εάν δεν συνεργαζόταν μαζί τους παρέχοντας σε αυτούς ορισμένες πληροφορίες. Το Upper Tribunal αποφάνθηκε ότι η συμπεριφορά της MT κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου

([379]) UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, σκέψη 53.
([380]) Βλ. π.χ. ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 29ης Ιουλίου 2004, The Prosecutor κατά Tihomior Blaskic, IT-95-14-A, σκέψη 48· ΔΠΔπΓ, απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1998, *The Prosecutor* κατά *Anto Furundžija*, IT-95-17/1-T, σκέψη 249· ICTY, απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2001, The Prosecutor κατά Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac και Zoran Vukovic, IT-96-23-T και IT-96-23/1-T.
([381]) Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 116, άρθρο 2.
([382]) Βλ. ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2014, The Prosecutor κατά Šainović,, Pavković, Lazarević και Lukić, IT-05-87-A, σκέψεις 1650 και 1651.
([383]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 74.
([384]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 75.
([385]) Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2012, MT [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — συνέργεια] Ζιμπάμπουε, [2012] UKUT 00015(IAC).

συμβάντος ισοδυναμούσε με σημαντική διευκόλυνση της διάπραξης του εγκλήματος των βασανιστηρίων και ότι η συμμετοχή της στο συμβάν έγινε με συγκεκριμένη πρόθεση να συμβάλει σημαντικά σε αυτό. Ως εκ τούτου, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο ρόλος της συνέβαλλε στον κοινό σκοπό να προκληθεί στο συγκεκριμένο πρόσωπο φόβος για τη ζωή του. Σε σχέση με μεταγενέστερο συμβάν, ήταν παρούσα και είχε πλήρη επίγνωση ότι ο ξυλοδαρμός του θύματος από τους παρόντες αστυνομικούς, συμπεριλαμβανομένης της ιδίας, συνιστούσε σοβαρή βλάβη. Το Upper Tribunal αποφάνθηκε ότι ήταν αναμφίβολο ότι οι ενέργειές της κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου συμβάντος είχαν σημαντική επίδραση στη διάπραξη του εγκλήματος των βασανιστηρίων. Το Upper Tribunal πείστηκε ότι η συμμετοχή της στο συγκεκριμένο συμβάν ισοδυναμούσε με συνέργεια σε έγκλημα κατά της ανθρωπότητας ([386]).

3.6.3.3 Κοινή εγκληματική ενέργεια/ευθύνη λόγω ενέργειας με κοινό σκοπό

Για τη διαπίστωση ατομικής ευθύνης βάσει της συμμετοχής του αιτούντος σε κοινή εγκληματική ενέργεια (ή λόγω ενέργειας με κοινό σκοπό), πρέπει να υπάρχουν περισσότερα πρόσωπα τα οποία έχουν ένα κοινό σχέδιο ή σκοπό που συνίσταται στη διάπραξη εγκλημάτων ή του οποίου η υλοποίηση περιλαμβάνει τη διάπραξη εγκλημάτων. Επιπλέον, το συγκεκριμένο είδος ατομικής ευθύνης προϋποθέτει σημαντική συμβολή στην προώθηση του κοινού αυτού σχεδίου ή στη λειτουργία συστήματος που θεσπίστηκε για την υλοποίηση του σχεδίου. Το τμήμα εφέσεων του ΔΠΔπΓ αποφάνθηκε ότι, αν και δεν είναι υποχρεωτικό να εκτέλεσε ο κατηγορούμενος οποιοδήποτε μέρος της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, πρέπει να συμμετείχε στην προώθηση του κοινού σκοπού που βρίσκεται στο επίκεντρο της εγκληματικής ενέργειας. Ωστόσο, επισήμανε ότι «δεν ισοδυναμεί κάθε είδος συμπεριφοράς με επαρκώς σημαντική συμβολή στο έγκλημα ώστε να δημιουργείται εξ αυτής ποινική ευθύνη» ([387]) και ότι η έννοια της «[κοινής εγκληματικής ενέργειας] δεν είναι μια ανοικτή έννοια η οποία επιτρέπει την καταδίκη βάσει ενοχής τεκμαιρόμενης εκ των σχέσεων του κατηγορουμένου με άλλα πρόσωπα» ([388]).

Η κοινή εγκληματική ενέργεια δεν αποτελεί πάντα το πρωταρχικό ενδεχόμενο που θα πρέπει να εξετάζεται σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες ο αιτών διεθνή προστασία είναι μέλος ομάδας ή οργάνωσης που εμπλέκεται στην τέλεση πράξεων που συνεπάγονται αποκλεισμό. Το αν η κοινή εγκληματική ενέργεια είναι το επίμαχο είδος συμμετοχής, και όχι για παράδειγμα η συνέργεια, θα εξαρτάται από τα πραγματικά περιστατικά κάθε υπόθεσης. Έτσι, για παράδειγμα, στην υπόθεση MT [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — συνέργεια] Ζιμπάμπουε εξετάστηκε η συμμετοχή της αιτούσας στη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας στο πλαίσιο κοινής εγκληματικής ενέργειας, ή ως συναυτουργού. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης στοιχειοθετούσαν ατομική ευθύνη βασισμένη μόνο σε συνέργεια, δεδομένου ότι η αιτούσα δεν κατείχε σημαντικό ηγετικό ρόλο ([389]).

([386]) Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2012, MT [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) —συνέργεια] Ζιμπάμπουε, [2012] UKUT 00015(IAC), σκέψη 131.
([387]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 3ης Απριλίου 2007, Prosecutor κατά Brđanin, IT-99-36, σκέψη 427.
([388]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 3ης Απριλίου 2007, Prosecutor κατά Brđanin, IT-99-36, σκέψη 428.
([389]) Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), 2012, MT [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — συνέργεια] Ζιμπάμπουε, ό.π., υποσημείωση 385, σκέψη 121.

3.6.3.4 Ευθύνη διοικητών ή άλλων ανωτέρων

Επιπροσθέτως των άλλων λόγων ποινικής ευθύνης για διεθνή εγκλήματα βάσει του Καταστατικού της Ρώμης, στρατιωτικός διοικητής ή άλλος ανώτερος στην πολιτική ιεραρχία ή πρόσωπο που ενεργεί στην πράξη υπό την ιδιότητα αυτή υπέχει ποινική ευθύνη για εγκλήματα «τα οποία τελέστηκαν από δυνάμεις υπό την ουσιαστική διοίκηση και τον έλεγχό του ή υπό την ουσιαστική εξουσία και έλεγχό του, ανάλογα με την περίπτωση, ως συνέπεια της παράλειψής του να ασκήσει τον κατάλληλο έλεγχο στις δυνάμεις αυτές» ([390]). Στην περίπτωση αιτούντων που κατείχαν θέσεις εξουσίας σε στρατιωτική ή πολιτική ιεραρχία, σε συνθήκες στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι εγκλήματα τα οποία συνεπάγονται αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία διαπράχθηκαν από πρόσωπα που είναι μέλη τέτοιων δομών, οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει να εξετάζουν το ενδεχόμενο αποκλεισμού για τον συγκεκριμένο λόγο. Ωστόσο, στις περιπτώσεις αυτές, το πρώτο βήμα θα πρέπει να είναι πάντοτε η εξέταση της άμεσης συμπεριφοράς ή των πράξεων του αιτούντος, προτού εξεταστούν ζητήματα τα οποία σχετίζονται με τις πράξεις εκείνων τους οποίους διοικεί και τη γνώση του σχετικά με τις εν λόγω πράξεις.

Για παράδειγμα, το ΔΠΔ έκρινε στην υπόθεση Bemba ότι, σε περίπτωση στην οποία ο βιασμός χρησιμοποιήθηκε ως μέθοδος πολέμου σε συγκεκριμένη ένοπλη σύρραξη, ατομική ποινική ευθύνη μπορεί να έχει ακόμη και διοικητής ο οποίος βρισκόταν μακριά από το θέατρο επιχειρήσεων ([391]).

Στις Κάτω Χώρες, το Συμβούλιο της Επικρατείας εξέτασε την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης για τους πρόσφυγες σε υπόθεση που αφορούσε πρώην αξιωματικό του στρατού της Συρίας για εγκλήματα τα οποία διέπραξαν μέλη της στρατιωτικής μονάδας του. Το Συμβούλιο της Επικρατείας διαπίστωσε ότι πληρούνταν τα κριτήρια της ευθύνης διοικητή, βάσει του άρθρου 28 του Καταστατικού της Ρώμης, και έκρινε ότι:

> Ορθώς ο υπουργός επέκρινε τον αιτούντα ότι δεν έλαβε κάθε απαραίτητο και εύλογο μέτρο εντός της εξουσίας του για την αποφυγή ή τον περιορισμό της διάπραξης εγκλημάτων. Αυτή η εκτίμηση του δικαστηρίου ερείδεται στην απόφαση του ΔΠΔπΓ της 30ής Ιουνίου στην υπόθεση N. Orić (IT-03-68-T· www.icty.org), στην οποία το ΔΠΔπΓ έκρινε, στη σκέψη 331, ότι ιεραρχικά ανώτερος δεν λαμβάνει απαραίτητα και εύλογα μέτρα εάν, παρότι έχει επίγνωση των εγκλημάτων των κατωτέρων του, δεν προβαίνει σε καμία ενέργεια, για παράδειγμα, αγνοώντας απλούστατα την πληροφορία αυτή. Επιπλέον, αυτή η εκτίμηση του δικαστηρίου ερείδεται στην απόφαση του πρωτοβάθμιου τμήματος III του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου της 21ης Μαρτίου 2016 (ICC-01 / 05-01 / 0803343: www.icc-cpi.int) στην υπόθεση κατά του J. Bemba Gombo. Στη σκέψη 202 της απόφασης αυτής, το δικαστήριο θεώρησε ότι διοικητής αθετεί την υποχρέωση που υπέχει βάσει του προοιμίου και του άρθρου 28 στοιχείο α) σημείο ii) του Καταστατικού της Ρώμης, εάν δεν λαμβάνει μέτρα για την καταστολή της διάπραξης εγκλημάτων. Επιπλέον, στη σκέψη 200 της απόφασης αυτής, το δικαστήριο επισημαίνει ότι, εάν ο διοικητής εκτέλεσε το καθήκον του να λάβει κάθε απαραίτητο και εύλογο μέτρο εντός της εξουσίας του, δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος, ακόμη και αν τα εγκλήματα τελέστηκαν παρ’ όλα αυτά τελικώς ή οι δράστες μείνουν ατιμώρητοι ([392]).

([390]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 28 στοιχείο α).
([391]) ΔΠΔ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 8ης Ιουνίου 2018, Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, The Prosecutor κατά Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08 A.
([392]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 17ης Μαΐου 2016, 201506251/1/V1, ECLI:NL:RVS:2016:1441, σκέψη 5.2 (ανεπίσημη μετάφραση).

Το εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου της Γαλλίας είχε εκδώσει απόφαση στο ίδιο πνεύμα νωρίτερα το 2014 ([393]).

3.6.3.5 Συμμετοχή και τεκμήριο ατομικής ευθύνης

Η συμμετοχή σε οργάνωση υπεύθυνη για εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 ή του άρθρου 12 παράγραφος 3 της ΟΑΕΕ (αναδιατύπωση), περιλαμβανομένων οργανώσεων ή ομάδων που χαρακτηρίζονται «τρομοκρατικές» ([394]), δεν οδηγεί κατ' ανάγκη σε τεκμήριο ατομικής ευθύνης για αυτά τα εγκλήματα ή αυτές τις πράξεις. Όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ στην υπόθεση B και D:

> Παρότι οι πράξεις οργανώσεως η οποία περιλαμβάνεται στον κατάλογο του παραρτήματος της κοινής θέσης 2001/931 λόγω της αναμείξεώς της σε τρομοκρατικές πράξεις μπορούν να συσχετιστούν με έκαστο εκ των λόγων αποκλεισμού των στοιχείων β' και γ' του άρθρου 12, παράγραφος 2, της [ΟΕΑΑ], το γεγονός απλώς και μόνον ότι ο αιτών υπήρξε μέλος [...] οργανώσεως δεν μπορεί να συνεπάγεται αυτομάτως τον αποκλεισμό του από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει των εν λόγω διατάξεων ([395]).

Ωστόσο, όταν μια αρχή διαπιστώνει ότι ο αιτών διεθνή προστασία «κατείχε ηγετική θέση σε οργάνωση που εφαρμόζει τρομοκρατικές μεθόδους», η εν λόγω αρχή «δύναται να θεωρήσει ότι αυτός έχει ατομική ευθύνη για τις πράξεις που τέλεσε η οργάνωση κατά την κρίσιμη περίοδο [...] ([396]). Ωστόσο, αυτό δεν συνιστά αυτομάτως σοβαρό λόγο να πιστεύεται ότι το πρόσωπο αυτό έχει διαπράξει «τέτοιου είδους σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» ή «πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» ([397]). Αντιθέτως, πρέπει «να εξετάσει το σύνολο των συναφών περιστάσεων πριν εκδώσει απόφαση περί αποκλεισμού του εν λόγω προσώπου από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο β' ή γ', της [ΟΕΑΑ]» ([398]). Αυτό σημαίνει ότι:

> ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα προσώπου που ήταν μέλος οργανώσεως η οποία εφαρμόζει τρομοκρατικές μεθόδους εξαρτάται από κατ' ιδίαν έλεγχο συγκεκριμένων γεγονότων που παρέχει τη δυνατότητα να διαπιστωθεί αν υφίστανται σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του εντός της συγκεκριμένης οργανώσεως, το πρόσωπο αυτό διέπραξε [έγκλημα ή πράξη που εμπίπτει στο άρθρο 12 παράγραφοι 2 και 3 της ΟΕΑΑ] ([399]).

([393]) Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 15ης Μαΐου 2018, M.N., *11013546*, σκέψη 13 (στη γαλλική γλώσσα).

([394]) Στο πλαίσιο των μέτρων που έλαβε η ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους κατάρτισε **κατάλογο προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που ενέχονται σε τρομοκρατικές πράξεις και υπόκεινται σε περιοριστικά μέτρα**. Ο κατάλογος αυτός παρατίθεται στην κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 129, και συγκαταλέγεται στα πρόσθετα μέτρα που θεσπίστηκαν για την εφαρμογή της απόφασης 1373 (2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Ο κατάλογος περιλαμβάνει πρόσωπα και ομάδες που δραστηριοποιούνται τόσο εντός όσο και εκτός της ΕΕ. Επανεξετάζεται τακτικά, τουλάχιστον μία φορά ανά εξάμηνο. Το καθεστώς αυτό είναι **χωριστό από το καθεστώς της ΕΕ για την εφαρμογή της απόφασης 1989 (2011) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών** σχετικά με τη δέσμευση κεφαλαίων προσώπων και οντοτήτων που συνδέονται με τον Usama bin Laden, το δίκτυο της Αλ Κάιντα και τους Ταλιμπάν [περιλαμβανομένου του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και του Λεβάντε (ΙΚΙΛ)/Da'esh) (η επισήμανση των συντακτών].

([395]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 88· επιβεβαιώθηκε στο ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π. υποσημείωση 17, σκέψη 87. Βλ. επίσης UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 5, ό.π., υποσημείωση 32, σκέψη 26, όπου αναφέρεται ότι «Ο αποκλεισμός πρέπει να στηριχθεί στη συμμετοχή σε μια συγκεκριμένη οργάνωση, αν και το τεκμήριο για προσωπική ευθύνη μπορεί να ανακύψει όταν η οργάνωση είναι γενικώς γνωστή ως ιδιαίτερα βίαιη και η συμμετοχή σ' αυτήν εθελοντική»· UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, σκέψεις 59-62.

([396]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 98.

([397]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 99.

([398]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 98.

([399]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 94.

Επιπλέον, πριν αποκλειστεί ο αιτών από το καθεστώς πρόσφυγα, «πρέπει να είναι δυνατό να καταλογισθεί στον αιτούντα […] μέρος της ευθύνης για τις πράξεις που τέλεσε η επίμαχη οργάνωση την περίοδο κατά την οποία αυτός ήταν μέλος της» ([400]).

Ως εκ τούτου, οι δικαστικοί λειτουργοί που εφαρμόζουν το δίκαιο της ΕΕ στο πλαίσιο του αποκλεισμού, σύμφωνα με το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) πρέπει, μεταξύ άλλων, να εξακριβώνουν:

— «την πραγματική φύση της συμμετοχής του αιτούντος στην τέλεση των εν λόγω πράξεων,

— τη θέση του στο εσωτερικό της οργανώσεως,

— τον βαθμό της γνώσεως που είχε ή όφειλε να έχει για τις δραστηριότητες της ομάδας,

— τον ενδεχόμενο εξαναγκασμό που υπέστη, ή

— άλλους παράγοντες ικανούς να επηρεάσουν τη συμπεριφορά του» ([401]).

Επομένως, ακόμη και αν ο αιτών ήταν μέλος ομάδας ή καθεστώτος που συμμετείχε σε πράξεις που συνεπάγονται αποκλεισμό, ο αποκλεισμός θα δικαιολογείται μόνον όταν διαπιστώνεται ότι ο αιτών τέλεσε τέτοιες πράξεις προσωπικά ή ότι συμμετείχε στην τέλεση των εν λόγω πράξεων με έναν από τους τρόπους που συνεπάγονται ατομική ευθύνη.

Σε απόφαση του 2018, το Συμβούλιο της Επικρατείας της Ελλάδας έκρινε ότι τα δικαστήρια υποχρεούνται να εκτιμούν τη συνδρομή του αιτούντος στην επίτευξη του πολιτικού σκοπού οργάνωσης την οποία υποστήριζε, η οποία έκανε χρήση βίας και τέλεσε σοβαρές εγκληματικές πράξεις για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Το Συμβούλιο της Επικρατείας ζήτησε επίσης από τα δικαστήρια να εκτιμούν αν η συνδρομή του αιτούντος στην τέλεση εγκληματικών πράξεων υπήρξε, αφενός, συνειδητή (επαρκής γνώση του σκοπού της οργάνωσης και αποδοχή του) και, αφετέρου, ουσιαστική (γνώση ότι θα βοηθήσει ή θα διευκολύνει τη διάπραξή τους) ([402]). Επιπλέον, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι, στις περιπτώσεις αυτές, κατόπιν εξατομικευμένης κρίσης, πρέπει να είναι δυνατόν να καταλογιστεί στον αιτούντα μέρος της ευθύνης για τις σοβαρές εγκληματικές πράξεις που διέπραξε η οργάνωση, προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς της. Η απόφαση παραπέμπει, μεταξύ άλλων, στην απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση B και D καθώς και στις αποφάσεις καναδικών δικαστηρίων στις υποθέσεις Sivakumar και Ezokola ([403]). Στο πλαίσιο του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας, επισήμανε ότι ο αιτών θα δικαιούνταν να ενημερωθεί για την εφαρμογή του τεκμηρίου αυτού και για τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία βασίζεται και έπρεπε να του δοθεί η ευκαιρία να αντικρούσει το τεκμήριο ([404]).

Επομένως, απαιτείται προσοχή όταν ανακύπτει τέτοιο τεκμήριο ευθύνης. Προκειμένου να διευκολυνθεί η εξέταση των πραγματικών δραστηριοτήτων μεμονωμένου αιτούντος και της ομάδας στην οποία μετείχε ή με την οποία συνδεόταν, οι δικαστικοί λειτουργοί ζητούν αποδεικτικά στοιχεία τα οποία καθιστούν δυνατή την ατομική εκτίμηση της συνδρομής του

([400]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 95.
([401]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 97.
([402]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα), απόφαση 19694/2018, 21 Αυγούστου 2018 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).
([403]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα), απόφαση 19694/2018, 21 Αυγούστου 2018 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψη 24, αναφέρεται στο ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9· Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 19ης Ιουλίου 2013, Ezokola κατά Καναδά (Minister of Citizenship and Immigration), SCC 40, [2013] 2 SCR 678· και ομοσπονδιακό δικαστήριο του Καναδά, απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 1993, Sivakumar κατά Canada (Minister of Employment and Immigration), 1993 CanLII 3012 (FCA), [1994] 1 FC 433.
([404]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα), απόφαση 19694/2018, 2018, ό.π. υποσημείωση 402.

αιτούντος στη διάπραξη εγκλήματος ή πράξης, αντί εκτίμησης «βασισμένης σε υποθέσεις περί συλλογικής ενοχής ή αθωότητας» ([405]).

Μετά την απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση B και D, το βελγικό Συμβούλιο της Επικρατείας ζήτησε από το ΔΕΕ στην υπόθεση Lounani να:

> διευκρινισθεί αν το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83 έχει την έννοια ότι, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι συντρέχει ο λόγος αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα που διαλαμβάνεται στη διάταξη αυτή, απαιτείται ο αιτών την υπαγωγή στο καθεστώς διεθνούς προστασίας να έχει καταδικασθεί για κάποιο από τα εγκλήματα τρομοκρατίας που προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/475 ([406]).

Απαντώντας στο ερώτημα αυτό, το ΔΕΕ διευκρίνισε τα εξής:

> Εάν ο νομοθέτης της Ένωσης είχε την πρόθεση να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83, οριοθετώντας την έννοια των «πράξεων που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» έτσι ώστε να περιλαμβάνει μόνον τα αδικήματα που παρατίθενται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/475, θα μπορούσε να το πράξει ευχερώς, μνημονεύοντας ρητώς τα αδικήματα αυτά ή παραπέμποντας στην εν λόγω απόφαση-πλαίσιο ([407]).

Ωστόσο, το δικαστήριο επισήμανε περαιτέρω ότι το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ), της ΟΕΑΑ δεν παραπέμπει «ούτε στην απόφαση-πλαίσιο 2002/475, μολονότι αυτή ίσχυε κατά τον χρόνο που καταρτίσθηκε το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', ούτε σε κάποιο άλλο νομοθέτημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο θεσπίσθηκε στο πλαίσιο της καταπολεμήσεως της τρομοκρατίας» ([408]). Ως εκ τούτου, κατέληξε στο ακόλουθο συμπέρασμα:

> Κατά συνέπεια, [...] η απάντηση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της [ΟΕΑΑ] έχει την έννοια ότι, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι συντρέχει ο λόγος αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα που διαλαμβάνεται στη διάταξη αυτή, δεν απαιτείται ο αιτών την υπαγωγή στο καθεστώς διεθνούς προστασίας να έχει καταδικασθεί για κάποιο από τα εγκλήματα τρομοκρατίας που προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/475 ([409]).

Ωστόσο, πιο ουσιαστικά, το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση Lounani ρώτησε επίσης το ΔΕΕ αν το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) και το άρθρο 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ:

> έχουν την έννοια ότι πράξεις συμμετοχής στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας, όπως αυτές για τις οποίες καταδικάσθηκε ο αναιρεσίβλητος της κύριας δίκης, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του λόγου αποκλεισμού τον οποίο προβλέπουν οι

([405]) Hathaway and Foster, *Law of Refugee Status*, ό.π., υποσημείωση 91, σ. 534.
([406]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 40.
([407]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 52, απόφαση-πλαίσιο 2002/475, η οποία έχει πλέον αντικατασταθεί από την οδηγία (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ό.π., υποσημείωση 124.
([408]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 53.
([409]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 54.

> διατάξεις αυτές, μολονότι το οικείο πρόσωπο δεν έχει τελέσει ούτε αποπειραθεί ή απειλήσει να τελέσει τρομοκρατική πράξη ([410]).

Το ποινικό δικαστήριο των Βρυξελλών διαπίστωσε ότι ο κ. Lounani είχε συμμετάσχει, ως ηγετικό μέλος, στις δραστηριότητες του βελγικού πυρήνα της Ισλαμικής Ομάδας Μαροκινών Μαχητών. Διαπίστωσε επίσης ότι είχε παράσχει στην ομάδα αυτή λειτουργική υποστήριξη, μεταξύ άλλων μέσω της παροχής πληροφοριών ή υλικών πόρων, πλαστογραφώντας και προμηθεύοντας πλαστά διαβατήρια σε τρίτους και μετέχοντας ενεργώς στην οργάνωση δικτύου αποστολής εθελοντών στο Ιράκ. Ωστόσο, δεν διαπιστώθηκε ότι είχε διαπράξει αυτοπροσώπως τρομοκρατικές ενέργειες ούτε ότι υπήρξε ο ηθικός αυτουργός τέτοιων πράξεων ή ότι συμμετείχε ως συνεργός στην τέλεσή τους.

Παραπέμποντας στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, και ειδικότερα στην απόφαση 2178(2014), το ΔΕΕ έκρινε τα εξής:

> [...] [Τ]ο στοιχείο, αν υποτεθεί ότι έχει αποδειχθεί, ότι η ομάδα της οποίας ήταν ηγετικό μέλος ο M. Lounani δεν τέλεσε τρομοκρατική πράξη ή ότι οι εθελοντές που επιθυμούσαν να μεταβούν στο Ιράκ και τους οποίους συνέδραμε η ομάδα αυτή δεν τέλεσαν τελικά τέτοιες πράξεις δεν δύναται, εν πάση περιπτώσει, να αποκλείσει ότι οι πράξεις του M. Lounani μπορούν να χαρακτηρισθούν ως αντιβαίνουσες στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών ([411]).

Το δικαστήριο έκρινε περαιτέρω τα εξής:

> Το αυτό ισχύει [...] και για το στοιχείο [...] ότι ο M. Lounani δεν διέπραξε ούτε αποπειράθηκε ή απείλησε να διαπράξει έγκλημα τρομοκρατίας, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/475. Για τους ίδιους λόγους, η εφαρμογή του άρθρου 12, παράγραφος 3, της [ΟΕΑΑ] δεν απαιτεί να αποδειχθεί ότι ο M. Lounani ήταν ο ηθικός αυτουργός τέτοιου εγκλήματος ή ότι συμμετείχε σε αυτό ως συνεργός καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο ([412]).

Απαντώντας στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα που του υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, το ΔΕΕ αποφάνθηκε τα εξής:

> το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', και το άρθρο 12, παράγραφος 3, της [ΟΕΑΑ] έχουν την έννοια ότι πράξεις συμμετοχής στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας, όπως αυτές για τις οποίες καταδικάσθηκε ο αναιρεσίβλητος της κύριας δίκης, μπορούν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα, μολονότι δεν αποδείχθηκε ότι το οικείο πρόσωπο τέλεσε, αποπειράθηκε ή απείλησε να τελέσει τρομοκρατική πράξη. Όσον αφορά την εξατομικευμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών βάσει των οποίων θα κριθεί αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι πρόσωπο είναι ένοχο πράξεων που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, ήταν ο ηθικός αυτουργός τέτοιων πράξεων ή συμμετείχε σε αυτές ως συνεργός καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο, το γεγονός ότι το πρόσωπο αυτό καταδικάσθηκε, από τα δικαστήρια κράτους μέλους, για συμμετοχή στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας έχει ιδιαίτερη σημασία, όπως και η διαπίστωση ότι το εν λόγω πρόσωπο ήταν ηγετικό μέλος της ομάδας αυτής, χωρίς

([410]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 62.
([411]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 76.
([412]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 77.

> να απαιτείται να αποδειχθεί ότι το πρόσωπο αυτό ήταν το ίδιο ο ηθικός αυτουργός τρομοκρατικής πράξεως ή ότι συμμετείχε σε αυτή ως συνεργός καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο ([413]).

Σε εθνικό επίπεδο, σε προγενέστερη απόφαση, το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο) του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάνθηκε ότι απαιτείται «επικέντρωση στον πραγματικό ρόλο που διαδραμάτισαν τα συγκεκριμένα πρόσωπα, λαμβανομένων υπόψη όλων των ουσιωδών πτυχών του εν λόγω ρόλου ώστε να κριθεί αν διαπιστώνεται ο απαιτούμενος βαθμός συμμετοχής» ([414]). Το δικαστήριο προσδιόρισε τον ακόλουθο μη εξαντλητικό κατάλογο σχετικών παραγόντων οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εν λόγω εκτίμηση:

> η φύση και το μέγεθος (το οποίο δυνητικά έχει κάποια σημασία) της οργάνωσης και ιδίως εκείνου του τμήματος της οργάνωσης με το οποίο είχε κυρίως άμεση σχέση ο αιτών άσυλο· ii) αν έχει απαγορευτεί η οργάνωση και, εάν ναι, από ποιον· iii) με ποιον τρόπο στρατολογήθηκε ο αιτών άσυλο· iv) η διάρκεια της παραμονής του στην οργάνωση και τυχόν ευκαιρίες που είχε να αποχωρήσει από αυτήν· v) η θέση, ο βαθμός, το κύρος και η επιρροή του στην οργάνωση· vi) το αν γνώριζε τις δραστηριότητες της οργάνωσης που συνιστούν εγκλήματα πολέμου· και vii) η προσωπική συμμετοχή και ο ρόλος του στην οργάνωση, συμπεριλαμβανομένης ειδικότερα της συμβολής του στη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου ([415]).

Ομοίως, το εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου της Γαλλίας έκρινε ότι κάθε περίπτωση απαιτεί εξέταση των προσωπικών περιστάσεων κάθε αιτούντος σε σχέση με τα όσα είναι γενικά γνωστά για την ομάδα της οποίας ήταν μέλος. Οι εν λόγω περιστάσεις περιλαμβάνουν τη συχνότητα της ασκηθείσας βίας, τη διοίκηση ή την οργανωτική δομή της, τον βαθμό κατακερματισμού της ομάδας, την θέση του προσώπου στην ιεραρχία της ομάδας και την ικανότητά του να επηρεάζει τις ενέργειες της ομάδας ([416]). Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε τον αποκλεισμό υπηκόου της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, ο οποίος ήταν υψηλόβαθμος στρατιωτικός και πρώην μέλος της προεδρικής φρουράς κατά τη διάπραξη από την εν λόγω μονάδα σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

3.6.4 Λόγοι αποκλεισμού της ατομικής ευθύνης

Δεν διαπιστώνεται ατομική ευθύνη για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό, εάν ο αιτών διεθνή προστασία ενδέχεται να διέπραξε το έγκλημα αυτό ή την πράξη αυτή, ή να υπήρξε ηθικός αυτουργός ή να συμμετείχε άλλως στην πράξη αυτή, έχοντας βάσιμο λόγο.

Στις ενότητες που ακολουθούν εξετάζονται αναλυτικότερα οι λόγοι που συνήθως καλούνται να εκτιμήσουν οι δικαστικοί λειτουργοί στο πλαίσιο της εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται οι εξής:

— προσταγές ανωτέρων (βλ. ενότητα 3.6.4.1),

([413]) ΔΕΕ, 2017, Lounani, ό.π., υποσημείωση 28, σκέψη 79.
([414]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2010, JS (Σρι Λάνκα), ό.π., υποσημείωση 23, σκέψη 55. Βλ. επίσης Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), Ezokola κατά Καναδά, ό.π., υποσημείωση 355.
([415]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), 2010, JS (Σρι Λάνκα), ό.π., υποσημείωση 23, σκέψη 30.
([416]) Cour nationale du droit d'asile (Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου, Γαλλία), 7 Οκτωβρίου 2014, M. B., προσφυγή αριθ. 13003572 C+ (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

— έλλειψη ικανότητας (βλ. ενότητα 3.6.4.2),

— εξαναγκασμός (βλ. ενότητα 3.6.4.3), και

— αυτοάμυνα· υπεράσπιση άλλων προσώπων ή περιουσίας (βλ. ενότητα 3.6.4.4).

Συναφώς, είναι χρήσιμο να εξεταστούν οι διατάξεις του Καταστατικού της Ρώμης σχετικά με τους λόγους άρσης της ποινικής ευθύνης για εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Άρθρο 31 του Καταστατικού της Ρώμης

Λόγοι άρσης της ποινικής ευθύνης

1. Εκτός από τους άλλους λόγους άρσης της ποινικής ευθύνης, που περιέχονται στο παρόν Καταστατικό, ένα πρόσωπο δεν υπέχει ποινική ευθύνη, εάν, κατά τον χρόνο της συμπεριφοράς του:

α) υποφέρει από διανοητική νόσο ή ελάττωμα που αποκλείουν την ικανότητά του να εκτιμήσει την παρανομία ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητά του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου·

β) είναι σε κατάσταση μέθης, που αποκλείει την ικανότητά του να αντιληφθεί τον άδικο χαρακτήρα ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητά του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου, εκτός αν υπαίτια περιήλθε στην κατάσταση αυτή και γνώριζε ή παρέβλεψε τον κίνδυνο ότι, ως αποτέλεσμα της καταστάσεώς του, ήταν πολύ πιθανόν να συμπεριφερθεί κατά τρόπο που συνιστά έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου·

γ) ενεργεί εύλογα για να υπερασπισθεί τον εαυτό του ή άλλο πρόσωπο ή, στην περίπτωση εγκλημάτων πολέμου, περιουσία που είναι απαραίτητη για την επιβίωση αυτού η άλλου προσώπου ή ιδιοκτησία που είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση μιας στρατιωτικής αποστολής, εναντίον επικείμενης και παράνομης άσκησης βίας κατά τρόπο ανάλογο του βαθμού του κινδύνου που απειλεί αυτό ή το άλλο προστατευόμενο πρόσωπο ή την περιουσία. Το γεγονός ότι τούτο συμμετείχε σε αμυντική επιχείρηση διεξαχθείσα από στρατιωτικές δυνάμεις δεν αποτελεί αφ' εαυτού λόγο άρσεως της ποινικής ευθύνης κατά το παρόν εδάφιο·

δ) η συμπεριφορά, η οποία φέρεται ότι συνιστά έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, προεκλήθη με εξαναγκασμό κατόπιν απειλής επικειμένου θανάτου ή συνεχιζόμενης ή επικείμενης βαρείας σωματικής βλάβης εναντίον αυτού ή άλλου προσώπου, και τούτο ενεργεί αναγκαστικά και ευλόγως για να αποφύγει την απειλή αυτή, με την προϋπόθεση ότι δεν έχει σκοπό να προκαλέσει βαρύτερη βλάβη από την απειλή που επεδίωξε να αποφύγει. Τέτοια απειλή μπορεί:

i) είτε να προέρχεται από άλλα πρόσωπα·

ii) είτε να δημιουργείται από άλλες περιστάσεις πέραν του ελέγχου του.

Άρθρο 33 του Καταστατικού της Ρώμης

Προσταγές ανωτέρων και επιταγές του νόμου

1. Το γεγονός ότι ένα έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου τελέστηκε από πρόσωπο συμμορφούμενο προς εντολή Κυβερνήσεως ή ανωτέρου, είτε στρατιωτικού είτε πολιτικού, δεν αναιρεί την ποινική του ευθύνη, εκτός αν τούτο:

α) είχε νομική υποχρέωση να υπακούει σε εντολές της Κυβερνήσεώς ή του κατά περίπτωση ανωτέρου·

β) δεν γνώριζε ότι η προσταγή ήταν παράνομη·

γ) η προσταγή δεν ήταν καταφανώς παράνομη.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, η διαταγή προς τέλεση γενοκτονίας ή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας είναι καταφανώς παράνομη.

Ωστόσο, εκτός των διατάξεων του Καταστατικού της Ρώμης, και ειδικότερα στο πλαίσιο του αποκλεισμού που βασίζεται στη διάπραξη σοβαρού μη πολιτικού εγκλήματος βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), θα πρέπει να εξεταστούν άλλοι σχετικοί κανόνες του ποινικού δικαίου.

3.6.4.1 Προσταγές ανωτέρων

Η UNHCR αναφέρει στο *Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού*:

> Η πιο συνηθισμένη ένσταση αφορά στις «εντολές των ανωτέρων» ή στον εξαναγκασμό από ανώτερες κυβερνητικές αρχές, αν και σύμφωνα με γενικά παραδεδεγμένη αρχή του δικαίου, η ένσταση που συνίσταται στις εντολές ανωτέρων δεν αποκλείει την ατομική ποινική ευθύνη ([417]).

Στο πλαίσιο αυτό, όπως παρατίθεται ανωτέρω, το άρθρο 33 του Καταστατικού της Ρώμης προβλέπει περαιτέρω ότι το υπερασπιστικό επιχείρημα των προσταγών ανωτέρων εφαρμόζεται μόνον αν ο ενδιαφερόμενος «είχε νομική υποχρέωση να υπακούει σε εντολές της κυβερνήσεως ή του κατά περίπτωση ανωτέρου», δεν γνώριζε ότι «η προσταγή ήταν παράνομη» και «η προσταγή δεν ήταν καταφανώς παράνομη». Σε όλες τις περιπτώσεις που αφορούν εντολή τέλεσης γενοκτονίας ή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, οι προσταγές αυτές θεωρούνται καταφανώς παράνομες.

Στην υπόθεση CM (άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — προσταγές ανωτέρων), το Upper Tribunal του Ηνωμένου Βασιλείου διαπίστωσε τα εξής:

> [Ο] εκκαλών είχε συμμετάσχει σε πράξεις που εμπίπτουν στις διατάξεις του Καταστατικού της Ρώμης για δύο χωριστούς λόγους: πρώτον, συμμετείχε σε πράξεις βασανιστηρίων ή, άλλως σε απάνθρωπες πράξεις κατά την έννοια του άρθρου 7 και του άρθρου 25 παράγραφος 3 στοιχείο α)· και δεύτερον, πρόσταξε άλλους να

([417]) UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, σκέψη 67.

> τελέσουν τέτοιες πράξεις, με αποτέλεσμα να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 25 παράγραφος 3 στοιχείο β) («προστάζει, παραγγέλλει ή παρακινεί προς διάπραξη τέτοιου εγκλήματος, το οποίο τελέσθηκε ή έγινε απόπειρά του») ([418]).

Εκτιμώντας το επιχείρημα που προβλήθηκε εκ μέρους του εκκαλούντος στην υπόθεση αυτή, ότι η συμμετοχή του σε ξυλοδαρμούς ήταν συγγνωστή διότι ενήργησε υπακούοντας σε εντολές ανωτέρω, το Upper Tribunal έκρινε ότι «δεν δικαιούνταν να επικαλεστεί για την άμυνά του τις προσταγές ανωτέρων» ([419]). Εν συνεχεία το Upper Tribunal εξέθεσε τους λόγους για την κρίση αυτή:

> […] Το άρθρο 33 [του Καταστατικού της Ρώμης] δεν απορρίπτει πλήρως την «προσέγγιση της ευθύνης υπό προϋποθέσεις». Όταν κρίνεται αν ένα πρόσωπο πρέπει να αποκλειστεί από την προστασία που παρέχει η Σύμβαση για τους πρόσφυγες διότι τέλεσε πράξεις που αντιβαίνουν στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α), η συνέπεια του άρθρου 33 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης είναι ότι, παρότι η υπακοή στις προσταγές ανωτέρων μπορεί να είναι αμυντικό επιχείρημα εάν πληρούνται και οι τρεις προϋποθέσεις —οι οποίες προβλέπονται στα στοιχεία α), β) και γ)—, βάσει του άρθρου 33 παράγραφος 2, η προϋπόθεση του άρθρου 33 παράγραφος 1 στοιχείο γ) δεν πληρούται ποτέ σε περιπτώσεις στις οποίες η διαταγή αφορούσε την τέλεση γενοκτονίας ή εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας. Οι διαταγές αυτές είναι πάντοτε «καταφανώς παράνομες».

Με άλλα λόγια, βάσει του Καταστατικού της Ρώμης, σε σχέση με την ποινική ευθύνη για τη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, το αμυντικό επιχείρημα της υπακοής σε προσταγές ανωτέρων δεν είναι διαθέσιμο εκ του νόμου ([420]).

3.6.4.2 Έλλειψη ικανότητας

Και στην περίπτωση αυτή, η βασική καθοδήγηση σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή του λόγου έλλειψης ικανότητας —εκτός του εθνικού δικαίου των κρατών μελών— στο πλαίσιο των ρητρών αποκλεισμού μπορεί να αναζητηθεί στο διεθνές ποινικό δίκαιο. Αυτό εφαρμόζεται άμεσα μόνον σε σχέση με τα εγκλήματα που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Το άρθρο 31 παράγραφος 1 του Καταστατικού της Ρώμης προβλέπει ότι για να αναγνωριστεί ως υπερασπιστικό επιχείρημα στο διεθνές ποινικό δίκαιο, μια διανοητική νόσος ή ένα ελάττωμα πρέπει να «αποκλείουν την ικανότητα του [ενδιαφερόμενου] να εκτιμήσει την παρανομία ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητά του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου».

Ομοίως, ένα πρόσωπο αναγνωρίζεται ότι βρίσκεται σε κατάσταση μέθης σε βαθμό που συνιστά υπερασπιστικό επιχείρημα μόνον εάν η μέθη:

> αποκλείει την ικανότητά του να αντιληφθεί τον άδικο χαρακτήρα ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητά του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου

([418]) Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) [Εφετείο διοικητικών διαφορών (τμήμα μεταναστεύσεως και ασύλου), Ηνωμένο Βασίλειο], CM [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — προσταγές ανωτέρων] Ζιμπάμπουε [2012] UKUT 00236(IAC), 17 Απριλίου 2012, σκέψη 17.
([419]) Ό.π., σκέψη 23.
([420]) Ό.π., σκέψεις 23 και 24.

> να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου, εκτός αν υπαίτια περιήλθε στην κατάσταση αυτή και γνώριζε ή παρέβλεψε τον κίνδυνο ότι, ως αποτέλεσμα της καταστάσεώς του, ήταν πολύ πιθανόν να συμπεριφερθεί κατά τρόπο που συνιστά έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του [Διεθνούς Ποινικού] Δικαστηρίου.

Ωστόσο,

> ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του υπερασπιστικού επιχειρήματος της μέθης είναι η τρίτη προϋπόθεση, κατά την οποία αυτό δεν μπορεί να προβληθεί εάν το πρόσωπο περιήλθε στην κατάσταση αυτή υπαίτια παραβλέποντας εν γνώσει του τον κίνδυνο να επιδείξει, ως αποτέλεσμα της κατάστασής του, εγκληματική συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, το επιχείρημα της μέθης μπορεί να ευδοκιμήσει μόνον εάν αυτή ήταν ανυπαίτια ή υπαίτια μεν αλλά εν αγνοία του κινδύνου ότι θα έχει ως αποτέλεσμα εγκληματική συμπεριφορά ([421]).

3.6.4.3 Εξαναγκασμός

Η UNHCR αναφέρει στο *Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού*:

Όταν την ένσταση του εξαναγκασμού προβάλλει όποιος ενήργησε κατά διαταγή ανωτέρων του σε μια οργάνωση, πρέπει να εξεταστεί εάν ευλόγως αναμενόμενη ήταν η καταγγελία της συμμετοχής του στην οργάνωση και η δυνατότητά του να αποχωρήσει νωρίτερα από αυτήν διαβλέποντας ότι θα ανέκυπτε η υπό κρίση κατάσταση. Κάθε υπόθεση πρέπει να εξετάζεται εξατομικευμένα. Οι συνέπειες της λιποταξίας σε συνδυασμό με τον κίνδυνο άσκησης πίεσης για την τέλεση κάποιων πράξεων είναι στοιχεία καθοριστικής σημασίας ([422]).

Συναφώς, το Upper Tribunal (τμήμα μετανάστευσης και ασύλου) του Ηνωμένου Βασιλείου έκρινε στην υπόθεση AB (άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — αμυντικό επιχείρημα — εξαναγκασμός) Ιράν τα εξής:

> Προς αντίκρουση του επιχειρήματος ότι ένα πρόσωπο θα πρέπει να αποκλειστεί από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, διότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι το πρόσωπο διέπραξε έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης, αρχικά η εκκαλούσα φέρει το βάρος απόδειξης όταν προβάλλει λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης, όπως εξαναγκασμό.
>
> Το συνολικό βάρος απόδειξης εξακολουθεί να φέρει ο εφεσίβλητος [η αποφαινόμενη αρχή], ο οποίος πρέπει να αποδείξει ότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι ο εκκαλών δεν ενήργησε στο πλαίσιο εξαναγκασμού ([423]).

Η υπόθεση αφορούσε Ιρανή πολίτη, η οποία κατείχε ανώτερη θέση σε φυλακή γυναικών υπό τον έλεγχο του Στρατού των Φρουρών της Ισλαμικής Επανάστασης, στην οποία κρατήθηκαν και υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια πολιτικοί κρατούμενοι. Η εκκαλούσα ισχυρίστηκε ότι ενήργησε στο πλαίσιο εξαναγκασμού. Στην απόφασή του, το Upper Tribunal

---

([421]) Y. Li, *Exclusion from Protection as a Refugee – An approach to harmonising interpretation in international law*, International Refugee Law Series 09 (Brill Nijhoff 2017), σ. 278.

([422]) UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, σκέψεις 69/70.

([423]) AB [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — υπερασπιστικό επιχείρημα — εξαναγκασμός) Ιράν, [2016] UKUT 00376 (IAC), UK Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), 22 Ιουλίου 2016.

διαπίστωσε, πρώτον, ότι, βάσει «σαφών, αξιόπιστων και ισχυρών» αποδεικτικών στοιχείων, η εκκαλούσα παρείχε εν γνώσει της συνδρομή στα πρόσωπα που τέλεσαν τα βασανιστήρια στη φυλακή στην οποία ήταν, πρόσφατα, αναπληρώτρια διευθύντρια. Εν συνεχεία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η γνώση και η συνδρομή της (εφόσον αποδεικνύονταν) πληρούσαν ευχερώς το κριτήριο της συνέργειας.

Το δικαστήριο εκθέτει, με χρήσιμο τρόπο, τις πέντε προϋποθέσεις για το αμυντικό επιχείρημα του εξαναγκασμού, οι οποίες πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς, όπως προσδιορίζεται στο άρθρο 31 του Καταστατικού της Ρώμης.

i) Πρέπει να υπάρχει απειλή επικείμενου θανάτου ή συνεχιζόμενης ή επικείμενης βαρείας σωματικής βλάβης.

ii) Η απειλή αυτή πρέπει είτε να προέρχεται από άλλα πρόσωπα είτε να δημιουργείται από άλλες περιστάσεις πέραν του ελέγχου του προσώπου που προβάλλει το επιχείρημα.

iii) Η απειλή πρέπει να στρέφεται κατά του προσώπου που προβάλλει το επιχείρημα ή άλλου προσώπου.

iv) Το πρόσωπο που προβάλλει το επιχείρημα ενεργεί αναγκαστικά και ευλόγως για να αποφύγει την απειλή αυτή.

v) Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, το πρόσωπο που προβάλλει το επιχείρημα δεν έχει σκοπό να προκαλέσει βαρύτερη βλάβη από την απειλή που επιδίωξε να αποφύγει ([424]).

Το δικαστήριο επισημαίνει περαιτέρω ότι «η ουσία του αμυντικού επιχειρήματος του εξαναγκασμού είναι ότι η εγκληματική συμπεριφορά της οποίας η άρση επιδιώκεται προκλήθηκε άμεσα από τις προβαλλόμενες απειλές» ([425]).

3.6.4.4 Αυτοάμυνα

Το άρθρο 31 παράγραφος 1 στοιχείο γ) του Καταστατικού της Ρώμης, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, αφορά πράξεις που τελούνται σε κατάσταση αυτοάμυνας. Κατ' αυτό, ένα πρόσωπο δεν υπέχει ποινική ευθύνη εάν, κατά τον χρόνο της συμπεριφοράς του,

> ενεργεί εύλογα για να υπερασπισθεί τον εαυτό του ή άλλο πρόσωπο ή, στην περίπτωση εγκλημάτων πολέμου, περιουσία που είναι απαραίτητη για την επιβίωση αυτού η άλλου προσώπου ή ιδιοκτησία που είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση μιας στρατιωτικής αποστολής, εναντίον επικείμενης και παράνομης άσκησης βίας κατά τρόπο ανάλογο του βαθμού του κινδύνου που απειλεί αυτό ή το άλλο προστατευόμενο πρόσωπο ή την περιουσία. Το γεγονός ότι τούτο συμμετείχε σε αμυντική επιχείρηση διεξαχθείσα από στρατιωτικές δυνάμεις δεν αποτελεί αφ' εαυτού λόγο άρσεως της ποινικής ευθύνης κατά το παρόν εδάφιο.

([424]) AB [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — υπερασπιστικό επιχείρημα — εξαναγκασμός] Ιράν, [2016] UKUT 00376 (IAC), UK Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), 22 Ιουλίου 2016, σκέψη 63.

([425]) AB [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — υπερασπιστικό επιχείρημα — εξαναγκασμός] Ιράν, [2016] UKUT 00376 (IAC), UK Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), 22 Ιουλίου 2016, σκέψη 69.

Μέχρι στιγμής, δεν φαίνεται να υπάρχει σχετική νομολογία για το θέμα αυτό.

3.7 Κατάργηση της ποινικής αξίωσης του κράτους

Κάποιοι σχολιαστές θεωρούν ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν αρμόζει ο αποκλεισμός προσώπου από το καθεστώς πρόσφυγα, έστω και αν έχει διαπιστωθεί ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο ευθύνεται ατομικά για έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό. Την άποψη αυτή συμμερίζεται η UNHCR, κατά την οποία:

> Όταν το έγκλημα έχει **παραγραφεί,** δεν τίθεται θέμα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Πρόκειται για την περίπτωση όπου ο ενδιαφερόμενος έχει εκτίσει ποινή για το συγκεκριμένο αδίκημα ή ίσως έχει περάσει σημαντική περίοδος από την τέλεσή του. Σχετικά στοιχεία που πρέπει να εξεταστούν είναι η σοβαρότητα του αδικήματος, το χρονικό διάστημα που παρήλθε από την τέλεσή του και η έκφραση συγγώμης που επέδειξε ο ενδιαφερόμενος. Εξετάζοντας τις συνέπειες της χάρης ή της αμνηστίας, πρέπει να ερευνηθεί εάν αντανακλούν τη δημοκρατική βούληση της ενδιαφερόμενης χώρας και εάν ο αυτουργός της αξιόποινης πράξης κρίθηκε γι' αυτήν με άλλον τρόπο. Ωστόσο, κάποια εγκλήματα είναι τόσο σοβαρά και αποτρόπαια που η εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ δικαιολογείται παρά τη συνδρομή των προϋποθέσεων απονομής χάριτος ή αμνηστίας ([426]).

Το Conseil d'État της Γαλλίας αποφάνθηκε ότι, παρότι οι συνθήκες που περιγράφονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ενδέχεται να δικαιολογούν, καταρχήν, την άρνηση χορήγησης της προστασίας του καθεστώτος πρόσφυγα, δεν εμποδίζουν τη χορήγηση της προστασίας αυτής, εάν οι αξιόποινες πράξεις είχαν ως αποτέλεσμα την επιβολή ποινής, την οποία το ενδιαφερόμενο πρόσωπο εξέτισε πραγματικά. Αυτό ισχύει, εκτός εάν το κράτος στο οποίο υποβλήθηκε η αίτηση θεωρεί ότι, λόγω των σοβαρών μη πολιτικών εγκλημάτων που διέπραξε στο παρελθόν, ο αιτών συνιστά πραγματικό ή δυνητικό κίνδυνο για τον πληθυσμό ([427]).

Το ζήτημα του αν η κατάργηση της ποινικής αξίωσης του κράτους σε σχέση με έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό μπορεί όντως να ληφθεί υπόψη όταν εκτιμάται ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα εξετάστηκε έμμεσα από το ΔΕΕ στην υπόθεση B και D στην απάντηση που έδωσε σε δύο από τα προδικαστικά ερωτήματα που του υπέβαλε το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο της Γερμανίας ([428]). Πρώτον, το γερμανικό δικαστήριο ζήτησε από το ΔΕΕ να διευκρινίσει αν οι λόγοι αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ συντρέχουν μόνον εάν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο εξακολουθεί να συνιστά κίνδυνο για το κράτος μέλος υποδοχής, δεδομένου ότι οι αιτούντες άσυλο της κύριας δίκης είχαν πείσει ότι είχαν αποκηρύξει το παρελθόν τους ως τρομοκρατών και δεν υπήρχε κίνδυνος υποτροπής. Δεύτερον, εάν η απάντηση στο πρώτο ερώτημα ήταν αρνητική και συνέτρεχαν οι λόγοι αποκλεισμού των αιτούντων άσυλο, το γερμανικό δικαστήριο ζήτησε από το ΔΕΕ να διευκρινίσει αν ο αποκλεισμός των αιτούντων εξαρτιόταν από την εφαρμογή του κριτηρίου αναλογικότητας

([426]) UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 32, σκέψη 23 (η επισήμανση του πρωτοτύπου) και επίσης UNHCR, AH (Αλγερία) κατά Secretary of State for the Home Department: Case for the Intervener, 21 Οκτωβρίου 2014.

([427]) Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), απόφαση της 4ης Μαΐου 2011, *Office français de protection des réfugiés et apatrides c M. A*, 320910, ECLI:FR:CESSR:2011:320910.20110504 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

([428]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2008, BVerwG 10 C 48.07 (αίτηση στο ΔΕΕ για την έκδοση προδικαστικής απόφασης στην υπόθεση B), DE:BVerwG:2008:141008B10C48.07.0· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2008, BVerwG 10 C 46.07 (αίτηση στο ΔΕΕ για την έκδοση προδικαστικής απόφασης στην υπόθεση D).

σύμφωνα με «την αρχή της αναλογικότητας που αναγνωρίζεται στο διεθνές και στο ευρωπαϊκό δίκαιο […] [η οποία] απαιτεί να είναι κάθε μέτρο πρόσφορο και αναγκαίο και να τελεί σε αναλογία προς τον επιδιωκόμενο σκοπό» ([429]). Κατά την άποψη του Ομοσπονδιακού διοικητικού δικαστηρίου, δεδομένου ότι οι αιτούντες προστατεύονταν, εν πάση περιπτώσει κατά της *επαναπροώθησης*, ο αποκλεισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί δυσανάλογο μέτρο βάσει του κριτηρίου αυτού μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις, και συγκεκριμένα όταν:

> παρά την προηγούμενη παραβατική συμπεριφορά του, το πρόσωπο δικαιούται να τεθεί (εκ νέου) σε ισότιμη βάση με «καλόπιστο πρόσφυγα». Αυτό συμβαίνει όταν, από τη σφαιρική εκτίμηση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του στο μεταξύ, προκύπτει ότι, παρά το παρελθόν του, το πρόσωπο είναι (εκ νέου) άξιο προστασίας. Για τον σκοπό αυτό, το δικαστήριο εκτιμά ότι δεν αρκεί, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, να μην συνιστά πλέον το πρόσωπο κίνδυνο, να έχει αποστασιοποιηθεί από τις παλαιότερες πράξεις του και να έχει πληρώσει, τουλάχιστον εν μέρει, το τμήμα [μερική έκτιση ποινής φυλάκισης], με βλάβη της υγείας του στο πλαίσιο αυτό. Ωστόσο, σε περίπτωση προηγούμενης στήριξης τρομοκρατικών δραστηριοτήτων, θα μπορούσε να συντρέχει μια εξαιρετική περίσταση, για παράδειγμα, εάν ο ενδιαφερόμενος όχι μόνο έχει αποστασιοποιηθεί από τις πράξεις του, αλλά καταβάλλει πλέον ενεργά προσπάθειες για την πρόληψη περαιτέρω τρομοκρατικών πράξεων ή εάν η πράξη αποτελούσε νεανικό ατόπημα που τελέστηκε δεκαετίες πριν ([430]).

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, το ΔΕΕ απάντησε ότι ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα δεν εξαρτάται από έλεγχο τήρησης της αρχής της αναλογικότητας εφόσον διαπιστωθεί ότι πληρούνται οι λόγοι αποκλεισμού του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) ή γ) της ΟΕΑΑ ([431]). Διαπίστωσε επίσης ότι το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΕΑΑ δεν απαιτεί ο αιτών να συνιστά κίνδυνο για το κράτος μέλος υποδοχής ([432]). Ως εκ τούτου, το Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το γεγονός ότι οι B και D είχαν αποκηρύξει τις παλαιότερες τρομοκρατικές δραστηριότητές τους και δεν υπήρχε κίνδυνος υποτροπής τους δεν ασκούσε επιρροή στο ζήτημα του αποκλεισμού τους από το καθεστώς πρόσφυγα ([433]).

Εν συνεχεία, στην υπόθεση Febles, το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά κλήθηκε να εξετάσει ένα ελαφρώς διαφορετικό ζήτημα σε σχέση με εκείνο που εξέτασε το ΔΕΕ στην υπόθεση B και D, και συγκεκριμένα:

> **[αν η φράση «έχουν διαπράξει σοβαρόν αδίκημα» στο άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες] αφορά μόνον ζητήματα που σχετίζονται με το τελεσθέν αδίκημα ή θα πρέπει να θεωρηθεί ότι παραπέμπει επίσης σε ζητήματα ή γεγονότα μετά την τέλεση του αδικήματος**, όπως το αν ο αιτών είναι φυγόδικος ή δεν είναι άξιος προστασίας ή είναι επικίνδυνος κατά τον χρόνο της αίτησης χορήγησης προστασίας μέσω του καθεστώτος πρόσφυγα ([434]).

([429]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2008, BVerwG 10 C 48.07, ό.π. υποσημείωση 428, σκέψη 32, μετάφραση από το ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), BVerwG 10 C 46.07, σκέψη 28.

([430]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2008, BVerwG 10 C 48.07, ό.π. υποσημείωση 428, σκέψη 34, μετάφραση από το ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), BVerwG 10 C 46.07, σκέψη 28.

([431]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 111.

([432]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 105.

([433]) Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, BVerwG 10 C 26.10 (υπόθεση D), DE:BVerwG:2011:070711U 10C26.10.0, σκέψη 24· ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), 2011, BVerwG 10 C 27.10 (υπόθεση B), ό.π., υποσημείωση 106, σκέψη 18.

([434]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 2014, Febles κατά Minister of Citizenship and Immigration, [2014] 3 SCR 431 (η επισήμανση των συντακτών).

Η πλειοψηφία των δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου έκρινε ότι «μόνον παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με τη διάπραξη των ποινικών αδικημάτων μπορούν να ληφθούν υπόψη, καθώς και το αν τα αδικήματα αυτά ήταν σοβαρά κατά την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β)» ([435]). Ως εκ τούτου, αποφάνθηκε ως εξής:

> Το άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο β) αποκλείει πρόσωπα τα οποία έχουν διαπράξει σοβαρό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν γίνουν δεκτά ως πρόσφυγες από τη χώρα αυτή. Η εφαρμογή του δεν περιορίζεται σε φυγόδικους, η δε σοβαρότητα του εγκλήματος δεν πρέπει να σταθμίζεται με παράγοντες ξένους προς το έγκλημα, όπως τον ενεστώτα ή μελλοντικό κίνδυνο για την κοινωνία υποδοχής ή την επανένταξη στην κοινωνία μετά το έγκλημα ή την κατάργηση της ποινικής αξίωσης του κράτους ([436]).

Το England and Wales Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο) ([437]) συμφώνησε με την απόφαση αυτή και έκρινε κατ' ουσίαν με τον ίδιο τρόπο όσον αφορά το άρθρο 1 ΣΤ στοιχεία α) και γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([438]). Απαντώντας στο επιχείρημα ότι η κατάργηση της ποινικής αξίωσης του κράτους είναι ένας παράγοντας ο οποίος πρέπει να συνεκτιμάται, το δικαστήριο τόνισε ότι το άρθρο 1 της Σύμβασης για τους πρόσφυγες, περιλαμβανομένων των λόγων αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 1 ΣΤ, περιέχεται σε «ενότητα ορισμών» της Σύμβασης. Αποφάνθηκε ως εξής:

> [Ο] υπεύθυνος λήψης αποφάσεων πρέπει να αποφαίνεται μόνον επί θεμάτων που αφορούν αντικειμενικά πραγματικά περιστατικά. Εφόσον εξακριβώσει τα πραγματικά περιστατικά, επιβάλλει ή δεν επιβάλλει τον αποκλεισμό, όπως υπαγορεύει η περίπτωση. Δεν καλείται να εκτιμήσει [αν το πρόσωπο δεν είναι άξιο προστασίας] λαμβανομένων υπόψη των εξακριβωθέντων πραγματικών περιστατικών ([439]).

([435]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 2014, Febles κατά Minister of Citizenship and Immigration, [2014] 3 SCR 431, σκέψη 6.
([436]) Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 2014, Febles κατά Minister of Citizenship and Immigration, [2014] 3 SCR 431, σκέψη 60.
([437]) EWCA (Ηνωμένο Βασίλειο), 2015, AH (Αλγερία), ό.π., υποσημείωση 273, σκέψη 30.
([438]) EWCA (Ηνωμένο Βασίλειο), 2015, AH (Αλγερία), ό.π., υποσημείωση 273, σκέψεις 10-11.
([439]) EWCA (Ηνωμένο Βασίλειο), 2015, AH (Αλγερία), ό.π., υποσημείωση 273, σκέψη 20.

Μέρος 4: Αποκλεισμός από το καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 17)

4.1 Εισαγωγή

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το άρθρο 17 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει ότι ένα πρόσωπο δεν δικαιούται επικουρική προστασία εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

— «έχει διαπράξει» οποιοδήποτε από τα εγκλήματα που αναφέρονται στα στοιχεία α) και β) της εν λόγω διάταξης, ή

— «είναι ένοχος» πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, όπως ορίζεται στο στοιχείο γ) της εν λόγω διάταξης, ή

— όπως ορίζεται στο στοιχείο δ) της εν λόγω διάταξης, «συνιστά κίνδυνο» για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του οικείου κράτους μέλους ([440]).

Το άρθρο 17 παράγραφος 1 θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το άρθρο 17 παράγραφος 2 ([441]):

Άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

1. Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής δεν δικαιούται επικουρική προστασία όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

α) έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά·

β) έχει διαπράξει σοβαρό έγκλημα·

γ) είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών όπως ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών·

δ) συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται.

2. Η παράγραφος 1 έχει εφαρμογή στα πρόσωπα που είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως στη διάπραξη των εγκλημάτων ή πράξεων που αναφέρονται στην εν λόγω παράγραφο.

([440]) Βλ. ενότητα 1.2, όπου παρατίθενται και αντιπαραβάλλονται οι διατάξεις των άρθρων 12 και 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), και πίνακα 1.

([441]) Επισημαίνεται ότι στην αγγλική έκδοση του άρθρου 17 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (2011/95/ΕΕ) χρησιμοποιείται η λέξη «incite», ενώ στην αγγλική έκδοση του άρθρου 17 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (2004/83/ΕΚ) χρησιμοποιείται η λέξη «instigate». Βλ., τηρουμένων των αναλογιών, τις παρατηρήσεις σχετικά με το άρθρο 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) (2011/95/ΕΕ), σε σύγκριση με το άρθρο 12 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (2004/83/ΕΚ), στο δεύτερο και τρίτο εδάφιο της ενότητας 3.1.

Ο αποκλεισμός από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει τρία στοιχεία, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 7 κατωτέρω:

Διάγραμμα 7: Στοιχεία αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Οι παραπομπές σε ενότητες αναφέρονται στην παρούσα δικαστική ανάλυση.

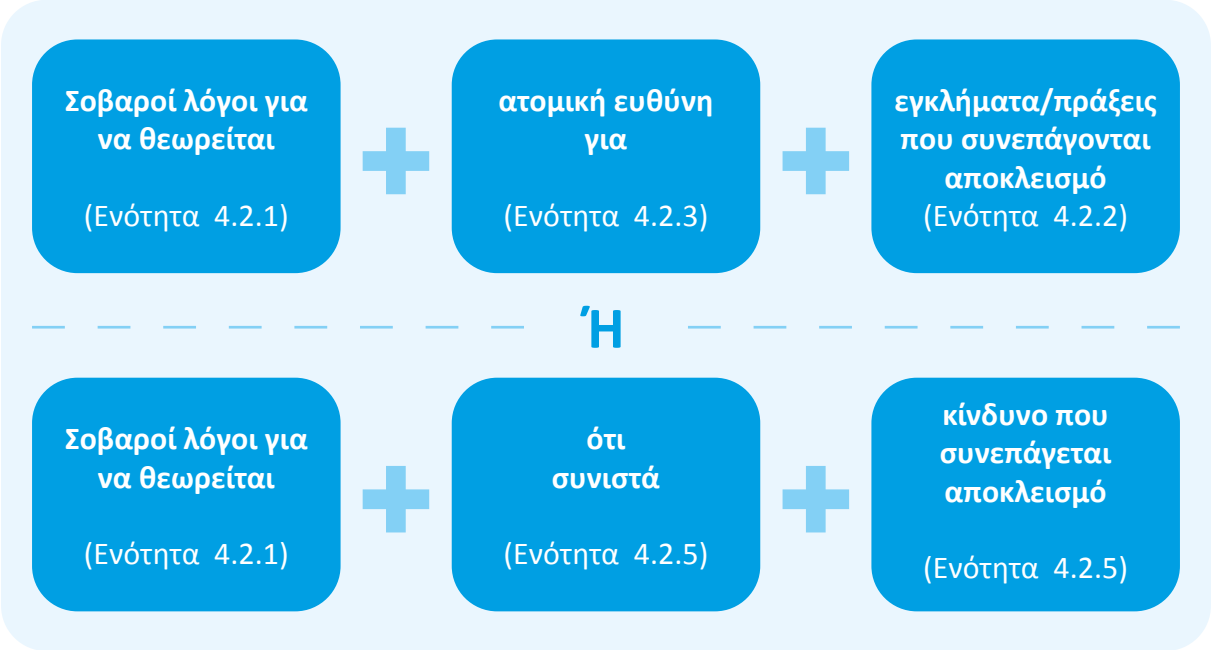

Τέλος, το άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προσθέτει ότι ένα πρόσωπο μπορεί να αποκλειστεί από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας εάν, πριν από την εισδοχή του στο οικείο κράτος μέλος, «διέπραξε» ένα ή περισσότερα εγκλήματα τα οποία πληρούν τις προϋποθέσεις που ορίζονται στην εν λόγω διάταξη, και εάν εγκατέλειψε τη χώρα καταγωγής του αποκλειστικά και μόνο για να αποφύγει κυρώσεις συνεπεία των εν λόγω εγκλημάτων. (Βλ. ενότητα 4.3)

4.2 Υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2)

4.2.1 Σοβαροί λόγοι

Η έκφραση «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται» είναι πανομοιότυπη με εκείνη του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και θα πρέπει να ερμηνεύεται με τον ίδιο τρόπο. Βλ. ενότητα 3.2.

4.2.2 Εγκλήματα και πράξεις που συνεπάγονται αποκλεισμό

4.2.2.1 Έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο α)]

Το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) έχει πανομοιότυπη διατύπωση και θα πρέπει να ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο με το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Βλ. ενότητα 3.3.

4.2.2.2 Σοβαρό έγκλημα [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β)]

Το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τον ακόλουθο λόγο αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας.

Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

1. Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής δεν δικαιούται επικουρική προστασία όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

[…]

β) έχει διαπράξει σοβαρό έγκλημα.

Είναι εμφανές ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) είναι ευρύτερο από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), δεδομένου ότι δεν περιορίζεται ούτε γεωγραφικά ούτε χρονικά, ούτε από την προϋπόθεση ότι το επίμαχο έγκλημα πρέπει να είναι «μη πολιτικό» ([442]). (Βλ. ενότητες 1.3.2 και 3.4.1.1.)

Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ο νομοθέτης εμπνεύστηκε την έννοια του «σοβαρού εγκλήματος» του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) από την έννοια του «σοβαρού εγκλήματος» του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) και ότι έχει την ίδια σημασία με αυτήν. Ως εκ τούτου, η υπόθεση Ahmed ([443]), στην οποία το ΔΕΕ ρωτήθηκε αν η ποινή που προβλέπεται βάσει του νόμου συγκεκριμένου κράτους μέλους για συγκεκριμένο έγκλημα μπορεί να συνιστά το αποκλειστικό κριτήριο προκειμένου να καθοριστεί αν το έγκλημα είναι «σοβαρό έγκλημα» κατά την έννοια του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), εξετάζεται στην ενότητα 3.4.1.

([442]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψεις 46 και 47.
([443]) ΔΕΕ, 2018, Ahmed, ό.π., υποσημείωση 14, σκέψεις 46 και 47.

4.2.2.3 Πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ)]

Το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) έχει πανομοιότυπη διατύπωση και θα πρέπει να ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο με το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Βλ. ενότητα 3.5.

4.2.3 Ατομική ευθύνη

Βλ. ενότητα 3.6, τηρουμένων των αναλογιών.

4.2.4 Κατάργηση της ποινικής αξίωσης του κράτους

Βλ. ενότητα 3.7, τηρουμένων των αναλογιών.

4.2.5 Κίνδυνος για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους [άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ)]

Το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τον ακόλουθο λόγο αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας.

Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

1. Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής δεν δικαιούται επικουρική προστασία όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

[…]

δ) συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται.

Οι λόγοι αποκλεισμού από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχεία α) έως γ) αφορούν μόνον εγκλήματα ή πράξεις που τελέστηκαν στο παρελθόν. Αντιθέτως, το άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) αφορά το παρόν και καθορίζει τον μόνο λόγο αποκλεισμού που στηρίζεται στην αντίληψη ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο συνιστά κίνδυνο.

Το ΔΕΕ δεν είχε ακόμη την ευκαιρία να ερμηνεύσει τις έννοιες του «κινδύνου για την κοινωνία» και του «κινδύνου για την ασφάλεια του κράτους μέλους» στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) ή σε άλλες διατάξεις της οδηγίας που χρησιμοποιούν επίσης τις έννοιες αυτές ([444]). Ερμήνευσε, ωστόσο, τη φράση «επιτακτικοί λόγοι εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης» στο άρθρο 24 της οδηγίας, το οποίο αφορά την έκδοση αδειών διαμονής. Μερικές πτυχές της απόφασης του Δικαστηρίου σχετικά με τη φράση αυτή μπορούν

([444]) Βλ. άρθρο 14 παράγραφος 4 και άρθρο 21 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

να παράσχουν χρήσιμη καθοδήγηση για την ερμηνεία του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ). Στην υπόθεση HT, το ΔΕΕ αναγνώρισε ότι ούτε η έννοια της «εθνικής ασφάλειας» ούτε εκείνη της «δημόσιας τάξης» ορίζεται στην ΟΕΑΑ. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι οι έννοιες αυτές θα πρέπει να ερμηνευθούν λαμβανομένων υπόψη των ερμηνειών που αυτό έδωσε στις έννοιες «δημόσια ασφάλεια» και «δημόσια τάξη» στα άρθρα 27 και 28 της οδηγίας για την ιθαγένεια της Ένωσης ([445]). Τούτο διότι:

> Μολονότι η [οδηγία για την ιθαγένεια της Ένωσης] επιδιώκει διαφορετικούς σκοπούς από εκείνους της [ΟΕΑΑ] και μολονότι τα κράτη μέλη παραμένουν ελεύθερα να καθορίζουν σύμφωνα με τις εθνικές τους ανάγκες, που ενδέχεται να διαφέρουν ανάλογα με το κράτος μέλος και τη χρονική περίοδο, τις απαιτήσεις της δημόσιας τάξης και της δημόσιας ασφάλειας […], είναι βέβαιο ότι ο βαθμός στον οποίο μια κοινωνία προτίθεται να προστατεύσει τα θεμελιώδη της συμφέροντα δεν επιτρέπεται να ποικίλλει ανάλογα με το νομικό καθεστώς του προσώπου που θίγει τα θεμελιώδη αυτά συμφέροντα ([446]).

Το ΔΕΕ επισήμανε ότι είχε ήδη αποφανθεί ότι η έννοια της «δημόσιας ασφάλειας» στο άρθρο 28 παράγραφος 3 της οδηγίας για την ιθαγένεια:

> καλύπτει τόσο την εσωτερική όσο και την εξωτερική ασφάλεια του κάθε κράτους μέλους [...] και ότι, ως εκ τούτου, η δημόσια ασφάλεια μπορεί να επηρεάζεται από την παρακώλυση της λειτουργίας των κρατικών θεσμών και των βασικών δημόσιων υπηρεσιών, από την επιβίωση του πληθυσμού από τον κίνδυνο σοβαρής διαταραχής των εξωτερικών σχέσεων ή της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών, καθώς και από την προσβολή των στρατιωτικών συμφερόντων ([447]).

Το ΔΕΕ επισήμανε επίσης ότι είχε ήδη αποφανθεί ότι η έννοια της «δημόσιας τάξης» στα άρθρα 27 και 28 της οδηγίας για την ιθαγένεια προϋποθέτει «εκτός της διασάλευσης της κοινωνικής τάξης, την οποία συνεπάγεται κάθε παράβαση του νόμου, να υφίσταται πραγματική, ενεστώσα και αρκούντως σοβαρή απειλή κατά θεμελιώδους συμφέροντος της κοινωνίας» ([448]). Τέλος, το ΔΕΕ επισήμανε ότι η αιτιολογική σκέψη 28 της ΟΕΑΑ [νυν αιτιολογική σκέψη 37 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] αναφέρει τα εξής: «Η έννοια της εθνικής ασφάλειας και της δημόσιας τάξης καλύπτει επίσης τις περιπτώσεις στις οποίες υπήκοος τρίτης χώρας ανήκει σε οργάνωση που υποστηρίζει τη διεθνή τρομοκρατία ή υποστηρίζει οργάνωση αυτού του είδους» ([449]).

Παρ’ όλα αυτά, το ΔΕΕ έκρινε ότι η στήριξη την οποία παρέχει πρόσφυγας σε τρομοκρατική ένωση δεν δικαιολογεί αυτοδικαίως το συμπέρασμα ότι συντρέχουν «επιτακτικοί λόγοι εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης» άρνησης χορήγησης άδειας διαμονής βάσει του άρθρου 24 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ, δεδομένου ότι αυτό εξαρτάται από την αξιολόγηση των περιστάσεων της μεμονωμένης περίπτωσης ([450]). Αυτό απαιτεί να αξιολογούνται παράγοντες όπως: i) το αν η οργάνωση προβαίνει σε τρομοκρατικές πράξεις· ii) το είδος της στήριξης του πρόσφυγα στην οργάνωση αυτή· και iii) το πόσο σοβαρή είναι η απειλή

([445]) Οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158 της 30.4.2004, σ. 77), όπως τροποποιήθηκε (βλ. ενοποιημένη έκδοση) με: τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 (ΕΕ L 141 της 27.5.2011, σ. 1).

([446]) ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π., υποσημείωση 17, σκέψη 77.

([447]) ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π., υποσημείωση 17, σκέψη 78.

([448]) ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π., υποσημείωση 17, σκέψη 79.

([449]) ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π., υποσημείωση 17, σκέψεις 81-99.

([450]) Βλ. επίσης το παρόμοιο σκεπτικό του δικαστηρίου στο ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9.

την οποία συνεπάγεται για την εθνική ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη η στήριξη αυτή, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αναλογικότητας ([451]).

Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αυστρίας έχει κρίνει ότι, για να συντρέχει λόγος αποκλεισμού του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ, πρέπει να υπάρχει τουλάχιστον τέλεση αδικήματος παρεμφερούς σοβαρότητας με εκείνα που μνημονεύονται στο άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχεία α) έως γ) της ΟΕΑΑ. Το δικαστήριο θεώρησε ότι αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η οδηγία και οι προπαρασκευαστικές εργασίες της παραπέμπουν στη Σύμβαση για τους πρόσφυγες, της οποίας το άρθρο 33 παράγραφος 2 κάνει λόγο για πρόσωπο επικίνδυνο για την ασφάλεια της χώρας ή που αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα. Το δικαστήριο επισήμανε ότι από τη νομολογία και τη βιβλιογραφία σχετικά με το άρθρο 33 παράγραφος 2 της Σύμβασης για τους πρόσφυγες προκύπτει ότι το πρόσωπο είναι επικίνδυνο για την ασφάλεια της χώρας ή αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα μόνον εάν διακυβεύεται η ύπαρξη ή η εδαφική ακεραιότητα κράτους ή εάν διαπράχθηκαν ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα (όπως ανθρωποκτονία, βιασμός, διακίνηση ναρκωτικών ή ένοπλη ληστεία) ([452]).

Το εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου της Γαλλίας αποφάνθηκε ότι, προκειμένου η αιτούσα να θεωρηθεί υπεύθυνη για συμπεριφορά που συνεπάγεται αποκλεισμό, η ιδεολογική εγγύτητά της προς το συριακό καθεστώς δεν επαρκούσε για τον αποκλεισμό της από την επικουρική προστασία, διότι κάτι τέτοιο δεν θα συνιστούσε απειλή για τη δημόσια τάξη, τη δημόσια ασφάλεια ή την ασφάλεια του κράτους ([453]).

4.3 Προαιρετικός λόγος αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 17 παράγραφος 3)

Το άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τον ακόλουθο μη υποχρεωτικό λόγο αποκλεισμού από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας.

Άρθρο 17 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

3. Τα κράτη μέλη δύνανται να αποκλείουν τους υπηκόους τρίτων χωρών ή τους ανιθαγενείς από το δικαίωμα επικουρικής προστασίας, εάν τα πρόσωπα αυτά διέπραξαν, πριν από την εισδοχή τους στο οικείο κράτος μέλος, ένα ή περισσότερα εγκλήματα, εκτός του πεδίου εφαρμογής της παραγράφου 1, τα οποία θα επέσυραν την ποινή της φυλάκισης εάν είχαν διαπραχθεί στο οικείο κράτος μέλος, και εγκατέλειψαν τη χώρα καταγωγής τους αποκλειστικά και μόνο για να αποφύγουν κυρώσεις συνεπεία των εν λόγω εγκλημάτων.

Το ΔΕΕ δεν έχει αποφανθεί ακόμη σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 17 παράγραφος 3. Ωστόσο, είναι σαφές ότι ο λόγος αποκλεισμού που προβλέπεται στην εν λόγω διάταξη μπορεί να εφαρμοστεί μόνον εφόσον:

([451]) ΔΕΕ, 2015, HT, ό.π., υποσημείωση 17, σκέψεις 81-89.
([452]) Συνταγματικό Δικαστήριο (Αυστρία), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2011, U1907/10 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα), τμήμα III, σκέψεις 2.5-2.6.
([453]) Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 3ης Ιουλίου 2018, *OFPRA κατά Mme A.A.*, αριθ. 17021233.

— ο ενδιαφερόμενος εγκατέλειψε τη χώρα καταγωγής του «αποκλειστικά και μόνο» για να αποφύγει κυρώσεις συνεπεία εγκλημάτων λιγότερο σοβαρών από εκείνα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 17 παράγραφος 1,

— ο ενδιαφερόμενος διέπραξε τα εγκλήματα αυτά πριν από την εισδοχή του στο κράτος μέλος που αξιολογεί το δικαίωμά του για επικουρική προστασία, και

— τα εγκλήματα θα επέσυραν την ποινή της φυλάκισης, εάν είχαν διαπραχθεί στο οικείο κράτος μέλος.

Ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να εφαρμόσει τον λόγο αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 17 παράγραφος 3 εάν δεν έχει μεταφέρει το άρθρο αυτό στο εθνικό του δίκαιο.

Μέρος 5: Ειδικά ζητήματα σχετικά με την εκτίμηση του αποκλεισμού βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 και του άρθρου 17

Ορισμένα ειδικά ζητήματα τα οποία πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα δικαστήρια που επιλαμβάνονται υποθέσεων αποκλεισμού χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Τα ζητήματα αυτά δεν σχετίζονται άμεσα με τις νομικές πτυχές του αποκλεισμού καθεαυτές, αλλά ενδέχεται να ανακύψουν κατά την εξέταση τέτοιων υποθέσεων.

Καταρχάς, ενδέχεται να ανακύψουν ιδιαίτερες δυσκολίες στον εντοπισμό ενδεχόμενων περιπτώσεων αποκλεισμού (βλ. ενότητα 5.1). Στις υποθέσεις αποκλεισμού, ειδικότερα, οι αποφαινόμενες αρχές ενδέχεται να βασίσουν τις αποφάσεις τους σε διαβαθμισμένες πληροφορίες (βλ. ενότητα 5.2). Όπως και στις περιπτώσεις υπαγωγής, η αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας του αιτούντος είναι καθοριστικής σημασίας. Ωστόσο, στις υποθέσεις αποκλεισμού, δεδομένου ότι τα πραγματικά περιστατικά που πρέπει να εξακριβωθούν είναι επιβαρυντικά για τον αιτούντα, το βάρος απόδειξης φέρει, καταρχήν, το κράτος. Επομένως, αυτό απαιτεί την εφαρμογή διαφορετικής προσέγγισης από τον δικαστικό λειτουργό (βλ. ενότητα 5.3).

5.1 Εντοπισμός ενδεχόμενων περιπτώσεων αποκλεισμού

Ενίοτε ο αιτών ενδέχεται να αναφέρει ευθέως στην αρχική αίτηση διεθνούς προστασίας ότι διέπραξε εγκλήματα ή πράξεις που μπορούν δυνητικά να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των λόγων αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2 ή στο άρθρο 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Η πληροφορία αυτή ενδέχεται να ανακύψει επίσης κατά τη διάρκεια της/των επακόλουθης/ων προσωπικής/ών συνέντευξης/εων. Ωστόσο, αυτές δεν είναι οι μόνες καταστάσεις στις οποίες ενδέχεται να πρέπει να εξεταστεί ο αποκλεισμός. Δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστεί εξαντλητικός κατάλογος των περιστάσεων οι οποίες ενδέχεται, σε μια μεμονωμένη περίπτωση, να οδηγήσουν στην εξέταση του αποκλεισμού βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 ή του άρθρου 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Ωστόσο, στον πίνακα 17 που ακολουθεί απαριθμούνται μερικά από τα ενδεχόμενα που ανακύπτουν συχνότερα στην πράξη.

Πίνακας 17: Μη εξαντλητικός κατάλογος προφίλ και ενδείξεων που ενδέχεται να οδηγήσουν στην εξέταση του αν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο αποκλείεται βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 ή του άρθρου 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ([454])

Προφίλ	Ενδείξεις που οδηγούν στην εξέταση του αποκλεισμού
Μέλη: → **κρατικών ένοπλων δυνάμεων** → **ομάδας ανταρτών** → **παραστρατιωτικών ομάδων** → **αστυνομίας (ή συγκεκριμένων σωμάτων της αστυνομίας)** → **υπηρεσιών πληροφοριών**	Όταν οι πληροφορίες για τις χώρες καταγωγής υποδεικνύουν ότι έχουν διαπραχθεί σημαντικές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (στην περίπτωση ένοπλης σύρραξης) ή σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τα ανωτέρω πρόσωπα, η περίπτωση να εντάσσεται ο αιτών σε κάποιο από αυτά τα προφίλ αποτελεί ένδειξη η οποία πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω. Θα πρέπει να συγκεντρωθούν επιπλέον πληροφορίες σχετικά με τον χρόνο, τον τόπο, τη μονάδα υπηρεσίας, τους ανωτέρους και/ή τους υφισταμένους, τα καθήκοντα κ.λπ. προκειμένου να διαπιστωθεί αν συντρέχουν λόγοι αποκλεισμού.
→ **μέλη της κυβέρνησης** → **δημόσιοι υπάλληλοι**	Εάν ο αιτών προέρχεται από χώρα με κατασταλτικό καθεστώς, η πιθανή συμμετοχή του στην κυβέρνηση αποτελεί ένδειξη που πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω. Ο βαθμός συμμετοχής, ο ρόλος και οι αρμοδιότητες που εξετάζονται μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την χώρα καταγωγής.
→ **μέλη οργανώσεων**	Οι σκοποί και οι μέθοδοι της οργάνωσης, οι δραστηριότητες, ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του αιτούντος, καθώς και η θέση του στην οργάνωση μπορούν να αποτελούν ένδειξη ότι θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού.
→ **πρόσωπα που συνδέονται με άλλους τρόπους με τα ανωτέρω προφίλ**	Σε ορισμένες περιπτώσεις, στις πράξεις των προσώπων που εμπίπτουν στις ανωτέρω κατηγορίες ενδέχεται να εμπλέκονται και πρόσωπα που δεν κατατάσσονται τυπικά σε αυτές. Για παράδειγμα: γιατροί που συμμετέχουν σε βασανιστήρια, χημικοί μηχανικοί που αναπτύσσουν όπλα, πολίτες που ενεργούν ως πληροφοριοδότες κ.λπ.
→ **πρόσωπα που συνδέονται με συγκεκριμένο περιστατικό**	Από τις πληροφορίες σχετικά με τον αιτούντα (π.χ. τόπος κατοικίας, διαδρομή που ακολούθησε) μπορεί να προκύπτει ότι αυτός συνδέεται με κάποιο περιστατικό το οποίο εγείρει ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού.
→ **πρόσωπα για τα οποία έχει εκδοθεί αίτηση έκδοσης** → **πρόσωπα καταχωρισμένα σε βάσεις δεδομένων σχετικές με την πρόληψη ή τον εντοπισμό εγκλημάτων και/ή τη σύλληψη και τη δίωξη παραβατών**	Η αίτηση έκδοσης μπορεί να σημαίνει ότι το πρόσωπο είναι δυνητικά φυγόδικος, οπότε ενδέχεται να πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο αποκλεισμού. Ωστόσο, η χώρα καταγωγής ενδέχεται επίσης να κάνει κατάχρηση των αιτήσεων έκδοσης (ενίοτε συμπράττοντας με τρίτη χώρα) επιδιώκοντας την επιστροφή καλόπιστων προσφύγων.
→ **πρόσωπα σε σχέση με τα οποία διεξάγεται ή διεξήχθη έρευνα, εκδόθηκε ένταλμα σύλληψης και/ή απαγγέλθηκε κατηγορία από το ΔΠΔ ή άλλο διεθνές ποινικό δικαστήριο**	Το ίδιο ισχύει για τις πληροφορίες σχετικά με υπόπτους ή δράστες εγκληματικών πράξεων που είναι καταχωρισμένοι σε βάσεις δεδομένων, οι οποίες ανάλογα με την προέλευσή τους (ιδίως εάν παρασχέθηκαν από τη χώρα καταγωγής) ενδέχεται να μην είναι πάντοτε αξιόπιστες.

5.2 Χρησιμοποίηση διαβαθμισμένων πληροφοριών

Το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) απαιτεί να έχουν οι αιτούντες και, εάν απαιτείται, οι νομικοί ή άλλοι σύμβουλοί τους σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 1, πρόσβαση στις πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής που διατίθενται στο προσωπικό που είναι υπεύθυνο για την εξέταση και τη λήψη αποφάσεων επί αιτήσεων

([454]) Ο παρών πίνακας βασίζεται στον *Πρακτικό οδηγό της EASO: Αποκλεισμός*, 2017, σ. 11, προσαρμοσμένος ώστε να αντικατοπτρίζει τη λογική της παρούσας δικαστικής ανάλυσης.

διεθνούς προστασίας. Πρέπει επίσης να τους παρέχεται πρόσβαση σε πληροφορίες εμπειρογνωμόνων σχετικά με ιατρικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά ζητήματα ή ζητήματα που άπτονται των παιδιών ή του φύλου ή **άλλα ειδικά ζητήματα**, όπως προβλέπεται στο άρθρο 10 παράγραφος 3 στοιχεία β) και δ), αντίστοιχα.

Η πρόσβαση αυτή **περιορίζεται στις πληροφορίες τις οποίες «συνεκτιμά» η αποφαινόμενη αρχή «για να λάβει απόφαση επί της αίτησής τους»**.

Πέραν των ειδικών απαιτήσεων του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τη γενική αρχή του δικαίου της ΕΕ όσον αφορά το δικαίωμα ακρόασης ([455]), ο αιτών πρέπει να έχει τη δυνατότητα:

> να τεκμηριώσει τις απόψεις του επί των στοιχείων τα οποία πρέπει να λάβει υπόψη η αρμόδια αρχή και να παραθέσει, αν το κρίνει σκόπιμο, πληροφορίες ή εκτιμήσεις διαφορετικές από εκείνες που είχε υποβάλει στην αρμόδια αρχή στο πλαίσιο της εξετάσεως της αιτήσεώς του για την παροχή ασύλου ([456]).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το δικαίωμα πρόσβασης σε πληροφορίες περιορίζεται στους νομικούς ή άλλους συμβούλους που έχουν γίνει δεκτοί ή αναγνωρίζονται με την ιδιότητα αυτή βάσει του εθνικού δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Η παραπομπή στη διάταξη αυτή, η οποία περιλαμβάνεται στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο δ), καθιστά σαφές ότι η πρόσβαση των νομικών και άλλων συμβούλων σε πληροφορίες μπορεί να υπόκειται στους περιορισμούς που προβλέπονται στο άρθρο 23 παράγραφος 1. Ωστόσο, ταυτόχρονα, το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο δ) δεν επιτρέπει ρητώς τυχόν περιορισμούς στην πρόσβαση του **αιτούντος** στο υλικό που αναφέρεται στην εν λόγω διάταξη.

Όσον αφορά την πρόσβαση σε ευαίσθητες «πληροφορίες ή πηγές», το άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει τα ακόλουθα.

Άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Πεδίο εφαρμογής της νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο νομικός ή άλλος σύμβουλος, που γίνεται δεκτός ή αναγνωρίζεται με την ιδιότητα αυτή βάσει της εθνικής νομοθεσίας και που παρέχει συνδρομή ή εκπροσώπηση σε αιτούντα βάσει της εθνικής νομοθεσίας, να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες του φακέλου του αιτούντος βάσει των οποίων λαμβάνεται ή θα ληφθεί απόφαση.

Τα κράτη μέλη δύνανται να κάνουν εξαίρεση όταν η αποκάλυψη των πληροφοριών ή των πηγών ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο την εθνική ασφάλεια, την ασφάλεια των οργανισμών ή προσώπων που παρέχουν τις πληροφορίες ή την ασφάλεια των προσώπων τα οποία αφορούν οι πληροφορίες ή εάν θίγονται οι έρευνες σχετικά με την εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών ή οι διεθνείς σχέσεις των κρατών μελών.

([455]) Βλ. π.χ. Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ό.π., υποσημείωση 34, άρθρο 41 παράγραφος 2 στοιχείο α).
([456]) ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2017, C-560/14, M κατά Minister for Justice and Equality, Ireland, Attorney General, EU:C:2017:101, σκέψη 40.

Στις περιπτώσεις αυτές, τα κράτη μέλη:

α) καθιστούν προσβάσιμες στις αρχές που αναφέρονται στο κεφάλαιο V τις εν λόγω πληροφορίες ή πηγές και

β) θεσπίζουν στο εθνικό δίκαιο διαδικασίες που εξασφαλίζουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης του αιτούντος.

Όσον αφορά το στοιχείο β), τα κράτη μέλη μπορούν, ιδίως, να παρέχουν σε νομικό ή άλλο σύμβουλο, ο οποίος έχει υποβληθεί σε έλεγχο ασφαλείας, πρόσβαση στις συγκεκριμένες πληροφορίες ή πηγές, εφόσον οι πληροφορίες έχουν σημασία για την εξέταση της αίτησης ή για τη λήψη απόφασης περί ανάκλησης της διεθνούς προστασίας.

Στις αρχές που μνημονεύονται στο κεφάλαιο V της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), το οποίο περιλαμβάνει μόνον το άρθρο 46 σχετικά με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, περιλαμβάνονται τα «δικαστήρια» των κρατών μελών.

Η πρακτική των κρατών μελών όσον αφορά την παροχή πρόσβασης σε διαβαθμισμένες πληροφορίες και τον διορισμό «νομικού ή άλλου συμβούλου» διαφέρουν ([457]). Από την πλευρά του, το ΔΕΕ δεν έχει αποφανθεί ακόμη σχετικά με τον περιορισμό της πρόσβασης σε διαβαθμισμένες πληροφορίες στο πλαίσιο αιτήσεων διεθνούς προστασίας βάσει του άρθρου 23 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Παρ' όλα αυτά, η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση ZZ κατά Secretary of State for the Home Department ([458]) παρέχει χρήσιμη καθοδήγηση όσον αφορά την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο προβληματισμών για την εθνική ασφάλεια.

Η διαφορά στην υπόθεση ZZ αφορούσε Γαλλοαλγερινό υπήκοο, ο οποίος διέμενε μόνιμα στο Ηνωμένο Βασίλειο αλλά, μετά την αναχώρησή του από το Ηνωμένο Βασίλειο το 2005, του αφαιρέθηκε το δικαίωμα διαμονής και του επιβλήθηκε απαγόρευση εισόδου με την αιτιολογία ότι η παρουσία του ήταν επιβλαβής για το δημόσιο συμφέρον. Στην εν λόγω υπόθεση το ΔΕΕ κλήθηκε να αποφανθεί

> κατ' ουσία, αν το άρθρο 30, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο επιληφθέν προσφυγής πολίτη της Ένωσης κατά αποφάσεως απαγορεύσεως της εισόδου η οποία ελήφθη κατ' εφαρμογή του άρθρου 27, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας πρέπει να γνωστοποιήσει στον ενδιαφερόμενο το ουσιαστικό περιεχόμενο των λόγων δημόσιας ασφάλειας στις οποίες στηρίχθηκε η εν λόγω απόφαση όταν η αρμόδια εθνική αρχή προβάλλει ενώπιον του συγκεκριμένου δικαστηρίου ότι λόγοι που σχετίζονται με την ασφάλεια του κράτους αποκλείουν τέτοιου είδους κοινοποίηση ([459]).

Το ΔΕΕ επισήμανε ότι «θα παραβιαζόταν το θεμελιώδες δικαίωμα για πλήρη και αποτελεσματική δικαστική προστασία σε περίπτωση θεμελιώσεως δικαστικής αποφάσεως σε πραγματικά περιστατικά και έγγραφα των οποίων οι διάδικοι ή ένας εξ αυτών δεν

([457]) Βλ.: Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης (ΕΔΜ), EMN Ad-Hoc Query on Ad-Hoc Query on the criteria for application of exclusion clause – danger to the community and danger to the state security – while reviewing the applications for international protection, υποβλήθηκε στις 6 Σεπτεμβρίου 2016.
([458]) ΔΕΕ, απόφαση της 4ης Ιουνίου 2013, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-300/11, ZZ κατά Secretary of State for the Home Department, EU:C:2013:363.
([459]) ΔΕΕ, 2013, ZZ, ό.π., υποσημείωση 458, σκέψη 40.

μπόρεσαν να λάβουν γνώση και επί των οποίων δεν είχαν, συνεπώς, τη δυνατότητα να τοποθετηθούν [...]» ([460]). Το ΔΕΕ πρόσθεσε τα εξής:

> Προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να μπορεί πράγματι να ασκήσει τα ένδικα μέσα που προβλέπουν οι νομοθεσίες των κρατών μελών, η αρμόδια εθνική αρχή υποχρεούται, όπως ορίζει το άρθρο 30, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, να του γνωστοποιήσει πλήρως στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας τους ακριβείς λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας ή δημοσίας υγείας επί των οποίων στηρίζεται η απόφαση που τον αφορά.
>
> […]
>
> Μόνον κατά παρέκκλιση επιτρέπει το άρθρο 30, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 στα κράτη μέλη να περιορίζουν τις κοινοποιούμενες στον ενδιαφερόμενο πληροφορίες για λόγους ασφαλείας του κράτους. Ως παρέκκλιση από τον κανόνα του προηγούμενου σημείου, η εν λόγω διάταξη πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς, χωρίς να καθίσταται άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας.
>
> […]
>
> Ασφαλώς, ενδέχεται να αποδειχθεί αναγκαίο τόσο στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας όσο και ένδικης διαδικασίας να μην γνωστοποιήσει στους ενδιαφερομένους ορισμένα στοιχεία, ιδίως, λαμβανομένων υπόψη επιτακτικών λόγων αναγόμενων στην ασφάλεια του κράτους (βλ., επ' αυτού, απόφαση Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, σκέψη 342).
>
> […] [Α]ν εθνική αρχή αποκλείσει, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, την κοινοποίηση στον ενδιαφερόμενο της «ακριβούς και πλήρους αιτιολογίας» αποφάσεως που ελήφθη κατ' εφαρμογή του άρθρου 27 της οδηγίας [2004/38/ΕΚ] επικαλούμενη λόγους αναγόμενους στην ασφάλεια του κράτους, το αρμόδιο δικαστήριο του οικείου κράτους μέλους οφείλει να έχει στη διάθεσή του και να εφαρμόσει μεθόδους και δικονομικούς κανόνες που να συμβιβάζουν, αφενός, την εύλογη ανάγκη ασφάλειας των πηγών πληροφόρησης που ελήφθησαν υπόψη κατά την έκδοση τέτοιου είδους αποφάσεως και, αφετέρου, την ανάγκη διασφαλίσεως επαρκούς προστασίας των διαδικαστικών δικαιωμάτων του διαδίκου, όπως το δικαίωμα ακροάσεως καθώς και την αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως […] ([461]).

Στην υπόθεση *ZZ*, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι:

> [Σ]το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο απόκειται, αφενός, να μεριμνά ώστε το ουσιαστικό περιεχόμενο των λόγων στους οποίους βασίσθηκε η επίμαχη απόφαση να γνωστοποιείται στον ενδιαφερόμενο κατά τρόπο ώστε να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη να διατηρούνται απόρρητα τα αποδεικτικά στοιχεία και, αφετέρου, να καθορίσει τις συνέπειες που ενδέχεται να έχει δυνάμει του εθνικού δικαίου η ενδεχόμενη αθέτηση της εν λόγω υποχρεώσεως κοινοποιήσεως ([462]).

([460]) ΔΕΕ, 2013, ZZ, ό.π., υποσημείωση 458, σκέψη 56. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2009, C-89/08 P, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ιρλανδίας και λοιπών, EU:C:2009:742, σκέψη 52 (και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

([461]) ΔΕΕ, 2013, ZZ, ό.π., υποσημείωση 458, σκέψεις 48, 49, 54 και 57, καθώς και σκέψεις 61, 64, 65 και 69. Βλ. επίσης, κατ' αναλογία, ΔΕΕ, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, σκέψη 344.

([462]) ΔΕΕ, 2013, ZZ, ό.π., υποσημείωση 458, σκέψη 68.

Προκειμένου να επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ παραγόντων εθνικού συμφέροντος και του δικαιώματος του αιτούντος σε πραγματική προσφυγή βάσει του άρθρου 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, ενδέχεται να πρέπει να προβλεφθούν διάφορα μέτρα. Αυτά ενδέχεται να περιλαμβάνουν την κοινοποίηση εμπιστευτικών πληροφοριών σε ειδικούς συμβούλους οι οποίοι έχουν υποβληθεί σε ελέγχους ασφαλείας, οδηγίες που απαγορεύουν ή περιορίζουν την περαιτέρω κοινοποίηση τέτοιων πληροφοριών, ανοικτές συνεδριάσεις και συνεδριάσεις κεκλεισμένων των θυρών σε διαδικασίες προσφυγών και έκδοση αποφάσεων σε δημόσιες ή μη συνεδριάσεις ([463]).

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) εξέτασε το ζήτημα της κοινοποίησης ευαίσθητων πληροφοριών στην υπόθεση Ljatifi κατά πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας ([464]). Η υπόθεση αφορούσε την απέλαση νομίμως διαμένουσας αλλοδαπής βάσει διαπίστωσης των εθνικών αρχών ότι συνιστούσε απειλή για την εθνική ασφάλεια. Η προσφεύγουσα προσέβαλε το γεγονός ότι η εθνική αρχή δεν παρέσχε καμία ένδειξη όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στήριξε την εκτίμηση αυτή. Η εκτίμηση αυτή έγινε εν συνεχεία αποδεκτή χωρίς περαιτέρω στοιχεία στην επακόλουθη διαδικασία δικαστικού ελέγχου. Τα διοικητικά δικαστήρια πρόσθεσαν μόνο, σε αμφότερους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, ότι το υπουργείο είχε καταλήξει στην απόφασή του βάσει διαβαθμισμένου εγγράφου το οποίο έλαβε από την υπηρεσία πληροφοριών. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 1 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) του Έβδομου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ ([465]) και αποφάνθηκε ως εξής:

> [Α]κόμη και όταν διακυβεύεται η εθνική ασφάλεια, οι έννοιες της νομιμότητας και του κράτους δικαίου σε μια δημοκρατική κοινωνία απαιτούν να υπόκεινται τα μέτρα απέλασης που προσβάλλουν θεμελιώδη δικαιώματα σε κάποιου είδους διαδικασία εκατέρωθεν ακροάσεως ενώπιον ανεξάρτητης αρχής ή δικαστηρίου αρμόδιου να ελέγξει πραγματικά τους λόγους λήψης των μέτρων και τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, εν ανάγκη με τους κατάλληλους διαδικαστικούς περιορισμούς όσον αφορά τη χρήση διαβαθμισμένων πληροφοριών. Το πρόσωπο πρέπει να είναι σε θέση να αμφισβητήσει τον ισχυρισμό του φορέα της εκτελεστικής εξουσίας ότι διακυβεύεται η εθνική ασφάλεια. Παρότι η εκτίμηση του φορέα της εκτελεστικής εξουσίας σχετικά με το τι συνιστά απειλή για την εθνική ασφάλεια θα έχει φυσικά μεγάλη βαρύτητα, η ανεξάρτητη αρχή ή το δικαστήριο πρέπει να είναι σε θέση να αντιδρά σε περιπτώσεις στις οποίες η επίκληση της έννοιας αυτής δεν ερείδεται εύλογα στα πραγματικά περιστατικά ή αναδεικνύει ερμηνεία της έννοιας της «εθνικής ασφάλειας» η οποία είναι παράνομη ή αντίθετη στην κοινή λογική και αυθαίρετη (βλ. προμνησθείσα C.G. και λοιποί, σκέψη 40) ([466]).

Στην προγενέστερη υπόθεση Α και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, το ΕΔΔΑ εξέτασε τη χρήση μη κοινοποιηθέντων αποδεικτικών στοιχείων ενώπιον της ειδικής επιτροπής προσφυγών σε θέματα μετανάστευσης στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι τα κράτη έχουν ισχυρό και θεμιτό δημόσιο συμφέρον να αποκτούν πληροφορίες σχετικά με

([463]) ΔΕΕ, 2013, ZZ, ό.π., υποσημείωση 458, σκέψη 64. Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2009, τμήμα ευρείας συνθέσεως, υπόθεση A και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 3455/05, σκέψεις 202-211. Η χρήση δημόσιων συνεδριάσεων και συνεδριάσεων κεκλεισμένων των θυρών παρουσία ειδικού δικηγόρου για την εκπροσώπηση των συμφερόντων του προσφεύγοντος κρίθηκε επίσης σύννομη και σύμφωνη με την ΕΣΔΑ από τη Βουλή των Λόρδων (Ηνωμένο Βασίλειο), στην απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 2009, RB (Αλγερία) και λοιποί κατά Secretary of State for the Home Department και OO (Ιορδανία) κατά Secretary of State for the Home Department [2009] UKHL 10.

([464]) ΕΔΔΑ, απόφαση της 17ης Μαΐου 2018, Ljatifi κατά πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, προσφυγή αριθ. 19017/16.

([465]) Έβδομο Πρωτόκολλο της Σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (δεν έχει επικυρωθεί από τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες ή το Ηνωμένο Βασίλειο). Δεδομένης της διαπίστωσης παράβασης του άρθρου 1 του Έβδομου Πρωτοκόλλου, καθότι τα εθνικά δικαστήρια δεν έλεγξαν καταλλήλως αν η προσβαλλόμενη διαταγή είχε εκδοθεί βάσει πραγματικών λόγων εθνικής ασφάλειας, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι παρήλκε η εξέταση του αν συνέτρεχε επίσης στην υπόθεση αυτή παράβαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ.

([466]) ΕΔΔΑ, 2018, Ljatifi, ό.π., υποσημείωση 463, σκέψη 35.

τρομοκρατικές ομάδες και τους συνεργάτες τους και να διατηρούν τον απόρρητο χαρακτήρα των πηγών των πληροφοριών αυτών ([467]). Ωστόσο, αποφάνθηκε ότι τα δικαιώματα του αιτούντος σε σχέση με τον δίκαιο χαρακτήρα των διαδικασιών έπρεπε να σταθμιστούν έναντι αυτού του σημαντικού δημόσιου συμφέροντος. Το ΕΔΔΑ επιβεβαίωσε τα εξής:

> Στο πλαίσιο αυτό, ήταν σημαντικό να κοινοποιηθούν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους ισχυρισμούς και τα αποδεικτικά στοιχεία εις βάρος του κάθε αιτούντος, χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο η εθνική ασφάλεια ή η ασφάλεια άλλων. Σε περίπτωση που δεν ήταν δυνατή η πλήρης κοινοποίηση, το άρθρο 5 παράγραφος 4 της ΕΣΔΑ [δικαίωμα στην ελευθερία] επέβαλλε την απαίτηση να αντισταθμιστούν οι δυσχέρειες που προκλήθηκαν εξαιτίας αυτού του γεγονότος κατά τρόπο ώστε κάθε αιτών να εξακολουθούσε να έχει τη δυνατότητα να αμφισβητήσει αποτελεσματικά τους εις βάρος του ισχυρισμούς ([468]).

Το άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αναφέρεται ειδικά στις «πληροφορίες του φακέλου του αιτούντος» ως πληροφορίες που μπορούν να αποκαλυφθούν. Ωστόσο, ενδέχεται να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες ζητείται η αποκάλυψη πληροφοριών που δεν περιλαμβάνονται εντός του φακέλου. Το εν λόγω αίτημα μπορεί να αφορά την παροχή περισσότερων λεπτομερειών σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο ελήφθησαν οι πληροφορίες ή το πρόσωπο από το οποίο προήλθαν, εάν η πηγή είναι ανώνυμη, ή μπορεί να αφορά πληροφορίες συναφείς με την αίτηση του αιτούντος, οι οποίες κατά τα λεγόμενα βρίσκονται στην κατοχή των αρχών αλλά δεν έχουν αποκαλυφθεί.

Στη Γαλλία, το εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου αποφάνθηκε ότι δεν είναι αναγκαία η αποκάλυψη της ταυτότητας ανώνυμων πηγών, λόγω της ανάγκης προστασίας της ασφάλειάς τους. Έκρινε, παρ' όλα αυτά, ότι πρέπει να προσκομιστεί σύνοψη των δηλώσεων και ότι το δικαστήριο δεν μπορούσε να εκδώσει απόφαση βασισμένη μόνον σε εμπιστευτικές πληροφορίες ([469]). Η νομολογία αυτή επιβεβαιώθηκε από τη μεταρρύθμιση του γαλλικού νόμου περί ασύλου που θεσπίστηκε τον Ιούλιο του 2015. Το άρθρο L. 733-4 του κώδικα περί εισόδου και διαμονής αλλοδαπών και περί δικαιώματος ασύλου προβλέπει ότι, όταν η αποφαινόμενη αρχή στηρίζεται σε ανώνυμη πηγή προκειμένου να εγγυηθεί την ασφάλεια της πηγής του, οφείλει να αιτιολογήσει την ανάγκη τήρησης του απορρήτου και να παράσχει σύνοψη των στοιχείων της συγκεκριμένης πληροφορίας ([470]). Ο γαλλικός νόμος καθιστά επίσης σαφές ότι οι δικαστές δεν μπορούν να στηρίζουν την απόφασή τους αποκλειστικά σε απόρρητες πληροφορίες.

Στην υπόθεση CM (κατευθυντήριες οδηγίες για τη χώρα στην υπόθεση EM· κοινοποίηση) κατευθυντήριες οδηγίες για τη Ζιμπάμπουε, το Upper Tribunal του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάνθηκε ότι, σε περίπτωση αιτήσεων διεθνούς προστασίας, το κράτος δεν έχει γενικό καθήκον κοινοποίησης. Έκρινε, παρ' όλα αυτά, ότι η υπουργός είχε καθήκον να μην παραπλανά παραλείποντας να κοινοποιήσει πληροφορίες τις οποίες γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει προκειμένου να αποσπάσει την προσοχή από τις πληροφορίες στις οποίες βασίστηκε διά παραπομπής σε εκθέσεις σχετικά με πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία. Επιπλέον, η υπουργός δεν μπορούσε να προβάλλει ισχυρισμούς

([467]) ΕΔΔΑ, Α και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π., υποσημείωση 463, σκέψεις 202-224.

([468]) ΕΔΔΑ, Α και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π., υποσημείωση 463, σκέψη 218.

([469]) Cour nationale du droit d'asile (Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου, Γαλλία), απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2015, M. B.A., αριθ. 11015942 (περίληψη της υπόθεσης στη σ. 4 στη γαλλική γλώσσα)· Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 20ής Ιουνίου 2007, R.K. κατά Υπουργείου Εσωτερικών, 6 Azs 142/2006-58 (EDAL, περίληψη της υπόθεσης), όπου συνάχθηκε παρόμοιο συμπέρασμα.

([470]) Γαλλία, Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile, (κώδικας περί εισόδου και διαμονής αλλοδαπών και περί δικαιώματος ασύλου) ενοποιημένη έκδοση της 1ης Νοεμβρίου 2019 (στη γαλλική γλώσσα), η αποφαινόμενη αρχή είναι στην περίπτωση αυτή το Office français de protection des réfugiés et apatrides (Γραφείο Προστασίας Προσφύγων και Απάτριδων, OFPRA).

«που γνωρίζει ή όφειλε να γνωρίζει ότι μετριάζονται από άλλο υλικό το οποίο βρίσκεται υπό τον έλεγχό της ή στην κατοχή άλλης κυβερνητικής υπηρεσίας» ([471]). Εναπόκειτο στο δικαστήριο να εξετάσει την προβαλλόμενη παράλειψη κοινοποίησης και ειδικότερα κατά πόσον το μη κοινοποιηθέν υλικό ήταν συναφές με τα επίμαχα ζητήματα, αν είχε υποστηριχθεί η αίτηση απαλλαγής από την υποχρέωση κοινοποίησης για λόγους δημόσιου συμφέροντος και αν το υλικό ήταν τέτοιας σημασίας ώστε να απαιτείται, βάσει της αρχής του δίκαιου χαρακτήρα, να διαταχθεί η κοινοποίηση του συνόλου ή μέρους του εν λόγω υλικού ([472]).

5.3 Εκτίμηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας

Η ατομική εκτίμηση του αν, στις συγκεκριμένες περιστάσεις της υπόθεσης, υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται» ότι ο αιτών διεθνή προστασία διέπραξε εγκλήματα ή πράξεις ή ήταν ηθικός αυτουργός ή συμμετείχε άλλως σε εγκλήματα ή πράξεις που συνεπάγονται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 και του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχεία α) έως δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) έχει δύο σκέλη.

Ένα σκέλος αφορά το αν «υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι τα εγκλήματα ή οι πράξεις που τέλεσε ή στα οποία συνέδραμε το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, το οποίο πληροί κατά τα λοιπά τις προϋποθέσεις χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα, εμπίπτουν σε οποιαδήποτε από αυτές τις ρήτρες αποκλεισμού» ([473]). Στο πλαίσιο αυτό, το Upper Tribunal (Ηνωμένο Βασίλειο) υπενθύμισε ότι ο αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα [...] σχετίζεται με τη σοβαρότητα των τελεσθεισών πράξεων, η οποία πρέπει να είναι τέτοιου βαθμού ώστε ο αιτών να μην μπορεί νομίμως να ζητήσει την προστασία που περιλαμβάνει το καθεστώς του πρόσφυγα ([474]).

Το δεύτερο σκέλος αφορά το αν υπάρχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για τον καταλογισμό ατομικής ευθύνης στον αιτούντα για τη διάπραξη των επίμαχων εγκλημάτων ή πράξεων ή την ηθική αυτουργία ή τη συμμετοχή άλλως στα εγκλήματα αυτά ή στις πράξεις αυτές. Συναφώς, στην απόφασή του στην υπόθεση B και D το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι πρέπει να είναι δυνατό να καταλογιστεί στον αιτούντα ατομική ευθύνη, «λαμβανομένων υπόψη των προδιαγραφών αποδείξεως που επιβάλλει [το άρθρο 12] παράγραφος 2» ([475]). Το ΔΕΕ επισήμανε επίσης η «ατομική ευθύνη πρέπει να εκτιμηθεί με γνώμονα κριτήρια τόσο αντικειμενικά όσο και υποκειμενικά» ([476]).

Ωστόσο, όπως επισήμανε το ΔΕΕ στην απόφασή του στην υπόθεση MM ([477]), η ΟΕΑΑ «δεν αποσκοπεί ούτε στην επιβολή των εφαρμοστέων διαδικαστικών κανόνων κατά την εξέταση αιτήσεως διεθνούς προστασίας ούτε, συνεπώς, στον προσδιορισμό των διαδικαστικών

([471]) Upper Tribunal (Εφετείο διοικητικών διαφορών, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2013, CM (κατευθυντήριες οδηγίες για τη χώρα στην υπόθεση EM· κοινοποίηση) Ζιμπάμπουε CG [2013] UKUT 00059, σκέψη 45 και σκέψεις 23-32 σχετικά με τη διαδικασία προσδιορισμού των ζητημάτων κοινοποίησης πληροφοριών, που επικυρώθηκε στο Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 30ής Ιουλίου 2013, CM (Ζιμπάμπουε) κατά Secretary of State for the Home Department, [2012] EWCA Civ 1303.
([472]) Upper Tribunal (Εφετείο διοικητικών διαφορών, Ηνωμένο Βασίλειο), CM (κατευθυντήριες οδηγίες για τη χώρα στην υπόθεση EM· κοινοποίηση) Zimbabwe CG, ό.π. υποσημείωση 471, σκέψη 29.
([473]) Upper Tribunal (Εφετείο διοικητικών διαφορών, Ηνωμένο Βασίλειο), CM ((κατευθυντήριες οδηγίες για τη χώρα στην υπόθεση EM· κοινοποίηση) Ζιμπάμπουε CG, ό.π. υποσημείωση 471, σκέψη 87.
([474]) Upper Tribunal (Εφετείο διοικητικών διαφορών, Ηνωμένο Βασίλειο), CM (κατευθυντήριες οδηγίες για τη χώρα στην υπόθεση EM· κοινοποίηση) Ζιμπάμπουε CG, ό.π. υποσημείωση 471, σκέψη 108.
([475]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 122.
([476]) ΔΕΕ, 2010, B και D, ό.π., υποσημείωση 9, σκέψη 96.
([477]) ΔΕΕ, απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2012, C-277/11, MM κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ιρλανδίας και Attorney General, EU:C:2012:744.

εγγυήσεων που πρέπει να παρέχονται συναφώς στον αιτούντα» ([478]). Παρότι η εναρμόνιση εξακολουθεί να μην είναι πλήρης στο πλαίσιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), η οδηγία περιέχει ορισμένες ασφαλιστικές δικλείδες σχετικά με την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας τις οποίες τα δικαστήρια των κρατών μελών πρέπει να λαμβάνουν υπόψη.

Κατά την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας σε σχέση με την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού των άρθρων 12 και 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να συμβουλεύονται επίσης τη δικαστική ανάλυση σχετικά με την εκτίμηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας ([479]), και ειδικότερα το μέρος 4.3.4 της εν λόγω δικαστικής ανάλυσης σχετικά με τη χρήση «διαβαθμισμένων εγγράφων».

Σε υποθέσεις αποκλεισμού, ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η ενότητα 3.4 της δικαστικής ανάλυσης σχετικά με την εκτίμηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας όσον αφορά τις σχετικές αρχές και τους κανόνες για τη διεξαγωγή ακροάσεων ενώπιον δικαστηρίων. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να αποδίδεται στο γεγονός ότι η θέση του αιτούντος είναι διαφορετική από εκείνη του αιτούντος σε ακροαματική διαδικασία για την υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα. Βεβαίως, η υπαγωγή και ο αποκλεισμός ενδέχεται να εξετάζονται στο πλαίσιο της ίδιας ακροαματικής διαδικασίας. Δεδομένου ότι, από νομική απόψεως, δεν πρόκειται για ποινική διαδικασία, οι κανόνες που ισχύουν στην ποινική διαδικασία, όπως το τεκμήριο της αθωότητας και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, δεν τυγχάνουν εφαρμογής. Ωστόσο, όπως και στις ποινικές υποθέσεις, το δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη ότι, σε σχέση με ζήτημα αποκλεισμού, ο αιτών βρίσκεται σε αμυντική θέση. Παράδειγμα των δυσχερειών που μπορούν να ανακύψουν σε υποθέσεις αποκλεισμού είναι η περίπτωση στην οποία οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται αναξιόπιστες, γίνεται όμως επίκληση των ίδιων αυτών δηλώσεων για τον αποκλεισμό του από τη διεθνή προστασία. Το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της Τσεχίας έκρινε ότι αυτό συνιστά ανακολουθία ([480]).

([478]) ΔΕΕ, 2012, MM, ό.π., υποσημείωση 477, σκέψη 73.
([479]) EASO, *Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου — Δικαστική ανάλυση*, 2018.
([480]) Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο, απόφαση της 2ας Αυγούστου 2012, R.H. κατά Υπουργείου Εσωτερικών, 5 Azs 2/2012-49 (στην τσεχική γλώσσα).

Προσάρτημα Α: Διαγράμματα αποφάσεων

Τα διαγράμματα αποφάσεων που ακολουθούν βασίζονται στην ανάλυση των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα στα μέρη 2 και 3 ανωτέρω και στην ανάλυση των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς επικουρικής προστασίας στο μέρος 4 ανωτέρω. Παρέχουν ένα προτεινόμενο πλαίσιο ανάλυσης για κάθε επιμέρους λόγο ανάλυσης και συνιστούν απλώς ενδεχόμενη σειρά για την ανάλυση.

1. Αποκλεισμός προσώπων που δεν χρήζουν του καθεστώτος πρόσφυγα (άρθρο 12 παράγραφος 1)

Α. Αποκλείεται ο αιτών από το καθεστώς πρόσφυγα ή δικαιούται αυτοδικαίως το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α);		
Α.1 Εμπίπτει ο αιτών στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α);	**Α.1.1 Είναι ο αιτών εγγεγραμμένος στο UNRWA ως «Παλαιστίνιος πρόσφυγας»;** **Ή** **Α.1.2 Έλαβε ο αιτών υπηρεσίες από το UNRWA ως «εκτοπισθείς συνεπεία των εχθροπραξιών του 1967 και των επακόλουθων εχθροπραξιών» (στο εξής: εκτοπισθείς);**	Βλ. ενότητες 2.2.1.1 και 2.2.1.2. Γίνεται γενικά δεκτό ότι το UNRWA είναι επί του παρόντος το μόνο όργανο ή οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, πλην της UNHCR, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο α). Ο αιτών θα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) εάν: i) είναι «Παλαιστίνιος πρόσφυγας» (όπως ορίζεται από το UNRWA για τους επιχειρησιακούς σκοπούς του) πρώτης γενιάς ή επόμενης γενιάς ή είναι «εκτοπισθείς»· ***και*** ii) όχι μόνον δικαιούται προστασία ή συνδρομή από το UNRWA, αλλά έτυχε όντως τέτοιας συνδρομής προτού υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας στην ΕΕ. Ο αιτών θα πληροί τις δύο ανωτέρω προϋποθέσεις εφόσον αποδεικνύεται ότι: — είναι εγγεγραμμένος στο UNRWA ως «Παλαιστίνιος πρόσφυγας»· ***ή*** — λαμβάνει υπηρεσίες από το UNRWA ως «εκτοπισθείς». Εάν δεν πληρούνται οι δύο ανωτέρω προϋποθέσεις, ο αιτών δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) και το δικαίωμα χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα θα πρέπει να εκτιμηθεί στο πλαίσιο του άρθρου 2 στοιχείο δ) και των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) και παράγραφος 2.
Α.2 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Α.1 είναι καταφατική, απολαύει ο αιτών «σήμερον» προστασίας ή συνδρομής από όργανο ή οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών πλην της UNHCR;	Βλ. ενότητα 2.2.1.3. Παρότι το UNRWA παρέχει τις υπηρεσίες του μόνον εντός της ζώνης επιχειρήσεών του, ο αιτών θα πρέπει να θεωρείται ότι απολαύει «σήμερον» της προστασίας ή της συνδρομής του UNRWA εφόσον: i) απολάμβανε της προστασίας ή της συνδρομής του UNRWA λίγο πριν υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας σε κράτος μέλος ***και*** ii) παραιτήθηκε εκουσίως από την εν λόγω προστασία ή συνδρομή (εν αντιθέσει προς το ενδεχόμενο να μην είναι πλέον διαθέσιμη η προστασία ή η συνδρομή του UNRWA: βλ. ερώτηση **Α.3**). Εάν πληρούνται οι ανωτέρω δύο προϋποθέσεις, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) πρώτη περίοδος.	

Α.3 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Α.2 είναι αρνητική, «έχει παύσει για οποιοδήποτε λόγο» αυτή η προστασία ή συνδρομή;	**Α.3.1. Έχει παύσει αυτή η προστασία ή συνδρομή για γεγονότα τα οποία αφορούν ευθέως το UNRWA;** **Ή** **Α.3.2. Έχει παύσει αυτή η προστασία ή συνδρομή λόγω περιστάσεων που εκφεύγουν του ελέγχου και είναι ανεξάρτητες της βούλησης του αιτούντος;**	Βλ. ενότητα 2.2.2.1. **Γεγονότα τα οποία αφορούν ευθέως το UNRWA** τα οποία θα έχουν ως αποτέλεσμα την παύση της προστασίας ή συνδρομής που παρέχει θα περιλαμβάνουν την κατάργηση του οργάνου αυτού ή γεγονός το οποίο το περιάγει, γενικώς, σε αδυναμία εκπλήρωσης της αποστολής του. **Περιστάσεις που εκφεύγουν του ελέγχου και είναι ανεξάρτητες της βούλησης του αιτούντος** οι οποίες θα έχουν ως αποτέλεσμα την παύση της προστασίας ή συνδρομής που παρέχει το UNRWA περιλαμβάνουν i) **τον εξαναγκασμό του αιτούντος να αναχωρήσει από τη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA** επειδή ευρίσκεται σε προσωπική κατάσταση σοβαρής ανασφάλειας και επειδή το UNRWA αδυνατεί να του διασφαλίσει εντός της ζώνης επιχειρήσεών του συνθήκες διαβίωσης οι οποίες συνάδουν προς την αποστολή του· ii) **άλλα εμπόδια** τα οποία παρακωλύουν την επιστροφή του αιτούντος στη ζώνη επιχειρήσεων του UNRWA, περιλαμβανομένων νομικών εμποδίων (όπως έλλειψη αναγκαίων εγγράφων), πρακτικών εμποδίων (όπως κλείσιμο συνόρων) και εμποδίων σχετικών με την ασφάλεια ή την προσωπική ασφάλεια (όπως κίνδυνοι που ενέχει η διαδρομή επιστροφής).
Α.4 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Α.3 είναι καταφατική, έχει «διευθετηθεί οριστικά η κατάσταση του αιτούντος σύμφωνα με τα οικεία ψηφίσματα» της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (ΓΣΗΕ);	Βλ. ενότητα 2.2.2. Η κατάσταση του αιτούντος δεν θα έχει διευθετηθεί οριστικά σύμφωνα με τα οικεία ψηφίσματα της ΓΣΗΕ, εάν: i) ο αιτών είναι «Παλαιστίνιος πρόσφυγας» ο οποίος δεν έχει επαναπατριστεί ή λάβει αποζημίωση —όπως προβλέπεται στο σημείο 11 του ψηφίσματος 194(ΙΙΙ) της ΓΣΗΕ· ***ή*** ii) ο αιτών είναι «εκτοπισθείς» ο οποίος δεν έχει επιστρέψει στην οικία ή στον προηγούμενο τόπο διαμονής του στα κατεχόμενα από το 1967 από το Ισραήλ εδάφη —κατά τις πιο πρόσφατες εκκλήσεις των σημείων 1 και 2 του ψηφίσματος 73/93 της ΓΣΗΕ.	

Συμπεράσματα σχετικά με τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα / το αυτοδίκαιο δικαίωμα στο καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α)

Εάν η απάντηση στην ερώτηση **Α.1** είναι αρνητική, ο αιτών δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) και το δικαίωμα χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα θα πρέπει να εκτιμηθεί στο πλαίσιο του άρθρου 2 στοιχείο δ) και των λοιπών λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) και παράγραφος 2.

Εάν η απάντηση στην ερώτηση **Α.2** είναι καταφατική, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο α) πρώτη περίοδος.

Εάν η απάντηση στην ερώτηση **Α.3** είναι καταφατική και η απάντηση στην ερώτηση **Α.4** είναι αρνητική, ο αιτών δικαιούται τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα εφόσον δεν εμπίπτει σε οποιονδήποτε από τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) και παράγραφος 2.

Εάν η απάντηση στην ερώτηση **Α.3** είναι θετική και η απάντηση στην ερώτηση **Α.4** είναι θετική, το αν ο αιτών δικαιούται τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα θα πρέπει να εκτιμηθεί στο πλαίσιο του άρθρου 2 στοιχείο δ) και των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) και παράγραφος 2.

Β. Αποκλείεται ο αιτών από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β);	
Β.1 Έχει «μετοικήσει» ο αιτών σε χώρα η οποία δεν είναι η χώρα καταγωγής του;	Βλ. ενότητα 2.3.1.
Β.2 Εάν η απάντηση στο ερώτημα Β.1 είναι ναι, αναγνωρίζεται στον αιτούντα ότι έχει «τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας» της χώρας διαμονής;	Βλ. ενότητα 2.3.2.
Συμπεράσματα σχετικά με τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 1 στοιχείο β) Εάν η απάντηση στην ερώτηση **Β.1** ή στην ερώτηση **Β.2** είναι αρνητική, ο αιτών δεν αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα. Εάν η απάντηση στις ερωτήσεις **Β.1** και **Β.2** είναι καταφατική, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα.	

2. Αποκλεισμός προσώπων που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα (άρθρο 12 παράγραφοι 2 και 3)

Ένας αιτών θα μπορούσε να έχει διαπράξει πολλαπλές πράξεις που συνεπάγονται αποκλεισμό εμπίπτουσες σε διαφορετικές ρήτρες αποκλεισμού βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Ή μία συγκεκριμένη πράξη θα μπορούσε να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει περισσότερων της μίας ρητρών αποκλεισμού, εφόσον συντρέχουν τα απαραίτητα στοιχεία. Η ανάλυση των λόγων αποκλεισμού δεν χρειάζεται να ακολουθεί την ίδια σειρά όπως εμφανίζεται στο ακόλουθο διάγραμμα αποφάσεων [πρώτα το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α), μετά το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) και τέλος το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ)].

Γ. Αποκλείεται ο αιτών από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφοι 2 και 3;			
Γ.1 Υπάρχουν ενδείξεις ότι ο αιτών μπορεί να συνδέεται με έγκλημα ή πράξη που συνεπάγεται αποκλεισμό δυνάμει του άρθρου 12 παράγραφος 2;	Βλ. ενότητα 5.1 σχετικά με τον εντοπισμό ενδεχόμενων περιπτώσεων αποκλεισμού.		
Γ.2 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.1 είναι ναι, μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α);	**Γ.2.1 Διαπράχθηκε η πράξη σε καιρό ειρήνης;**	**Γ.2.1.1 Συνιστά η πράξη έγκλημα κατά της ανθρωπότητας;**	Βλ. ενότητα 3.3.4 σχετικά με τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Εάν η πράξη συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, εξετάστε αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί ότι ο αιτών ήταν ατομικά υπεύθυνος γι' αυτή (βλ. ερώτηση **Γ.5** κατωτέρω).
	Γ.2.2 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.2.1 είναι αρνητική, τελέστηκε η πράξη σε σχέση με μη διεθνή ένοπλη σύρραξη;	**Γ.2.2.1 Συνιστά η πράξη έγκλημα πολέμου;** **Ή** **Γ.2.2.2 Συνιστά η πράξη έγκλημα κατά της ανθρωπότητας;**	Βλ. ενότητα 3.3.3.3 σχετικά με τα εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο μη διεθνών ένοπλων συρράξεων και ενότητα 3.3.4 σχετικά με τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Εάν η πράξη συνιστά έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, εξετάστε αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί ότι ο αιτών ήταν ατομικά υπεύθυνος γι' αυτή (βλ. ερώτηση **Γ.5** κατωτέρω).

Γ.2 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.1 είναι ναι, μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α);	**Γ.2.3 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ. 2.2 είναι αρνητική, τελέστηκε η πράξη σε σχέση με διεθνή ένοπλη σύρραξη;**	**Γ.2.3.1 Συνιστά η πράξη έγκλημα επίθεσης;** **Ή** **Γ.2.3.2 Συνιστά η πράξη έγκλημα πολέμου;** **Ή** **Γ.2.3.3 Συνιστά η πράξη έγκλημα κατά της ανθρωπότητας;**	Βλ. ενότητα 3.3.2 σχετικά με τα εγκλήματα κατά της ειρήνης, ενότητα 3.3.3.2 σχετικά με τα εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων και ενότητα 3.3.4 σχετικά με τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Εάν η πράξη συνιστά έγκλημα επίθεσης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, εξετάστε αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί ότι ο αιτών ήταν ατομικά υπεύθυνος γι' αυτή (βλ. ερώτηση **Γ.5** κατωτέρω). [Σημειώνεται ότι «έγκλημα επίθεσης» είναι ο σύγχρονος όρος για το «έγκλημα κατά της ειρήνης»: βλ. ενότητα 3.3.2.] [Επισημαίνεται ότι τα εγκλήματα επίθεσης δεν είναι εγκλήματα πολέμου, δεδομένου ότι εμπίπτουν στο jus ad bello και όχι στο jus in bello: βλ. ενότητα 3.3.2.]
Γ.3 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.1 είναι ναι, μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β);	**Γ.3.1 Τελέστηκε η πράξη εκτός του κράτους μέλους πριν ο αιτών «γίνει δεκτός ως πρόσφυγας»;**	Βλ. **ενότητα 3.4.2.** Η προϋπόθεση ότι η πράξη πρέπει να έχει τελεστεί εκτός του κράτους μέλους «πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας» ο αιτών σημαίνει ότι εξετάζεται αν: 15. ο αιτών τέλεσε την πράξη εκτός του κράτους μέλους πριν από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης σχετικά με το αν πληροί τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί «πρόσφυγας»· ***ή*** 16. ο αιτών τέλεσε την πράξη εκτός του κράτους μέλους μετά από τελεσίδικη απόφαση των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών ότι ο αιτών πληροί τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί «πρόσφυγας», αλλά πριν από την έκδοση άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του «καθεστώτος πρόσφυγα». Βλ. ενότητα 3.4.2.	
	Γ.3.2 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.3.1 είναι ναι, θα μπορούσε η πράξη καταρχήν να χαρακτηριστεί ως «σοβαρό έγκλημα»;	Βλ. ενότητα 3.4.1.1.	

Γ.3 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.1 είναι ναι, μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β);	**Γ.3.3 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.3.2 είναι ναι, η πράξη συνιστά σοβαρό «μη πολιτικό» έγκλημα;**	Βλ. ενότητες 3.4.1.2 και 3.4.1.3. Εάν η πράξη συνιστά σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα το οποίο διαπράχθηκε εκτός του οικείου κράτους μέλους πριν ο αιτών γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, εξετάστε αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί ότι ο αιτών ήταν ατομικά υπεύθυνος γι' αυτή (βλ. ερώτηση **Γ.5** κατωτέρω).
Γ.4 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Γ.1 είναι ναι, μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ);	**Γ.4.1 Η πράξη αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών;**	Βλ. ενότητα 3.5. Εάν η πράξη αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, εξετάστε αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί ότι ο αιτών ήταν ατομικά υπεύθυνος γι' αυτή (βλ. ερώτηση **Γ.5** κατωτέρω).
Γ.5 Εάν η απάντηση στις ερωτήσεις Γ.2, Γ.3 ή Γ.4 είναι ναι, υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ότι ο αιτών είναι ατομικά υπεύθυνος για την πράξη;	**Γ.5.1 Πληροί η συμπεριφορά του αιτούντος τις προϋποθέσεις πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης της πράξης για τη διαπίστωση ατομικής ευθύνης;**	Βλ. ενότητες 3.6.1.1, 3.6.2 και 3.6.3. Έχει διαπράξει, έχει υπάρξει ηθικός αυτουργός ή έχει συμμετάσχει με άλλο τρόπο ο αιτών στη διάπραξη εγκλήματος που συνεπάγεται αποκλεισμό ή είναι «ένοχος» πράξης που συνεπάγεται αποκλεισμό;

Γ.5 Εάν η απάντηση στις ερωτήσεις Γ.2, Γ.3 ή Γ.4 είναι ναι, υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ότι ο αιτών είναι ατομικά υπεύθυνος για την πράξη;	**Γ.5.2 Πληροί η ψυχική κατάσταση του αιτούντος τις προϋποθέσεις πραγμάτωσης της υποκειμενικής υπόστασης της πράξης για τη διαπίστωση ατομικής ευθύνης;**	Βλ. ενότητα 3.6.1.2. Είχε ο αιτών την πρόθεση και γνώση της τέλεσης πράξης ή εγκλήματος που συνεπάγεται αποκλεισμό;
	Γ.5.3 Υπάρχουν λόγοι που αίρουν την ατομική ευθύνη;	Βλ. ενότητα 3.6.4. Διαθέτει ο αιτών βάσιμο υπερασπιστικό επιχείρημα που αποκλείει την ευθύνη του για την πράξη ή το έγκλημα που συνεπάγεται αποκλεισμό;

Συμπεράσματα σχετικά με τον αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφοι 2 και 3

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Γ.2**, **Γ.3** και **Γ.4** είναι όλες αρνητικές, ο αιτών δεν αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα.

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Γ.2** και **Γ.5** είναι και οι δύο θετικές, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με το άρθρο 12 παράγραφος 3.

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Γ.3** και **Γ.5** είναι και οι δύο θετικές, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο β) σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με το άρθρο 12 παράγραφος 3.

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Γ.4** και **Γ.5** είναι και οι δύο θετικές, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ) σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με το άρθρο 12 παράγραφος 3.

3. Αποκλεισμός από το καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 17)

Α. Αποκλείεται ο αιτών από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17;	
Α.1 Μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο α);	Το κριτήριο είναι το ίδιο όπως και για το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α). Βλ. ερώτηση **Γ.2** του διαγράμματος αποφάσεων σχετικά με τα πρόσωπα που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα.
Α.2 Μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β);	Το κριτήριο είναι το ίδιο όπως και για το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο β), με τη διαφορά ότι: i) δεν απαιτείται το «σοβαρό έγκλημα» να είναι «μη πολιτικό»· ii) δεν απαιτείται το έγκλημα να έχει διαπραχθεί εκτός του κράτους μέλους ή πριν από συγκεκριμένο χρονικό σημείο. Βλ. ερώτηση **Γ.3.2** του διαγράμματος αποφάσεων σχετικά με τα πρόσωπα που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα.
Α.3 Μπορεί η πράξη να συνεπάγεται αποκλεισμό βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ);	Το κριτήριο είναι το ίδιο όπως και για το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο γ). Βλ. ερώτηση **Γ.4** του διαγράμματος αποφάσεων σχετικά με τα πρόσωπα που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα.
Α.4 Εάν η απάντηση στις ερωτήσεις Α.1, Α.2 ή Α.3 είναι ναι, υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ότι ο αιτών είναι ατομικά υπεύθυνος για την πράξη;	Το κριτήριο είναι το ίδιο όπως και για το άρθρο 12 παράγραφοι 2 και 3. Βλ. ερώτηση **Γ.5** του διαγράμματος αποφάσεων σχετικά με τα πρόσωπα που δεν κρίνονται άξια υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα.

Α.5 Έχει εφαρμογή ο λόγος αποκλεισμού βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ);	**Α.5.1 Υπάρχουν ενδείξεις ότι ο αιτών μπορεί να συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία ή για την ασφάλεια του κράτους μέλους;**	Βλ. ενότητα 4.2.5.
	Α.5.2 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Α.5.1 είναι ναι, υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται» ότι ο αιτών συνιστά κίνδυνο;	Το επίπεδο απόδειξης είναι το ίδιο με εκείνο που εφαρμόζεται για τα πρόσωπα που αποκλείονται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχεία α) έως γ) και παράγραφος 2 και για τα πρόσωπα που αποκλείονται από το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12 παράγραφοι 2 και 3.
Α.6 Έχει εφαρμογή ο λόγος αποκλεισμού βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 3;	**Α.6.1 Έχει μεταφερθεί αυτός ο λόγος αποκλεισμού στην εθνική νομοθεσία;**	Ο λόγος αποκλεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 17 παράγραφος 3 είναι προαιρετικός και μπορεί να εφαρμοστεί μόνο από τα κράτη μέλη που τον έχουν μεταφέρει στο εθνικό τους δίκαιο.
	Α.6.2 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Α.6.1 είναι ναι, έχει διαπράξει ο αιτών ένα ή περισσότερα εγκλήματα που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 17 παράγραφος 1 πριν από την εισδοχή του στο κράτος μέλος;	Βλ. ενότητα 4.3. Τα εγκλήματα πρέπει να είναι λιγότερο σοβαρά από τα εγκλήματα και τις πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 17 παράγραφος 1.
	Α.6.3 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Α.6.2 είναι ναι, τα εν λόγω εγκλήματα θα επέσυραν την ποινή της φυλάκισης εάν είχαν διαπραχθεί στο οικείο κράτος μέλος;	Βλ. ενότητα 4.3.

Α.6 Έχει εφαρμογή ο λόγος αποκλεισμού βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 3;	**Α.6.4 Εάν η απάντηση στην ερώτηση Α.6.4 είναι ναι, ο αιτών εγκατέλειψε τη χώρα καταγωγής του αποκλειστικά και μόνο για να αποφύγει κυρώσεις συνεπεία των εν λόγω εγκλημάτων;**	Βλ. ενότητα 4.3.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 17

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Α.1, Α.2, Α.3, Α.5** και **Α.6** είναι όλες αρνητικές, ο αιτών δεν αποκλείεται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας.

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Α.1** και **Α.4** είναι και οι δύο θετικές, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο α) σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με το άρθρο 17 παράγραφος 2.

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Α.2** και **Α.4** είναι και οι δύο θετικές, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο β) σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με το άρθρο 17 παράγραφος 2.

Εάν οι απαντήσεις στις ερωτήσεις **Α.3** και **Α.4** είναι και οι δύο θετικές, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ) σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με το άρθρο 17 παράγραφος 2.

Εάν η απάντηση στην ερώτηση **Α.5** είναι θετική, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 1 στοιχείο δ).

Εάν η απάντηση στην ερώτηση **Α.7** είναι θετική, ο αιτών αποκλείεται από το καθεστώς επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 17 παράγραφος 3.

Προσάρτημα Β: Επιλεγμένες νομικές πράξεις που σχετίζονται με την τρομοκρατία

1. Επιλεγμένες νομικές πράξεις της ΕΕ που σχετίζονται με την τρομοκρατία

Ευρωπαϊκή Ένωση, Περιοριστικά μέτρα (κυρώσεις) σε ισχύ κατά προσώπων/ οντοτήτων μόνο βάσει του άρθρου 215 της ΣΛΕΕ (ο κατάλογος επικαιροποιήθηκε στις 7 Ιουλίου 2016).

Κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 27ης Δεκεμβρίου 2001, για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ L 344 της 28.12.2001, σ. 93), όπως τροποποιήθηκε (βλ. ενοποιημένη έκδοση) με: την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2016/1711 του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2016 (ΕΕ L 259I της 27.9.2016, σ. 3) και την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/2073 του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2017 (ΕΕ L 295 της 14.11.2017, σ. 59).

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2580/2001 του Συμβουλίου, της 27ης Δεκεμβρίου 2001, για τη λήψη ειδικών περιοριστικών μέτρων κατά ορισμένων προσώπων και οντοτήτων με σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ L 344 της 28.12.2001, σ. 70), όπως τροποποιήθηκε (βλ. ενοποιημένη έκδοση) με: τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 745/2003 της Επιτροπής της 28ης Απριλίου 2003 (ΕΕ L 106 της 29.4.2003, σ. 22), τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1207/2005 της Επιτροπής της 27ης Ιουλίου 2005 (ΕΕ L 197 της 28.7.2005, σ. 16), τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1957/2005 της Επιτροπής της 29ης Νοεμβρίου 2005 (ΕΕ L 314 της 30.11.2005, σ. 16), τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1461/2006 της Επιτροπής της 29ης Σεπτεμβρίου 2006 (ΕΕ L 272 της 3.10.2006, σ. 11), τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1791/2006 του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2006 (ΕΕ L 363 της 20.12.2006, σ. 1), τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 1250/2012 της Επιτροπής της 20ής Δεκεμβρίου 2012 (ΕΕ L 352 της 21.12.2012, σ. 40), τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 517/2013 του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013 (ΕΕ L 158 της 10.6.2013, σ. 1), τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 646/2013 της Επιτροπής της 4ης Ιουλίου 2013 (ΕΕ L 187 της 6.7.2013, σ. 4), τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/1710 του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2016 (ΕΕ L 259I της 27.9.2016, σ. 1), τον κανονισμό (ΕΕ) 2017/2061 του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2017 (ΕΕ L 295 της 14.11.2017, σ. 3) και τη συνθήκη σχετικά με την προσχώρηση νέων κρατών μελών.

Ενοποιημένη έκδοση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 881/2002 του Συμβουλίου, της 27ης Μαΐου 2002, για την επιβολή συγκεκριμένων περιοριστικών μέτρων κατά ορισμένων προσώπων και οντοτήτων που συνδέονται με τις οργανώσεις ISIL (Da'esh) και Αλ Κάιντα, ο οποίος είχε τροποποιηθεί 307 φορές στις 5 Ιουλίου 2019.

Απόφαση 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία όσον αφορά τα τρομοκρατικά αδικήματα (ΕΕ L 253 της 29.9.2005, σ. 22), όπως τροποποιήθηκε (βλ. ενοποιημένη έκδοση) με: την οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2017 (ΕΕ L 88 της 31.3.2017, σ. 6).

Απόφαση 2005/848/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Νοεμβρίου 2005, για την εφαρμογή του άρθρου 2 παράγραφος 3 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2580/2001 για τη λήψη ειδικών περιοριστικών μέτρων κατά ορισμένων προσώπων και οντοτήτων με σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, και για την κατάργηση της απόφασης 2005/722/ΕΚ (ΕΕ L 314 της 30.11.2005, σ. 46).

Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88 της 31.3.2017, σ. 6).

Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1686 του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, για την επιβολή πρόσθετων περιοριστικών μέτρων κατά του ISIL (Da'esh) και της Αλ Κάιντα και κατά φυσικών και νομικών προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που συνδέονται μαζί τους (ΕΕ L 255 της 21.9.2016, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε (βλ. ενοποιημένη έκδοση) με: τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2018/281 του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2018 (ΕΕ L 54I της 26.2.2018, σ. 1), τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2018/999 του Συμβουλίου της 16ης Ιουλίου 2018 (ΕΕ L 178I της 16.7.2018, σ. 1), τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2018/1539 του Συμβουλίου της 15ης Οκτωβρίου 2018 (ΕΕ L 257I της 15.10.2018, σ. 1) και τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2019/270 του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 2019 (ΕΕ L 46I της 18.2.2019, σ. 1).

Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2016/1693 του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, για την επιβολή περιοριστικών μέτρων κατά των ISIL (Da'esh) και Αλ Κάιντα και προσώπων, ομάδων, επιχειρήσεων και οντοτήτων που συνδέονται μαζί τους, και για την κατάργηση της κοινής θέσης 2002/402/ΚΕΠΠΑ (ΕΕ L 255 της 21.9.2016, σ. 25), όπως τροποποιήθηκε (βλ. ενοποιημένη έκδοση) με: την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/1560 του Συμβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2017 (ΕΕ L 237 της 15.9.2017, σ. 71), την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2018/283 του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2018 (ΕΕ L 54I της 26.2.2018, σ. 6), την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2018/1000 του Συμβουλίου της 16ης Ιουλίου 2018 (ΕΕ L 178I της 16.7.2018, σ. 3), την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2018/1540 του Συμβουλίου της 15ης Οκτωβρίου 2018 (ΕΕ L 257I της 15.10.2018, σ. 3), την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2019/271 του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 2019 (ΕΕ L 46I της 18.2.2019, σ. 3).

Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88 της 31.3.2017, σ. 6).

Απόφαση (ΕΕ) 2018/889 του Συμβουλίου, της 4ης Ιουνίου 2018, σχετικά με τη σύναψη εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας (ΕΕ L 159 της 22.6.2018, σ. 1).

Απόφαση (ΕΕ) 2018/890 του Συμβουλίου, της 4ης Ιουνίου 2018, σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του πρόσθετου πρωτοκόλλου στη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας (ΕΕ L 159 της 22.6.2018, σ. 15).

Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2019/1341 του Συμβουλίου, της 8ης Αυγούστου 2019, σχετικά με την ενημέρωση του καταλόγου προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που υπάγονται στα άρθρα 2, 3 και 4 της κοινής θέσης 2001/931/ΚΕΠΠΑ για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την

καταπολέμηση της τρομοκρατίας και για την κατάργηση της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2018/1084 (ΕΕ L 6 της 9.1.2019, σ. 6).

Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2020/20 του Συμβουλίου, της 13ης Ιανουαρίου 2020, σχετικά με την ενημέρωση του καταλόγου προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που υπάγονται στα άρθρα 2, 3 και 4 της κοινής θέσης 2001/931/ΚΕΠΠΑ για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και για την κατάργηση της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2019/1341 (ΕΕ L 8Ι της 14.1.2020, σ. 5).

2. Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την τρομοκρατία ([481])

Σύμβαση «περί παραβάσεων και άλλων τινών πράξεων τελουμένων επί αεροσκαφών», 704 UNTS 219, 14 Σεπτεμβρίου 1963 (έναρξη ισχύος: 4 Δεκεμβρίου 1969).

Σύμβαση «διά την καταστολήν της παρανόμου υφαρπαγής αεροσκαφών», 860 UNTS 105, 16 Δεκεμβρίου 1970 (έναρξη ισχύος: 14 Οκτωβρίου 1971).

Σύμβαση για την καταστολή παράνομων πράξεων κατά της ασφάλειας της Πολιτικής Αεροπορίας, 974 UNTS 177, 23 Σεπτεμβρίου 1971 (έναρξη ισχύος: 26 Ιανουαρίου 1973).

Σύμβαση για την πρόληψη και τιμωρία των εγκλημάτων που στρέφονται κατά των διεθνώς προστατευομένων προσώπων συμπεριλαμβανομένων των διπλωματικών αντιπροσώπων, 1035 UNTS 167, 14 Δεκεμβρίου 1973 (έναρξη ισχύος: 20 Φεβρουαρίου 1977).

Σύμβαση για τη φυσική προστασία του πυρηνικού υλικού, 1456 UNTS 101, 3 Μαρτίου 1980 (έναρξη ισχύος: 8 Φεβρουαρίου 1987).

Διεθνής Σύμβαση κατά της συλλήψεως ομήρων, 1316 UNTS 205, 17 Δεκεμβρίου 1979 (έναρξη ισχύος: 3 Ιουνίου 1983).

Πρωτόκολλο για την καταστολή παράνομων πράξεων βίας σε αερολιμένες που εξυπηρετούν τη διεθνή πολιτική αεροπορία, συμπληρωματικό της Σύμβασης της 23ης Σεπτεμβρίου 1971, 24 Φεβρουαρίου 1988 (έναρξη ισχύος: 6 Αυγούστου 1989).

Σύμβαση για τη σήμανση πλαστικών εκρηκτικών με σκοπό τον εντοπισμό τους, 2122 UNTS 359, 1 Μαρτίου 1991 (έναρξη ισχύος: 21 Ιουνίου 1998).

Σύμβαση για την καταστολή των παράνομων πράξεων κατά της ασφάλειας της ναυσιπλοΐας, 1678 UNTS 222, 10 Μαρτίου 1988 (έναρξη ισχύος: 1 Μαρτίου 1992).

Πρωτόκολλο της Σύμβασης της 10ης Μαρτίου 1988 για την καταστολή παράνομων πράξεων κατά της ασφάλειας των σταθερών εγκαταστάσεων στην υφαλοκρηπίδα, 1768 UNTS 304, 10 Μαρτίου 1988 (έναρξη ισχύος: 1 Μαρτίου 1992).

([481]) Σημειώνεται ότι δεν έχει επικυρώσει/προσχωρήσει σε όλες τις συμβάσεις ο ίδιος αριθμός κρατών και ότι ο αριθμός των επικυρώσεων/προσχωρήσεων σε ορισμένες από αυτές είναι πολύ περιορισμένος. Ειδικότερα, δεν έχουν επικυρώσει/προσχωρήσει σε όλες τις συμβάσεις όλα τα κράτη μέλη. Βλ. επίσης ΓΣΗΕ, Measures to Eliminate International Terrorism (16 Ιανουαρίου 1997), A/RES/51/210, παράγραφος 6· ΓΣΗΕ, Measures to eliminate international terrorism (14 Δεκεμβρίου 2012), A/RES/67/99, παράγραφοι 12 και 13· κατάλογος τηρούμενος από την Επιτροπή του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στη διεύθυνση https://www.un.org/sc/ctc/resources/international-legal-instruments.

Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή τρομοκρατικών βομβιστικών επιθέσεων, 2149 UNTS 256, 15 Δεκεμβρίου 1997 (έναρξη ισχύος: 23 Μαΐου 2001).

Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, 3178 UNTS 197, 9 Δεκεμβρίου 1999 (έναρξη ισχύος: 10 Απριλίου 2002).

Διεθνής Σύμβαση για την εξάλειψη των πράξεων πυρηνικής τρομοκρατίας, 2445 UNTS 89, 13 Απριλίου 2005 (έναρξη ισχύος: 7 Ιουλίου 2007).

Τροποποίηση της Σύμβασης για τη φυσική προστασία του πυρηνικού υλικού, 8 Ιουλίου 2005 (έναρξη ισχύος: 8 Μαΐου 2016).

Πρωτόκολλο του 2005 της Σύμβασης για την καταστολή των παράνομων πράξεων κατά της ασφάλειας της ναυσιπλοΐας, 14 Οκτωβρίου 2005 (έναρξη ισχύος: 28 Ιουλίου 2010).

Πρωτόκολλο του 2005 στο Πρωτόκολλο για την καταστολή παράνομων πράξεων κατά της ασφάλειας των σταθερών εγκαταστάσεων στην υφαλοκρηπίδα, 14 Οκτωβρίου 2005 (έναρξη ισχύος: 28 Ιουλίου 2010).

Σύμβαση για την καταστολή παράνομων πράξεων που αφορούν την ασφάλεια της Πολιτικής Αεροπορίας, 10 Σεπτεμβρίου 2010 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουλίου 2018).

Συμπληρωματικό πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την καταστολή της παράνομης υφαρπαγής αεροσκαφών, 10 Σεπτεμβρίου 2010 (έναρξη ισχύος: 1 Ιανουαρίου 2018).

Πρωτόκολλο για την τροποποίηση της σύμβασης περί παραβάσεων και άλλων τινών πράξεων τελουμένων επί αεροσκαφών, 4 Απριλίου 2014 (δεν έχει ακόμη τεθεί σε ισχύ).

3. Επιλεγμένες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την τρομοκρατία

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1267 (1999), της 15ης Οκτωβρίου 1999, σχετικά με την κατάσταση στο Αφγανιστάν και το καθεστώς κυρώσεων κατά προσώπων που συνδέονται με τους Ταλιμπάν.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1333 (2000), της 19ης Δεκεμβρίου 2000, για την επέκταση του αεροπορικού εμπάργκο καθώς και του οικονομικού εμπάργκο ώστε να συμπεριλάβει τη δέσμευση των κεφαλαίων του Οσάμα Μπιν Λάντεν και των συνεργατών του, καθώς και για την επιβολή εμπάργκο όπλων στο έδαφος του Αφγανιστάν που ελέγχεται από τους Ταλιμπάν και εμπάργκο στον χημικό οξικό ανυδρίτη.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1368 (2001), της 12ης Σεπτεμβρίου 2001, σχετικά με την καταδίκη των επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου κατά των Ηνωμένων Πολιτειών

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1373 (2001), της 28ης Σεπτεμβρίου 2001, σχετικά με τις απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που προκαλούνται από τρομοκρατικές ενέργειες.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1377 (2001), της 12ης Νοεμβρίου 2001, σχετικά με τις προσπάθειες εξάλειψης της διεθνούς τρομοκρατίας.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1390 (2002), της 16ης Ιανουαρίου 2002 ([482]), για την τροποποίηση και επέκταση του καθεστώτος κυρώσεων που είχε αρχικά επιβληθεί με τις αποφάσεις 1267 (1999) και 1333 (2000).

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1452 (2002), της 20ής Δεκεμβρίου 2002, σχετικά με την εισαγωγή ορισμένων εξαιρέσεων για την αποδέσμευση κεφαλαίων στο πλαίσιο του καθεστώτος κυρώσεων που εποπτεύει η επιτροπή της απόφασης 1267.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1456 (2003), της 20ής Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τη δήλωση των υπουργών Εξωτερικών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1540 (2004), της 28ης Απριλίου 2004, σχετικά με την απειλή της διάδοσης πυρηνικών, χημικών και βιολογικών όπλων.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1566 (2004), της 8ης Οκτωβρίου 2004, σχετικά με τις απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που προκαλούνται από την τρομοκρατία.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 1624 (2005), της 14ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την απαγόρευση της υποκίνησης τρομοκρατικών πράξεων.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2133 (2014), της 27ης Ιανουαρίου 2014, σχετικά με την πρόληψη απαγωγών και ομηριών που διαπράττονται από τρομοκρατικές ομάδες.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2178 (2014), της 24ης Σεπτεμβρίου 2014, σχετικά με τους αλλοδαπούς ένοπλους τρομοκράτες.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2253 (2015), της 17ης Δεκεμβρίου 2015, σχετικά με τις απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που προκαλούνται από τρομοκρατικές πράξεις [όπου δηλώνεται επίσης ότι ο κατάλογος κυρώσεων κατά της Αλ Κάιντα θα αποκαλείται στο εξής κατάλογος κυρώσεων κατά των ISIL (Da'esh) και Αλ Κάιντα].

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2368 (2017), της 20ής Ιουλίου 2017, σχετικά με τις απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που προκαλούνται από τρομοκρατικές πράξεις: ανανέωση και επικαιροποίηση του καθεστώτος κυρώσεων κατά των ISIL (Da'esh) και Αλ Κάιντα βάσει των αποφάσεων 1267/1989/2253.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2370 (2017), της 2ας Αυγούστου 2017, σχετικά με την αποτροπή της απόκτησης όπλων από τρομοκράτες.

([482]) Επικαιροποιήθηκε το 2013.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2388 (2017), της 21ης Σεπτεμβρίου 2017, σχετικά με τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας: εμπορία ανθρώπων.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2396 (2017), της 21ης Δεκεμβρίου 2017, σχετικά με τους αλλοδαπούς ένοπλους τρομοκράτες.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 2427 (2018), της 9ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τα παιδιά σε ένοπλες συρράξεις.

Για πλήρη κατάλογο, βλ. Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, Κατάλογος αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας.

4. Επιλεγμένες νομικές πράξεις του Συμβουλίου της Ευρώπης που σχετίζονται με την τρομοκρατία

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταστολή της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 90, 27 Ιανουαρίου 1977 (έναρξη ισχύος: 4 Αυγούστου 1978).

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 196, 16 Μαΐου 2005 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουνίου 2007) ([483]).

Πρόσθετο πρωτόκολλο στη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 217, 22 Οκτωβρίου 2015 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουλίου 2017) ([484]).

([483]) Δεν έχει επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη, αλλά έχει επικυρωθεί από την ΕΕ.
([484]) Δεν έχει επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη, αλλά έχει επικυρωθεί από την ΕΕ.

Προσάρτημα Γ: Επιλεγμένες σχετικές διεθνείς νομικές διατάξεις

1. Καταστατικό της Ρώμης

Άρθρο 7

Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας

1. Για τους σκοπούς του παρόντος Καταστατικού, «έγκλημα κατά της ανθρωπότητας» σημαίνει οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις όταν διαπράττεται ως μέρος ευρείας και συστηματικής επίθεσης που κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού, εν γνώσει της επίθεσης:

α) ανθρωποκτονία με πρόθεση·

β) εξόντωση·

γ) υποδούλωση·

δ) εκτόπιση ή βίαιη μετακίνηση πληθυσμού·

ε) φυλάκιση ή άλλη σοβαρή στέρηση της σωματικής ελευθερίας κατά παραβίαση βασικών κανόνων του διεθνούς δικαίου·

στ) βασανιστήρια·

ζ) βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, εξαναγκασμός σε στείρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας παρόμοιας βαρύτητας·

η) δίωξη κατά οποιασδήποτε αναγνωρίσιμης ομάδας ή κοινότητας για λόγους πολιτικούς, φυλετικούς, εθνικούς, εθνοτικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς ή λόγους φύλου, όπως αυτό ορίζεται στην παράγραφο 3, ή άλλους λόγους που αναγνωρίζονται παγκοσμίως ως ανεπίτρεπτοι κατά το διεθνές δίκαιο σε σχέση με οποιαδήποτε πράξη που αναφέρεται στην παρούσα παράγραφο ή οποιοδήποτε έγκλημα εντός της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου·

θ) βίαιη εξαφάνιση προσώπων·

ι) φυλετικός διαχωρισμός·

ια) άλλες απάνθρωπες πράξεις παρόμοιου χαρακτήρα οι οποίες με πρόθεση προκαλούν μεγάλο πόνο ή βαρεία σωματική βλάβη ή βαρεία βλάβη της διανοητικής ή σωματικής υγείας.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) «επίθεση κατευθυνόμενη κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού» σημαίνει συμπεριφορά που συνεπάγεται την κατά συρροή διάπραξη πράξεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 κατά οποιουδήποτε αμάχου πληθυσμού, κατ' εφαρμογή ή προς εξυπηρέτηση της πολιτικής ενός κράτους ή μιας οργάνωσης που στοχεύει στη διάπραξη τέτοιας επίθεσης·

β) η «εξόντωση» περιλαμβάνει την με πρόθεση επιβολή συνθηκών ζωής, μεταξύ άλλων στέρηση πρόσβασης σε τροφή και φάρμακα, υπολογισμένων να επιφέρουν την καταστροφή μέρους του πληθυσμού·

γ) «υποδούλωση» σημαίνει την άσκηση οποιασδήποτε ή όλων των εξουσιών οι οποίες είναι σύμφυτες στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας επί προσώπων, και περιλαμβάνει την άσκηση τέτοιας εξουσίας κατά την εμπορία προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών·

δ) «εκτόπιση ή βίαιη μετακίνηση πληθυσμού» σημαίνει την μετακίνηση των προσώπων για τα οποία πρόκειται με απέλαση ή άλλες πράξεις εξαναγκασμού από την περιοχή στην οποία νομίμως βρίσκονται, άνευ λόγων επιτρεπτών κατά το διεθνές δίκαιο·

ε) «βασανιστήρια» σημαίνει την με πρόθεση πρόκληση έντονου πόνου ή δοκιμασίας, σωματικών ή ψυχικών επί προσώπου που τελεί υπό την κράτηση ή υπό τον έλεγχο του κατηγορουμένου. Τα βασανιστήρια δεν περιλαμβάνουν πόνο ή δοκιμασία που προκύπτει μόνον ή είναι σύμφυτος ή είναι δυνατόν να προκύψει από την επιβολή νόμιμων κυρώσεων·

στ) «εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη» σημαίνει τον παράνομο περιορισμό γυναίκας που κατέστη έγκυος διά της βίας, με την πρόθεση να επηρεαστεί η εθνική σύνθεση οποιουδήποτε πληθυσμού ή να πραγματοποιηθούν άλλες σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Ο ορισμός αυτός δεν μπορεί καθ' οιονδήποτε τρόπο να ερμηνευθεί ως επηρεάζων τις εθνικές νομοθεσίες που αφορούν την εγκυμοσύνη·

ζ) «δίωξη» σημαίνει την με πρόθεση και βαρείας μορφής στέρηση θεμελιωδών δικαιωμάτων σε αντίθεση προς το διεθνές δίκαιο εξ αιτίας της ταυτότητας της ομάδας ή κοινότητας·

η) «φυλετικός διαχωρισμός» σημαίνει απάνθρωπες πράξεις παρόμοιου χαρακτήρα όπως οι αναφερόμενες στην παράγραφο 1, που διαπράχθηκαν στο πλαίσιο θεσμοθετημένου καθεστώτος συστηματικής καταπίεσης και κυριάρχησης μιας φυλετικής ομάδας επί οποιασδήποτε άλλης φυλετικής ομάδας ή ομάδων και διαπραττόμενες με πρόθεση τη διατήρηση του καθεστώτος αυτού·

θ) «βίαιη εξαφάνιση προσώπου» σημαίνει τη σύλληψη, κράτηση ή αρπαγή προσώπων από ένα Κράτος ή μια πολιτική οργάνωση ή με την άδεια, υποστήριξη ή συναίνεση αυτών, οι οποίες ακολουθούνται από άρνηση παραδοχής αυτής της στέρησης της ελευθερίας ή της παροχής πληροφοριών για την τύχη ή τον εντοπισμό των προσώπων αυτών, με πρόθεση να αποστερηθούν της προστασίας του νόμου για παρατεταμένο χρονικό διάστημα.

3. Για τους σκοπούς του παρόντος Καταστατικού, εννοείται ότι ο όρος «φύλο» αναφέρεται στα δύο φύλα, αρσενικό και θηλυκό, με την έννοια που τους προσδίδει η κοινωνία. Ο όρος «φύλο» δεν έχει έννοια διαφορετική από την παραπάνω.

Άρθρο 8 ([485])

Εγκλήματα πολέμου

1. Το Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία σε σχέση με εγκλήματα πολέμου ιδιαίτερα όταν διαπράχθηκαν ως μέρος σχεδίου ή πολιτικής ή ως μέρος ευρείας κλίμακας τέλεσης τέτοιων εγκλημάτων.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος Καταστατικού, «εγκλήματα πολέμου» σημαίνει:

α) Σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, και συγκεκριμένα, οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις κατά προσώπων ή περιουσίας προστατευόμενων κατά τις διατάξεις της σχετικής Σύμβασης της Γενεύης:

i) ανθρωποκτονία με πρόθεση·

ii) βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων βιολογικών πειραμάτων·

iii) με πρόθεση πρόκληση μεγάλης δοκιμασίας ή σοβαρής βλάβης, σωματικής ή ψυχικής·

iv) εκτεταμένη καταστροφή και ιδιοποίηση περιουσίας, οι οποίες δεν δικαιολογούνται από τη στρατιωτική αναγκαιότητα και τελούνται παράνομα και αυθαίρετα·

v) εξαναγκασμός αιχμαλώτου πολέμου ή άλλου προστατευομένου προσώπου να υπηρετήσει στις ένοπλες δυνάμεις εχθρικής Δύναμης·

vi) με πρόθεση αποστέρηση αιχμαλώτου πολέμου ή άλλου προστατευομένου προσώπου από τα δικαιώματα της δίκαιης και κανονικής δίκης·

vii) παράνομη εκτόπιση ή μεταφορά ή παράνομος περιορισμός·

viii) σύλληψη ομήρων.

β) Άλλες σημαντικές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις εντός του καθιερωμένου πλαισίου του διεθνούς δικαίου και συγκεκριμένα οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις:

i) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά του αμάχου πληθυσμού ως τέτοιου ή εναντίον αμάχων ατομικά, οι οποίοι δεν λαμβάνουν άμεσα μέρος στις εχθροπραξίες·

([485]) Η παράγραφος 2 τροποποιήθηκε με την απόφαση RC/Res.5 της 11ης Ιουνίου 2010 [με την οποία προστέθηκαν στην παράγραφο 2 στοιχείο ε) τα σημεία xiii) έως xv)].

ii) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά πολιτικών αντικειμένων, δηλαδή αντικειμένων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους·

iii) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά προσωπικού, εγκαταστάσεων, υλικού, μονάδων ή οχημάτων που χρησιμοποιούνται σε αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτικές αποστολές σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών εφόσον δικαιούνται την προστασία που χορηγείται σε αμάχους ή πολιτικά αντικείμενα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των ενόπλων συρράξεων·

iv) επίθεση επιχειρούμενη με πρόθεση, εν γνώσει ότι η επίθεση αυτή μπορεί να προκαλέσει απώλεια ζωής ή σωματική βλάβη σε αμάχους ή βλάβες σε πολιτικά αντικείμενα ή εκτεταμένες, μακροπρόθεσμες και σοβαρές ζημίες στο φυσικό περιβάλλον οι οποίες θα ήταν σαφώς δυσανάλογες σε σχέση με το επιδιωκόμενο συγκεκριμένο και άμεσο συνολικό στρατιωτικό πλεονέκτημα·

v) επίθεση ή βομβαρδισμός, με οποιοδήποτε μέσο, κατά ανοχύρωτων πόλεων, χωριών, κατοικιών ή κτιρίων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους·

vi) ανθρωποκτονία ή τραυματισμός μαχίμου ο οποίος έχει παραδώσει τα όπλα ή, μη έχοντας πλέον μέσα άμυνας, έχει παραδοθεί άνευ όρων·

vii) μη προσήκουσα χρήση σημαίας ανακωχής, της σημαίας ή των στρατιωτικών διακριτικών και της στολής του εχθρού ή των Ηνωμένων Εθνών, καθώς επίσης και των διακριτικών εμβλημάτων των Συμβάσεων της Γενεύης, η οποία είχε ως αποτέλεσμα θάνατο ή βαριά σωματική βλάβη·

viii) η μεταφορά, αμέσως ή εμμέσως, από την Κατέχουσα Δύναμη μέρους του δικού της αμάχου πληθυσμού στο έδαφος που καταλαμβάνει, ή η εκτόπιση ή μεταφορά όλου ή μέρους του πληθυσμού του κατεχομένου εδάφους μέσα ή έξω από το έδαφος αυτό·

ix) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων αφιερωμένων στη θρησκεία, παιδεία, τέχνη, επιστήμη ή αγαθοεργούς σκοπούς, ιστορικά μνημεία, νοσοκομεία και μέρη όπου συγκεντρώνονται οι ασθενείς και οι τραυματίες, εφόσον δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους·

x) υποβολή προσώπων που βρίσκονται υπό την εξουσία του εχθρού σε σωματικό ακρωτηριασμό ή σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα οποιουδήποτε είδους που δεν δικαιολογούνται ούτε από την ιατρική, οδοντιατρική ή νοσοκομειακή θεραπεία του προσώπου για το οποίο πρόκειται ούτε διεξάγονται προς το συμφέρον του, και τα οποία προκαλούν θάνατο ή θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την υγεία του προσώπου ή των προσώπων αυτών·

xi) ανθρωποκτονία ή τραυματισμός με δόλια τεχνάσματα ατόμων που ανήκουν στο εχθρικό έθνος ή στρατό·

xii) δήλωση ότι δεν θα υπάρξει έλεος·

xiii) καταστροφή ή κατάσχεση της εχθρικής περιουσίας εκτός εάν η καταστροφή ή κατάσχεση καθίστανται απαραίτητες από τις ανάγκες του πολέμου·

xiv) διακήρυξη ότι καταργούνται, αναστέλλονται ή είναι απαράδεκτα ενώπιον των δικαστηρίων τα δικαιώματα και οι δικαστικές πράξεις των υπηκόων του εχθρού·

xv) εξαναγκασμός των υπηκόων του εχθρού να συμμετάσχουν στις πολεμικές επιχειρήσεις κατά της χώρας τους έστω και αν βρίσκονταν στην υπηρεσία του αντιπάλου πριν από την έναρξη του πολέμου·

xvi) λεηλασία πόλης ή τοποθεσίας, ακόμη και αν καταλήφθηκε με έφοδο·

xvii) χρησιμοποίηση δηλητηρίου ή δηλητηριωδών όπλων·

xviii) χρησιμοποίηση ασφυξιογόνων, δηλητηριωδών ή άλλων αερίων και όλων των ανάλογων υγρών, υλικών ή συσκευών·

xix) χρήση σφαιρών που εκρήγνυνται και τα θραύσματά τους διασκορπίζονται εύκολα στο ανθρώπινο σώμα, όπως σφαίρες με επικάλυψη της βολίδας από σκληρό περίβλημα που δεν καλύπτει πλήρως την βολίδα ή που έχει εγκοπές·

xx) χρήση όπλων, βλημάτων, υλικών και μεθόδων πολέμου, που προορίζονται να προξενήσουν υπέρμετρη βλάβη ή μη αναγκαίο πόνο ή που επιφέρουν πλήγματα από τη φύση τους άνευ διακρίσεως κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου των ενόπλων συρράξεων, υπό τον όρο ότι αυτά τα όπλα, βλήματα, υλικά και μέθοδοι πολέμου αποτελούν αντικείμενο συνολικής απαγόρευσης και περιλαμβάνονται σε Παράρτημα στο παρόν Καταστατικό, μετά από τροποποίηση σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις που εκτίθενται στα άρθρα 121 και 123·

xxi) προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας και, ιδιαιτέρως, ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση·

xxii) βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, όπως ορίζεται στο άρθρο 7, παράγραφος 2 (στ), εξαναγκασμός σε στείρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας που αποτελεί επίσης σοβαρή παραβίαση των Συμβάσεων της Γενεύης·

xxiii) χρησιμοποίηση της παρουσίας αμάχων ή άλλων προστατευομένων προσώπων προκειμένου να καταστούν ορισμένα σημεία, περιοχές ή στρατιωτικές δυνάμεις απρόσβλητες από στρατιωτικές επιχειρήσεις·

xxiv) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων, υλικού, υγειονομικών μονάδων και οχημάτων, καθώς και κατά προσωπικού φέροντος τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο·

xxv) με πρόθεση χρήση της λιμοκτονίας του αμάχου πληθυσμού ως μεθόδου πολέμου με την αποστέρησή του από αντικείμενα απαραίτητα για την επιβίωσή του, συμπεριλαμβανομένης και της εσκεμμένης παρεμπόδισης της παροχής προμηθειών, όπως αυτή προβλέπεται από τις Συμβάσεις της Γενεύης·

xxvi) στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή η χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή στις εχθροπραξίες.

γ) Στην περίπτωση ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα, σημαντικές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, και συγκεκριμένα οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις οι οποίες διαπράττονται κατά προσώπων που δεν λαμβάνουν ενεργά μέρος στις εχθροπραξίες, συμπεριλαμβανομένων και μελών των ενόπλων δυνάμεων που έχουν παραδώσει τα όπλα και εκείνων που ετέθησαν εκτός μάχης λόγω ασθένειας, τραυμάτων, κράτησης ή άλλης αιτίας:

i) βία ασκούμενη κατά της ζωής και του προσώπου, ιδίως κάθε είδους ανθρωποκτονία με πρόθεση, ακρωτηριασμός, απάνθρωπη μεταχείριση και βασανιστήρια·

ii) προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας, ιδιαίτερα η ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση·

iii) σύλληψη ομήρων·

iv) η επιβολή καταδικών και οι εκτελέσεις χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση εκδοθείσα από κανονικά συσταθέν δικαστήριο, η οποία θα παρέχει όλες τις δικαστικές εγγυήσεις που αναγνωρίζονται ως απαραίτητες.

δ) Η παράγραφος 2(γ) εφαρμόζεται επί ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα και επομένως δεν εφαρμόζεται σε καταστάσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, όπως ταραχές, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες πράξεις παρόμοιας φύσης.

ε) Άλλες σημαντικές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται σε ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, εντός του καθιερωμένου πλαισίου του διεθνούς δικαίου και, συγκεκριμένα, οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις:

i) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά του αμάχου πληθυσμού ως τέτοιου ή εναντίον αμάχων ατομικά, οι οποίοι δεν λαμβάνουν άμεσα μέρος στις εχθροπραξίες·

ii) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων, υλικού, υγειονομικών μονάδων και οχημάτων, καθώς και κατά προσωπικού φέροντος τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο·

iii) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά προσωπικού, εγκαταστάσεων, υλικού, μονάδων ή οχημάτων που χρησιμοποιούνται σε αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτικές αποστολές σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών εφόσον δικαιούνται την προστασία που χορηγείται σε αμάχους ή πολιτικά αντικείμενα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των ενόπλων συρράξεων·

iv) επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων αφιερωμένων στη θρησκεία, παιδεία, τέχνη, επιστήμη ή αγαθοεργούς σκοπούς, ιστορικά μνημεία, νοσοκομεία και μέρη όπου συγκεντρώνονται οι ασθενείς και οι τραυματίες, εφόσον δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους·

v) λεηλασία πόλης ή τοποθεσίας, ακόμη και αν καταλήφθηκε με έφοδο·

vi) βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, όπως ορίζεται στο άρθρο 7, παράγραφος 2 (στ), εξαναγκασμός σε στείρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας που αποτελεί επίσης σημαντική παραβίαση του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης·

vii) στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών σε εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες ή χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες·

viii) διαταγή μετακίνησης του αμάχου πληθυσμού για λόγους σχετικούς με την σύρραξη, εκτός αν τούτο απαιτείται για την ασφάλεια του εμπλεκομένου αμάχου πληθυσμού ή από επιτακτικούς στρατιωτικούς λόγους·

ix) ανθρωποκτονία ή τραυματισμός με δόλια τεχνάσματα αντιπάλων μαχίμων·

x) δήλωση ότι δεν θα υπάρξει έλεος·

xi) υποβολή προσώπων που βρίσκονται υπό την εξουσία του εχθρού σε σωματικό ακρωτηριασμό ή σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα οποιουδήποτε είδους που δεν δικαιολογούνται ούτε από την ιατρική, οδοντιατρική ή νοσοκομειακή θεραπεία του προσώπου για το οποίο πρόκειται ούτε διεξάγονται προς το συμφέρον του, και τα οποία προκαλούν θάνατο ή θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την υγεία του προσώπου ή των προσώπων αυτών·

xii) καταστροφή ή κατάσχεση της εχθρικής περιουσίας εκτός αν η καταστροφή ή κατάσχεση καθίστανται απαραίτητες από τις ανάγκες του πολέμου·

xiii) χρησιμοποίηση δηλητηρίου ή δηλητηριωδών όπλων·

xiv) χρησιμοποίηση ασφυξιογόνων, δηλητηριωδών ή άλλων αερίων και όλων των ανάλογων υγρών, υλικών ή συσκευών·

xv) χρήση σφαιρών που εκρήγνυνται και τα θραύσματά τους διασκορπίζονται εύκολα στο ανθρώπινο σώμα, όπως σφαίρες με επικάλυψη της βολίδας από σκληρό περίβλημα που δεν καλύπτει πλήρως την βολίδα ή που έχει εγκοπές.

στ) Η παράγραφος 2 (ε) εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα και επομένως δεν εφαρμόζεται σε καταστάσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων όπως ταραχές, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες πράξεις παρόμοιας φύσης. Εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος μιας χώρας όταν υπάρχει παρατεταμένη ένοπλη σύρραξη μεταξύ κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ενόπλων ομάδων ή μεταξύ τέτοιων ομάδων.

3. Οι διατάξεις των παραγράφων 2(γ) και (ε) δεν θίγουν την ευθύνη μιας Κυβέρνησης να διατηρήσει ή να αποκαταστήσει το νόμο και την τάξη του Κράτους ή να υπερασπίσει την ενότητα και την εδαφική ακεραιότητα του Κράτους με όλα τα νόμιμα μέσα.

Άρθρο 8Α ([486])

Έγκλημα επίθεσης

1. Για τους σκοπούς του παρόντος Καταστατικού, «έγκλημα επίθεσης» σημαίνει τον σχεδιασμό, την προπαρασκευή, την έναρξη ή την εκτέλεση από πρόσωπο, το οποίο είναι σε θέση να ελέγχει αποτελεσματικά ή να διευθύνει την πολιτική ή στρατιωτική δράση ενός Κράτους, μίας πράξης επίθεσης η οποία, λόγω του χαρακτήρα, της βαρύτητας και της έκτασής της, συνιστά πρόδηλη παραβίαση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, «πράξη επίθεσης» σημαίνει τη χρήση ένοπλης βίας από ένα Κράτος κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας άλλου Κράτους, ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο ασύμβατο με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις, ανεξάρτητα από την κήρυξη πολέμου, συνιστά πράξη επίθεσης σύμφωνα με το ψήφισμα 3314 (XXIX) της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών της 14ης Δεκεμβρίου 1974:

   α) η εισβολή ή η επίθεση από τις ένοπλες δυνάμεις ενός Κράτους στο έδαφος άλλου Κράτους, ή οποιαδήποτε στρατιωτική κατοχή, οσοδήποτε προσωρινή, η οποία προκύπτει από τέτοια εισβολή ή επίθεση, ή οποιαδήποτε προσάρτηση με τη χρήση βίας του εδάφους άλλου Κράτους ή τμήματος αυτού·

   β) ο βομβαρδισμός από τις ένοπλες δυνάμεις ενός Κράτους του εδάφους άλλου Κράτους ή η χρήση οιωνδήποτε όπλων από ένα Κράτος εναντίον του εδάφους άλλου Κράτους·

   γ) ο αποκλεισμός των λιμένων ή των ακτών ενός Κράτους από τις ένοπλες δυνάμεις άλλου Κράτους·

   δ) η επίθεση από τις ένοπλες δυνάμεις ενός Κράτους εναντίον των χερσαίων, ναυτικών ή αεροπορικών δυνάμεων, ή των ναυτικών και αεροπορικών στόλων άλλου Κράτους·

   ε) η χρήση των ενόπλων δυνάμεων ενός Κράτους που βρίσκονται εντός του εδάφους άλλου Κράτους με τη συμφωνία του Κράτους υποδοχής, κατά παράβαση των όρων που προβλέπονται στη συμφωνία ή οποιαδήποτε παράταση της παρουσίας τους στο έδαφος αυτό πέραν της λήξης της συμφωνίας·

   στ) η ενέργεια ενός Κράτους, το οποίο έχει θέσει το έδαφός του στη διάθεση άλλου Κράτους, να επιτρέψει τη χρησιμοποίηση του εδάφους του από το άλλο Κράτος για την τέλεση πράξης επίθεσης εναντίον τρίτου Κράτους·

   ζ) η αποστολή από ένα Κράτος ή για λογαριασμό του ενόπλων συμμοριών, ομάδων, ατάκτων ή μισθοφόρων, οι οποίοι τελούν εναντίον άλλου Κράτους πράξεις ένοπλης βίας τέτοιας βαρύτητας, ώστε να ισοδυναμούν με τις πράξεις που απαριθμούνται ανωτέρω, ή η ουσιώδης εμπλοκή του σε αυτές.

([486]) Παρενεβλήθη με την απόφαση RC/Res.6 της 11ης Ιουνίου 2010.

Άρθρο 25

Ατομική ποινική ευθύνη

1. Το Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία επί φυσικών προσώπων κατά το παρόν Καταστατικό.

2. Ο διαπράττων έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ευθύνεται ατομικά και τιμωρείται κατά το παρόν Καταστατικό.

3. Κατά το παρόν Καταστατικό ευθύνεται ποινικά και τιμωρείται για έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, όποιος:

   α) διαπράττει τέτοιο έγκλημα, είτε ατομικά είτε μαζί με κάποιον άλλον ή μέσω κάποιου άλλου, ανεξαρτήτως αν το άλλο πρόσωπο υπέχει ποινική ευθύνη·

   β) προστάζει, παραγγέλλει ή παρακινεί προς διάπραξη τέτοιου εγκλήματος, το οποίο τελέσθηκε ή έγινε απόπειρά του·

   γ) με σκοπό την διευκόλυνση διαπράξεως τέτοιου εγκλήματος, παρέχει βοήθεια, ενθαρρύνει ή καθ' οιονδήποτε τρόπο παρέχει συνδρομή στην τέλεσή του ή στην απόπειρα τέλεσής του, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής των μέσων για την διάπραξή του·

   δ) καθ' οιονδήποτε τρόπο συμβάλλει στην διάπραξη τέτοιου εγκλήματος τετελεσμένου ή σε απόπειρα, από μια ομάδα προσώπων που ενεργούν με κοινό σκοπό. Η συμβολή αυτή πρέπει να είναι με πρόθεση και είτε:

      i) να παρέχεται προς τον σκοπό πραγματοποίησης της αξιοποίνου δραστηριότητας ή του αξιοποίνου σκοπού της ομάδας, όπου αυτή η δραστηριότητα ή πρόθεση περιλαμβάνει τη διάπραξη εγκλήματος που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου,· είτε

      ii) να παρέχεται εν γνώσει της προθέσεως της ομάδας να διαπράξει το έγκλημα·

   ε) σχετικώς με το έγκλημα της γενοκτονίας, άμεσα και δημόσια παρακινεί άλλους να διαπράξουν γενοκτονία·

   στ) αποπειράται να διαπράξει τέτοιο έγκλημα προβαίνοντας σε σημαντική ενέργεια που αποτελεί αρχή εκτελέσεως αλλά το έγκλημα δεν ολοκληρώνεται λόγω περιστάσεων ανεξαρτήτων των προθέσεων του δράστη. Εντούτοις, ο εγκαταλείπων την προσπάθεια να διαπράξει το έγκλημα ή ο με άλλον τρόπο εμποδίζων την ολοκλήρωση του εγκλήματος δεν τιμωρείται κατά το παρόν Καταστατικό για την απόπειρα διαπράξεως αυτού, αν πλήρως και εκουσίως εγκατέλειψε τον εγκληματικό σκοπό.

3α. Σε σχέση με το έγκλημα της επίθεσης, οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται μόνο σε πρόσωπα που είναι σε θέση να ελέγχουν αποτελεσματικά ή να διευθύνουν την πολιτική ή στρατιωτική δράση ενός Κράτους.

4. Καμία διάταξη του παρόντος Καταστατικού σχετικά με την ατομική ποινική ευθύνη δεν επηρεάζει την ευθύνη των Κρατών κατά το διεθνές δίκαιο.

Άρθρο 26

Αποκλεισμός δικαιοδοσίας επί προσώπων κάτω των 18 ετών

Το Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία επί προσώπου το οποίο ήταν κάτω των 18 ετών κατά την χρονική στιγμή της τέλεσης του εγκλήματος για το οποίο κατηγορείται.

Άρθρο 27

Έλλειψη συνεπειών λόγω υπηρεσιακής ιδιότητας

1. Το παρόν Καταστατικό έχει την ίδια εφαρμογή έναντι όλων χωρίς διάκριση επί τη βάσει της υπηρεσιακής ιδιότητας. Ιδίως, η επίσημη ιδιότητα κάποιου ως Αρχηγού Κράτους ή Κυβέρνησης, μέλους της Κυβέρνησης ή του Κοινοβουλίου, εκλεγμένου αντιπροσώπου ή κυβερνητικού υπαλλήλου, σε καμία περίπτωση δεν τον εξαιρεί από την ποινική ευθύνη κατά το παρόν Καταστατικό, ούτε συνιστά, αυτό καθεαυτό, λόγω μείωσης της ποινής.

2. Ασυλίες ή ειδικοί δικονομικοί κανόνες που συναρτώνται με την επίσημη ιδιότητα προσώπου, είτε κατά το εθνικό είτε κατά το διεθνές δίκαιο, δεν αποκλείουν το Δικαστήριο από την άσκηση της δικαιοδοσίας του επί των προσώπων αυτών.

Άρθρο 28

Ευθύνη διοικητών και άλλων ανωτέρων

Εκτός από τους άλλους λόγους ποινικής ευθύνης κατά το παρόν Καταστατικό για εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου:

α) Στρατιωτικός διοικητής ή πρόσωπο που ενεργεί στην πράξη ως στρατιωτικός διοικητής υπέχει ποινική ευθύνη για εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, τα οποία τελέσθηκαν από δυνάμεις υπό την ουσιαστική διοίκηση και τον έλεγχό του ή υπό την ουσιαστική εξουσία και έλεγχό του, ανάλογα με την περίπτωση, ως συνέπεια της παράλειψής του να ασκήσει τον κατάλληλο έλεγχο στις δυνάμεις αυτές, όταν:

i) ο στρατιωτικός ή το πρόσωπο αυτό γνώριζε ή, κατά τις περιστάσεις σε εκείνο το χρονικό σημείο, όφειλε να γνωρίζει ότι οι δυνάμεις διέπρατταν ή επρόκειτο να διαπράξουν τέτοια εγκλήματα· και

ii) ο στρατιωτικός διοικητής ή το πρόσωπο αυτό δεν έλαβε τα απαραίτητα και εύλογα μέτρα εντός της εξουσίας του/της για την αποφυγή ή την καταστολή της διαπράξεώς τους ή δεν έθεσε το ζήτημα στις αρμόδιες αρχές προς ανάκριση και δίωξη.

β) Σχετικά με τις ιεραρχικές σχέσεις που δεν περιγράφονται στην παράγραφο α), ο ιεραρχικά ανώτερος ευθύνεται ποινικά για εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, τα οποία τελέσθηκαν από ιεραρχικώς κατωτέρους που ευρίσκονταν υπό την ουσιαστική εξουσία και έλεγχό του, ως συνέπεια της παράλειψης άσκησης καταλλήλου ελέγχου στους κατωτέρους αυτούς, όταν:

i) ο ανώτερος γνώριζε ή συνειδητά παρέβλεψε πληροφορίες, οι οποίες παρείχαν σαφείς ενδείξεις ότι οι κατώτεροι διέπρατταν ή επρόκειτο να διαπράξουν τέτοια εγκλήματα·

ii) τα εγκλήματα αφορούσαν δραστηριότητα εντός της ουσιαστικής ευθύνης και ελέγχου του ανωτέρου·

iii) ο ανώτερος δεν έλαβε όλα τα απαραίτητα και εύλογα μέτρα εντός της εξουσίας του/της για την αποφυγή ή καταστολή της διάπραξής τους ή δεν έθεσε το ζήτημα στις αρμόδιες αρχές προς ανάκριση και δίωξη.

Άρθρο 29

Απαράγραπτο

Τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου δεν υπόκεινται σε παραγραφή.

Άρθρο 30

Στοιχεία υποκειμενικής υπόστασης

1. Αν δεν ορίζεται διαφορετικά, ένα πρόσωπο ευθύνεται ποινικά και τιμωρείται για έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου μόνο αν η αντικειμενική υπόσταση αυτού πραγματώθηκε με πρόθεση και εν γνώσει.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ένα πρόσωπο ενεργεί με πρόθεση, όταν:

   α) εν σχέσει προς την συμπεριφορά, το πρόσωπο αυτό αποσκοπεί πράγματι στη συμπεριφορά αυτή·

   β) εν σχέσει προς τις συνέπειες, το πρόσωπο αυτό επιδιώκει την επέλευση των συνεπειών αυτών ή γνωρίζει ότι αυτές θα επέλθουν κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων.

3. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ως «γνώση» εννοείται η συνείδηση ότι υφίστανται οι περιστάσεις ή ότι η συνέπεια θα επέλθει κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων. «Γνωρίζω» και «εν γνώσει» ερμηνεύονται αναλόγως.

Άρθρο 31

Λόγοι άρσης της ποινικής ευθύνης

1. Εκτός από τους άλλους λόγους άρσης της ποινικής ευθύνης, που περιέχονται στο παρόν Καταστατικό, ένα πρόσωπο δεν υπέχει ποινική ευθύνη, εάν, κατά τον χρόνο της συμπεριφοράς του:

   α) υποφέρει από διανοητική νόσο ή ελάττωμα που αποκλείουν την ικανότητά του να εκτιμήσει την παρανομία ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητά του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου·

β) είναι σε κατάσταση μέθης, που αποκλείει την ικανότητά του να αντιληφθεί τον άδικο χαρακτήρα ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητά του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου, εκτός αν υπαίτια περιήλθε στην κατάσταση αυτή και γνώριζε ή παρέβλεψε τον κίνδυνο ότι, ως αποτέλεσμα της καταστάσεώς του, ήταν πολύ πιθανόν να συμπεριφερθεί κατά τρόπο που συνιστά έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου·

γ) ενεργεί εύλογα για να υπερασπισθεί τον εαυτό του ή άλλο πρόσωπο ή, στην περίπτωση εγκλημάτων πολέμου, περιουσία που είναι απαραίτητη για την επιβίωση αυτού η άλλου προσώπου ή ιδιοκτησία που είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση μιας στρατιωτικής αποστολής, εναντίον επικείμενης και παράνομης άσκησης βίας κατά τρόπο ανάλογο του βαθμού του κινδύνου που απειλεί αυτό ή το άλλο προστατευόμενο πρόσωπο ή την περιουσία. Το γεγονός ότι τούτο συμμετείχε σε αμυντική επιχείρηση διεξαχθείσα από στρατιωτικές δυνάμεις δεν αποτελεί αφ’ εαυτού λόγο άρσεως της ποινικής ευθύνης κατά το παρόν εδάφιο·

δ) η συμπεριφορά, η οποία φέρεται ότι συνιστά έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, προεκλήθη με εξαναγκασμό κατόπιν απειλής επικειμένου θανάτου ή συνεχιζόμενης ή επικείμενης βαρείας σωματικής βλάβης εναντίον αυτού ή άλλου προσώπου, και τούτο ενεργεί αναγκαστικά και ευλόγως για να αποφύγει την απειλή αυτή, με την προϋπόθεση ότι δεν έχει σκοπό να προκαλέσει βαρύτερη βλάβη από την απειλή που επεδίωξε να αποφύγει. Τέτοια απειλή μπορεί:

i) είτε να προέρχεται από άλλα πρόσωπα·

ii) είτε να δημιουργείται από άλλες περιστάσεις πέραν του ελέγχου του.

2. Το Δικαστήριο αποφασίζει αν συντρέχουν οι λόγοι άρσης της ποινικής ευθύνης, που περιέχονται στο παρόν Καταστατικό, σε κάθε συγκεκριμένη υπόθεση ενώπιόν του.

3. Στη δίκη, το Δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη του ως λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης διαφορετικό λόγο από αυτούς που αναφέρονται στην παράγραφο 1, όταν ο λόγος αυτός προέρχεται από το εφαρμοστέο δίκαιο, όπως ορίζεται στο άρθρο 21. Η διαδικασία εξέτασης προκειμένου να ληφθεί υπόψη ένας τέτοιος λόγος προβλέπεται στους *Κανόνες Διαδικασίας και Απόδειξης*.

Άρθρο 32

Πραγματική και νομική πλάνη

1. Η πραγματική πλάνη αποτελεί λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης μόνον αν αναιρεί την πλήρωση των στοιχείων της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος.

2. Η νομική πλάνη ως προς το αν συγκεκριμένο είδος συμπεριφοράς αποτελεί έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου δεν συνιστά λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης. Η νομική πλάνη μπορεί, όμως, να αποτελέσει λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης, αν αναιρεί τα στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης που απαιτείται για την τέλεση ενός τέτοιου εγκλήματος ή αν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 33.

Άρθρο 33

Προσταγές ανωτέρων και επιταγές του νόμου

1. Το γεγονός ότι ένα έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου τελέστηκε από πρόσωπο συμμορφούμενο προς εντολή Κυβερνήσεως ή ανωτέρου, είτε στρατιωτικού είτε πολιτικού, δεν αναιρεί την ποινική του ευθύνη, εκτός αν τούτο:

   α) είχε νομική υποχρέωση να υπακούει σε εντολές της Κυβερνήσεώς ή του κατά περίπτωση ανωτέρου·

   β) δεν γνώριζε ότι η προσταγή ήταν παράνομη·

   γ) η προσταγή δεν ήταν καταφανώς παράνομη.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, η διαταγή προς τέλεση γενοκτονίας ή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας είναι καταφανώς παράνομη.

2. Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών

Κεφάλαιο Ι: Σκοποί και αρχές

Άρθρο 1

Οι σκοποί των Ηνωμένων Εθνών είναι:

1. να διατηρούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, και για να επιτευχθεί αυτό: να παίρνουν αποτελεσματικά συλλογικά μέτρα για να προλαβαίνουν και να απομακρύνουν κάθε απειλή της ειρήνης και για να καταστέλλουν κάθε επιθετική ενέργεια ή άλλης μορφής παραβίαση της ειρήνης και να επιτυχαίνουν, με ειρηνικά μέσα και σύμφωνα με τις αρχές της δικαιοσύνης και του διεθνούς δικαίου, διευθέτηση ή διακανονισμό διεθνών διαφορών ή καταστάσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διατάραξη της ειρήνης·

2. να αναπτύσσουν ανάμεσα στα έθνη φιλικές σχέσεις που θα βασίζονται στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών και να παίρνουν άλλα μέτρα κατάλληλα για την ενίσχυση της παγκόσμιας ειρήνης·

3. να πετυχαίνουν διεθνή συνεργασία για την επίλυση διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και ανθρωπιστικής φύσεως, και για την ανάπτυξη και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας· και

4. να αποτελούν ένα κέντρο που θα συντονίζει τις ενέργειες των εθνών για την επίτευξη αυτών των κοινών σκοπών.

Άρθρο 2

1. Ο Οργανισμός και τα μέλη του, κατά την επιδίωξη των Σκοπών που αναφέρονται στο Άρθρο 1, θα ενεργούν σύμφωνα με τις παρακάτω Αρχές:

2. Ο Οργανισμός βασίζεται στην αρχή της κυρίαρχης ισότητας όλων των Μελών του.

3. Κάθε Μέλος, προκειμένου να εξασφαλίζει για όλα τα Μέλη του Οργανισμού τα δικαιώματα και τα πλεονεκτήματα που πηγάζουν από την ιδιότητα του Μέλους, πρέπει να εκπληρώνει με καλή πίστη τις υποχρεώσεις που ανέλαβε σύμφωνα με τους όρους αυτού του Χάρτη.

4. Όλα τα Μέλη θα ρυθμίζουν τις διεθνείς διαφορές τους με ειρηνικά μέσα, έτσι ώστε να μην μπαίνουν σε κίνδυνο η διεθνείς ειρήνη και ασφάλεια, καθώς και η δικαιοσύνη.

5. Όλα τα Μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους είτε με οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ασυμβίβαστη προς τους Σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών.

6. Όλα τα Μέλη θα παρέχουν στα Ηνωμένα Έθνη κάθε βοήθεια σε κάθε ενέργεια που αναλαμβάνουν σύμφωνα με τους όρους αυτού του Χάρτη και δεν θα βοηθούν κανένα κράτος εναντίον του οποίου τα Ηνωμένα Έθνη θα έχουν προχωρήσει σε προληπτικές ή εξαναγκαστικές ενέργειες.

7. Ο Οργανισμός θα εξασφαλίζει ώστε τα κράτη που δεν είναι Μέλη των Ηνωμένων Εθνών να ενεργούν σύμφωνα με αυτές τις Αρχές, σε όσο βαθμό αυτό θα χρειάζεται για να διατηρηθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια.

8. Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δεν θα δίνει στα Ηνωμένα Έθνη το δικαίωμα να επεμβαίνουν σε ζητήματα που ανήκουν ουσιαστικά στην εσωτερική δικαιοδοσία οποιουδήποτε κράτους και δεν θα αναγκάζει τα Μέλη να υποβάλλουν τέτοια θέματα για ρύθμιση σύμφωνα με τους όρους αυτού του Χάρτη. Η αρχή όμως αυτή δεν πρέπει να εμποδίζει την εφαρμογή των εξαναγκαστικών μέτρων που προβλέπονται από το Κεφάλαιο 7.

Προσάρτημα Δ: Πράξεις προγενέστερες του Καταστατικού της Ρώμης

Στο παρόν προσάρτημα παρατίθενται οι πράξεις που προηγήθηκαν του *Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου* ([487]) («Καταστατικό της Ρώμης»). Αφορούν:

— τη συμφωνία του Λονδίνου του 1945,

— σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949,

— το κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949,

— τα Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα I και II των Συμβάσεων της Γενεύης του 1977,

— τα ad hoc δικαστήρια των Ηνωμένων Εθνών,

— τη Σύμβαση του 1948 για το έγκλημα της γενοκτονίας,

— εγκλήματα βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου.

1. Συμφωνία του Λονδίνου

Με τη Συμφωνία του Λονδίνου ιδρύθηκε το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο (ΔΣΔ) στη Νυρεμβέργη. Το άρθρο 6 του Καταστατικού Χάρτη του ΔΣΔ, ο οποίος προσαρτάται στη συμφωνία ([488]), ορίζει τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΣΔ ως εξής:

Άρθρο 6, Καταστατικός Χάρτης του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου

[...] Οι ακόλουθες πράξεις, ή οποιαδήποτε από αυτές, συνιστούν εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου για τα οποία υπάρχει ατομική ευθύνη:

α) «εγκλήματα κατά της ειρήνης»: ήτοι σχεδιασμός, προετοιμασία, κήρυξη ή διεξαγωγή επιθετικού πολέμου ή πολέμου κατά παράβαση διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή εγγυήσεων, ή συμμετοχή σε κοινό σχέδιο ή συνωμοσία για τη διάπραξη οποιουδήποτε από τα προαναφερόμενα·

β) «εγκλήματα πολέμου»: ήτοι παραβιάσεις των νόμων ή των εθίμων του πολέμου. Οι παραβιάσεις αυτές περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την ανθρωποκτονία, την κακομεταχείριση ή την εκτόπιση για καταναγκαστική εργασία ή για οποιονδήποτε άλλο σκοπό άμαχου πληθυσμού κατεχόμενου εδάφους ή σε κατεχόμενο έδαφος, τη δολοφονία ή κακομεταχείριση αιχμαλώτων πολέμου ή ατόμων στη θάλασσα, τη δολοφονία ομήρων, τη λεηλασία δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας, την αναίτια

([487]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, για περισσότερα σχετικά με αυτό βλ. ενότητα 3.3.1.1.

([488]) Συμφωνία για τη δίωξη και τιμωρία των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα και Καταστατικός Χάρτης του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου της 8ης Αυγούστου 1945, 82 UNTS 279, 8 Αυγούστου 1945 («Συμφωνία του Λονδίνου») (έναρξη ισχύος: 8 Αυγούστου 1945), άρθρο 2.

καταστροφή πόλεων, κωμοπόλεων ή χωριών ή καταστροφή που δεν δικαιολογείται από στρατιωτική ανάγκη·

γ) «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας»: ήτοι, ανθρωποκτονία, εξόντωση, υποδούλωση, εκτόπιση και άλλες απάνθρωπες πράξεις που τελέστηκαν κατά οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού, πριν ή κατά τη διάρκεια του πολέμου, ή διώξεις για πολιτικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους κατά την εκτέλεση οποιουδήποτε εγκλήματος ή σε σχέση με οποιοδήποτε έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου, ανεξαρτήτως αν τελέστηκαν κατά παράβαση του εθνικού δικαίου της χώρας ή όχι. […]

2. Σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949

Καθεμία από τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 απαιτεί από τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη της να ασκούν δίωξη και να τιμωρούν πρόσωπα που διαπράττουν ή διατάσσουν τη διάπραξη **σοβαρής παραβίασης** της σχετικής σύμβασης ([489]). Οι σοβαρές παραβιάσεις αφορούν οποιαδήποτε από τις πράξεις που παρατίθενται στον πίνακα 18 κατωτέρω εάν διαπράττονται κατά προσώπων ή περιουσίας προστατευόμενων από τη σχετική σύμβαση ([490]).

Πίνακας 18: Σοβαρές παραβιάσεις των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949

	Σύμβαση				Σοβαρές παραβιάσεις
	I	II	III	IV	
1	✔	✔	✔	✔	Ανθρωποκτονία με πρόθεση.
2	✔	✔	✔	✔	Βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων βιολογικών πειραμάτων.
3	✔	✔	✔	✔	Με πρόθεση πρόκληση μεγάλης δοκιμασίας ή σοβαρής βλάβης, σωματικής ή ψυχικής.
4	✔	✔	✘	✔	Εκτεταμένη καταστροφή και ιδιοποίηση περιουσίας, οι οποίες δεν δικαιολογούνται από τη στρατιωτική αναγκαιότητα και τελούνται παράνομα και αυθαίρετα.
5	✘	✘	✔	✔	Εξαναγκασμός προστατευόμενου προσώπου να υπηρετήσει στις ένοπλες δυνάμεις εχθρικής δύναμης.
6	✘	✘	✔	✔	Με πρόθεση αποστέρηση προστατευόμενου προσώπου από τα δικαιώματα της δίκαιης και κανονικής δίκης.
7	✘	✘	✘	✔	Παράνομη εκτόπιση ή μεταφορά ή παράνομος περιορισμός προστατευόμενου προσώπου.
8	✘	✘	✘	✔	Σύλληψη ομήρων.

([489]) Σύμβαση της Γενεύης (I) «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις», 75 UNTS 31, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950), άρθρο 49· Σύμβαση της Γενεύης (II) «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων», 75 UNTS 85, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950), άρθρο 50· Σύμβαση της Γενεύης (III) «περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου», 75 UNTS 135, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950), άρθρο 129· Σύμβαση της Γενεύης (IV) «περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου», 75 UNTS 287, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950), άρθρο 146.

([490]) ΣΓ (I), άρθρο 50· ΣΓ (II), άρθρο 51· ΣΓ (III), άρθρο 130· ΣΓ (IV), άρθρο 147.

Κάθε σοβαρή παραβίαση των Συμβάσεων της Γενεύης συνιστά έγκλημα πολέμου κατά την έννοια του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν σοβαρές παραβιάσεις, εφαρμόζονται μόνο σε καταστάσεις **διεθνούς ένοπλης σύρραξης** (δηλαδή ένοπλης σύρραξης μεταξύ κρατών) ([491]), με εξαίρεση το «κοινό άρθρο 3» των εν λόγω συμβάσεων, το οποίο απαγορεύει ορισμένες πράξεις σε περίπτωση **ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα**.

3. Κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949

Το κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης προβλέπει τα εξής:

Κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης

Τα πρόσωπα, άτινα δεν λαμβάνουν απ' ευθείας μέρος εις τας εχθροπραξίας, συμπεριλαμβανομένων και των προσώπων των ανηκόντων εις τας ενόπλους δυνάμεις, άτινα κατέθεσαν τα όπλα, ως και τα πρόσωπα, άτινα ετέθησαν εκτός μάχης ένεκα ασθενείας, τραύματος, κρατήσεως ή διά πάσαν άλλην αιτίαν θα τύχουν, εν πάση περιπτώσει, ανθρωπιστικής μεταχειρίσεως, άνευ ουδεμιάς δυσμενούς διακρίσεως βασιζομένης επί της φυλής, του χρώματος, του θρησκεύματος ή της πίστεως της καταγωγής ή της περιουσίας ή παντός άλλου αναλόγου κριτηρίου.

Προς τον σκοπόν τούτον είναι και παραμένουν απηγορευμένα εν παντί τόπω και χρόνω ως προς τα ειρημένα πρόσωπα:

α) αι προσβολαί κατά της ζωής και σωματικής ακεραιότητος και δη ο φόνος υφ' όλας του τας μορφάς, οι ακρωτηριασμοί, ή απάνθρωπος μεταχείρισις, αι βάσανοι και τα μαρτύρια·

β) η σύλληψις ομήρων·

γ) αι προσβολαί κατά της ανθρωπίνου αξιοπρεπείας και δη αι ταπεινωτικαί και εξευτελιστικαί μεταχειρίσεις·

δ) αι καταδίκαι αι απαγγελλόμεναι και αι εκτελέσεις αι λαμβάνουσαι χώραν άνευ προηγουμένης αποφάσεως εκδεδομένης υπό κανονικώς συγκεκροτημένου δικαστηρίου περιβεβλημένου δι' όλων των δικαστικών εγγυήσεων, αίτινες αναγνωρίζονται ως απαραίτητοι υφ' όλων των πεπολιτισμένων λαών.

[...]

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε καμία περίπτωση δεν συνιστούν έγκλημα βάσει του διεθνούς δικαίου όλες οι παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης ή των διεθνών νόμων

([491]) Βλ. ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 1995, Prosecutor κατά Duško Tadić, IT-94-1-A, σκέψεις 81-84, όπου επιβεβαιώνεται ότι οι διατάξεις που αφορούν τις «σοβαρές παραβιάσεις» των Συμβάσεων της Γενεύης εφαρμόζονται μόνο στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συρράξεων.

και εθίμων του πολέμου γενικότερα (στο εξής «διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο» ή «διεθνές δίκαιο ένοπλων συρράξεων»). Ως εκ τούτου, κατά τον χρόνο έκδοσης της Σύμβασης για τους πρόσφυγες το 1951, δεν θεωρούνταν εγκλήματα πολέμου οι πράξεις που απαγορεύονται δυνάμει του κοινού άρθρου 3. Αυτό ισχύει ιδίως διότι το κοινό άρθρο 3 απλώς επέκτεινε, για πρώτη φορά, τη βάσει των Συνθηκών εμβέλεια του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, οι οποίες παραδοσιακά θεωρούνταν αμιγώς εσωτερικές.

Ωστόσο, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, και ειδικότερα το δίκαιο των εγκλημάτων πολέμου, έχει εξελιχθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες. Είναι πλέον αποδεκτό τόσο ότι οι κανόνες που ορίζονται στο κοινό άρθρο 3 αποτελούν μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου ([492]) όσο και ότι η σημαντική παραβίαση των κανόνων αυτών συνιστά έγκλημα πολέμου σύμφωνα με το εθιμικό διεθνές δίκαιο ([493]). Οι πράξεις που απαγορεύονται βάσει του κοινού άρθρου 3 στην περίπτωση μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης ορίστηκαν ρητώς το 1994 στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ) ως εγκλήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του εν λόγω δικαστηρίου ([494]), μολονότι κατά το χρονικό σημείο εκείνο εξακολουθούσε να είναι αμφιλεγόμενο κατά πόσον οι πράξεις αυτές συνιστούν εγκλήματα πολέμου ([495]). Ωστόσο, το 1995 το τμήμα εφέσεων του ΔΠΔπΓ αποφάνθηκε τελεσίδικα στην υπόθεση Tadić ότι οι πράξεις που απαγορεύονται βάσει του κοινού άρθρου 3 στην περίπτωση μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης συνιστούν πράγματι εγκλήματα πολέμου ([496]). Η απόφαση στην υπόθεση Tadić ήταν ρηξικέλευθη, κυρίως διότι καθόρισε ότι **όλες οι «σημαντικές παραβιάσεις» του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου συνιστούν εγκλήματα πολέμου** ([497]).

Κατά την άποψη της UNHCR, η έννοια των «εγκλημάτων πολέμου» δεν εφαρμόζεται σε **όλες** τις σημαντικές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (ΔΑΔ) στο πλαίσιο διεθνών ενόπλων συρράξεων, αλλά σε εκείνες που πληρούν τα κριτήρια που ορίζει το ΔΠΔπΓ στην υπόθεση Tadić:

> Το τμήμα εφέσεων κρίνει σκόπιμο να διευκρινίσει τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται ώστε να καταστεί εφαρμοστέο το άρθρο 3. Για να μπορεί ένα αδίκημα να διωχθεί ενώπιον του διεθνούς δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 3, πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:
>
> i) η παραβίαση πρέπει να συνιστά παράβαση κανόνα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου·
>
> ii) ο κανόνας πρέπει να είναι εθιμικός ή, εάν εμπίπτει στο δίκαιο των συνθηκών, πρέπει να πληρούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις·
>
> iii) Η παραβίαση πρέπει να είναι «σημαντική», δηλαδή να συνιστά παράβαση κανόνα που προστατεύει σημαντικές αξίες, και η παράβαση πρέπει να έχει σοβαρές

([492]) ΔΔ, απόφαση της 27ης Ιουνίου 1986, Υπόθεση σχετικά με στρατιωτικές και παραστρατιωτικές δραστηριότητες εντός και κατά της Νικαράγουας (Νικαράγουα κατά Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής), Συλλογή ΔΔ 1986, σκέψη 218.
([493]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), 1995, Tadić, ό.π., υποσημείωση 491, σκέψεις 128-134.
([494]) Καταστατικό ΔΠΔΡ, προσαρτημένο στην απόφαση 955(1994) (8 Νοεμβρίου 1994) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, UN Doc S/RES/955(1994), άρθρο 4. Το Καταστατικό του ΔΠΔΡ τροποποιήθηκε στη συνέχεια με περαιτέρω αποφάσεις του ΣΑΗΕ: βλ. την ενοποιημένη έκδοση της 31ης Ιανουαρίου 2010.
([495]) Έκθεση του Γενικού Γραμματέα σύμφωνα με την παράγραφο 5 της απόφασης 955 (1994) του Συμβουλίου Ασφαλείας, 13 Φεβρουαρίου 1995, UN Doc. S/1995/134, παράγραφοι 11-12.
([496]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), 1995, Tadić, ό.π., υποσημείωση 491, σκέψεις 128-134.
([497]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), 1995, Tadić, ό.π., υποσημείωση 491, σκέψη 94. Βλ. επίσης, γενικότερα, J.-M. Henckaerts και L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules* (CUP, 2005, ανατύπωση με διορθώσεις 2009), Rule 156, σ. 569-603 (διατίθεται επίσης στο ΔΕΕΣ, *Customary IHL Database*, Rule 156: Definition of War Crimes).

συνέπειες για το θύμα. Επομένως, για παράδειγμα, το γεγονός ότι ένας μαχητής οικειοποιήθηκε μια φραντζόλα ψωμί σε κατεχόμενο χωριό δεν θα ισοδυναμούσε με «σημαντική παραβίαση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου», μολονότι μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιβαίνει στη βασική αρχή του άρθρου 46 παράγραφος 1 των κανονισμών της Χάγης (και στον αντίστοιχο κανόνα του εθιμικού διεθνούς δικαίου), σύμφωνα με τον οποίο «η ιδιωτική περιουσία πρέπει να γίνεται σεβαστή» από κάθε στρατό που καταλαμβάνει εχθρικό έδαφος·

iv) η παράβαση του κανόνα πρέπει να συνεπάγεται, σύμφωνα με το εθιμικό ή συμβατικό δίκαιο, την ατομική ποινική ευθύνη του προσώπου που παραβαίνει τον κανόνα.

Κατά συνέπεια, δεν έχει σημασία αν η «σημαντική παραβίαση» έχει διαπραχθεί στο πλαίσιο διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης, εφόσον πληρούνται οι προαναφερθείσες απαιτήσεις ([498]).

4. Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα I και II των Συμβάσεων της Γενεύης

Το 1977 εγκρίθηκαν δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα των Συμβάσεων της Γενεύης (βλ. πίνακα 19 κατωτέρω).

Πίνακας 19: Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα I και II των Συμβάσεων της Γενεύης

I	Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο I) ([499])
II	Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμφωνιών της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο II) ([500])

Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I συμπληρώνει τις διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης και επεκτείνει την προστασία σε πρόσθετες κατηγορίες προσώπων. Προβλέπει ότι οι περιπτώσεις διεθνών ενόπλων συγκρούσεων περιλαμβάνουν «ενόπλους συγκρούσεις κατά τις οποίες οι λαοί μάχονται κατά της αποικιοκρατικής κυριαρχίας και της ξένης κατοχής και κατά των φυλετικών καθεστώτων ασκώντας το δικαίωμά τους για αυτοδιάθεση» ([501]). Το πρωτόκολλο ορίζει επίσης περαιτέρω «σοβαρότατες παραβιάσεις» ([502]), οι οποίες, μαζί με τις «σοβαρές παραβιάσεις» των προαναφερόμενων Συμβάσεων της Γενεύης, ορίζονται ρητώς ως «εγκλήματα πολέμου» ([503]).

Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II διευρύνει και συμπληρώνει το κοινό άρθρο 3. Ωστόσο, το πεδίο εφαρμογής του περιορίζεται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις όπου το κράτος είναι ένα από τα μέρη της σύρραξης ([504]), ενώ το κοινό άρθρο 3 εφαρμόζεται επίσης στις

([498]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), 1995, Tadić, ό.π., υποσημείωση 491, σκέψη 94.
([499]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο I), 1125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978).
([500]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμφωνιών της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο II), 1125 UNTS 609, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978).
([501]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I, ό.π., υποσημείωση 499, άρθρο 1 παράγραφος 4.
([502]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I, ό.π., υποσημείωση 499, άρθρο 11 παράγραφος 4 και άρθρο 85 παράγραφοι 2-4.
([503]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I, ό.π., υποσημείωση 499, άρθρο 85 παράγραφος 5.
([504]) Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II, ό.π., υποσημείωση 500, άρθρο 1 παράγραφος 1.

μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις στις οποίες η σύγκρουση πραγματοποιείται αποκλειστικά μεταξύ μη κρατικών ένοπλων ομάδων ([505]). Το 1995 το τμήμα εφέσεων του ΔΠΔπΓ έκρινε στην υπόθεση Tadić ότι πολλές από τις διατάξεις του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ έχουν αποκρυσταλλωθεί ως μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου και ότι οι σημαντικές παραβιάσεις των εν λόγω διατάξεων συνιστούν εγκλήματα πολέμου βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου ([506]). Ορισμένες παραβιάσεις του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ έχουν οριστεί ως εγκλήματα στο Καταστατικό του ΔΠΔΡ ([507]) και του ΕΔΣΛ ([508]). Το Καταστατικό της Ρώμης περιλαμβάνει έναν πιο περιεκτικό, αν και όχι ακόμη πλήρη, κατάλογο ορισμών των εγκλημάτων αυτών ([509]). Είναι σημαντικό ότι, σύμφωνα με το Καταστατικό της Ρώμης, οι ορισμοί εφαρμόζονται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος ενός κράτους «όταν υπάρχει παρατεταμένη ένοπλη σύρραξη μεταξύ κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ενόπλων ομάδων ή **μεταξύ τέτοιων ομάδων**» ([510]). Ως εκ τούτου, το Καταστατικό της Ρώμης αίρει τον περιορισμό που περιλαμβάνεται στο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο ΙΙ, σύμφωνα με τον οποίο το κράτος πρέπει να είναι μέρος της μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης.

5. Τα ad hoc δικαστήρια των Ηνωμένων Εθνών

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔπΓ) και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ) αποτελούν τα «ad hoc δικαστήρια των Ηνωμένων Εθνών». Ήταν τα πρώτα διεθνή ποινικά δικαστήρια που δημιουργήθηκαν μετά το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο (ΔΣΔ) ([511]). Το ΔΠΔπΓ ιδρύθηκε το 1993 με σκοπό τη δίωξη και την τιμωρία σοβαρών εγκλημάτων βάσει του διεθνούς δικαίου τα οποία διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια της σύρραξης στην πρώην Γιουγκοσλαβία από το 1991 και έπειτα. Το ΔΠΔΡ ιδρύθηκε το 1994 με σκοπό τη δίωξη και την τιμωρία σοβαρών εγκλημάτων βάσει του διεθνούς δικαίου τα οποία διαπράχθηκαν στο έδαφος της Ρουάντα και των γειτονικών της κρατών από την 1η Ιανουαρίου 1994 έως την 31η Δεκεμβρίου 1994.

Σε αντίθεση με το ΔΣΔ, το οποίο θεσπίστηκε με διεθνή συνθήκη, το ΔΠΔπΓ και το ΔΠΔΡ θεσπίστηκαν σύμφωνα με αποφάσεις του ΣΑΗΕ βάσει του κεφαλαίου VII του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ([512]). Τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία τους ήταν εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονία, όπως συνοψίζονται στον πίνακα 20 κατωτέρω.

([505]) Βλ.για παράδειγμα, ΔΕΕΣ, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* (CUP, 2016), περιθωριακές σημειώσεις 415 και 416 (ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary on the First Geneva Convention).

([506]) ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), 1995, Tadić, ό.π., υποσημείωση 491, σκέψη 177 σε συνδυασμό με τις σκέψεις 128-133.

([507]) Καταστατικό ΔΠΔΡ, ό.π., υποσημείωση 491, άρθρο 4.

([508]) Καταστατικό του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε — Παράρτημα της Συμφωνίας μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και της κυβέρνησης της Σιέρα Λεόνε σχετικά με τη σύσταση ειδικού δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 2178 UNTS 137, 16 Ιανουαρίου 2002 (έναρξη ισχύος: 12 Απριλίου 2002), άρθρο 3. Το καταστατικό καθορίζει τη δικαιοδοσία του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε (ΕΔΣΛ) για σοβαρά εγκλήματα κατά αμάχων και μελών των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ που διαπράχθηκαν μετά την 30ή Νοεμβρίου 1996 κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου στη Σιέρα Λεόνε, και συγκεκριμένα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (άρθρο 2), εγκλήματα πολέμου (άρθρα 3 και 4) και διάφορα εγκλήματα βάσει του δικαίου της Σιέρα Λεόνε (άρθρο 5). Το 2013 το ΕΔΣΛ καταργήθηκε και τα εναπομένοντα καθήκοντά του μεταβιβάστηκαν στο Διαρκές Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε (ΔΕΔΣΛ): βλ. Συμφωνία μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και της κυβέρνησης της Σιέρα Λεόνε σχετικά με τη σύσταση Διαρκούς Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 2871 UNTS 333, 29 Ιουλίου 2010, Νέα Υόρκη, 11 Αυγούστου 2010, Φρίταουν (έναρξη ισχύος: 2 Οκτωβρίου 2012).

([509]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο ε), το οποίο δεν αναφέρεται ρητώς στο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο ΙΙ, αλλά στηρίζεται σε διάφορες πηγές δικαίου, συμπεριλαμβανομένου του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ, για τον ορισμό των εγκλημάτων που απαριθμεί. Βλ. επίσης ενότητα 3.3.3.

([510]) Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχείο στ) (η επισήμανση των συντακτών).

([511]) Σημειώνεται ότι το 1946 ιδρύθηκε στο Τόκιο το «Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο για την Άπω Ανατολή». Το καταστατικό του εν λόγω δικαστηρίου, παρότι βασίζεται στον Καταστατικό Χάρτη του ΔΣΔ της Νυρεμβέργης, δεν θεσπίστηκε με συνθήκη, αλλά με μονομερή οδηγία του διοικητή των συμμαχικών δυνάμεων Douglas MacArthur. Περαιτέρω βλ. G. Werle και F. Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 10 και 11, περιθωριακές σημειώσεις 30-33.

([512]) Το Καταστατικό του ΔΠΔπΓ, που προσαρτάται στην έκθεση του Γενικού Γραμματέα σύμφωνα με την παράγραφο 2 της απόφασης 808 (1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας, 3 Μαΐου 1993, S/25704, εγκρίθηκε σύμφωνα με την απόφαση 827 (1993) του ΣΑΗΕ (25 Μαΐου 1993) UN Doc S/RES/827(1993). Το Καταστατικό του ΔΠΔπΓ τροποποιήθηκε στη συνέχεια με περαιτέρω αποφάσεις του ΣΑΗΕ: βλ. την ενοποιημένη έκδοση του Σεπτεμβρίου του 2009. Το ΔΠΔΡ συστάθηκε σύμφωνα με την απόφαση 955 του ΣΑΗΕ της 8ης Νοεμβρίου 1994, ό.π., υποσημείωση 491.

Πίνακας 20: Εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔπΓ και του ΔΠΔΡ

Εγκλήματα	Καταστατικό ΔΠΔπΓ	Καταστατικό ΔΠΔΡ
Γενοκτονία	→ Άρθρο 4 («Γενοκτονία»).	→ Άρθρο 2 («Γενοκτονία»).
Εγκλήματα πολέμου	→ Άρθρο 2 («Σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949»). → Άρθρο 3 («Παραβιάσεις των νόμων ή των εθίμων του πολέμου»), το οποίο ερμηνεύεται από το ΔΠΔπΓ υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει **όλες τις «σημαντικές παραβιάσεις» του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου**, είτε διαπράττονται στο πλαίσιο **διεθνούς ένοπλης σύρραξης** είτε **μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης** ([513]).	→ Άρθρο 4 («Παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης και του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ»).
Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας	→ Άρθρο 5 («Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας»), αλλά μόνον όταν διαπράττονται **στο πλαίσιο διεθνούς ή μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης**.	→ Άρθρο 3 («Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας»), αλλά μόνον όταν διαπράττονται **για εθνικούς, πολιτικούς, εθνοτικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους**.

Η νομολογία του ΔΠΔπΓ και του ΔΠΔΡ είναι ουσιώδης και έχει επηρεάσει σε βάθος την ερμηνεία και την εξέλιξη του διεθνούς ποινικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της ερμηνείας του Καταστατικού της Ρώμης από το ΔΠΔ. Και τα δικαστήρια έχουν πλέον καταργηθεί — το ΔΠΔπΓ στις 31 Δεκεμβρίου 2017 και το ΔΠΔΡ στις 31 Δεκεμβρίου 2015. Το εναπομένον έργο τους συνεχίζεται από τον Μηχανισμό για τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια (IRMCT) ([514]). Ωστόσο, η νομολογία τους εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πηγή ερμηνείας των ορισμών των εγκλημάτων στα οποία αναφέρεται το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Για παράδειγμα, το ΔΠΔ διατύπωσε την ακόλουθη αιτιολόγηση για την παραπομπή στην εν λόγω νομολογία προκειμένου να συνδράμει στην ερμηνεία όρων και εκφράσεων που δεν ορίζονται στο άρθρο 7 του Καταστατικού της Ρώμης, το οποίο ορίζει το «έγκλημα κατά της ανθρωπότητας» για τους σκοπούς του εν λόγω καταστατικού:

> [Η] ερμηνεία των όρων του άρθρου 7 του Καταστατικού της Ρώμης [...] απαιτεί την παραπομπή στη νομολογία των ad hoc δικαστηρίων στο μέτρο όπου η εν λόγω νομολογία καθορίζει συναφή εθιμικό κανόνα, σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της Σύμβασης της Βιέννης. Συναφώς, αξίζει να σημειωθεί ότι η διαπραγμάτευση του ορισμού του εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας στηρίχθηκε στην αναγκαιότητα κωδικοποίησης υφιστάμενου εθιμικού δικαίου ([515]).

Επιπλέον, για παράδειγμα, όπως εξηγείται στην ενότητα 3.3.3, ο κατάλογος των εγκλημάτων πολέμου που ορίζονται στο Καταστατικό της Ρώμης, αν και εξαντλητικός για τους σκοπούς της δικαιοδοσίας του ΔΠΔ, δεν περιλαμβάνει όλα τα εγκλήματα πολέμου βάσει του διεθνούς δικαίου. Ως εκ τούτου, η νομολογία των ad hoc δικαστηρίων μπορεί να είναι συναφής για τον προσδιορισμό και την ερμηνεία του ορισμού των εγκλημάτων βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου που δεν έχουν κωδικοποιηθεί στο Καταστατικό της Ρώμης.

([513]) Βλ. ειδικότερα ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2001, *Prosecutor* κατά *Zejnil Delalić και λοιπών*, IT-96-21-A, σκέψεις 131-133, όπου αναλύεται περαιτέρω η απόφαση του ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), 1995, Tadić, ό.π., υποσημείωση 491.

([514]) Το IRMCT ιδρύθηκε ειδικά για να αναλάβει τις εκκρεμότητες του ΔΠΔπΓ και του ΔΠΔΡ. Ιδρύθηκε σύμφωνα με την απόφαση 1966 (2010) του ΣΑΗΕ (22 Δεκεμβρίου 2010) UN Doc S/RES/1966 (2010).

([515]) ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα ΙΙ), απόφαση της 7ης Μαρτίου 2014, Κατάσταση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, The Prosecutor κατά Germain Katanga, ICC-01/04-01/07, σκέψη 1100.

6. Σύμβαση για το έγκλημα της γενοκτονίας

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και το άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες δεν αναφέρονται στο έγκλημα της γενοκτονίας. Το έγκλημα αυτό, το οποίο έχει τις δικές του ειδικές απαιτήσεις που το διακρίνουν από τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ορίστηκε για πρώτη φορά με διεθνή πράξη στο άρθρο ΙΙ της Σύμβασης του 1948 για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας («Σύμβαση για τη γενοκτονία») ([516]). Ο ορισμός αυτός επαναλήφθηκε αυτολεξεί στο καταστατικό του ΔΠΔπΓ και του ΔΠΔΡ και ορίζει τα εξής:

Άρθρο 2, Σύμβαση για τη γενοκτονία

Εις την παρούσαν Σύμβασιν ως γενοκτονία νοείται οιαδήποτε εκ των κατωτέρω πράξεων, ενεργουμένη με την πρόθεσιν ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδος, εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή θρησκευτικής, ως τοιαύτης:

α) φόνος των μελών της ομάδος·

β) σοβαρά βλάβη της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητος των μελών της ομάδος·

γ) εκ προθέσεως υποβολή της ομάδος εις συνθήκας διαβιώσεως δυναμένας να επειφέρωσιν την πλήρη ή την μερικήν σωματικήν καταστροφήν αυτής·

δ) μέτρα αποβλέποντα εις την παρεμπόδισιν των γεννήσεων εις τους κόλπους ωρισμένης ομάδος·

ε) αναγκαστική μεταφορά παίδων μιας ομάδος εις ετέραν ομάδα.

Όπως ορίζεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης για τη γενοκτονία, η γενοκτονία μπορεί να συντελεστεί είτε σε καιρό ειρήνης είτε σε καιρό πολέμου.

Συμπεριφορά η οποία ισοδυναμεί με το έγκλημα της γενοκτονίας μπορεί επίσης να συνιστά έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας σε περιστάσεις κατά τις οποίες πραγματώνεται η αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση των τελευταίων αυτών εγκλημάτων ([517]). Υπό τις συνθήκες αυτές, η εν λόγω συμπεριφορά εμπίπτει σαφώς στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Ωστόσο, οι απόψεις διίστανται ως προς το αν το έγκλημα της γενοκτονίας καθεαυτό εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων. Για παράδειγμα, τα δικαστήρια τουλάχιστον δύο κρατών μελών (του Βελγίου και της Γαλλίας) έχουν αποφανθεί ότι το έγκλημα της γενοκτονίας **εμπίπτει** στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για

([516]) 78 UNTS 277, 9 Δεκεμβρίου 1948 (έναρξη ισχύος: 12 Ιανουαρίου 1951).

([517]) Για παράδειγμα, η απόφαση του ΔΣΔ της 1ης Οκτωβρίου 1946 στη δίκη των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα κατέληξε σε πολυάριθμες διαπιστώσεις πραγματικών περιστατικών που αφορούσαν πράξεις εξόντωσης Εβραίων οι οποίες συνιστούσαν εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, όπως ορίζονται στο άρθρο 6 του Καταστατικού Χάρτη του ΔΣΔ, πολλά από τα οποία ή και όλα θα αποτελούσαν σήμερα αδιαμφισβήτητα εγκλήματα γενοκτονίας κατά την έννοια του άρθρου ΙΙ της Σύμβασης για τη γενοκτονία: βλ. ΔΣΔ (Νυρεμβέργη), απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 1996 στη Δίκη των σοβαρών εγκληματιών πολέμου ενώπιον του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου: Νυρεμβέργη 14 Νοεμβρίου 1945 — 1 Οκτωβρίου 1946: τόμος Ι (Νυρεμβέργη, 1947), σ. 171-341. Σημειώνεται ότι ο όρος «γενοκτονία» δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ στην προαναφερθείσα απόφαση, μολονότι είχε χρησιμοποιηθεί μία φορά κατά την απαγγελία κατηγοριών στο στάδιο της προδικασίας, τρίτο μέρος («Εγκλήματα πολέμου»), που περιλάμβανε την ακόλουθη δήλωση: «[Οι κατηγορούμενοι] διέπραξαν εσκεμμένη και συστηματική γενοκτονία, δηλαδή εξόντωση φυλετικών και εθνικών ομάδων, κατά του άμαχου πληθυσμού ορισμένων κατεχόμενων εδαφών, προκειμένου να καταστρέψουν συγκεκριμένες φυλές και ομάδες ανθρώπων, καθώς και εθνικές, φυλετικές ή θρησκευτικές ομάδες, ιδίως Εβραίους, Πολωνούς, Ρομά και άλλους». Βλ. γενικότερα W.A. Schabas, *Genocide in International Law: The Crime of Crimes* (2η έκδοση, CUP, 2009), σ. 13-15, όπου υποστηρίζεται ότι τα εγκλήματα γενοκτονίας και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ενώ είναι διακριτά μεταξύ τους, συνδέονται στενά.

τους πρόσφυγες διότι, κατά την κρίση τους, συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας ([518]). Το Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (EWCA, Ηνωμένο Βασίλειο) ήταν πιο αμφίρροπο και έκρινε παρεμπιπτόντως ότι το έγκλημα της γενοκτονίας «**μπορεί**» να επηρεάσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([519]). Ένας σχολιαστής θεωρεί ότι το έγκλημα της γενοκτονίας αυτό καθαυτό **δεν** εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο α) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες. Υποστηρίζει, ωστόσο, ότι εμπίπτει στους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς πρόσφυγα, διότι μπορεί να χαρακτηριστεί ως «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» κατά την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο β) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ή ως πράξη αντίθετη προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών κατά την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ στοιχείο γ) της Σύμβασης για τους πρόσφυγες ([520]).

7. Εγκλήματα βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου

Στον Καταστατικό Χάρτη του ΔΣΔ, καθώς και στο καταστατικό του ΔΠΔπΓ και του ΔΠΔΡ δεν ορίστηκαν νέα εγκλήματα βάσει του διεθνούς δικαίου ([521]). Αν είχε συμβεί αυτό, η αρχή της μη αναδρομικότητας της ποινής θα είχε αποτρέψει την καταδίκη οποιουδήποτε από κατηγορούμενους ενώπιον των εν λόγω δικαστηρίων, δεδομένου ότι και τα τρία δικαστήρια συστάθηκαν με σκοπό να επιληφθούν εγκλημάτων που είχαν διαπραχθεί στο παρελθόν. Επισημαίνεται ότι η Σύμβαση για το απαράγραφο των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και των εγκλημάτων πολέμου δεν επιτρέπει στα μέρη της εν λόγω σύμβασης να θέτουν χρονικούς περιορισμούς στο αξιόποινο των εγκλημάτων που αναφέρονται στην εν λόγω σύμβαση ([522]).

Αυτό που κατέστησε δυνατή την καταδίκη και την τιμωρία ήταν ότι ο Καταστατικός Χάρτης του ΔΣΔ και το καταστατικό του ΔΠΔπΓ και του ΔΠΔΡ καθόρισαν **το πεδίο αρμοδιότητας του οικείου δικαστηρίου όσον αφορά εγκλήματα τα οποία, όταν διαπράχθηκαν από τον κατηγορούμενο, είχαν ήδη αναγνωριστεί ως εγκλήματα βάσει του διεθνούς δικαίου**. Αυτό εξηγεί, για παράδειγμα, τη διαφορά μεταξύ του ορισμού των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔπΓ και του ορισμού των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔΡ (βλ. πίνακα 20 ανωτέρω, σ. 190). Και οι δύο ορισμοί αντικατόπτριζαν τον ορισμό των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας στο εθιμικό διεθνές δίκαιο, αλλά και οι δύο ορισμοί περιόρισαν επίσης, με διαφορετικούς τρόπους, την εφαρμογή του ορισμού στο εθιμικό διεθνές δίκαιο. Για παράδειγμα, ο δεύτερος ορισμός δεν περιλαμβάνει την απαίτηση του άρθρου 5 του Καταστατικού του ΔΠΔπΓ, σύμφωνα με την οποία οι σχετικές πράξεις πρέπει να έχουν τελεστεί στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης, ούτε την απαίτηση του άρθρου 3 του Καταστατικού του ΔΠΔΡ, σύμφωνα με την οποία οι σχετικές πράξεις πρέπει να έχουν τελεστεί για

([518]) Commission permanente de recours des réfugiés (Μόνιμη Επιτροπή Προσφυγών Προσφύγων, Βέλγιο), απόφαση της 19ης Μαρτίου 2004, αριθ. 03-2672/F1640/cd (ανώνυμος Ρουαντανός)· εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 15ης Μαΐου 2018, M N, προσφυγή αριθ. 11013546, σκέψη 2. Αυτή είναι και η άποψη που εξέφρασε η UNHCR στο Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, ό.π., υποσημείωση 156, παράγραφος 35.

([519]) Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (EWCA), απόφαση της 26ης Απριλίου 2018, Hany El-Sayed El-Sebat Youssef και N2 κατά Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 933, σκέψη 74 (η επισήμανση των συντακτών).

([520]) A. Zimmermann (επιμ.), *The 1951 Convention relating to the Status of Refugees – A Commentary* (OUP, 2011), σ. 595.

([521]) Επισημαίνεται ότι οι απόψεις εξακολουθούν να διίστανται ως προς το αν —παρά τον τρόπο με τον οποίο το ΔΣΔ υποστήριξε τη θέση αυτή στην απόφασή του της 1ης Οκτωβρίου 1946— όλα τα εγκλήματα που διώκονται βάσει του Καταστατικού Χάρτη του ΔΣΔ ήταν ήδη ποινικά βάσει του διεθνούς δικαίου κατά τον χρόνο διάπραξής τους. Ωστόσο, ό,τι κι αν ίσχυε τότε δεν ισχύει πλέον τώρα, δεδομένου ότι οι λεγόμενες αρχές της Νυρεμβέργης έχουν πλέον παγιωθεί ως εθιμικό διεθνές δίκαιο. Βλ. Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 8-10, περιθωριακές σημειώσεις 25-29.

([522]) Σύμβαση για το απαράγραφο των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και των εγκλημάτων πολέμου, 754 UNTS 73, 26 Νοεμβρίου 1968 (έναρξη ισχύος: 11 Νοεμβρίου 1970).

«εθνικούς, πολιτικούς, εθνοτικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους» ([523]). Επιπλέον, ενώ τόσο το ΔΠΔπΓ όσο και το ΔΠΔΡ περιορίζονταν στη δικαιοδοσία τους σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου μπορεί να διαπραχθεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας οπουδήποτε.

Γενικότερα, ενώ το δίκαιο των συνθηκών είναι δεσμευτικό μόνο για τα συμβαλλόμενα κράτη, το εθιμικό διεθνές δίκαιο είναι δεσμευτικό για όλα τα κράτη. Ως εκ τούτου, εάν ένα έγκλημα ορίζεται βάσει συνθήκης και είναι επίσης ποινικό βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου, το πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα αυτό είναι ποινικά υπεύθυνο βάσει του διεθνούς δικαίου, ακόμη και όταν το κράτος στο οποίο διέπραξε το έγκλημα δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της σχετικής συνθήκης ([524]).

Όπως έκρινε κατ' ουσίαν το ολλανδικό Συμβούλιο της Επικρατείας, εάν μια διεθνής συμφωνία ορίζει κανόνα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, αλλά δεν ορίζει την παραβίαση του εν λόγω κανόνα ως έγκλημα πολέμου, μπορεί παρά ταύτα να γίνει επίκληση της εν λόγω συμφωνίας κατά την εφαρμογή του άρθρου 12 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), εάν η παραβίαση συνιστά έγκλημα πολέμου βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, ο υφυπουργός Μετανάστευσης είχε επικαλεστεί το κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 σχετικά με εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν στο Αφγανιστάν μεταξύ 1986 και 1992. Το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι, λαμβανομένης υπόψη, μεταξύ άλλων, της απόφασης του τμήματος εφέσεων του ΔΠΔπΓ στην υπόθεση Tadić (για την οποία έγινε λόγος στην ενότητα 3), ο υφυπουργός μπορούσε να επικαλεστεί παράβαση του κοινού άρθρου 3 ([525]).

([523]) Σημειώνεται ότι ένα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας **προϋποθέτει** η σχετική πράξη να έχει τελεστεί «για πολιτικούς, φυλετικούς, εθνικούς, εθνοτικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς λόγους, για λόγους φύλου [...] ή για άλλους λόγους». Βλ. Καταστατικό της Ρώμης, ό.π., υποσημείωση 164, άρθρο 7 παράγραφος 1 στοιχείο γ).

([524]) Συνέπεια αυτού είναι η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου, σύμφωνα με την οποία όλα τα κράτη εξουσιοδοτούνται να διώκουν εγκλήματα βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου, ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος, από το ποια είναι τα θύματα ή το κατά πόσον μπορεί να διαπιστωθεί οποιοσδήποτε άλλος δεσμός με το κράτος που ασκεί τη δίωξη. Περαιτέρω βλ. Werle και Jessberger, ό.π., υποσημείωση 177, σ. 23-79, περιθωριακές σημειώσεις 213-225.

([525]) Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 18ης Απριλίου 2005, 200408765/1, NL:RVS:2005:AT4663, σκέψη 2.4.2.

Προσάρτημα Ε: Πηγές πρωτογενούς δικαίου

1. Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1.1 Πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση [ενοποιημένη απόδοση όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (έναρξη ισχύος: 1η Δεκεμβρίου 2009)] (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 13).

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης [ενοποιημένη απόδοση όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (έναρξη ισχύος: 1η Δεκεμβρίου 2009)] (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 47).

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [όπως τροποποιήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007 (έναρξη ισχύος: 1η Δεκεμβρίου 2009)] (ΕΕ C 303 της 14.12.2007, σ. 1).

1.2 Παράγωγο δίκαιο της ΕΕ

Κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 27ης Δεκεμβρίου 2001, για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ L 344 της 28.12.2001, σ. 93), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2016/1711 του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2016 (ΕΕ LI 259 της 27.9.2016, σ. 3), την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/2073 του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2017 (ΕΕ LI 295 της 14.11.2017, σ. 59), όπως τροποποιήθηκε με (βλ. ενοποιημένη έκδοση) την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2016/1711 του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2016 (ΕΕ LI 259 της 27.9.2016, σ. 3), και την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/2073 του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2017 (ΕΕ LI 295 της 14.11.2017, σ. 59).

Απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ L 164 της 22.6.2002, σ. 3), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008 (ΕΕ L 330 της 9.12.2008, σ. 21).

Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (ΕΕ L 304 της 30.9.2004, σ. 12).

Οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/

ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158 της 30.4.2004, σ. 77), όπως τροποποιήθηκε (βλ. ενοποιημένη έκδοση) με: τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 (ΕΕ L 141 της 27.5.2011, σ. 1).

Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 (ΕΕ L 141 της 27.5.2011, σ. 1).

Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 337 της 20.12.2011, σ. 9).

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 60).

Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (ΕΕ L 65 της 11.3.2016, σ. 1).

Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ L 88 της 31.3.2017, σ. 6).

Απόφαση (ΕΕ) 2018/889 του Συμβουλίου, της 4ης Ιουνίου 2018, σχετικά με τη σύναψη εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας (ΕΕ L 159 της 22.6.2018, σ. 1).

Απόφαση (ΕΕ) 2018/890 του Συμβουλίου, της 4ης Ιουνίου 2018, σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του πρόσθετου πρωτοκόλλου στη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας (ΕΕ L 159 της 22.6.2018, σ. 15).

Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2019/1341 του Συμβουλίου, της 8ης Αυγούστου 2019, σχετικά με την ενημέρωση του καταλόγου προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που υπάγονται στα άρθρα 2, 3 και 4 της κοινής θέσης 2001/931/ΚΕΠΠΑ για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και για την κατάργηση της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2018/1084 (ΕΕ L 6 της 9.1.2019, σ. 6).

Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2020/20 του Συμβουλίου, της 13ης Ιανουαρίου 2020, σχετικά με την ενημέρωση του καταλόγου προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που υπάγονται στα άρθρα 2, 3 και 4 της κοινής θέσης 2001/931/ΚΕΠΠΑ για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και για την κατάργηση της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2019/1341 (ΕΕ L 8I της 14.1.2020, σ. 5).

2. Διεθνείς συνθήκες οικουμενικής και περιφερειακής εφαρμογής

2.1 Ηνωμένα Έθνη

Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών και Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου, 24 Οκτωβρίου 1945, 1 UNTS XVI (υπογράφηκε στο Σαν Φρανσίσκο στις 26 Ιουνίου 1945).

Συμφωνία για τη δίωξη και τιμωρία των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα 82 UNTS 279, 8 Αυγούστου 1945 (έναρξη ισχύος: 8 Αυγούστου 1945). (Συμφωνία του Λονδίνου)

Σύμβαση για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας, 78 UNTS 277, 9 Δεκεμβρίου 1948 (έναρξη ισχύος: 12 Ιανουαρίου 1951).

Σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων, 189 UNTS 150, 28 Ιουλίου 1951 (έναρξη ισχύος: 22 Απριλίου 1954).

Πρωτόκολλο για το καθεστώς των προσφύγων, 606 UNTS 267, 31 Ιανουαρίου 1967 (έναρξη ισχύος: 4 Οκτωβρίου 1967).

Διεθνής Σύμβαση για την εξάλειψη και καταστολή του εγκλήματος του φυλετικού διαχωρισμού, 1015 UNTS 243, 30 Νοεμβρίου 1973 (έναρξη ισχύος: 18 Ιουλίου 1976).

Δεύτερο πρωτόκολλο στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, 2253 UNTS 172, 26 Μαρτίου 1999 (έναρξη ισχύος: 9 Μαρτίου 2004).

Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή τρομοκρατικών βομβιστικών επιθέσεων, 2149 UNTS 256, 15 Δεκεμβρίου 1997 (έναρξη ισχύος: 23 Μαΐου 2001).

Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, 3178 UNTS 197, 9 Δεκεμβρίου 1999 (έναρξη ισχύος: 10 Απριλίου 2002).

Διεθνής Σύμβαση για την εξάλειψη των πράξεων πυρηνικής τρομοκρατίας, 2445 UNTS 89, 13 Απριλίου 2005 (έναρξη ισχύος: 7 Ιουλίου 2007).

2.2 Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού

Σύμβαση της Γενεύης (I) «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις», 75 UNTS 31, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950).

Σύμβαση της Γενεύης (II) «περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων», 75 UNTS 85, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950).

Σύμβαση της Γενεύης (III) «περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου», 75 UNTS 135, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950).

Σύμβαση της Γενεύης (IV) «περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου», 75 UNTS 287, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950).

Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Πρωτόκολλο I), 125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978).

Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμφωνιών της Γενεύης, της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο II), 1125 UNTS 609, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978).

2.3 Συμβούλιο της Ευρώπης

Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, 213 UNTS 222, ETS No 005, 4 Νοεμβρίου 1950 (έναρξη ισχύος: 3 Σεπτεμβρίου 1953).

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταστολή της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 90, 27 Ιανουαρίου 1977 (έναρξη ισχύος: 4 Αυγούστου 1978).

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 196, 16 Μαΐου 2005 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουνίου 2007).

Πρόσθετο πρωτόκολλο στη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας, ETS αριθ. 217, 22 Οκτωβρίου 2015 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουλίου 2017).

3. Καταστατικά των διεθνών ποινικών δικαστηρίων

3.1 Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο της Νυρεμβέργης

Καταστατικό του Διεθνούς Στρατοδικείου — Παράρτημα της συμφωνίας για τη δίωξη και τιμωρία των σοβαρών εγκληματιών πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα («Συμφωνία του Λονδίνου»), 82 UNTS 279, 8 Αυγούστου 1945 (έναρξη ισχύος: 8 Αυγούστου 1945).

3.2 Τα ad hoc δικαστήρια των Ηνωμένων Εθνών

Επικαιροποιημένο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία, το οποίο προσαρτάται στην *έκθεση του Γενικού Γραμματέα σύμφωνα με την παράγραφο 2 της απόφασης 808 (1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας*, 3 Μαΐου 1993, S/25704, το οποίο εγκρίθηκε σύμφωνα με την απόφαση 827 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 25ης Μαΐου 1993 και τροποποιήθηκε διαδοχικά με μεταγενέστερες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ενοποιημένη έκδοση του Σεπτεμβρίου του 2009).

Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα, το οποίο προσαρτάται στην απόφαση 955 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 8ης Νοεμβρίου 1994 και τροποποιήθηκε διαδοχικά με μεταγενέστερες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ενοποιημένη έκδοση της 31ης Ιανουαρίου 2010).

Καταστατικό του Μηχανισμού για τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια, που προσαρτάται στην απόφαση 1966 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 22ας Δεκεμβρίου 2010.

3.3 Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε

Καταστατικό του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε — Παράρτημα της Συμφωνίας μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και της κυβέρνησης της Σιέρα Λεόνε σχετικά με τη σύσταση ειδικού δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 2178 UNTS 137, 16 Ιανουαρίου 2002 (έναρξη ισχύος: 12 Απριλίου 2002).

Καταστατικό του Διαρκούς Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε — Παράρτημα της Συμφωνίας μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και της κυβέρνησης της Σιέρα Λεόνε σχετικά με τη σύσταση Διαρκούς Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 2871 UNTS 333, 29 Ιουλίου 2010 Νέα Υόρκη, 11 Αυγούστου 2010 Φρίταουν (έναρξη ισχύος: 2 Οκτωβρίου 2012).

3.4 Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ)

Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, 2187 UNTS 3, 17 Ιουλίου 1998 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουλίου 2002) (ενοποιημένη έκδοση του 2011).

Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Elements of Crimes, Επίσημα πρακτικά της Αναθεωρητικής Διάσκεψης του *Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*, Καμπάλα, 31 Μαΐου-11 Ιουνίου 2010 (δημοσίευση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, RC/11).

Τροποποίηση του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, 2868 UNTS 195, 10 Ιουνίου 2010 (έναρξη ισχύος: 26 Σεπτεμβρίου 2012 όσον αφορά τον Άγιο Μαρίνο, ένα έτος μετά την κατάθεση του οικείου εγγράφου επικύρωσης και, όσον αφορά τα μετέπειτα συμβαλλόμενα κράτη, ένα έτος μετά την κατάθεση των οικείων εγγράφων αποδοχής ή επικύρωσης).

Τροποποιήσεις σχετικά με το έγκλημα της επίθεσης στο Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, 2922 UNTS 1, 11 Ιουνίου 2010 (έναρξη ισχύος: 8 Μαΐου 2013 για το Λιχτενστάιν, ένα έτος μετά την κατάθεση του οικείου εγγράφου επικύρωσης και, όσον αφορά τα μετέπειτα συμβαλλόμενα κράτη, ένα έτος μετά την κατάθεση των οικείων εγγράφων αποδοχής ή επικύρωσης).

ΔΠΔ, Rules of Procedure and Evidence (2η έκδοση, 2013).

Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού της Ρώμης, Τροποποιήσεις του άρθρου 8 του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ICC-ASP/16/Res.4,

14 Δεκεμβρίου 2017 (έναρξη ισχύος: 2 Απριλίου 2020 όσον αφορά το Λουξεμβούργο, το πρώτο συμβαλλόμενο κράτος, ένα έτος μετά την κατάθεση του οικείου εγγράφου επικύρωσης).

Συνέλευση των κρατών μερών του Καταστατικού της Ρώμης, Ενεργοποίηση της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου σχετικά με το έγκλημα της επίθεσης, ICC-ASP/16/Res.5, 14 Δεκεμβρίου 2017 (ενεργοποίηση δικαιοδοσίας: 17 Ιουλίου 2018).

4. Αποφάσεις και ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών

4.1 Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών

ΣΑΗΕ, Απόφαση 827 (1993) (25 Μαΐου 1993) UN Doc S/RES/827(1993).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 955 (1994) (8 Νοεμβρίου 1994) UN Doc S/RES/955(1994).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1267 (1999) (15 Οκτωβρίου 1999) UN Doc S/RES/1267(1999).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1333 (2000) (19 Δεκεμβρίου 2000) UN Doc S/RES/1333(2000).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1368 (2001) (12 Σεπτεμβρίου 2001) UN Doc S/RES/1368(2001).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1373 (2001) (28 Σεπτεμβρίου 2001) UN Doc S/RES/1373(2001).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1377 (2001) (12 Νοεμβρίου 2001) UN Doc S/RES/1377(2001).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1390 (2002) (16 Ιανουαρίου 2002) UN Doc S/RES/1390(2002).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1452 (2002) (20 Δεκεμβρίου 2002) UN Doc S/RES/1452(2002).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1456 (2003) (20 Ιανουαρίου 2003) UN Doc S/RES/1456(2003).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1540 (2004) (28 Απριλίου 2004) UN Doc S/RES/1540(2004).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1566 (2004) (8 Οκτωβρίου 2004) UN Doc S/RES/1566(2004).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1624 (2005) (14 Σεπτεμβρίου 2005) UN Doc S/RES/1624(2005).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 1966 (2010) (22 Δεκεμβρίου 2010) UN Doc S/RES/1966(2010).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2133 (2014) (27 Ιανουαρίου 2014) UN Doc S/RES/2133(2014).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2178 (2014) (24 Σεπτεμβρίου 2014) UN Doc S/RES/2178(2014).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2253 (2015) (17 Δεκεμβρίου 2015) UN Doc S/RES/2253(2015).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2368 (2017) (20 Ιουλίου 2017) UN Doc S/RES/2368(2017).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2370 (2017) (2 Αυγούστου 2017) UN Doc S/RES/2370(2017).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2388 (2017) (21 Σεπτεμβρίου 2017) UN Doc S/RES/2388(2017).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2396 (2017) (21 Δεκεμβρίου 2017) UN Doc S/RES/2396(2017).

ΣΑΗΕ, Απόφαση 2427 (2018) (9 Ιουλίου 2018) UN Doc S/RES/2427(2018).

4.2 Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών

ΓΣΗΕ, Επιβεβαίωση των αρχών του διεθνούς δικαίου που αναγνωρίζονται από τον Καταστατικό Χάρτη του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, 11 Δεκεμβρίου 1946, A/RES/95 (I).

ΓΣΗΕ, Παλαιστίνη — Έκθεση προόδου του Διαμεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών 11 Δεκεμβρίου 1948, A/RES/194 (III).

ΓΣΗΕ, Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 10 Δεκεμβρίου 1948, A/RES/217 (III) A.

ΓΣΗΕ, Βοήθεια προς τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες, 8 Δεκεμβρίου 1949, A/RES/302 (IV).

ΓΣΗΕ, Ανθρωπιστική βοήθεια, 4 Ιουλίου 1967, A/RES/2252 (ES-V).

ΓΣΗΕ, Ορισμός της επίθεσης, 14 Δεκεμβρίου 1974, A/RES/3314(XXIX).

ΓΣΗΕ, Βοήθεια προς τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες, 7 Δεκεμβρίου 2018, A/RES/73/92.

ΓΣΗΕ, Πρόσωπα που εκτοπίστηκαν λόγω των εχθροπραξιών του 1967 και των εχθροπραξιών που ακολούθησαν, 7 Δεκεμβρίου 2018, A/RES/73/93.

5. Νομολογία

5.1 Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5.1.1 Αποφάσεις

ΔΕΕ, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, EU:C:2008:46.

ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2009, C-89/08 P, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ιρλανδίας και λοιπών, EU:C:2009:742.

ΔΕΕ, απόφαση της 17ης Ιουνίου 2010, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-31/09, Nawras Bolbol κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2010:351.

ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09, Bundesrepublik Deutschland κατά B και D, EU:C:2010:285.

ΔΕΕ, απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2012, C-277/11, MM κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ιρλανδίας και Attorney General, EU:C:2012:744.

ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2012, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-364/11, Mostafa Abed El Karem El Kott και λοιποί κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2012:826.

ΔΕΕ, απόφαση της 4ης Ιουνίου 2013, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-300/11, ZZ κατά Secretary of State for the Home Department, EU:C:2013:363.

ΔΕΕ, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, C-285/12, Aboubacar Diakité κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, EU:C:2014:39, EU:C:2014:39.

ΔΕΕ, απόφαση της 8ης Μαΐου 2014, C-604/12, H.N. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ιρλανδίας, Attorney General, EU:C:2014:302.

ΔΕΕ, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, C-472/13, Andre Lawrence Shepherd κατά Bundesrepublik Deutschland, EU:C:2015:117.

ΔΕΕ, απόφαση της 24ης Ιουνίου 2015, υπόθεση C-373/13, H.T. κατά Land Baden-Württemberg, EU:C:2015:413.

ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Απριλίου 2016, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-404/15 και C-659/15, Pál Aranyosi και Robert Căldăraru, EU:C:2016:198.

ΔΕΕ, απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2017, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides κατά Mostafa Lounani, EU:C:2017:71.

ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2017, C-560/14, M κατά Minister for Justice and Equality, Ireland, Attorney General, EU:C:2017:101.

ΔΕΕ, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2017, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-158/14, A, B, C, D κατά Minister van Buitenlandse Zaken, EU:C:2017:202.

ΔΕΕ, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2017, C-662/17, EG κατά Republika Slovenija, EU:C:2018:847.

ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Μαΐου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-331/16 και C-366/16, K κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie και HF κατά Belgische Staat, EU:C:2018:296.

ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-585/16, Serin Alheto κατά Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, EU:C:2018:584.

ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-216/18 PPU, LM, EU:C:2018:586.

ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, τμήμα μείζονος συνθέσεως, C-220/18 PPU, ML, EU:C:2018:589.

ΔΕΕ, απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, C-369/17, Shajin Ahmed κατά Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, EU:C:2018:713.

ΔΕΕ, απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, τμήμα μείζονος συνθέσεως, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-391/16, C-77/17 και C-77/18, M κατά Ministerstvo vnitra και X και X κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, EU:C:2019:403.

ΔΕΕ, Αίτηση προδικαστικής απόφασης, που κατατέθηκε στις 3 Ιουλίου 2019, C-507/19, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά XT.

5.1.2 Προτάσεις γενικών εισαγγελέων

Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston της 4ης Μαρτίου 2010, C-31/09, Nawras Bolbol κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2010:119.

Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mengozzi, της 1ης Ιουνίου 2010, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09, Bundesrepublik Deutschland κατά B και D, EU:C:2010:302.

Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, της 11ης Νοεμβρίου 2014, C-472/13, Andre Lawrence Shepherd κατά Bundesrepublik Deutschland, EU:C:2014:2360.

Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, της 31ης Μαΐου 2016, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides κατά Mostafa Lounani, EU:C:2016:380.

5.2 Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

ΕΔΔΑ, απόφαση της 30ής Ιουνίου 2005, τμήμα ευρείας συνθέσεως, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας, προσφυγή αριθ. 45036/98.

ΕΔΔΑ, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2008, Saadi κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 37201/06.

ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2009, τμήμα ευρείας συνθέσεως, A και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 3455/05.

ΕΔΔΑ, απόφαση της 17ης Μαΐου 2018, Ljatifi κατά πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, προσφυγή αριθ. 19017/16.

5.3 Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο και άλλα διεθνή ποινικά δικαστήρια

5.3.1 Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας II), απόφαση της 15ης Ιουνίου 2009, Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, The Prosecutor κατά Jean-Pierre Bemba Gombo, απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 61 παράγραφος 7 στοιχεία α) και β) του Καταστατικού της Ρώμης σχετικά με τις κατηγορίες του εισαγγελέα κατά του Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/5-01/08.

ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας III), απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2011, απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 15 του Καταστατικού της Ρώμης σχετικά με την έγκριση έρευνας για την κατάσταση στη Δημοκρατία της Ακτής του Ελεφαντοστού, ICC/02-11.

ΔΠΔ (τμήμα προδικασίας I), απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2011, Κατάσταση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, The Prosecutor κατά Callixte Mbarushimana, απόφαση για την επιβεβαίωση των κατηγοριών, ICC-01/04-01/10.

ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα I), απόφαση της 14ης Μαρτίου 2012, Κατάσταση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, The Prosecutor κατά Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06.

ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα II), απόφαση της 7ης Μαρτίου 2014, Κατάσταση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, The Prosecutor κατά Germain Katanga, ICC-01/04-01/07.

ΔΠΔ (πρωτοβάθμιο τμήμα III), απόφαση της 21ης Μαρτίου 2016, Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, The Prosecutor κατά Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08.

ΔΠΔ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 8ης Ιουνίου 2018, Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, The Prosecutor κατά Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08 A.

5.3.2 Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ)

ΔΠΔΡ (πρωτοβάθμιο τμήμα I), απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2000, The Prosecutor κατά Alfred Musema, ICTR-96-13-A.

ΔΠΔΡ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 1ης Ιουνίου 2001, Prosecutor κατά Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-A.

5.3.3 Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔπΓ)

ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 1995, Prosecutor κατά Duško Tadić, IT-94-1-A.

ΔΠΔπΓ (πρωτοβάθμιο τμήμα), απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1998, The Prosecutor κατά Anto Furundžija, IT- 95-17/1 T.

ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 15ης Ιουλίου 1999, Prosecutor κατά Duško Tadić, IT-94-1-A.

ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2001, Prosecutor κατά Zejnil Delalić και λοιπών, IT- 96-21-A.

ΔΠΔπΓ (πρωτοβάθμιο τμήμα), απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2001, The Prosecutor κατά Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac και Zoran Vukovic, IT-96-23-T και IT-96-23/1-T.

ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 29ης Ιουλίου 2004, Prosecutor κατά Tihomior Blaškić, IT-95-14-A.

ΔΠΔπΓ (πρωτοβάθμιο τμήμα), απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2005, Prosecutor κατά Pavle Strugar, IT-01-42-T.

ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2006, Prosecutor κατά Stanislav Galić, IT-98-29-A.

ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 3ης Απριλίου 2007, Prosecutor κατά Brđanin, IT-99-36.

ΔΠΔπΓ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2014, Prosecutor κατά Šainović,, Pavković, Lazarević και Lukić, IT-05-87-A.

5.3.4 Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε

ΕΔΣΛ (τμήμα εφέσεων), απόφαση της 31ης Μαΐου 2014, Prosecutor κατά Sam Hinga Norman, SCSL-04-14-AR72(E).

5.4 Διεθνές Δικαστήριο

ΔΔ, απόφαση της 27ης Ιουνίου 1986, Υπόθεση σχετικά με στρατιωτικές και παραστρατιωτικές δραστηριότητες εντός και κατά της Νικαράγουας (Νικαράγουα κατά Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής), Συλλογή ΔΔ 1986, σκέψη 218.

5.5 Δικαστήρια κρατών μελών

5.5.1 Αυστρία

Συνταγματικό Δικαστήριο (Αυστρία), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2011, U1907/10 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

5.5.2 Βέλγιο

Commission permanente de recours des réfugiés (Μόνιμη Επιτροπή Προσφυγών Προσφύγων, Βέλγιο), απόφαση της 19ης Μαρτίου 2004, αριθ. 03-2672/F1640/cd (ανώνυμος Ρουαντέζος) (στη γαλλική γλώσσα).

Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers (Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών, Βέλγιο), απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2008, αριθ. 16.779 (στην ολλανδική γλώσσα).

Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers (Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών, Βέλγιο), απόφαση της 31ης Ιουλίου 2017, αριθ. 190.280, (UNHCR, σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

5.5.3 Τσεχία

Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 20ής Ιουνίου 2007, R.K. κατά Υπουργείου Εσωτερικών, 6 Azs 142/2006-58 (βλ. περίληψη στην EDAL).

Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2010, A.S. κατά Υπουργείου Εσωτερικών (στην τσεχική γλώσσα), 4 Azs 60/2007-119.

Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 29ης Μαρτίου 2011, J.S.A. κατά Υπουργείου Εσωτερικών (στην τσεχική γλώσσα), 6 Azs 40/2010-70.

Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 31ης Μαρτίου 2011, A.S. κατά Υπουργείου Εσωτερικών (στην τσεχική γλώσσα), 4 Azs 60/2007-136.

Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 2ας Αυγούστου 2012, R.H. κατά Υπουργείου Εσωτερικών (στην τσεχική γλώσσα), 5 Azs 2/2012-49.

5.5.4 Φινλανδία

Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο (Φινλανδία), απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 2014, 497 KHO:2014:35 (στη φινλανδική γλώσσα).

5.5.5 Γαλλία

Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 4ης Μαΐου 2011, M. A., αριθ. 320910, FR:CESSR:2011:320910.20110504 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2016, M. X., αριθ. 255091 (στη γαλλική γλώσσα), FR:CESSR:2006:255091.20060118.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 7ης Ιουνίου 2017, Mme B. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 396261, FR:CECHR:2017:396261.20170607.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 11ης Απριλίου 2018, M. A., αριθ. 402242, FR:CECHR:2018:402242.20180411 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 11ης Απριλίου 2018, M. A. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 410897, FR:CECHR:2018:410897.20180411.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία), απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019, M. A. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 414821 A, ECLI:FR:CECHR:2019:414821.20190228.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2014, M. B. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 13003572 C+.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, M. K. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 09018932 C+.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2015, M. BA. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 11015942.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 20ής Απριλίου 2017, M. K. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 12033163.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2018, M. G. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 14020621 C.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 15ης Μαΐου 2018, M. N. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 11013546.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 3ης Ιουλίου 2018, Mme A.A. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 17021233.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2019, M. G (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 14033102.

Εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου (Γαλλία), απόφαση της 25ης Ιουνίου 2019, τμήμα μείζονος συνθέσεως, Mme I. (στη γαλλική γλώσσα), αριθ. 180287385.

Επιτροπή Προσφυγών Προσφύγων (Γαλλία), απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, M S, αριθ. 552944, στο *Contentieux des réfugiés, Jurisprudence du Conseil d'Etat et de la Cour nationale du droit d'asile, Année* 2007, 2008, σ. 99-100.

5.5.6 Γερμανία

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 1ης Ιουλίου 1975, 1 C 44.68, Buchholz 402.24, σκέψη 28 AuslG αριθ. 9.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2008, BVerwG 10 C 48.07, DE:BVerwG:2008:141008B10C48.07.0.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 1999, BVerwG 10 C 46.07.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2009, BVerwG 10 C 24.08, DE:BVerwG:2009:241109U10C24.08.0 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2010, BVerwG 10 C 7.09, DE:BVerwG:2010:160210U10C7.09.0.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 31ης Μαρτίου 2011, BVerwG 10 C 2.10, DE:BVerwG:2011:310311U10C2.10.0.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, BVerwG 10 C 26.10, DE:BVerwG:2011:070711U10C26.10.0

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, BVerwG 10 C 27.10, DE:BVerwG:2011:070711U10C27.10.0.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2012, BVerwG 10 C 13.11, DE:BVerwG:2012:040912U10C13.11.0 (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2013, BVerwG 10 C 26.12, DE:BVerwG:2013:191113U10C26.12.0.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 25ης Απριλίου 2019, BVerwG 1 C 28.18, DE:BVerwG:2019:250419U1C28.18.0.

Ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, BVerwG 1 C 5.18, BVerwG:2019:140519B1C5.18.0.

5.5.7 Ελλάδα

Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα), απόφαση 19694/2018, 21 Αυγούστου 2018, (περίληψη στην αγγλική γλώσσα).

5.5.8 Ιρλανδία

High Court (Ανώτερο Δικαστήριο, Ιρλανδία), απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, A B κατά Refugee Appeals Tribunal and Minister for Justice, Equality and Law Reform [2011] IEHC 198.

5.5.9 Κάτω Χώρες

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 2ας Ιουνίου 2004, 200308845 (στην ολλανδική γλώσσα), ECLI:NL:RVS:2004:AP2043.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 23ης Ιουλίου 2004, 200402639 (στην ολλανδική γλώσσα), ECLI:NL:RVS:2004:AQ5615.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 18ης Απριλίου 2005, 200408765/1 (στην ολλανδική γλώσσα), NL:RVS:2005:AT4663.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 30ής Δεκεμβρίου 2009, 200902983/1/V1 (στην ολλανδική γλώσσα), NL:RVS:2009:BK8653.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2014, 201405219/1/V1 (στην ολλανδική γλώσσα), NL:RVS:2014:3833.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 17ης Μαΐου 2016, 201506251/1/V1 (στην ολλανδική γλώσσα), ECLI:NL:RVS:2016:1441.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 21ης Αυγούστου 2018, 201803118/1/V2 (στην ολλανδική γλώσσα), ECLI:NL:RVS:2018:2813.

Συμβούλιο της Επικρατείας (Κάτω Χώρες), απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2019, 201708043/1/V1, ECLI:NL:RVS:2019:556.

5.5.10 Ηνωμένο Βασίλειο

House of Lords (Βουλή των Λόρδων, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 22ας Μαΐου 1996, T. κατά Immigration Officer, [1996] UKHL 8.

House of Lords (Βουλή των Λόρδων, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 2009, RB (Αλγερία) and Another κατά Secretary of State for the Home Department και OO (Ιορδανία) κατά Secretary of State for the Home Department [2009] UKHL 10.

Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 17ης Μαρτίου 2010, JS (Σρι Λάνκα) κατά Secretary of State for the Home Department [2010] UKSC 15.

Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2012, Al-Sirri κατά Secretary of State for the Home Department·DD (Αφγανιστάν) κατά Secretary of State for the Home Department [2012] UKSC 54.

England and Wales Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 30ής Ιουλίου 2013, CM (Ζιμπάμπουε) κατά Secretary of State for the Home Department, [2013] EWCA Civ 1303.

England and Wales Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2015, AH (Αλγερία) κατά Secretary of State for the Home Department, [2015] EWCA Civ 1003.

England and Wales Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 26ης Απριλίου 2018, Hany El-Sayed El-Sebat Youssef και N2 κατά Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 933.

Immigration Appeal Tribunal (Εφετείο Μεταναστευτικών Υποθέσεων, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 7ης Μαΐου 2004, KK [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ)] [2004] UKIAT 101.

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2012, MT [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — συνέργεια] Ζιμπάμπουε, [2012] UKUT 00015(IAC).

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 17ης Απριλίου 2012, CM [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — εντολές ανωτέρων] Ζιμπάμπουε, [2012] UKUT 00236 (IAC).

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2013, CM

(κατευθυντήριες οδηγίες για τη χώρα στην υπόθεση ΕΜ·κοινοποίηση) Ζιμπάμπουε CG, [2013] UKUT 00059.

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 25ης Ιουλίου 2013, AH [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο β) — «σημαντική»] Αλγερία κατά Secretary of State for the Home Department, [2012] UKUT 382.

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 2ας Μαρτίου 2016, Hany Youssef [Σύμβαση για τους Πρόσφυγες — άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο γ)] Αίγυπτος κατά Secretary of State for the Home Department, [2016] UKUT 00137(IAC).

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 18ης Μαΐου 2016, TG (Αλληλεπίδραση οδηγιών και κανόνων) Κίνα κατά Secretary of State for the Home Department, [2016] UKUT 00374 (IAC).

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 22ας Ιουλίου 2016, AB [άρθρο 1 ΣΤ στοιχείο α) — υπερασπιστικό επιχείρημα — εξαναγκασμός] Ιράν, [2016] UKUT 00376 (IAC).

Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, AAS και λοιποί κατά Secretary of State for the Home Department, AA/08375/2011 και λοιποί.

5.6 Δικαστήρια κρατών εκτός ΕΕ

5.6.1 Καναδάς

Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 4ης Ιουνίου 1998, Veluppillai Pushpanathan κατά Minister of Citizenship and Immigration [1998] 1 SCR 982.

Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 19ης Ιουλίου 2013, Ezokola κατά Καναδά (Citizenship and Immigration), SCC 40, [2013] 2 SCR 678.

Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Καναδάς), απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 2014, Febles κατά Καναδά (Citizenship and Immigration) [2014] 3 SCR 431.

Ομοσπονδιακό Δικαστήριο του Καναδά, απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 1993, Sivakumar κατά Minister of Employment and Immigration, 1993 CanLII 3012 (FCA), [1994] 1 FC 433.

5.6.2 Νέα Ζηλανδία

Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Νέα Ζηλανδία), απόφαση της 27ης Αυγούστου 2010, The Attorney General (Minister of Immigration) κατά Tamil X και Refugee Status Appeals Authority [2010] NZSC 107.

Προσάρτημα ΣΤ: Μεθοδολογία

Η πρώτη έκδοση του τεύχους *Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση* δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2016. Το 2018, στο πλαίσιο ειδικής σύμβασης για την εφαρμογή της σύμβασης-πλαισίου για τις υπηρεσίες (FWC) EASO/2017/589, η Διεθνής Ένωση Δικαστών για τους Πρόσφυγες και τη Μετανάστευση (IARMJ-Europe) ([526]) επανεξέτασε την πρώτη έκδοση της δικαστικής ανάλυσης και του συνοδευτικού σημειώματος καθοδήγησης δικαστικών εκπαιδευτών (στο εξής: σημείωμα καθοδήγησης). Με βάση τις παρατηρήσεις και την ανάλυση του περιεχομένου της πρώτης έκδοσης, και λαμβάνοντας υπόψη τα πορίσματα σχετικά με τις βασικές εξελίξεις της νομοθεσίας και της νομολογίας μετά την ολοκλήρωση της εν λόγω έκδοσης, το IARMJ συνέταξε έκθεση επανεξέτασης. Στην εν λόγω έκθεση διατυπώθηκαν συστάσεις προς την EASO όσον αφορά την ανάγκη επικαιροποίησης του υλικού. Στις 3 Ιουλίου 2019 η IARMJ και η EASO συνήψαν ειδική σύμβαση με την οποία ανατέθηκε στην IARMJ να επικαιροποιήσει τη δικαστική ανάλυση, συμπεριλαμβανομένης χωριστής συνοδευτικής συλλογής νομολογίας, και το σημείωμα καθοδήγησης βάσει των συστάσεων που διατυπώθηκαν στην έκθεση επανεξέτασης.

Η υποεπιτροπή επανεξέτασης και επικαιροποίησης (YEE) της ομάδας επιμέλειας της IARMJ, η οποία περιλαμβάνει αποκλειστικά εν ενεργεία δικαστές και μέλη δικαστηρίων με εμπειρογνωσία στο δίκαιο του ασύλου και/ή την κατάρτιση δικαστικών λειτουργών από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις συνδεδεμένες χώρες, επέλεξε και όρισε δύο ερευνητές, στους οποίους ανατέθηκε να προβούν στην επικαιροποίηση της δικαστικής ανάλυσης και του σημειώματος καθοδήγησης. Ειδικοί σε θέματα διδασκαλίας παρείχαν υποστήριξη στην επιμέλεια της έκδοσης και συνέταξαν τη συλλογή νομολογίας και τα προσαρτήματα. Οι εργασίες τους πραγματοποιήθηκαν υπό την εποπτεία και την καθοδήγηση της YEE. Η YEE συστάθηκε με σκοπό να εξασφαλίσει την ακεραιότητα της αρχής της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης καθώς και την παροχή δικαστικής υποστήριξης για την κατάρτιση και δημοσίευση του υλικού κατάρτισης δικαστικών λειτουργών. Η YEE παρείχε καθοδήγηση σχετικά με την επικαιροποίηση του υλικού κατάρτισης και έλαβε όλες τις αποφάσεις σχετικά με τη δομή, τη μορφή, το ύφος και το περιεχόμενο του υλικού.

Ο ρόλος των εντεταλμένων ερευνητών ήταν να διενεργήσουν έρευνα βάσει «ερευνητικής μεθοδολογίας» που καθορίστηκε από την YEE και να εκπονήσουν μια επικαιροποιημένη νέα έκδοση της δικαστικής ανάλυσης με προσαρτήματα, καθώς και ένα σημείωμα καθοδήγησης σύμφωνα με τις οδηγίες που παρατίθενται στους όρους αναφοράς. Κάθε ερευνητής και κάθε ειδικός σε θέματα διδασκαλίας κλήθηκε να τηρήσει ένα χρονοδιάγραμμα εργασιών και να συντάξει σχέδια με βάση το πρότυπο *Σειρά εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών*: *Οδηγός σύνταξης κειμένων*. Τους ζητήθηκε να έχουν πάντοτε ως γνώμονα ότι το παραγόμενο υλικό προορίζεται να χρησιμοποιηθεί από δικαστικούς λειτουργούς. Ειδικότερα, τους ζητήθηκε να λάβουν υπόψη ότι η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης αποτελεί βασική αρχή της επαγγελματικής εξέλιξης των δικαστικών λειτουργών, οι οποίοι έχουν ως μέλημα να ερμηνεύουν τις σχετικές νομικές διατάξεις σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ και να εντοπίζουν τάσεις στη νομολογία.

Η YEE κοινοποίησε τα σχέδια του υλικού σε δικαστή του ΔΕΕ υπό την προσωπική του ιδιότητα, στη UNHCR και στην EASO. Οι παρατηρήσεις τους ελήφθησαν υπόψη από την YEE κατά την οριστικοποίηση του υλικού.

([526]) Πρώην Διεθνής Ένωση Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου (IARLJ) και IARLJ – Europe.

Προσάρτημα Ζ: Επιλεγμένη βιβλιογραφία

1 Επίσημα έγγραφα

1.1 Ευρωπαϊκή Ένωση

EASO, *Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, Ιανουάριος 2016.

EASO, *Τερματισμός διεθνούς προστασίας: άρθρα 11, 14, 16 και 19 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, Νοέμβριος 2016.

EASO, *Πρακτικός οδηγός της EASO: Αποκλεισμός*, 2017.

EASO, Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση, 2018.

EASO, *Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης — Δικαστική ανάλυση*, 2018.

EASO, *Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας — Δικαστική ανάλυση*, 2018.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών και των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, 12 Σεπτεμβρίου 2001, COM(2001) 510 τελικό.

1.2 Καναδάς

Immigration and Refugee Board of Canada (Συμβούλιο μετανάστευσης και προσφύγων Καναδά), Interpretation of the convention refugee definition in the case law, 31 Μαρτίου 2018.

1.3 Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού

ΔΕΕΣ, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court* (CUP, 2002).

ΔΕΕΣ, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules (CUP, 2005, ανατύπωση με διορθώσεις 2009).

ΔΕΕΣ, Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice – Part 1 (CUP, 2005).

ΔΕΕΣ, Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice – Part 2 (CUP, 2005).

ΔΕΕΣ, International Humanitarian Law: Answers to Your Questions, Φεβρουάριος 2015.

ΔΕΕΣ, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* (CUP, 2016). [Ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary on the First Geneva Convention.]

ΔΕΕΣ, *Commentary on the Second Geneva Convention: Convention (II) for the Amelioration of the Condition of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea* (CUP, 2017). [Ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary on the Second Geneva Convention.]

ΔΕΕΣ, *Commentary: Volume III: Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War* (ΔΕΕΣ, 1960). [Ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary on the Third Geneva Convention.]

ΔΕΕΣ, *Commentary: Volume IV: Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War* (ΔΕΕΣ, 1960). [Ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary on the Fourth Geneva Convention.]

ΔΕΕΣ, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (ICRC, 1987). [Ηλεκτρονική έκδοση διαθέσιμη στη διαδικτυακή βάση δεδομένων της ΔΕΕΣ: Commentary to Additional Protocol I και Commentary to Additional Protocol II.]

1.4 Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο της Νυρεμβέργης

Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο, The Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal: Nuremberg 14 November 1945–1 October 1946: Vol. I (Νυρεμβέργη, 1947).

1.5 Ηνωμένο Βασίλειο

Υπουργείο Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου, The Manual of the Law of Armed Conflict (OUP, 2004).

1.6 Ηνωμένα Έθνη

1.6.1 UNHCR

UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, HCR/1P/4/Eng/REV.4 (1979, επανέκδοση Απρίλιος 2019).

UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 5: Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού: Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 4 Σεπτεμβρίου 2003, HCR/GIP/03/05.

UNHCR, Σημείωμα για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού: Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 4 Σεπτεμβρίου 2003.

UNHCR, Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την ερμηνεία του άρθρου 1Ε της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, Μάρτιος 2009.

UNHCR, UNHCR intervention before the Supreme Court of the United Kingdom in the cases of Yasser al-Sirri (Appellant) v Secretary of State for the Home Department (Respondent) and DD (Afghanistan) (Appellant) v Secretary of State for the Home Department (Respondent), 23 Μαρτίου 2012.

UNHCR, Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την Ερμηνεία του άρθρου 1Δ της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων και του άρθρου 12 (1) (α) της Οδηγίας της ΕΕ για την Αναγνώριση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα στις υποθέσεις των Παλαιστινίων Προσφύγων που αιτούνται διεθνή προστασία, Μάιος 2013.

UNHCR, Guidelines on International Protection No 13: Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees, Δεκέμβριος 2017, HCR/GIP/16/12.

1.6.2 Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή

UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions, 1 Ιανουαρίου 2009.

2. Εκδόσεις

2.1 Βιβλιογραφικές αναφορές

2.1.1 Δίκαιο για τους πρόσφυγες

J.-Y. Carlier και P. D'Huart, «L'Exclusion du statut de réfugié: Cadre général» στο V. Chetail και C. Laly-Chevalier (επιμ.), *Asile et extradition: Théorie et pratique des clauses d'exclusion au statut de réfugié* (Bruylant, 2014).

G.S. Goodwin-Gill και J. McAdam, *The Refugee in International Law* (3η έκδοση, OUP, 2007).

K. Hailbronner και D. Thym, *EU Immigration and Asylum Law: A Commentary* (2η έκδοση, Beck Hart Nomos, 2016).

J.C. Hathaway και M. Foster, *The Law of Refugee Status* (2η έκδοση, CUP, 2014).

A. Zimmermann (επιμ.), *The 1951 Convention relating to the Status of Refugees – A Commentary* (OUP, 2011).

2.1.2 Διεθνές ποινικό δίκαιο

A. Cassese et al., *Cassese's International Criminal Law* (3η έκδοση, OUP, 2013).

J. de Hemptinne, R. Roth και E. van Sliedregt (επιμ.), *Modes of Liability in International Criminal Law* (CUP, 2019).

R. O'Keefe, *International Criminal Law* (OUP, 2015).

W.A. Schabas, *Genocide in International Law: The Crime of Crimes* (2η έκδοση, CUP, 2009).

W.A. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute* (2η έκδοση, OUP, 2016).

C. Stahn (επιμ.), *The Law and Practice of the International Criminal Court* (OUP, 2015).

O. Triffterer και K. Ambos, *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (3η έκδοση, C.H. Beck, Hart, Nomos, 2016).

E. van Sliedregt, *Individual Criminal Responsibility in International Law* (OUP, 2012).

G. Werle και F. Jessberger, *Principles of International Criminal Law* (3η έκδοση, OUP, 2014).

2.1.3 Διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο

A. Clapham et al., *The 1949 Geneva Conventions: A Commentary* (OUP, 2015).

Y. Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict* (3η έκδοση, CUP, 2016).

Y. Dinstein, *Non-International Armed Conflicts in International Law* (CUP, 2014).

D. Fleck (επιμ.), *The Handbook of International Humanitarian Law* (3η έκδοση, OUP, 2013).

J.-M. Henckaerts και L., Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I:Rules (CUP, 2005, ανατύπωση με διορθώσεις 2009) (διατίθεται επίσης στο ICRC, *Customary IHL Database*, Rule 156: Definition of War Crimes).

2.2 Ακαδημαϊκή βιβλιογραφία

J. Bond, «Principled Exclusions: A Revised Approach to Article 1F(A) of the Refugee Convention», *Michigan Journal of International Law* (2013) 15-78.

V. Chetail και C. Laly-Chevalier (επιμ.), *Asile et extradition: Théorie et pratique des clauses d'exclusion au statut de réfugié* (Bruylant, 2014).

N. Combs, *Fact-Finding Without Facts: The Uncertain Evidentiary Foundations of International Criminal Convictions* (CUP, 2010).

T. de Boer και M. Zieck, *ICC Witnesses and Acquitted Suspects Seeking Asylum in the Netherlands: An Overview of the Jurisdictional Battles between the ICC and Its Host State*, IJRL (2015) 573-606.

N. Djordjevic, «Exclusion under Article 1F(b) of the Refugee Convention: The Uncertain Concept of Internationally Serious Common Crimes», *Journal of International Criminal Justice* (2014) 1057-1074.

G. Gilbert, «Exclusion and Evidentiary Assessment» στο G. Noll (επιμ.) *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures* (Martinus Nijhoff, 2005) 161-177.

G. Gilbert, «Exclusion is Not Just about Saying "No": Taking Exclusion Seriously in Complex Conflicts» στο D. Cantor and J.-F. Durieux (επιμ.), *Refuge from Inhumanity? War Refugees and International Humanitarian Law,* (Brill Nijhoff, 2014) 155-175.

B. Goddard, «UNHCR and the International Protection of Palestinian Refugees», *Refugee Survey Quarterly* (2009) 475-510.

J.C. Hathaway et al., «The Michigan Guidelines on the Exclusion of International Criminals», *Michigan Journal of International Law* (2013) 3-13.

M. Holvoet, «Harmonizing Exclusion under the Refugee Convention by Reference to the Evidentiary Standards of International Criminal Law», *Journal of International Criminal Justice* (2014) 1039-1056.

S. Kapferer, «Article 14(2) of the Universal Declaration of Human Rights and Exclusion from International Refugee Protection», *Refugee Survey Quarterly* (2008) 53-75.

S. Kapferer, The Interface Between Extradition and Asylum, UNHCR, Legal and Protection Policy Research Series, 2003.

D. Kosar, *Inclusion before Exclusion or Vice Versa: What the Qualification Directive and the Court of Justice Do (Not) Say*, IJRL (2013) 87-119.

Y. Li, *Exclusion from Protection as a Refugee: An Approach to a Harmonizing Interpretation in International Law* (Brill Nijhoff, 2017).

M. Maystre, «The Interaction between International Refugee Law and International Criminal Law with respect to Child Soldiers», *Journal of International Criminal Justice* (2014) 953-974

J. Rikhof, *The Criminal Refugee: The Treatment of Asylum Seekers with a Criminal Background in Domestic and International Law* (Republic of Letters Publishing, 2012).

J. Rikhof, Exclusion at a Crossroads: The Interplay between International Criminal Law and Refugee Law in the Area of Extended Liability, UNHCR Legal and Protection Policy Series, Doc PPLA/2011/06, Ιούνιος 2011.

S. Singer, «Terrorism and Article 1F(c) of the Refugee Convention», *Journal of International Criminal Justice*, (2014) 1075-1091.

S. Singer, *Terrorism and Exclusion from Refugee Status in the UK: Asylum Seekers Suspected of Serious Criminality* (Brill Nijhoff, 2015).

S. Sivakumaran, *Exclusion from Refugee Status: The Purposes and Principles of the United Nations and Article 1F(c) of the Refugee Convention*, IJRL (2014) 350-381.

Επικοινωνήστε με την ΕΕ

Αυτοπροσώπως
Σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν εκατοντάδες κέντρα Europe Direct. Μπορείτε να βρείτε τη διεύθυνση του πλησιέστερου σ' εσάς κέντρου στο διαδίκτυο (europa.eu/european-union/contact/meet-us_el).

Τηλεφωνικώς ή γραπτώς
Η Europe Direct είναι μια υπηρεσία που απαντά στις ερωτήσεις σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μπορείτε να επικοινωνήσετε με αυτή την υπηρεσία:
— καλώντας ατελώς τον αριθμό 00 800 6 7 8 9 10 11 (ορισμένα δίκτυα τηλεφωνίας ενδέχεται να χρεώνουν τις κλήσεις αυτές),
— καλώντας τον αριθμό +32 22999696,
— συμπληρώνοντας το ακόλουθο ηλεκτρονικό έντυπο: europa.eu/european-union/contact/write-to-us_el.

Βρείτε πληροφορίες σχετικά με την ΕΕ

Στο διαδίκτυο
Πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο Europa (europa.eu).

Στις εκδόσεις της ΕΕ
Μπορείτε να δείτε ή να παραγγείλετε εκδόσεις της ΕΕ στη διεύθυνση op.europa.eu/el/publications. Μπορείτε να ζητήσετε πολλαπλά αντίγραφα δωρεάν εκδόσεων επικοινωνώντας με την υπηρεσία Europe Direct ή με το τοπικό σας κέντρο τεκμηρίωσης (europa.eu/european-union/contact/meet-us_el).

Στη νομοθεσία της ΕΕ και σε σχετικά έγγραφα
Για πρόσβαση σε νομικές πληροφορίες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του συνόλου της ενωσιακής νομοθεσίας από το 1951 σε όλες τις επίσημες γλώσσες, μεταβείτε στον ιστότοπο EUR-Lex (eur-lex.europa.eu).

Στα ανοιχτά δεδομένα από την ΕΕ
Η πύλη data.europa.eu παρέχει πρόσβαση σε σύνολα ανοιχτών δεδομένων από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ. Τα εν λόγω δεδομένα μπορούν να καταφορτωθούν και να επαναχρησιμοποιηθούν δωρεάν, τόσο για εμπορικούς όσο και για μη εμπορικούς σκοπούς. Η πύλη παρέχει επίσης πρόσβαση σε πληθώρα συνόλων δεδομένων από τις ευρωπαϊκές χώρες.

BZ-02-20-007-EL-C

Υπηρεσία Εκδόσεων
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN 978-92-9485-191-8